

UNIVERSITATEA LIBERĂ INTERNAȚIONALĂ DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris
C.Z.U: 316.6:37.015(043.3)

OLGA CHIRIȚA

**PARTICULARITĂȚILE PSIHOSOCIALE ALE FORMĂRII
CONȘTIINȚEI PATRIOTICE A TINERILOR ÎN CONDIȚIILE
SOCIETĂȚII ÎN TRANZIȚIE**

511.03 – PSIHLOGIE SOCIALĂ

Teză de doctor în psihologie

Conducător științific: **CAUNENCO Irina**, doctor în psihologie,
conferențiar universitar

Consultant științific: **RUSNAC Svetlana**, doctor în psihologie,
conferențiar universitar

Consultant științific: **IURCHEVICI Iulia**, doctor în sociologie,
conferențiar universitar

Consultant științific: **CALANCEA Angela**, doctor în psihologie,
conferențiar universitar

Autorul:

CHIȘINĂU, 2025

© Chirița Olga, 2025

CUPRINS

ADNOTARE	5
ADNOTATION	6
LISTA TABELELOR	7
LISTA FIGURILOR	9
LISTA ABREVIERILOR	10
INTRODUCERE	11
1. ABORDĂRI TEORETICO-METODOLOGICE ALE FORMĂRII CONȘTIINȚEI PATRIOTICE	20
1.1. Esența, structura și conținutul conștiinței patriotice.....	20
1.2. Fundamente teoretice și metodologice de cercetare a factorilor de formare a conștiinței patriotice în psihologie și în alte științe socioumaniste.....	49
1.3. Cercetarea conștiinței patriotice în științele socioumaniste din Republica Moldova.....	69
1.4. Concluzii la capitolul 1.....	76
2. STUDIUL EMPIRIC AL FACTORILOR PSIHOSOCIALI AI FORMĂRII CONȘTIINȚEI PATRIOTICE A TINERETULUI STUDIOS	79
2.1. Organizarea cercetării experimentale: materiale și metode.....	79
2.2. Valorile individuale și convingerile fundamentale ale tineretului studios.....	90
2.3. Stereotipurile etnice, competența interculturală și toleranța față de incertitudine.....	106
2.4. Percepția socială despre patrie și patriotism.....	109
2.5. Formarea conștiinței patriotice în rândurile studenților Academiei <i>Ștefan cel Mare</i>	115
2.6. Concluzii la capitolul 2.....	131
3. CERCETAREA EXPERIMENTALĂ PRIVIND DEZVOLTAREA CONȘTIINȚEI PATRIOTICE A TINERETULUI STUDIOS	136
3.1. Fundamentarea metodologică a programului de training pentru formarea și dezvoltarea conștiinței patriotice.....	136
3.2. Analiza și interpretarea rezultatelor cercetării.....	143
3.3. Concluzii la capitolul 3.....	151
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	152
BIBLIOGRAFIE	158
ANEXE	179
Anexa 1. Metodologia protocolului de cercetare.....	179

Anexa 2. Prelucrări statistice ale datelor cercetării constatative.....	192
Anexa 3. Programul de training „Dezvoltarea conștiinței patriotice”.....	209
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII.....	233
CURRICULUM VITAE.....	234

ADNOTARE

la teza de doctor în psihologie a dnei Chirița Olga,
„Particularitățile psihosociale ale formării conștiinței patriotice a tinerilor în condițiile societății în tranziție”.
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău, 2025

Structura tezei. Teza conține: introducere, 3 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 259 de titluri, 3 anexe, 157 de pagini de text de bază, 25 de tabele și 5 figuri. Rezultatele obținute sunt publicate în 13 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: conștiința patriotică, patriotism, patriot, Patrie, țara, stat, valori, tradiții, identitate, etnie, personalitate, tineret, student, programul de training „Dezvoltarea conștiinței patriotice”.

Scopul lucrării constă în identificarea particularităților psihosociale ale formării conștiinței patriotice a tinerilor în condițiile societății în tranziție.

Domeniul de studiu: psihologie

Obiectivele lucrării: 1) analiza gradului de abordare a problemei de cercetare în baza studiilor teoretice și empirice din literatura națională și internațională, pentru a identifica lacunele existente și a fundamenta cadrul teoretic al cercetării; 2) identificarea conținutului și structurii procesului de formare a conștiinței patriotice a tinerilor, stabilirea criteriilor și nivelurilor de dezvoltare a acestuia, inclusiv influența tradițiilor militare; 3) explorarea empirică a conținutului conștiinței patriotice a tineretului studios de la Academia „Ștefan cel Mare” a MAI și identificarea principalelor tipuri de patrioți în baza datelor obținute; 4) elaborarea și testarea experimentală a unui program de training pentru dezvoltarea conștiinței patriotice a tineretului studios, evaluând eficiența acestuia prin intermediul cercetării aplicative; 5) formularea concluziilor și recomandărilor pe baza rezultatelor obținute, precum și elaborarea conceptelor de „conștiință patriotică” și „imaginea personalității unui patriot,” cu semnificație științifică și practică pentru rezolvarea problemei studiate.

Noutatea și originalitatea științifică. Prezenta lucrare constituie un demers științific inovator în Republica Moldova, fiind primul studiu de amploare care investighează din perspectivă psihosocială formarea conștiinței patriotice la tineretul studios. Elementele de noutate includ identificarea factorilor psihosociale determinanți ai conștiinței patriotice și evaluarea nivelului de manifestare a componentelor sferei valorice și a identității sociale. Cercetarea este completată de elaborarea și testarea unui program de training specific pentru dezvoltarea conștiinței patriotice, adaptat pentru tinerii din mediul academic, și în validarea acestuia printr-un experiment formativ.

Rezultatele obținute, care contribuie la soluționarea unei probleme științifice importante. Studiul a avut ca scop dezvoltarea conștiinței patriotice la tineretul studios din Republica Moldova, contribuind la înțelegerea modului în care factorii psihosociale influențează formarea conștiinței patriotice în contextul social actual. Rezultatele oferă un cadru teoretic și empiric solid pentru proiectarea intervențiilor educaționale orientate spre dezvoltarea conștiinței patriotice, adaptat la realitățile socio-culturale din Republica Moldova. În procesul studiului au fost identificate următoarele tipuri de patriotism: protector, civic, constructiv și emoțional-constructiv. A fost evaluată semnificația și importanța componentelor sferei valorice, precum „Deschidere către schimbare” și „Autodeterminare”, asupra formării conștiinței patriotice a tinerilor. Toate acestea au contribuit la elaborarea și implementarea programului de training *Dezvoltarea conștiinței patriotice*.

Semnificația teoretică a lucrării. Studiul extinde cadrul teoretic al psihologiei patriotismului prin integrarea unor perspective moderne, cum ar fi abordarea ecoculturală și teoria identității sociale. Aceasta oferă o nouă modalitate de înțelegere a conștiinței patriotice, nu doar ca trăsătură individuală, ci și ca fenomen social dinamic, influențat de contexte culturale și educaționale. Astfel, în cadrul cercetării sunt fundamentate conceptele de *patriotism și conștiință patriotică* și determinați factorii psihosociale de formare a acestora; sunt identificate un șir de metode de psihodiagnostic, care permit studierea conținutului conștiinței patriotice a personalității și a factorilor formării acesteia.

Valoarea aplicativă a tezei. Programul de training elaborat și testat poate fi utilizat în diverse contexte educaționale și instituționale, pentru a dezvolta conștiința patriotică a tineretului studios. Acesta poate servi drept model pentru alte programe similare și poate fi adaptat pentru diverse grupuri de tineri. Totodată, rezultatele cercetării pot fi utilizate în elaborarea unor metode și tehnici științifice argumentate de influență psihosocială asupra poziției civic-patriotice a tinerei generații. Aceste rezultate pot veni în ajutorul specialiștilor în organizarea muncii cu tinerii, a psihologilor și cadrelor didactice în rezolvarea problemelor privind educația civico-patriotică a tinerilor.

Implementarea rezultatelor științifice. Concluziile și constatările fundamentale ale cercetării științifice și-au găsit reflectare în 13 articole științifice publicate atât în materialele conferințelor științifice internaționale, cât și în reviste de profil recunoscute din țară și din străinătate, precum: *Revista de proprietate intelectuală, știință și educație INTELLECTUS, Revista științifică EcoSoEn, Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM, Revista științifico-practică Internal Security, Revista științifică The Police Review*. Rezultatele programului de formare au fost aprobate și validate în cadrul experimentului formativ, iar aplicarea acestuia în cadrul Academiei „Ștefan cel Mare” a demonstrat eficacitatea metodei în creșterea conștiinței patriotice a tinerilor.

ANNOTATION

to the PhD thesis in psychology by Mrs. Olga Chirita,
„The psychosocial particularities of forming the patriotic consciousness of young people within a transitional society”. Free International University of Moldova, Chişinău, 2025

Structure of the thesis. The thesis includes: an introduction, 3 chapters, general conclusions and recommendations, a bibliography with 259 titles, 3 appendices, 157 pages of main text, 25 tables, and 5 figures. The obtained results are published in 13 scientific papers.

Keywords: patriotic consciousness, patriotism, patriot, homeland, country, state, values, traditions, identity, ethnicity, personality, youth, student, training program "*Development of Patriotic Consciousness.*"

Purpose of the study: The aim of this research is to identify the psychosocial particularities of forming the patriotic consciousness of youth within a transitional society.

Field of study: psychology

Objectives of the study: 1) to analyze the degree to which the research problem has been explored in both national and international literature, in order to identify existing gaps and establish the theoretical framework of the study; 2) to examine the content and structure of the process of forming patriotic consciousness of youth, establish its developmental criteria and levels, and assess the influence of military traditions; 3) empirical investigation of patriotic consciousness of students at the *Ştefan cel Mare* Academy of the Ministry of Internal Affairs and identification of the main types of patriots based on the collected data. 4) design and experimental validation of a training program aimed at developing patriotic consciousness among students, evaluating its effectiveness through applied research; 5) formulating conclusions and recommendations based on the results obtained, and developing the concepts of "patriotic consciousness" and "the image of a patriot's character," with scientific and practical significance for addressing the studied problem.

Scientific novelty and originality. This paper represents an innovative scientific contribution in the Republic of Moldova, as the first large-scale study to investigate the formation of patriotic consciousness among students from a psychosocial perspective. The novel aspects include the identification of the psychosocial factors determining patriotic consciousness and the evaluation of the manifestation levels of the components of the value sphere and social identity. The research is complemented by the development and testing of a specific training program aimed at developing patriotic consciousness, adapted for young people in an academic setting, and its validation through a formative experiment.

The results we obtained, which contribute to the solution of an important scientific problem. The study aimed at developing patriotic consciousness among students in the Republic of Moldova, contributing to understanding how psychosocial factors influence the formation of patriotic consciousness in the current social context. The results provide a solid theoretical and empirical framework for designing educational interventions to develop patriotic consciousness, adapted to the socio-cultural realities of the Republic of Moldova. The study identified the following types of patriotism: protective, civic, constructive, and emotional-constructive. The significance and importance of components in the value sphere, such as "Openness to Change" and "Self-Determination," in shaping the patriotic consciousness of youth, were assessed. All these findings contributed to the development and implementation of the *Development of Patriotic Consciousness* training program.

Theoretical significance of the study. The study broadens the theoretical framework of the psychology of patriotism by incorporating modern perspectives such as the ecocultural approach and social identity theory. It provides a new way of understanding patriotic consciousness, not just as an individual trait but also as a dynamic social phenomenon influenced by cultural and educational contexts. Thus, the research establishes the concepts of patriotism and patriotic consciousness and identifies the psychosocial factors involved in their formation; it also introduces a series of psychodiagnostic methods that enable the study of the content of patriotic consciousness in personality and the factors that shape it.

Practical value of the thesis. The developed and tested training program can be used in various educational and institutional contexts to develop the patriotic consciousness among young people. It can serve as a model for other similar programs and can be adapted for various groups of youth. Furthermore, the research results can be used to develop scientifically grounded methods and techniques for sociopsychological impact on the civic-patriotic stance of the younger generation. These results can assist specialists working with youth, as well as psychologists and educators, in addressing issues related to civic-patriotic education.

Implementation of the scientific results. The main conclusions and findings of the scientific research are reflected in 13 scientific articles published both in the materials of international scientific conferences and in recognized specialized journals, both domestic and international, such as: *INTELLECTUS* Journal of Intellectual Property, Science, and Education, *EcoSoEn* Scientific Journal, Scientific Annals of the "*Ştefan cel Mare*" Academy of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Moldova, *Internal Security* Scientific-Practical Journal, and *The Police Review* Scientific Journal. The results of the training program were approved and validated through the formative experiment, and its application within the "*Ştefan cel Mare*" Academy demonstrated the effectiveness of the method in enhancing the patriotic consciousness of young people.

LISTA TABELELOR

Tabelul 2.1. Cele 19 valori ale teoriei concretizate a lui Sh. Schwartz.....	84
Tabelul 2.2. Trei complexe de simptome semantice de idei despre patriotism.....	85
Tabelul 2.3. Distribuția răspunsurilor subiecților chestionați.....	92
Tabelul 2.4. Valorile medii (M) și abaterile standard (SD) ale elementelor de valoare pentru întregul eșantion.....	93
Tabelul 2.5. Grupele de valori de ordin superior ale întregului eșantion.....	99
Tabelul 2.6. Tipurile de valori individuale care predomină, într-o măsură mai mare sau mai mică, în grupul „Patriotism civic”.....	100
Tabelul 2.7. Tipurile de valori individuale care predomină, într-o măsură mai mare sau mai mică, în toate trei grupuri de patrioți.....	101
Tabelul 2.8. Valorile medii ale indicatorilor pentru scalele convingerilor fundamentale ale respondenților.....	104
Tabelul 2.9. Valorile medii și diferențele acestora între componentele convingerilor fundamentale în cele patru grupuri de patrioți.....	105
Tabelul 2.10. Valorile medii ale coeficienților de ambivalență (A), severitate (S) și direcție (D) ai stereotipurilor etnice pentru întregul eșantion.....	106
Tabelul 2.11. Valorile medii ale coeficienților de ambivalență (A), severitate (S) și direcție (D) ai stereotipurilor etnice ale respondenților incluși în cele 4 grupuri de „patriotism”.....	107
Tabelul 2.12. Indicatorii statistici medii ai competenței interculturale pentru întregul eșantion.....	107
Tabelul 2.13. Indicatorii statistici medii ai competenței interculturale a respondenților din cele patru grupuri de patrioți.....	108
Tabelul 2.14. Indicatorii statistici medii ai toleranței față de incertitudine pentru întregul eșantion de subiecți.....	109
Tabelul 2.15. Categoriile de asociații privind ideile despre patriotism (în %).....	113
Tabelul 2.16. Componentele dominante (în afara categoriilor) ale reprezentărilor despre patriotism.....	114
Tabelul 3.1. Blocurile semantice ale programului de formare „Dezvoltarea conștiinței patriotice”.....	139
Tabelul 3.2. Tipuri de patriotism și variantele de răspunsuri.....	144

Tabelul 3.3. Rezultatele răspunsurilor în grupurile experimental (GE) și de control (GC) până la realizarea programului de trening.....	144
Tabelul 3.4. Măsurarea diferențelor statistice pentru grupurile experimental (GE) și de control (GC) până la realizarea programului de trening.....	145
Tabelul 3.5. Rezultatele răspunsurilor în grupul de control (GC) până și după realizarea programului de trening.....	146
Tabelul 3.6. Măsurarea diferențelor statistice în grupul de control (GC) până și după realizarea programului de trening.....	146
Tabelul 3.7. Rezultatele răspunsurilor în grupul experimental (GE) până și după realizarea programului de trening.....	147
Tabelul 3.8. Măsurarea diferențelor statistice în grupul experimental (GE) până și după realizarea programului de trening.....	147
Tabelul 3.9. Rezultatele răspunsurilor în GE după realizarea programului de trening.....	148

LISTA FIGURILOR

Fig. 2.1. Aranjarea reciprocă a valorilor în teoria concretizată a lui Sh. Schwartz.....	83
Fig. 2.2. Distribuția răspunsurilor subiecților chestionați în toate grupurile (în %).....	92
Fig. 2.3. Repartizarea răspunsurilor subiecților supuși studiului la întrebarea din chestionar „Ce semnifică pentru Dvs. cuvântul „patrie”?” (în %).....	110
Fig. 2.4. Distribuția răspunsurilor respondenților la întrebarea din chestionar „Credeti că formarea sentimentelor Dvs. patriotice este influențată de ...?” (în %).....	111
Fig. 3.1. Măsurarea diferențelor statistice pentru grupurile experimental (GE) și de control (GC) până la realizarea programului de trening.....	145

LISTA ABREVIERILOR

GC	Grup de control
GE	Grup experimental
MAI	Ministerul Afacerilor Interne
RM	Republica Moldova
TDR	Testul de diagnosticare a relațiilor
SUA	Statele Unite ale Americii
cap.	capitol
par.	paragraf
fig.	figura
nr.	număr
vol.	volum
p.	pagina
etc.	etcetera
ș.a.	și alții

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța temei cercetate

Viitorul oricărei țări îl constituie generația ei tânără, de aceea tinerii au ocupat întotdeauna un loc deosebit în structura socială a societății în lupta pentru transformări socioeconomice și politice. Iar securitatea și bunăstarea țării noastre depinde în mare măsură de valorile promovate de tinerii care determină conștiința patriotică și civică a tineretului din Republica Moldova.

Realitatea de azi se caracterizează prin transformări noi în formarea conștiinței patriotice și orientările valorice ale tinerei generații, a acelor piloni morali care sunt fundamentali, principali pentru dezvoltarea conștiinței de sine a oricărui popor, a oricărei națiuni sau generații. În condițiile existente, abordarea ideii formării unei conștiințe patriotice poate deveni cea valoare fundamentală, pe baza căreia este posibilă dezvoltarea personalității, a patriotului și cetățeanului țării sale.

Conținutul și nivelul de dezvoltare a conștiinței patriotice sunt determinate de mai mulți factori: climatul moral-spiritual în întreaga societate; cultivarea respectului pentru evenimentele istorice desfășurate în țară; valorile și viziunea asupra lumii, care alimentează viața socială a generațiilor. Formarea conștiinței patriotice la tineri este capabilă să crească nivelul de consolidare a societății moldovenești, să formeze o poziție conștient-pozitivă, activă a tinerilor în raport cu patria, țara lor.

Pentru a crește nivelul de conștiință patriotică a tinerilor, este necesar să fie identificați principalii determinanți psihosociali care condiționează procesele de formare a identității civice a persoanei și formarea unei atitudini valorice față de patrie, cum ar fi: respectul față de trecutul istoric, cultură și tradiții; responsabilitatea, dragostea și mândria pentru Patrie, țară, oameni, etc. Aceasta ar face posibilă nivelarea principalelor cauze ale nivelului redus de patriotism în rândurile tineretului de astăzi și crearea condițiilor pentru dezvoltarea unui sistem mai eficient de educație patriotică.

Nivelul redus de patriotism în rândurile tinerilor are la bază mai multe cauze, printre care:

1. Interesul redus al tinerilor față de evenimentele ce au loc în țară;
2. Cunoștințele insuficiente în domeniul istoriei, culturii, tradițiilor și atributelor propriului stat (de ex.: necunoașterea imnului sau a semnificației stemei de stat, etc.);
3. Compararea statului propriu cu alte state, în care tineretul manifestă dorința de a pleca pentru o „viață mai bună”;

4. Globalizarea și diversitatea informațiilor din internet, care deseori au un impact negativ asupra tinerilor sub aspectul delimitării informațiilor veridice de cele false.

În acest sens, este nevoie de a crea un sistem complex și eficient de educație civico-patriotică în rândurile tinerilor.

Astfel, putem evidenția principalii determinanți psihosociali, care condiționează procesele de formare și dezvoltare a conștiinței patriotice:

- implementarea unui program educațional eficient, menit să dezvolte conștiința patriotică;
- educația în familie (părinții, prin propriul exemplu, demonstrează copilului lor un anumit tip de comportament prin respectarea tradițiilor, obiceiurilor, sărbătorilor familiare și celor naționale);
- popularizarea orientărilor valorice pozitive în mass-media (informația asimilată aduce, de regulă, un aport semnificativ și influențează asupra conștiinței și comportamentului public);
- participarea la activitățile de voluntariat în folosul comunității (specificul acestor activități reflectă, în mare parte, atitudinea față de țară și popor datorită educației, modului de viață, tradițiilor și obiceiurilor oamenilor).

Instituțiile speciale de învățământ superior (militarizate), dintre care face parte și Academia *Ștefan cel Mare* a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova, s-au dovedit a fi cel mai benefic mediu educațional de formare a conștiinței patriotice, deoarece, fiind o parte integrantă a marelui sistem de educație în societate, reprezintă o activitate sistemică a societății și a statului, care contribuie, prin prisma instituțiilor și organizațiilor sale, la formarea și creșterea devotamentului cetățenilor față de Patrie.

În lumea tehnologiilor moderne, ce se află în continuă dezvoltare, precum și în legătură cu reformarea unor subdiviziuni structurale ale Ministerului Afacerilor Interne, este nevoie de angajați de înaltă calificare, al căror grad de educație depinde nu numai de abilitățile intelectuale, ci și de intensitatea realizării potențialului moral al acestora. În sensul dat, studenții instituțiilor speciale de învățământ superior cu profil polițienesc trebuie să aibă o dorință sinceră de a aduce beneficii statului lor, inclusiv prin prevenirea și combaterea crimei organizate, a corupției și a ilegalităților în general, deci, trebuie să își asume responsabilitatea pentru soarta patriei lor, cu alte cuvinte – să fie patrioți.

Actualitatea problematicei acestui studiu constă în faptul că formarea conștiinței patriotice a tinerei generații constituie o resursă incontestabilă de dezvoltare a întregii societăți moldovenești, o garanție a autoorganizării și autoreglementării acesteia în viitor.

Astfel, au apărut premise obiective pentru studierea determinantilor psihosociali ai formării conștiinței patriotice a tinerilor, a căror identificare este necesară pentru fundamentarea atitudinilor, scopurilor, conținutului, sarcinilor, condițiilor și metodelor de asigurare a procesului formativ în creșterea și educația tinerei generații, care este condiționată de interesele societății actuale, ale instituțiilor sociale și ale statului, precum și de interesele individului însuși, care într-o anumită perioadă de vârstă experimentează procesele de autoidentificare și de căutare a modului propriu de integrare în spațiul public.

Gradul de studiere a temei de cercetare

Diverse aspecte ale fenomenului patriotismului, ale conștiinței patriotice au fost abordate atât de cercetătorii autohtoni, cât și de cei străini. În știința autohtonă, fenomenul patriotismului a fost studiat în principal în cadrul filosofiei, pedagogiei, sociologiei și al politologiei.

Problema formării patriotismului își are originea în adâncul secolelor. Marile minți ale Antichității – Platon (*Statul, Legile*) și Aristotel (*Politica*) – considerau patriotismul veriga principală în sistemul de îndrumări morale al membrilor societății. Ei considerau că un bun cetățean este o persoană patriotică, care respectă legile, care depune toate eforturile pentru a-și îndeplini misiunea în societate.

Conceptul de patriotism a pătruns în lucrările reprezentanților gândirii filosofice – I. Kant, G. Hegel ș.a., - care considerau patriotismul un principiu moral și politic important pe care se construiește statul.

Idei profunde despre conținutul conceptului de „patriotism” și despre perspectivele dezvoltării acestuia au fost exprimate la sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea de filosofi precum И.А. Ильин, В.С. Соловьев, Н.А. Бердяев, С.Н. Булгаков și alții.

Problemele de determinare a esenței și a conținutului conceptelor de „patriotism” și de „conștiință patriotică” sunt abordate în lucrările unor autori precum В.И. Лутовинов, И.Ф. Ширшов, А.Н. Выршиков, Н.Б. Кусмарцев, А.Н. Малинкин, Н.С. Мухаметшина și alții.

Una dintre particularitățile patriotismului este rolul semnificativ al factorului emoțional în formarea și dezvoltarea acestuia. Sentimentele constituie una dintre principalele categorii ale psihologiei, care a fost studiată pe larg de psihologii din străinătate. O contribuție deosebită la cercetarea sentimentelor au avut-o S. Freud, П.М. Якобсон, С.Л. Рубинштейн, И.С. Кон, В.И. Додонов ș.a.

Mulți cercetători poziționează patriotismul, în primul rând, ca o orientare valorică, un ideal.

Potrivit unor cercetători străini, precum В.В. Дулин, А.С. Калюжный, И.Ф. Харламов ș.a., patriotismul este strâns legat de componentele valorice ale conștiinței.

Explicarea unor definiții legate de studierea problemei date a fost dată și în lucrările unor autori autohtoni, precum S. Rusnac, A. Calancea, O. Paladi, D. Antoci.

Un aport notabil la studierea problemei educației militar-patriotice a tinerilor se conține în lucrările autorilor din Republica Moldova: S. Carp, Gh. Chirița, T. Carp, E. Gîrbu, I. Corman, V. Gobjilă, A. Budevici, N. Vicol., Z. Stanciuc, N. Silistraru, N. Iorga, precum și în lucrările autorilor străini: В.В. Дулин, А.Н. Вырщиков, И.Ф. Харламов, А.С. Калюжный, В.И. Лутовинов.

În lucrare sunt folosite conceptele cercetătorilor străini, care abordează problema patriotismului și disting diferite tipuri de patriotism (E. Lewin, R. Kosterman, S. Feshbach, R.T. Schatz, E. Staub, H. Lavine, И.М. Кузнецов, О.Е. Хухлаев Е.А, Александрова și alții).

Sunt folosite, de asemenea, rezultatele unor studii științifice care reflectă particularitățile identității etnice a grupurilor etnice din Republica Moldova la diferite etape de dezvoltare de vârstă (S. Rusnac, I. Caunenco, L. Gasper, L. Horozova, N. Ivanova etc.), cercetările privind problemele tineretului într-o societate de tranziție (V. Blajko).

De asemenea, în lucrare sunt folosite conceptele cercetătorilor străini privind identitatea civică și etnică a personalității (M.H. Johari, В.А. Ядов, А.В.Кузнецова, Е.А. Кублицкая, Т.Г. Стефаненко, Г.У. Солдатова, Н.М. Лебедева, А.Н. Татарко și alții).

În lucrările pedagogice, un aport considerabil în educația patriotică a tinerilor a fost adus de autorul В.А. Сухомлинский.

Baza teoretică și metodologică a studiului au constituit-o și conceptele fenomenelor cercetate: abordările axiologice ale studiului personalității (M. Rokeach, S. Schwartz, A. Maslow, V. Frankl, G. Allport, Б.Г. Ананьев, Б.С. Братусь, А.Н. Леонтьев, Д.А. Леонтьев, К.А. Абульханова-Славская, ș.a.); conceptul de bunăstare subiectivă a individului – satisfacție de calitate a vieții (N. Bradburn, E. Diener, A. Waterman, C. Ryff și alții); convingerile fundamentale ale personalității (R. Janoff-Bulman, O. Кравцова și alții); ideile despre dezvoltarea și formarea personalității în perioada de tinerețe (V. Mocanu, A. Tarnovschi, C. Dolinschi, J.Racu, E. Erikson, A. Rean, И.С. Кон, Б.Г. Ананьев, etc.); studiile teoretice și practice ale problemei patriotismului tineretului (D. David, А.Н. Вырщиков, Н.С. Мухаметшина, А.В. Кузнецова, Е.А. Кублицкая, А.Н. Алинкин ș.a.); psihologia conștiinței (Г.В. Акопов).

Determinantele psihosociale ale patriotismului au fost studiate în doar câteva lucrări de psihologie (В.А. Кольцова, В.А. Соснин, А.А. Гостев).

Astfel, actualitatea acestui studiu este determinată de cercetarea insuficientă a fenomenului de conștiință patriotică a personalității și a determinantilor psihosociali ai formării acestui fenomen.

Problema supusă cercetării se nuanțează prin faptul că lipsa de claritate a orientărilor valorice și normelor de comportament în rândul tinerilor din Republica Moldova, cauzată de transformările socioeconomice actuale, reprezintă o provocare pentru educația patriotică. Astfel, esența cercetării constă în găsirea răspunsului la următoarea întrebare: Care sunt principalii factori psihosociali care influențează formarea conștiinței patriotice la tinerii din Republica Moldova și cum pot fi aceștia integrați eficient în procesul educațional pentru a depăși aceste provocări?

Scopul cercetării constă în identificarea particularităților psihosociale ale formării conștiinței patriotice a tinerilor în condițiile societății în tranziție.

Obiectivele cercetării

Pentru a atinge scopul studiului și a verifica ipotezele propuse, au fost formulate următoarele obiective:

1. Analizarea gradului de abordare a problemei de cercetare în baza studiilor teoretice și empirice din literatura națională și internațională, pentru a identifica lacunele existente și a fundamenta cadrul teoretic al cercetării;
2. Identificarea conținutului și structurii procesului de formare a conștiinței patriotice a tinerilor, stabilirea criteriilor și nivelurilor de dezvoltare a acesteia, inclusiv influența tradițiilor militare;
3. Explorarea empirică a conținutului conștiinței patriotice a tineretului studios de la Academia „Ștefan cel Mare” și identificarea principalelor tipuri de patrioți în baza datelor obținute;
4. Elaborarea și testarea experimentală a unui program de training pentru dezvoltarea conștiinței patriotice a tineretului studios, evaluând eficiența acestuia prin intermediul cercetării aplicative;
5. Formularea concluziilor și recomandărilor pe baza rezultatelor obținute, precum și elaborarea conceptelor de „conștiință patriotică” și „ imaginea personalității unui patriot,” cu semnificație științifică și practică pentru rezolvarea problemei studiate.

Ipoteza de cercetare

Conștiința patriotică a tinerilor este determinată de sfera valorică, identitatea etnică și convingerile fundamentale ce țin de atitudinea față de sine, față de lumea care ne înconjoară, precum și de toleranța față de incertitudine. Un program de training structurat pe aceste

dimensiuni poate contribui semnificativ la dezvoltarea acesteia, consolidând simțul responsabilității, dragostea și mândria față de țară.

Sinteza metodologiei de cercetare și justificarea metodelor de cercetare alese

Metodologia cercetării se bazează pe un șir de abordări teoretice fundamentale și pe rezultatele cercetării empirice în psihologia socială, etnică și psihologia relațiilor dintre grupuri, psihologia personalității și a educației.

Psihologia socială analizează comportamentul și activitățile oamenilor, determinate de includerea lor în grupuri sociale, precum și conceptele legate de identitatea socială, etnică. În acest context, este necesar să îi remarcăm pe: E. Erikson („*Identity Youth and Crisis*”¹); H. Tajfel, J.C. Turner („*The Social Identity Theory of Intergroup Behavior*”²); M. Sherif („*The Psychology of Social Norms*”³).

Psihologia personalității studiază personalitatea și diversele procese și diferențe individuale; coordonează imaginea individului în relațiile sale cu lumea, viața, societatea și alți oameni, care au fost abordate de către: S. Freud („*A General Introduction to Psychoanalysis*”⁴); G. Allport („*Personality A Psychological Interpretation*”⁵).

Psihologia educației cercetează și analizează procesul de dobândire a cunoștințelor, abilităților, deprinderilor, normelor și principiilor morale, precum și formarea viziunii asupra lumii, a convingerilor, a obiceiurilor în condițiile activităților educaționale și de instruire: A.C. Макаренко („*Воспитание гражданина*”⁶); В.А. Сухомлинский („*Сердце отдаю детям*”⁷, „*Рождение гражданина*”⁸); И.Ф. Харламов („*Педагогика*”⁹).

Această abordare a problemei ne-a permis să evidențiem câteva **concepte de bază**:

- Conștiința patriotică a personalității este o formare unitară foarte complexă, ce reprezintă totalitatea cunoștințelor despre rădăcinile genetice ale personalității, conștientizarea realității sociale înconjurătoare, a perspectivelor dezvoltării ei, obiectivul de a fi disponibilă

¹ ERIKSON, E.H. *Identity: Youth and Crisis*. New York: Norton, 1968 (1994). 336 p. ISBN 0-393-31144-9.

² TAJFEL, H., TURNER, J. C. *The Social Identity Theory of Intergroup Behavior*. In: *Political psychology: Key readings*. [citat: 21 octombrie 2024]. Disponibil: [https://christosaiounou.com/Tajfel%20and%20Turner%201986.pdf\(2004\)](https://christosaiounou.com/Tajfel%20and%20Turner%201986.pdf(2004)).

³ SHERIF, M. *The Psychology of Social Norms*. New York, 1936. [citat: 21 octombrie 2024]. Disponibil: <https://dn790007.ca.archive.org/0/items/in.ernet.dli.2015.264611/2015.264611.The-Psychology.pdf>.

⁴ FREUD, S.A. *General Introduction to Psychoanalysis*. New York, 1920. [citat: 21 octombrie 2024]. Disponibil: <https://dn790004.ca.archive.org/0/items/generalintroduc1920freu/generalintroduc1920freu.pdf>.

⁵ ALLPORT, G. *Personality A Psychological Interpretation*. New York, 1937. [citat: 21 octombrie 2024]. Disponibil: <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.155561/page/n25/mode/2up>.

⁶ МАКАРЕНКО, А.С. *Воспитание гражданина*. Москва: «Просвещение», 1978. 147 с.

⁷ СУХОМЛИНСКИЙ, В.А. *Сердце отдаю детям. 4-ое издание*. Киев: «Радянська школа», 1973. 288 с. [citat: 27 decembrie 2022]. Disponibil: <https://studfile.net/preview/3801993/>.

⁸ *Idem*. *Рождение гражданина. 3-е издание*. Пер. с укр. Дангуловой Н. Москва: «Молодая гвардия», 1979. 335 с.

⁹ ХАРЛАМОВ, И.Ф. *Педагогика: учебное пособие для студентов, обучающихся по педагогическим специальностям*. Москва: «Гардарики», 2005. 512 с. ISBN: 5-8297-0004-2.

pentru slujirea cu devotament a Patriei sale ca o tendință dominantă a personalității în contextul perspectivelor existenței ei (А.А. Бирюков, М.П. Бузский, А.К. Быков)¹⁰.

- Conștiința patriotică este unul dintre elementele hotărârii unei persoane de a servi Patria, care constituie o reflectare subiectivă a realității obiective (А.Н. Выршиков, Н.Б. Кусмарцев)¹¹.

- Patriotismul este un fenomen psihologic și sociopsihologic complex, multivariat, foarte divers și ambiguu, cuprinzând trei aspecte: *cognitiv* (cunoștințe, idei), *emoțional* (atitudini, sentimente) și *comportamental* (pregătirea pentru acțiune, obiectivul și acțiunea); patriotismul reprezintă o componentă fundamentală a identității naționale a poporului, exprimată în sentimentul de dragoste, mândrie și devotament față de patrie, istoria, cultura, tradițiile și modul ei de viață, în sentimentul de datorie morală de apărare a patriei și recunoașterea valorii intrinseci a altor comunități umane și a dreptului lor la identitate și existență fără confruntare cu ele (В.А. Кольцова, В.А. Соснин)¹².

În prezenta teză de doctorat au fost aplicate următoarele **metode** de cercetare:

Teoretice: analiza surselor psihosociale și a literaturii științifice și metodologice privind problema studiată; compararea, sistematizarea și generalizarea datelor; construirea modelului variabilelor de cercetare.

Empirice:

1. Chestionarul de valori PVQ-R2 (profilul personalității) (Sh. Schwartz, 2012);
2. Chestionarul „Percepția despre patriotism” (И.М. Кузнецов);
3. Scala convingerilor fundamentale a lui R. Janoff-Bulman (adaptat de О. Кравцова);
4. Testul de diagnosticare a relațiilor (TDR) (Г.У. Солдатова, 1998);
5. Chestionarul integrativ al competenței interculturale (О.Е. Хухлаев);
6. Metoda „Toleranța față de incertitudine” (Е.П. Белинская);
7. Chestionarul „Conștiința patriotică” (С.М. Науменко);
8. Metoda asociațiilor verbale libere despre „patriotism”.

Metode statistico-matematice de prelucrare descriptivă și inferențială a datelor și analiză cantitativă, calitativă și comparativă. În scopul prelucrării datelor statistice a fost utilizat

---

¹⁰ БИРЮКОВ, А.А., БУЗСКИЙ, М.П., БЫКОВ, А.К. *Патриотически ориентированное образование: методология, теория, практика. 2-е изд. доп. и перераб.* Под общ. ред. Выршикова, А.Н. Волгоград: «Панорама», 2008. 718с. ISBN 978-5-91497-030-4.

¹¹ ВЫРШИКОВ, А.Н., КУСМАРЦЕВ, М.Б. *Патриотическое воспитание молодёжи в современном российском обществе.* Волгоград: НП ИПД «Авторское перо», 2006. 172 с.

¹² КОЛЬЦОВА, В.А., СОСНИН, В.А. *Социально-психологические проблемы патриотизма и особенности его воспитания в современном обществе.* В: Психологический журнал. 2005, Том 26, № 4, с. 92. ISSN 0205-9592.

programul statistic SPSS 25.0. La etapa stabilirii diferențelor dintre grupurile cercetate a fost utilizat indicatorul statistic ANOVA și testul Wilcoxon.

Noutatea și originalitatea științifică a lucrării

Prezenta lucrare constituie un demers științific inovator în Republica Moldova, fiind primul studiu de amploare care investighează din perspectivă psihosocială formarea conștiinței patriotice la tineretul studios. Elementele de noutate includ identificarea factorilor psihosociali determinanți ai conștiinței patriotice și evaluarea nivelului de manifestare a componentelor sferei valorice și a identității sociale. De asemenea, au fost definite conceptele de „conștiință patriotică” și „imaginea personalității unui patriot”. Cercetarea este completată de elaborarea și testarea unui program de training specific pentru dezvoltarea conștiinței patriotice, adaptat tinerilor din mediul academic, și în validarea acestuia printr-un experiment formativ. Originalitatea studiului se reflectă în identificarea tipurilor distincte de patriotism la tineretul studios și în integrarea teoriei identității sociale, a abordării ecoculturale și a psihologiei individuale într-un model educațional unic.

Sumarul compartimentelor tezei

Teza conține: introducere, 3 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 259 de titluri, 3 anexe, 157 de pagini de text de bază, 25 de tabele și 5 figuri. Rezultatele obținute sunt publicate în 13 lucrări științifice.

În **Introducere** este argumentată actualitatea cercetării întreprinse, se determină scopurile și obiectivele studiului, este argumentată metodologia cercetării științifice, fiind relevate noutatea și originalitatea științifică a lucrării, semnificația teoretică și practică a cercetării.

Capitolul 1. Abordări teoretico-metodologice ale formării conștiinței patriotice.

Capitolul abordează teoretic formarea conștiinței patriotice în contextul teoriilor identității sociale dezvoltate de S. Freud, T. Adorno, E. Erikson, H. Tajfel, M. Sherif ș.a., oferind o bază pentru înțelegerea proceselor de identificare socială. Totodată, este prezentată varietatea abordărilor privind definirea esenței conceptelor de *patriotism* și *conștiință patriotică*. Patriotismul este considerat un sentiment moral și social, al cărui conținut îl constituie dragostea pentru patrie, cunoașterea istoriei, tradițiilor și obiceiurilor poporului. Una dintre cele mai importante resurse pentru formarea conștiinței patriotice este identitatea civică – un element al conștiinței de sine. Cetățenia, civismul și patriotismul sunt incluse ca elemente în conceptul de identitate civică, care servește drept bază pentru integrarea socială.

Capitolul 2. Studiul empiric al factorilor psihosociali ai formării conștiinței patriotice a tineretului studios. Studiul empiric a implicat 210 studenți din instituțiile de învățământ superior cu profil polițienesc, utilizând chestionarele: *PVQ-R2* și *Percepția despre*

patriotism; Scala convingerilor fundamentale și Toleranța față de incertitudine pentru a evalua nivelurile de conștiință patriotică și identificarea factorilor de formare a sentimentelor patriotice. Pe baza rezultatelor obținute, au fost identificate 4 tipuri de patriotism: patriotismul protector; patriotismul constructiv, patriotismul civic și patriotismul emoțional-constructiv. De asemenea, au fost identificați factorii care, în opinia respondenților, au influențat formarea sentimentelor patriotice. Primele poziții în clasament au fost ocupate de: părinți; gândurile proprii despre problemele țării; studiile la Academia Ștefan cel Mare.

Capitolul 3. Cercetarea experimentală privind dezvoltarea conștiinței patriotice a tineretului studios. În cursul realizării studiului empiric de constatare, am identificat un grup de respondenți, pe care i-am numit „Altele”, aceștia oferind răspunsuri ambigue conform chestionarului „Percepția despre patriotism”, de aceea nu i-am putut atribui unuia dintre tipurile de patrioți. Acest lucru ne-a determinat să elaborăm și să testăm un program de training cu scopul de a dezvolta conștiința patriotică a tineretului studios din grupul „Altele”. Programul de training s-a desfășurat pe parcursul a 8 sesiuni, incluzând activități de grup, dezbateri tematice și exerciții de autocunoaștere, având ca scop dezvoltarea conștiinței patriotice prin abordări experiențiale și reflexive.

Concluzii și recomandări. Pentru o activitate eficientă de formare și dezvoltare a conștiinței patriotice a tineretului studios, rezultatele acestui studiu pot fi incluse în programa disciplinelor publice (sociale) – sociologie, psihologie socială, studii culturale, antropologie etc. Totodată, programul de training, elaborat și testat, poate fi recomandat specialiștilor în organizarea muncii cu tinerii, psihologilor și cadrelor didactice pentru rezolvarea problemelor privind educația civico-patriotică a tinerilor.

1. ABORDĂRI TEORETICO-METODOLOGICE ALE FORMĂRII CONȘTIINȚEI PATRIOTICE

1.1. Esența, structura și conținutul conștiinței patriotice

Actualmente, suntem martori și participanți direcți la formarea conștiinței patriotice în conformitate cu noile condiții socioeconomice și politice. Are loc un proces de reevaluare a valorilor în conștiința majorității poporului moldovenesc, de renaștere a concepțiilor și a convingerilor patriotice.

Pentru a evalua corect abordările conceptuale ale formării conștiinței patriotice, precum și modalitățile de dezvoltare a forțelor interioare ale omului, care determină formarea acestuia ca cetățean, ne vom concentra asupra modului în care unii autori examinează problemele legate de tematica studiului nostru și vom începe, în primul rând, cu conceptele generale cu privire la patriotism.

Variatatea abordărilor privind definirea esenței conceptului de „patriotism” ne permite să-l cercetăm din unghiul de vedere al sentimentelor, principiilor, îndatoririlor, al pregătirii din punct de vedere psihologic, al ideilor și conștiinței noastre. Dovada acestui lucru este diversitatea definițiilor.

Potrivit dicționarului explicativ al limbii române moderne, prin „patriotism” se înțelege dragostea și devotamentul față de patrie și de popor; faptul de a fi gata de luptă și de jertfă pentru interesele patriei¹³.

Cuvântul *patriotism* vine din grecescul „πατρίς” (patris) – patrie¹⁴ și este definit ca: „Dragostea pentru patrie, atașamentul față de pământul natal, limbă, cultură, tradiții”¹⁵; „Un sentiment de apartenență la o comunitate națională, la o patrie și la grupul de oameni care o compune sau care se consideră parte a aceleiași comunități sau a aceleiași patrii”¹⁶.

În acest context, se impune corelarea noțiunilor fundamentale și anume: patrie-patriot-patriotism, deoarece în această corelare se regăsește câmpul lexical semantic al fiecărui cuvânt în conștiința lingvistică, individuală și socială a cetățenilor¹⁷.

---

¹³ *Dicționarul limbii române moderne*. București: Editura Academiei Republicii Populare Române, 1958. p. 591.

¹⁴ *Большая Российская энциклопедия. В 35 томах. Том 25*. Отв. ред. Кравец, С.Л. Москва, 2014. с. 456. ISBN 978-5-852-70320-6.

¹⁵ *Новый иллюстрированный энциклопедический словарь*. Под редакцией Бородулина, В.И., Горкина, А.П. Москва: «Большая Российская энциклопедия», 2005. с. 544. ISBN 5-85270-259-5.

¹⁶ MĂRZA, R. *Despre patriotism*. [citat: 26 noiembrie 2024]. Disponibil: <https://www.contributors.ro/despre-patriotism/>

¹⁷ CIOBANU, A. Patriotismul o valoare națională și universală. În: *Probleme actuale ale didacticii științelor reale*. Materialele Conferinței științifice cu participare internațională. Ediția a II-a. Vol. 2, 11-12 mai 2018. Chișinău, 2018, p. 137. ISBN 978-9975-76-239-7.

Problema formării patriotismului își are originea în adâncul secolelor. Marile minți ale Antichității – Platon („Statul”, „Legile”) și Aristotel („Politica”) – considerau patriotismul veriga principală în sistemul de îndrumări morale al membrilor societății. Ei credeau că un bun cetățean este o persoană care respectă legile, patriotică, care depune toate eforturile pentru a-și îndeplini misiunea în societate.

Conceptul de „patriotism” s-a dezvoltat ca un proces istoric în mai multe etape. Luând naștere ca un sentiment de atașament și dragoste față de locurile natale, de creare a unei legături indisolubile cu cel mai apropiat mediu social și cultural, patriotismul se dezvoltă într-un sentiment profund de iubire față de Patrie și popor, de afecțiune și devotament față de acesta, se ridică la o atitudine conștientă, mai mult sau mai puțin pronunțată, față de diverse aspecte ale vieții materiale și spirituale a societății: față de sistemul social și politic existent, față de limba maternă și cultura țării.

Conceptul de patriotism a pătruns în lucrările reprezentanților gândirii filozofice – I. Kant, G. Hegel ș.a., care considerau patriotismul un principiu moral și politic important pe care se construiește statul¹⁸.

Psihologul și sociologul И.С. Кон consideră patriotismul un principiu social și moral, ce caracterizează atitudinea oamenilor față de țara lor, manifestată prin dragoste pentru aceasta¹⁹.

În timpul Revoluției burgheze din Franța, s-au poziționat drept patrioți revoluționarii, susținătorii republicii, spre deosebire de adepții sistemului monarhic. Din acea perioadă, conceptele de „patriot” și „patriotism” au început să fie folosite de susținătorii mișcărilor radicale de stânga, în raport cu cei care aspirau la o reorganizare radicală a societății.

А.Н. Радищев scrie: „Nu toți cei născuți în Patrie sunt demni de titlul măreț de fiu al Patriei, (adică de patriot).” (...) „El arde cu o dragoste duioasă pentru integritatea și liniștea compatrioților săi²⁰. El mai degrabă ar fi de acord să piară și să dispară, decât să dea un exemplu de lipsă de bună purtare”, (...) „și dacă este convins că moartea lui va aduce putere și glorie Patriei, nu îi va fi teamă să-și sacrifice viața”²¹.

Idei profunde despre conținutul conceptului de „patriotism” și despre perspectivele dezvoltării acestuia au fost exprimate la sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea de filozofi precum И.А. Ильин, В.С. Соловьев, Н.А. Бердяев, В.В. С.Н. Булгаков și alții.

---

¹⁸ ГЕГЕЛЬ, Г.В.Ф. *Философия права*. Москва: «Мысль», 1990. с. 292. ISBN 5-244-00384-4.

¹⁹ *Словарь по этике. 6-е издание*. Под редакцией Гусейнова, А.А. и Кона И.С. Москва: «Политиздат», 1989. с. 244. ISBN 5-250-01027-X.

²⁰ РАДИЩЕВ, А.Н. *Избранные философские произведения*. Под ред. Щипанова, И.Я. Москва, 1949. с. 262.

²¹ *Ibidem*, p. 268.

În lucrarea autorului В.С. СОЛОВЬЕВ „Justificarea binelui” este reflectată esența patriotismului, care constă într-o atitudine conștientă a individului față de îndatoririle sale în raport cu Patria sa, o atitudine activ-laborioasă, și nu contemplativă, față de datoria civică. Autorul consideră că dragostea unui cetățean pentru patria sa, poporul său nu trebuie să fie însoțită de o atitudine negativă față de alte popoare. Este necesară o combinație a patriotismului cu respectul pentru tradițiile altor popoare. „Trebuie să iubim toate naționalitățile ca pe a noastră. Prin această poruncă se afirmă patriotismul ca sentiment natural și fundamental, ca obligație directă a unei persoane față de întregul său colectiv cel mai apropiat, totodată, acest sentiment este generat de proprietățile zoologice ale egoismului național, devenind baza și măsura unei atitudini pozitive față de toate celelalte naționalități, în conformitate cu principiul moral necondiționat și cuprinzător”²².

În literatura veche și în cea modernă există o multitudine de interpretări ale conceptului de „patriotism”, care adesea fie se completează, fie se contrazic, afirmând valoarea necondiționată a patriotismului ca atribut al conștiinței sociale și al celei individuale.

В.И. ЛУТОВИНОВ²³ diferențiază condiționat toată varietatea de abordări privind înțelegerea patriotismului, disponibilă în literatura de cercetare, într-o serie de direcții:

- La prima direcție, *sublim-emoțională*, autorul atribuie cele mai des întâlnite puncte de vedere în cercetarea științifică și în literatura publicistică, bazate pe esența termenului de „patriotism” și definindu-l ca sentiment înălțător de iubire față de Patrie. Această direcție este legată, în primul rând, de un anumit nivel de reflecție emoțională, de manifestare în formă abstractă a dragostei față de natură, pământul natal, casa părintească, imaginile din copilărie etc. Anume aceasta este înțelegerea patriotismului de către mulți oameni, inclusiv cei care reprezintă elita de creație, intelectuală, culturală. În ea se subliniază, se evidențiază direcția, forța, sublimitatea sentimentului în sine, indiferent de caracteristicile subiectului față de obiect, care are pentru subiect (oricare ar fi acest obiect) o valoare excepțională. Pentru această direcție este caracteristică înțelegerea patriotismului ca fiind unul dintre cele mai importante și mai înălțătoare sentimente. Natura acestui sentiment, foarte bogat în conținut, divers, puternic și stabil în manifestare, nu se limitează la latura emoțională. În legătură cu semnificația excepțională a obiectului patriotismului – patria, sentimentul resimțit pentru ea are o pronunțată orientare socială.

---

²² СОЛОВЬЕВ, В.С. *Оправдание добра*. Москва: «Алгоритм», 2012. с. 438. ISBN 978-5-4261-0002-2.

²³ ЛУТОВИНОВ, В.И. Современный патриотизм: сущность, особенности, основные направления. В: *Журнал «Studia Humanitatis»*. 2013, № 2. с. 9. ISSN 2308-8079. [citat: 10 octombrie 2023]. Disponibil: <https://st-hum.ru/sites/st-hum.ru/files/pdf/lutovinov.pdf>

- A doua direcție este cea *activ-laborioasă*, strâns legată de cea anterioară. Aceasta, de asemenea, se bazează pe înțelegerea patriotismului ca fiind unul dintre cele mai înalte, cele mai semnificative sentimente, dar, pe lângă latura emoțională, ia în considerare și latura de activitate. Se acordă o mare importanță necesității realizării patriotismului prin acțiuni și fapte concrete în interesul țării sale, al poporului său. O astfel de activitate (patriotică) constituie atât condiția indispensabilă a adevăratului patriotism, cât și criteriul său. De felul contribuției unui individ sau a unui grup la cauza Patriei, de modul în care o activitate sau alta corespunde problemelor dezvoltării și întăririi patriei depinde și patriotismul, și nivelul formării sale, și gradul de manifestare a acestuia la un anumit subiect.

- Cea de-a treia direcție a patriotismului este abordată ca fenomen social – din punctul de vedere al *dezvoltării istorice a societății și a statului*, al particularităților politicii și ideologiei. Este un fenomen complex, multiaspectual, care pătrunde în toate sferile societății, în special în conștiința și viața spirituală a acesteia, și care deține un potențial uriaș de renaștere a țării la etapele critice ale dezvoltării sale.

Aproximativ de la mijlocul anilor '80 ai secolului al XX-lea, a început să prevaleze tendința de a înțelege patriotismul ca unul dintre aspectele, fenomenele importante nu doar și nu atât ale ideologiei sau politicii, cât ale sferei social-umanitare a societății, precum și într-un sens și mai larg. Patriotismul era abordat în contextul dezvoltării istoriei naționale, ca o manifestare a trăsăturilor specifice ale mentalității, ale psihologiei sociale a diferitelor comunități. În această direcție, se subliniază relația strânsă dintre patriotism și societate. În acest sens, patriotismul este analizat simultan din diferite unghiuri de vedere: ca una dintre componentele conștiinței publice, a mentalității, identității naționale, ca componentă a ideologiei, culturii, istoriei, științei, ca una dintre cele mai înalte valori semnificative din punct de vedere social, ca direcție a educației, ca sursă de bunăstare, prosperitate și dezvoltare cu succes a celor mai importante domenii ale vieții²⁴. De asemenea, este semnificativ faptul că obiectul patriotismului nu îl constituie doar o latură sau alta a vieții societății, ci și societatea însăși ca o comunitate²⁵. În baza celor mai importante principii teoretice ale acestei direcții, patriotismul poate fi definit ca unul dintre fenomenele complexe, multiaspectuale, care străbate toate sferile societății, în special conștiința și viața spirituală a acesteia.

- A patra direcție studiază *patriotismul statal*, iar statul este prezentat ca obiect al patriotismului. Această direcție s-a conturat în perioada în care a apărut nevoia stringentă de consolidare a eforturilor de creare și întărire a statului, a diferitelor forme de putere de stat.

---

²⁴ *Ibidem*, p. 9.

²⁵ ЛУТОВИНОВ, В.И. *Op. cit.*, p. 10.

Interesele statului sunt prezentate aici ca necondiționat prioritare în raport cu oricare altele – interesele individului, ale grupului și ale societății în ansamblu. Ca valoare supremă, statul constituie obiectul principal al sentimentelor și al gândurilor patriotice ale individului și ale societății.

- A cincea direcție este *patriotismul personal*, care a apărut în opoziție cu patriotismul statal. Reprezentanții acesteia dezvăluie esența patriotismului în legătură inseparabilă anume cu personalitatea, care este cea mai înaltă valoare pentru ei, și caracterizează personalitatea unui patriot. Esența acestei direcții face posibilă definirea patriotismului ca un act spiritual și creativ de ascensiune a persoanei care posedă cele mai importante calități morale și de altă natură. Punctul culminant al dezvoltării personalității este conștientizarea de către aceasta a inseparabilității ei de Patria sa, care este înțeleasă ca cea mai înaltă valoare, dorința de a sluji patria, poporul său.

Valoarea neîndoieinică a acestei direcții este caracterul său umanist, orientarea spre individ. Iar datorită patriotismului, personalitatea se identifică parcă cu Patria. Personalitatea este privită ca subiectul principal al patriotismului. Totodată, rolul său creator activ se manifestă în procesul de autodezvoltare – intelectuală, morală, spirituală și creativă.

- A șasea direcție este legată, în mare măsură, de cea anterioară și poate fi numită *spiritual-religioasă*, deoarece a fost dezvoltată și promovată în cadrul învățăturilor religioase. „Patriotismul, dezvoltat în cadrul acestei direcții, apare ca automanifestare spirituală și religioasă supremă a personalității, care a atins un asemenea nivel de dezvoltare, care îi permite să experimenteze o dragoste de natură divină față de Patrie, cu o hotărâre de sacrificiu și lepădare de sine pentru binele ei”.

Numai prin spiritualitate și datorită acesteia omul este capabil să se ridice la înălțimea adevăratului patriotism. Semnificația deosebită a spiritualului nu constă doar în divinitatea naturii sale, ci și în bogăția enormă a conținutului cultural, istoric și teologic al patriotismului, care s-a dezvoltat în sânul Ortodoxiei în timp de un mileniu. Cele mai înalte manifestări ale spiritualului, cum ar fi adevăratul patriotism, sunt rezultatul unei dezvoltări complexe și de durată a societății, a etnosului, a comunității sociale și a personalității. Această direcție are cea mai mare și cea mai bogată tradiție istorică, rădăcini adânci și puternice. Acest lucru se explică nu numai prin perioada lungă, de peste o mie de ani, de dezvoltare a opiniilor și sentimentelor religioase și patriotice, ci și prin contribuția semnificativă la dezvoltarea acestei direcții a multor reprezentanți de seamă ai puterii, ai Bisericii Ortodoxe, ai literaturii, artei, științelor filozofice și ai altor științe”.

O analiză detaliată a genezei și dezvoltării istorice a conceptului de „patriotism” i-a permis lui В.И. Лутовинов să formuleze cea mai completă și mai semnificativă, în opinia noastră, definiție a noțiunii de „patriotism”: „Patriotismul este un fenomen complex și multiaspectual. Reprezentând una dintre cele mai semnificative valori ale societății, el integrează în conținutul său componente sociale, istorice, spirituale, culturale, etnice și de altă natură. Manifestându-se, în primul rând, ca o atitudine emoțională sublimă față de Patrie, patriotismul reprezintă cea mai importantă componentă a bogăției spirituale a personalității, caracterizează nivelul înalt al socializării acesteia. Adevăratul patriotism constituie întotdeauna unitatea spiritualității, a maturității civice și a activității sociale a individului, este o forță motivoare eficientă și se realizează în activitățile sale spre binele Patriei”²⁶.

Н.А. Бердяев, unul dintre filosofii cunoscuți, caracterizează patriotismul pe baza unei analize a căii istorice parcurse de țară. Autorul scrie: „Toate realizările noastre depind direct de gradul entuziasmului nostru patriotic, de creșterea responsabilității conștiinței naționale în societate și în rândurile poporului.” (...) „Patriotismul este o mare școală de conștiință civică într-un moment periculos pentru patrie”²⁷.

Prezentăm și definiția patriotismului aparținând autorului А.С. Калюжный, care confirmă înțelegerea profundă a acestui fenomen: „Patriotismul este sentimentul înalt de dragoste pentru Patrie, inerent majorității oamenilor care trăiesc pe pământul natal, o conștientizare profundă a datoriei lor civile, profesionale și militare, a responsabilității pentru tot ce se întâmplă în țară, pentru viitorul ei. Patriotismul reprezintă o combinație (aliaj) de idei, convingeri, sentimente și acțiuni orientate spre dezvoltarea constantă, spre prosperarea Patriei, asigurarea securității spirituale, morale, economice, militare, de mediu și de altă natură a individului, a societății și a statului, spre o activitate ce vizează satisfacerea rezonabilă a nevoilor spirituale și materiale ale fiecărui cetățean care trăiește și activează în Patria sa. Patriotismul este o mișcare care cheamă înainte, un factor al planului spiritual ce contribuie la păstrarea tuturor acumulărilor pozitive obținute de omenire, de un anumit popor, de societatea și statul în care o persoană reală trăiește și acționează, este o formă de existență a acesteia.”²⁸.

Patriotismul nu este o noțiune abstractă, ci este o necesitate vitală a oricărui stat²⁹.

---

²⁶ ЛУТОВИНОВ, В.И. *Военно-патриотическое воспитание молодежи. Учебно-методическое пособие*. Под общей редакцией Смутьского, С.В. Москва: Изд-во РАГС, 2010. [citat: 11 noiembrie 2023]. Disponibil: <https://avangard-permkrai.ru/wordpress/wp-content/uploads/2015/03/Lutovinov-VPV1.pdf>.

²⁷ БЕРДЯЕВ, Н.А. *Судьба России*. Москва: «Эксмо-пресс», 1998. с. 96. ISBN 5-04-002029-5.

²⁸ КАЛЮЖНЫЙ, А.С. *Общее содержание воспитания военнослужащих: учебное пособие*. Н. Новгород: НГТУ, 2004. с. 4. ББК 88.4.

²⁹ Ziarul „Oastea Moldovei”. Chișinău, 15 septembrie 1998. p. 2.

Patriotismul este determinat în mod obiectiv de existența unor patrii ca entități distincte, cu particularități socioculturale specifice. Constituirea popoarelor și a națiunilor a avut loc în limitele unui spațiu geografic, fapt care a generat un anumit segment de reuniune între membrii colectivității respective și a condus la conturarea unui sentiment de apartenență față de acel spațiu. De aici rezultă că patriotismul este o stare a omului într-o existență socială concretă, în dubla sa ipostază – istorică și actuală. Cele două dimensiuni se prezintă într-o relație de complementaritate, ce se amplifică și se îmbogățește cu noi nuanțe pe măsura înaintării în istorie, a scurgerii prezentului din și în trecut³⁰.

Patriotismul este un sentiment al valorii și necesității pentru viața fiecărui om, al includerii sale în marea individualitate integrală a poporului și, totodată, un instinct de autoconservare a individualității și originalității poporului³¹.

Pentru a deveni patriot, omul trebuie mai întâi să afle Patria în inima sa. „A găsi Patria înseamnă a experimenta cu adevărat contactul cu ea ca obiectul cel mai important, trăind un fel de convertire spirituală.”³².

După cum se poate vedea, conceptul de „patrie” este direct legat de conceptul de „patriotism”, bazat pe dragostea pentru ea.

Patria reprezintă, deci, o componentă de bază a existenței umane, care s-a cristalizat și s-a îmbogățit continuu de-a lungul timpurilor prin lupta și prin sacrificiile membrilor săi³³.

Atitudinea față de patriotism este diferită pentru multe personalități marcante care au lăsat o urmă în istoria civilizației. De exemplu, potrivit poetului englez G.G. Byron, „cel care nu și iubește țara nu poate iubi nimic”³⁴.

С.Н. Булгаков, în cartea „Patria mea”, scrie: „Patria este o taină sacră a fiecărui om, la fel ca și nașterea lui.” (...) Este nevoie de o pătrundere deosebită, poate cea mai dificilă și profundă, ca să te cunoști pe tine însuși în individualitatea ta firească, să poți să-ți iubești neamul

---

³⁰ VICOL, N., VORNICES, S., NICA, L. Contextualizarea metodologică a educației patriotice și a valorificării sentimentului patriotic. În: *Perspective metodologice de formare/ dezvoltare a competențelor disciplinare ale elevilor în context axiologic: Culegere de articole*. Chișinău: Tipografia „Cavaioli”, 2015. p. 131. ISBN 978-9975-48-087-1.

³¹ ЕРЕМИНА, М.А. Патриотизм как психологический феномен. В: *Формирование традиций патриотизма*. Материалы научно-практической конференции, 17-18 апреля 2015 г. Барнаул, 2015. с. 34. ISBN 978-5-88210-765-8.

³² ШИРШОВ, В.Д. *Основы военно-патриотического воспитания: учебное пособие*. Екатеринбург: УрГПУ, 2021. с. 31. ISBN 978-5-7186-1763-4.

³³ VICOL, N., VORNICES, S., NICA, L. *Op. cit.*, p. 131.

³⁴ ЛЕБЕДЕВ, А.Н., ГОРДЯКОВА, О.В. Теоретические и методологические вопросы изучения патриотизма как социального чувства и социально ориентированного поведения. В: *Институт психологии Российской академии наук. Социальная и экономическая психология*. 2016, № 1, Том 1, с. 26. ISBN 978-5-9270-0387-7.

și patria, să percepi în ea pe tine însuși, să recunoști în ea propria ta imagine divină”³⁵. Patria este un lucru sfânt pentru fiecare și, ca atare, este întotdeauna scumpă și minunată”³⁶.

„Omul fără Patrie e un robot, e om de ceară, de ghips, de paie. Patria a fost, este și va fi întotdeauna aerul pe care-l respirăm, casa noastră părintească, cimitirul strămoșesc, limba noastră, doina noastră, balada noastră, Basarabia noastră”³⁷. Drept exemplu al acestor afirmații pot servi și piesele patriotice compuse și interpretate de marii maeștri naționali Ion și Doina Aldea Teodorovici („Focul din vatră”, „Casa părintească” etc.).

Conform opiniei lui И.А. Ильин, Patria, ca un lucru sfânt comun, este demnă de dragoste și protecție. Patriotismul este chemat să întruchipeze unitatea oamenilor într-o slujire demnă și comună a Patriei³⁸.

„Patria este înlăuntrul nostru și o ducem cu noi peste țări și mări (...) Patria nu este pământul pe care trăim din întâmplare, ci este pământul plămădit cu sângele și întărit cu oasele înaintașilor noștri. Părinții, moșii și strămoșii sunt patria noastră; ei, care au vorbit aceeași limbă, care au avut aceleași suferințe, aspirațiuni, sunt adevărata noastră patrie”³⁹.

Patria presupune „mediul politic, cultural și social dat în care trăiește și muncește un popor”⁴⁰.

Din cele relatate mai sus rezultă că „Patria” este un mediu social-economic și politic stabilit istoric, în care s-a născut o persoană, cu care este legată istoria poporului său. „Patria” este țara în care persoana s-a născut, a crescut, trăiește, este locul care a influențat formarea acesteia ca personalitate, locul unde au trăit bunicii și străbunicii, locul ce rămâne în sufletul nostru și în care vom reveni toată viața, cel puțin în amintiri.

În lucrarea marelui istoric Nicolae Iorga „Adevăratul patriotism”, patriotul este privit ca omul inima căruia vorbește în adevăr, ca cel al cărui suflet entuziast și făcător de minuni se revarsă în acțiuni, ca cel care are sânge de dat pentru Patrie fără îndoială⁴¹.

„Ținere, să-ți fie Patria scumpă și sfântă ca și mama ta! S-o iubești și s-o respecti din adâncul sufletului tău!”, spunea dramaturgul, prozatorul și publicistul I.L. Caragiale⁴².

³⁵ МАСЛИН, М.А. *Русская идея*. Москва: «Республика», 1992. с. 364. ISBN 5-250-01508-5.

³⁶ *Ibidem*, p. 373.

³⁷ BUJOR, A. *Gând și Cuvânt. Cugetări ale personalităților din Basarabia (1940-2012)*. Chișinău: Editura „Epigraf”, 2012. p. 230. ISBN 978-9975-125-03-1.

³⁸ ИЛЬИН, И.А. *Путь к очевидности*. Москва: «Республика», 1993. с. 207. ISBN 5-250-01895-5.

³⁹ VICOL, N., VORNICES, S., NICA, L. *Op. cit.*, p. 133.

⁴⁰ IFRIM, I. *Renașterea patriei „prin noi înșine”*. În: *Securitatea umană și socială în statul democratic*. Materialele Conferinței științifico-practice internaționale, 27 octombrie 2023. Chișinău: „Print-Caro” SRL, 2023, p. 166. ISBN 978-9975-175-50-0.

⁴¹ IORGA, N. *Adevăratul patriotism. Idei dintr-o conferință ținută la Galați în ziua de 8 septembrie 1914*. Galați: Tipografia „Neamul românesc”, 1914. p.5. [citat: 11 decembrie 2023]. Disponibil: <https://www.scribd.com/doc/312652031/N-Iorga-Adevaratul-Patriotism>.

Când vorbim de „suflet”, înțelegem prin el manifestările intelectuale ale întregului nostru neam, adică partea comună a tuturor manifestărilor individuale⁴³.

Patriotismul nu este altceva decât o rezultată a procesului de socializare. Un individ, cu cât este mai aproape, mai integrat în societate, cu cât deține mai multe norme și valori temeinice, caracteristice societății din care face parte, cu atât va simți mai mult un atașament puternic față de societatea de apartenență. Mihai Eminescu menționa că patriotismul nu este numai iubirea față de pământul pe care te-ai născut, ci este, mai ales, iubirea trecutului, fără de care nu există iubirea de țară⁴⁴.

Astfel, conceptul de „patriotism” este definit de dragostea față de poporul său, de obiceiurile și tradițiile sale, de natura, pământul și cultura națională, de limba maternă. El se manifestă prin mândria de succesele poporului său în domeniile științei, tehnologiei, culturii, producției, prin atitudinea respectuoasă față de atributele statului, față de legile acestuia. Conceptul de patriotism este destul de vast și nu se reduce doar la un simț al datoriei față de Patrie. Patriotismul constituie una dintre componentele educației morale și culturale, care face parte din procesul de formare a sentimentelor, concepțiilor, credințelor și viziunii asupra lumii.

După părerea psihologului A.A. Гостев, în pofida faptului că problematica patriotismului practic a dispărut din preocupările psihologilor, totuși, în istoria gândirii filosofico-psihologice există o experiență enormă a perceperii sferei spiritual-morale, inclusiv a patriotismului⁴⁵.

Patriotismul este văzut ca un fenomen moral și se adresează acelei sfere a lumii valorilor umane, care stă la baza autoidentificării morale a unui sau altui popor, formării «culturii spiritului» acestuia⁴⁶.

Conținutul moral al conceptului de „patriotism” este prezentat într-o interpretare filosofică, conform căreia patriotismul este un principiu moral, un sentiment social, al cărui conținut este dragostea de patrie, devotamentul față de ea, mândria pentru trecutul și prezentul ei, tendința de a apăra interesele Patriei⁴⁷.

---

⁴² CARAGIALE, I. L. *Opere, volumul IV*. București: „Literatura și Arta”, 1965. p. 492.

⁴³ BOTEZ, A., BOTEZ, V., MIHAESCU, V. F., ȘARAMBEI, N. *Românii. Psihologie, identitate spirituală, destin*. București: Editura „Semne”, 1995. p. 30. ISBN 973-97277-3-5.

⁴⁴ VICOL, N., VORNICES, S., NICA, L. *Op. cit.*, p. 132.

⁴⁵ ГОСТЕВ, А.А. Патриотизм как духовно-нравственное качество личности. В: *Современная личность: психологические исследования*. Отв. Редактор Воловикова, М.И., Харламенкова, Н.Е. Москва: Институт психологии РАН, 2012, с. 102. ISBN: 978-5-9270-0237-5.

⁴⁶ КОВТУНЕНКО, Л.В., КОВТУНЕНКО, А.Б. Патриотическое воспитание курсантов образовательной среде ведомственного вуза. В: *Пожарная безопасность: проблемы и перспективы*. 2013, № 1, с. 203. [citat: 12 octombrie 2022]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/patrioticheskoe-vozpitanie-kursantov-v-obrazovatelnoy-srede-vedomstvennogo-vuza>.

⁴⁷ *Краткий словарь по философии. 3-е изд., дораб. и доп.* Под общей редакцией Блауберга, И.В., Пангина, И.К. Москва: «Политиздат», 1979. с. 158.

Morala – din latinescul „moralis” – reprezintă ansamblul de norme nescrise ce reglementează comportamentul oamenilor în societate, exprimând obligațiile lor unii față de alții, față de colectivitate, de patrie⁴⁸.

În funcție de modul în care omul însușește și acceptă moralitatea, de măsura în care își corelează convingerile și comportamentul cu normele și principiile morale în vigoare se poate judeca despre nivelul moralității sale⁴⁹. O normă morală obligatorie pentru o persoană matură este prezența unui simț al responsabilității pentru comportamentul, acțiunile sale, pentru soarta poporului său în ansamblu. Educarea acestui sentiment este una dintre direcțiile activității de formare a conștiinței patriotice, deoarece anume patriotismul ca sentiment contribuie la conștientizarea de către persoană a responsabilității menționate mai sus.

Potrivit autorului Vicol N., „personalitatea morală semnifică idealul societății și formarea acesteia are anumite fundamente axiologico-normative, care se încadrează în structura contiguității etice, cum ar fi binele, libertatea, responsabilitatea, dreptatea, respectul, toleranța, datoria, cinstea, generozitatea, modestia”. Ele certifică un „minimum cotidian, pâinea de toate zilele, fără de care societatea nu poate trăi”, în măsura în care sunt asigurate condițiile favorabile de mediu și de educație, deoarece evoluția ființei umane este nemijlocit legată de influențele agenților socioculturali și educaționali⁵⁰. Omul nu se naște cu aceste trăsături de personalitate, de aceea trebuie să le învețe de la societatea în care a văzut lumina zilei și în care trăiește⁵¹. Cu alte cuvinte, socialul contribuie la construcția individului ca personalitate, iar personalitatea astfel formată poate influența, la rândul ei, mediul în care trăiește individul⁵².

Astfel, morala joacă un rol extrem de important în procesul de dezvoltare istorică a societății: ea servește ca mijloc de comuniune și de perfecționare spirituală prin dezvoltarea valorilor spirituale, care îi permit omului să se orienteze în viață, să conștientizeze sensul acesteia. Ea reglează relațiile sociale și comportamentul uman, educând o personalitate conștientă și dezvoltată spiritual.

Morala este una dintre formele de conștiință socială ce reglementează comportamentul oamenilor în toate domeniile vieții publice fără excepție. Însuși conceptul de „moralitate” este

---

⁴⁸ *Dexonline*. [citat: 20 octombrie 2019]. Disponibil: <https://dexonline.ro/definitie/morală>.

⁴⁹ CHIRIȚA, O., CHIRIȚA, V. Conștiința patriotică: concept și caracterizare. În: *Pregătirea profesională a cadrelor pentru subdiviziunile Ministerului Afacerilor Interne și alte organe de drept*. Materialele Conferinței științifico-practice internaționale, 4 decembrie 2020. Chișinău, 2021, p. 352. ISBN 978-9975-121-76-7.

⁵⁰ VICOL, N., CACIUC, V.T., FEDERIUC, V. Entități corelative: etica, ecologia/ ecoetica și bioetica în educație.

În: *Revista științifică „Univers Pedagogic”*. 2020, nr. 1 (65), p. 8. ISSN 1811-5470.

⁵¹ GORAȘ-POSTICĂ, V. Educația morală ca dimensiune finală a educației religioase și a educației civice. În: *Revista de teorie și practică educațională „Didactica Pro...”*. 2010, nr. 3 (61), p. 34. ISSN 1810-6455.

⁵² POPA, C., CIOBANU, A.M. Tulburările de personalitate și inadaptația socială. În: *Revista de psihologie*. București, 2014, nr. 1, vol. 60, p. 79. ISSN 2344-4665.

considerat, în primul rând, ca reprezentând normele și regulile de comportament impuse fiecărui om de către societate. Totuși, normele de conduită în sine nu sunt epuizate de conceptul de moralitate. Formarea calităților morale ale personalității ar trebui să includă, pe de o parte, însușirea normelor și a regulilor de conduită, iar pe de altă parte, formarea principiilor, idealurilor, sentimentelor, convingerilor și conștiinței morale în ansamblu în condițiile relațiilor morale stabilite în societate. Astfel, una dintre particularitățile patriotismului este rolul semnificativ al factorului emoțional (sentimental) în formarea și dezvoltarea acestuia.

Sentimentele sunt una dintre principalele categorii ale psihologiei, care a fost studiată activ de psihologii din străinătate. O contribuție deosebită la studiul sentimentelor au avut-o S. Freud, П.М. Якобсон, С.Л. Рубинштейн, А.В. Петровский ș.a.

Sentimentele au apărut și s-au format în procesul dezvoltării cultural-istorice a omului. Modalitățile de exprimare a sentimentelor se schimbau în funcție de epoca istorică⁵³. În dicționarul de psihologie, sentimentele sunt definite ca „relații emoționale stabile ale omului cu fenomenele realității, reflectând semnificația acestor fenomene în legătură cu nevoile și motivele sale”⁵⁴.

După cum menționează С.Л. Рубинштейн, sentimentele sunt o componentă a sferei emoționale, de aceea conceptul de „sentiment” este folosit în psihologie în două sensuri diferite: *în primul sens*, ca „o reacție clar exprimată a omului la o anumită situație cu care s-a confruntat în viață într-un anumit moment”; *în al doilea sens* – ca „o atitudine emoțională stabilă, o stare psihică stabilă a omului, ce reflectă opinia sa subiectivă în raport cu obiectul sentimentului”⁵⁵. Potrivit autorului, emoțiile sunt primare în raport cu sentimentele și sunt de scurtă durată⁵⁶.

Potrivit autorului И.С. Коң, dacă sentimentele reprezintă relațiile subiective stabile ale unei persoane cu ceva, atunci emoțiile sunt trăirea unui sau altui sentiment la un anumit moment într-o situație concretă⁵⁷.

În lucrarea sa „Psihologia sentimentelor”, П.М. Якобсон scrie: „Prin sentiment înțelegem o atitudine emoțională stabilă, o stare psihologică stabilă a omului (...), un fel de «atașament» față de un anumit cerc de fenomene ale realității”⁵⁸.

---

⁵³ МАКЛЯКОВ, А.Г. *Общая психология: учебник для вузов*. СПб.: «Питер», 2007. с.396. ISBN 978-5-272-00062-0.

⁵⁴ *Психологический словарь. 2-е изд. перераб. и доп.* Под ред. Зинченко, В.П., Мещерякова, Б.Г. Москва: «Педагогика-Пресс», 1999. с. 418. ISBN 5-7155-0720-0.

⁵⁵ РУБИНШТЕЙН, С.Л. *Проблемы общей психологии*. Москва: «Педагогика», 1973. с. 21.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 173.

⁵⁷ КОҢ, И.С. *Личность как субъект общественных отношений*. Москва: «Просвещение», 1989. 255 с.

⁵⁸ ЯКОБСОН, П.М. *Психология чувств. 2-е доп. издание*. Москва: Академия пед. наук РСФСР, 1958. с. 56.

Vorbind despre diferența dintre sentimente în ceea ce privește intensitatea, durata, profunzimea, puterea, complexitatea și conținutul acestora, autorul numește drept principale caracteristici ale sentimentelor:

- *orientarea morală* (experimentarea de către om a atitudinii sale față de alte persoane);
- *orientarea practică* (legătura cu activitatea omului);
- *coloritul emoțional* (pozitiv sau negativ);
- *polaritatea* (în raport cu un obiect sau altul);
- *puterea* (caracteristica experimentării);
- *profunzimea* (caracteristica semnificației sentimentelor pentru individ)⁵⁹.

În opinia noastră, este esențială remarca lui П.М. Якобсон care susține că în dezvoltarea individuală a omului sentimentele joacă un rol important de socializare, acționează ca un factor semnificativ în formarea personalității: „Când atitudinea emoțională a omului față de fenomenele cunoscute ale realității s-a stabilit, ea se transformă într-o trăsătură a personalității sale (...), un sentiment devenind o trăsătură a personalității, determină în esență acțiunile și faptele omului”⁶⁰.

Pe baza celor expuse mai sus, autorul П.М. Якобсон clasifică patriotismul printre cele mai înalte sentimente morale, consideră sentimentul de patriotism ca un sentiment emoțional pozitiv, profund și puternic de dragoste (...), care se manifestă sub forma unei lungi trăiri personale, a unei atitudini emoționale stabile față de obiectul sentimentului, care are o importanță deosebită pentru individ și se manifestă în activitatea sa viguroasă spre binele țării natale⁶¹.

Sentimentul patriotic se manifestă în comportamentele pozitive față de mediul social cu care interacționează omul, față de membrii comunității, față de valorile culturale create de popor. Aceste sentimente se nasc prin acumulări lente, de lungă durată și în condițiile unor situații concrete⁶².

Rezumând definițiile de mai sus ale patriotismului, trebuie de menționat că în diferite epoci se poziționează diferite caracteristici ale patriotismului, strâns legate de situațiile socioeconomice și politice din statul concret. Totodată, omul poartă pe umerii săi povara responsabilității morale pentru tot ceea ce se întâmplă în comunitatea mondială, iar conceptul de patriotism poate fi privit ca un principiu moral de atitudine față de Patrie, care nu este indiferent față de soarta ei și de soarta poporului său. Înțelegerea modernă a patriotismului este una multivariațională și multiaspectuală, reprezintă un complex de proprietăți și caracteristici care se

---

⁵⁹ *Ibidem*, p. 30.

⁶⁰ ЯКОБСОН, П.М. *Op. cit.*, p. 30.

⁶¹ *Ibidem*, p. 45.

⁶² STANCIUC, Z. Educația moral-patriotică în contextul curriculumului preșcolar. În: *Simpozionul „Valorile moral-spirituale ale educației: In memoriam Mihail Terentii”*. Chișinău, ASEM, 3-4 aprilie 2015, p. 145. ISBN 978-9975-48-069-7.

manifestă în diferite moduri la diferite niveluri de funcționare a sistemului social⁶³. Acest lucru se datorează naturii complexe a acestui fenomen, varietății formelor de manifestare și specificului direcției științifice care studiază fenomenul patriotismului.

În percepția sa clasică, fenomenul patriotismului reprezintă un concept legat de conștiința socială și are un caracter psihosocial. Acesta se formează pe baza conștiinței naționale, ce presupune existența unei societăți⁶⁴.

Acest caracter psihosocial al patriotismului este analizat la două niveluri de către autorii В.А. Кольцова și В.А. Соснин - *personal* și *macrosocial*. Ei remarcă diferite proprietăți și caracteristici ale patriotismului la fiecare nivel. La nivelul subiectului de acțiune, patriotismul poate fi caracterizat ca un element al substructurii sale individuale și poate fi referit la domeniul stărilor emoționale superioare și al caracteristicilor personale stabile (norme de comportament, valori, criteriile de evaluare a fenomenelor sociale, convingeri) . La nivelul macrosocial – al poporului, societății – patriotismul apare ca o substructură a conștiinței sociale, incluzând sentimentele, stările de spirit, stereotipurile etnice, atitudinile față de poporul și națiunea sa, normele și valorile naționale⁶⁵. Trăsătura de bază a unei astfel de conștiințe naționale constă, deci, în aceea că promotorii acesteia recunosc drepturile egale ale tuturor popoarelor la identitate, fără a le impune altora, inclusiv prin forță, viziunile, normele și valorile proprii.

Pedagogul И.Ф. Харламов consideră că patriotismul individului este un fenomen complex, multidimensional, al cărui conținut îl compun:

- sentimentele morale ale personalității;
- sfera de nevoi și motivațională a personalității;
- conștiința patriotică;
- comportamentul patriotic⁶⁶.

Componentele structurale psihologice, care acționează ca purtători ai conținutului patriotismului, sunt: componentele de nevoi și motivaționale, intelectual-emoționale, comportamentale și volitive ale personalității⁶⁷.

---

⁶³ CHIRIȚA, O. Natura psiho-socială și esența conștiinței patriotice. În: *Revista științifică „EcoSoEn”*. 2020, nr. 1-2, p. 261. ISSN 2587-344X.

⁶⁴ АУЕШЕВА, А.Б. Проблема определения феномена патриотизма в психологии. В: *Научное сообщество студентов XXI столетия. Гуманитарные науки*. Электронный сборник статей по материалам XLII студенческой международной научно-практической конференции. Новосибирск: АНС «СибАК», 2016, № 5. ISSN 2310-2764. [citat: 13 octombrie 2022]. Disponibil: <https://sibac.info/studconf/hum/xlii/53606>.

⁶⁵ КОЛЬЦОВА, В.А., СОСНИН, В.А. Социально-психологические проблемы патриотизма и особенности его воспитания в современном обществе. В: *Психологический журнал*. 2005, Том 26, № 4, с. 92. ISSN 0205-9592.

⁶⁶ ХАРЛАМОВ, И.Ф. *Педагогика. Изд. 4-е, перераб. и доп.* Москва: «Гардарики», 2003. с. 353. ISBN 5-8297-0004-2.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 353.

„Patriotismul include: sentimentul de atașament față de locurile în care omul s-a născut și a crescut; respect pentru limba maternă; preocuparea pentru interesele patriei; manifestarea sentimentelor civice și a fidelității față de patrie; mândrie pentru realizările ei sociale și culturale; susținerea libertății și a independenței acesteia; respect față de trecutul istoric al patriei și de tradițiile moștenite din trecut; tendința de a-și dedica munca, puterea și capacitățile pentru înflorirea patriei”⁶⁸.

Având în vedere cele enunțate mai sus, considerăm că componentele sentimentului patriotic sunt:

- simțul de apartenență la propriul stat și popor;
- cunoașterea, respectul și dragostea față de: istoria neamului, limba maternă, tradițiile culturale și militar-patriotice, obiceiuri, religie;
- sentimentul de mândrie pentru succesele statului și cel de durere pentru eșecurile acestuia;
- dragostea față de natura meleagului natal;
- sentimentul de nostalgie la despărțirea de Patrie;
- respectul față de faptele eroice ale trecutului și ale prezentului;
- sentimentul de demnitate națională.

Sentimentele patriotice nu trebuie să fie contemplative, limitate la reacții pasive de admirație și preferințe. Acestea, după cum menționează В.А. КОЛЬЦОВА, sunt îndreptate spre realizarea unor sarcini de extremă importanță, cum ar fi atingerea bunăstării sociale a poporului la cele mai înalte niveluri. În condițiile actuale, baza emoțională a patriotismului se manifestă, în primul rând, prin curaj, fermitatea acțiunilor, disponibilitatea cetățenilor de a apăra prin orice mijloace independența și suveranitatea statului lor etc.⁶⁹.

Principala funcție a sentimentelor patriotice constă în atitudinea pozitivă față de propriul popor, față de Patrie, deoarece subiect al patriotismului este omul în calitatea sa de ființă socială, iar obiect al patriotismului este poporul, Patria.

Sentimentele de iubire și de conștientizare a Patriei nu apare imediat la om, fiecare ajunge la aceste sentimente în felul său. De la naștere, fiind un om mic, acesta simte un sentiment de iubire față de părinți; pe măsură ce crește, dezvoltă atașament față de prieteni, față de casa, strada, satul sau orașul natal. Când omul dobândește experiență și cunoștințe, își dă seama de apartenența sa la Patrie. Astfel, se formează cetățeanul, se naște patriotul.

---

⁶⁸ ХАРЛАМОВ, И.Ф. *Оп. cit.*, p. 352.

⁶⁹ КОЛЬЦОВА, В.А., СОСНИН, В.А. *Оп. cit.*, p. 93.

Patriotismul este un sentiment al valorii și necesității pentru viața fiecărui om, includerea lui în individualitatea holistică majoră a unui popor și, pe de altă parte, instinctul de autoconservare a unei individualități populare specifice⁷⁰.

А.Н. Выршиков și М.Б. Кусмарцев analizează esența și conținutul conceptului de „conștiință patriotică”. În opinia acestora, conștiința patriotică este unul dintre elementele hotărârii unei persoane de a servi Patria, care constituie o reflectare subiectivă a realității obiective⁷¹.

Esența conștiinței patriotice este dezvăluită în enciclopedii, dicționare și lucrări științifice speciale ca un strat semnificativ al conștiinței generale a personalității, care are propriul specific, propria orientare legată de particularitatea reflectării fenomenului Patriei, de înțelegerea acestuia, de determinarea atitudinii proprii față de Patrie. Unii autori subliniază că conștiința patriotică este o reflectare de către subiect a semnificației Patriei sale și a pregătirii de a întreprinde acțiunile necesare pentru a-i proteja interesele.

În vederea determinării mai exacte a conținutului noțiunii de „conștiință patriotică”, este necesar să începem cu definirea conceptului de „conștiință”.

Conștiința, fiind nivelul superior al oglindirii și reglării psihice, este proprie doar omului ca ființă socială. Din punct de vedere practic, conștiința se prezintă ca un ansamblu de forme sentimental-mintale, ce se află într-o continuă schimbare, care apar nemijlocit la subiect în lumea sa lăuntrică, anticipând activitatea sa practică⁷².

Психолог С.Л. Рубинштейн consideră conștiința umană o categorie psihologică, o unitate dintre subiectiv și obiectiv, experiență și cunoaștere⁷³. Conform definiției date de И.В. Макарова, conștiința este o formă de reflecție psihică, adică proprietatea omului de a activa mintal, care constituie, în primul rând, rezultatul condițiilor socioistorice ale omenirii și ale muncii⁷⁴.

Conștiința este mai largă decât gândirea. Astfel, ea reprezintă o reflectare unitară și integrală a lumii înconjurătoare, incluzând toate formele activității psihice: formele reflectării senzoriale a lumii (senzație, percepție etc.); cunoașterea rațională (reflectarea teoretico-generalizată a lumii); sfera emoțional-volitivă a autoreglării psihice.

Principalele caracteristici ale conștiinței în domeniul psihologiei sunt considerate:

---

⁷⁰ ЕРЕМИНА, М.А. *Op. cit.*, p. 31.

⁷¹ ВЬРШИКОВ, А.Н., КУСМАРЦЕВ, М.Б. *Патриотическое воспитание молодёжи в современном российском обществе*. Волгоград: НП ИПД «Авторское перо», 2006. 172 с.

⁷² МАКЛАКОВ, А.Г. *Op. cit.*, p. 72.

⁷³ РУБИНШТЕЙН, С.Л. *Бытие и сознание*. СПб: «Питер», 2012. 288 с. ISBN 978-5-459-00889-0.

⁷⁴ МАКАРОВА, И.В. *Психология: конспект лекций. 2-е изд. доп.* Москва: «Юрайт», 2010. с. 57. ISBN 978-5-9916-0642-4.

• *activitatea conștiinței*, care se caracterizează prin faptul că reflectarea psihică a lumii înconjurătoare nu are un caracter pasiv, caz în care obiectele reflectate de psihic au aceeași semnificație, ci are loc diferențierea imaginilor psihice în funcție de gradul de importanță pentru individ;

- *capacitatea de reflecție (autoobservare)*;
- *natura valoric-motivațională a conștiinței*.

Posibilitatea de a realiza autoobservarea determină capacitatea omului de a-și reflecta sentimentele, ideile, de a observa starea sa psihofizică. Mai mult decât atât, de a observa critic, adică omul este capabil să se evalueze pe sine și starea sa prin plasarea informațiilor primite într-un anumit sistem de coordonate. Un astfel de sistem de coordonate pentru om sunt valorile și idealurile sale. Aceste proprietăți ale conștiinței determină posibilitatea formării unui „concept de sine” individual în ontogeneza omului, care acumulează ideile sale despre sine și despre lume. Omul evaluează toate informațiile despre lumea socială și obiectivă, bazându-se și luând în considerare imaginea de sine, și adoptă un comportament fundamentat pe sistemul de valori, idealuri și atitudini motivaționale. Prin urmare, nu este o coincidență faptul că conceptul de sine este numit foarte des „conștiință de sine”⁷⁵.

Formarea „conceptului de sine” este condiționată de factori interiori și de factori exteriori. Mediul social (familie, școală, numeroase grupuri formale și informale în care este inclus individul) are o influență puternică asupra formării conceptului de sine⁷⁶.

Cercetătorul-psiholog В.М. Бехтерев, în lucrarea sa „Conștiința și limitele acesteia”, a identificat treptele formării conștiinței în ontogeneza (dezvoltarea individuală): la nivelul primar, în copilărie, când încă lipsesc idei clare, conștiința se manifestă printr-o percepere neclară de către individ a existenței proprii; la următoarea treaptă apar primele reprezentări de sine – ale conceptului de „Eu” ca subiect și „nu-Eu” ca obiect. Aici începe formarea conștiinței de sine și se perfecționează mecanismele orientazionale⁷⁷.

Cea mai complexă formă de conștiință o constituie reprezentările de ordin religios, moral și juridic, care alcătuiesc nucleul intim al persoanei, ce determină autoreglarea ei volitivă.

Treapta superioară a formării conștiinței reprezintă acea stare a lumii interioare când omul, pe de o parte, are capacitatea de a introduce în sfera conștiinței în mod arbitrar unele sau alte idei care existau anterior în mintea lui, iar pe de altă parte, el poate da socoteala despre

⁷⁵ МАКЛАКОВ, А.Г. *Op. cit.*, p. 89.

⁷⁶ РЕАН, А.А., БОРДОВСКАЯ, Н.В., РОЗУМ, С.И. *Психология и педагогика: учебник для вузов*. СПб.: «Питер», 2000. с. 120. ISBN 5-272-00266-0.

⁷⁷ *Уровни формирования сознания в онтогенезе (Бехтерев В.М.)*. [citat: 17 octombrie 2022]. Disponibil: https://studopedia.ru/18_26909_urovni-formirovaniya-soznaniya-v-ontogeneze-v-m-behterev.html.

fenomenele ce apar în conștiința sa, despre schimbarea unor idei cu altele; cu alte cuvinte, el poate analiza procesele mintale care au loc în el însuși.

Ca urmare a acțiunii mecanismelor psihice, o persoană se distinge din mediul înconjurător și își realizează individualitatea, își formează „conceptul de sine”, care constă în totalitatea ideilor despre sine, despre realitatea înconjurătoare și locul său în societate. Datorită conștiinței, persoana are capacitatea de a-și regla comportamentul în mod independent, adică fără influența excitanților mediului. La rândul său, conceptul de sine este nucleul sistemului de autoreglare al persoanei. O persoană refractă toate informațiile percepute despre lumea înconjurătoare prin sistemul său de idei despre sine și își formează comportamentul pe baza unui sistem de valori, idealuri și atitudini motivaționale⁷⁸.

După părerea mai multor cercetători (Г.В. АКОПОВ⁷⁹, А.В. Петровский⁸⁰ ș.a.), principalele caracteristici ale conștiinței sunt:

- Conștiința este o totalitate de cunoștințe despre lume. Cuvântul „conștiință” înglobează în sine următoarele: conștiința este cunoașterea comună, agregată, adică conștiința individuală nu se poate dezvolta separat de conștiința socială, iar limbajul, care este baza gândirii abstracte, reprezintă cea mai înaltă formă de conștiință. Astfel, structura conștiinței include toate procesele cognitive – senzație, percepție, memorie, gândire, imaginație, cu ajutorul cărora o persoană își reface continuu cunoștințele despre lume și despre sine. Încălcarea oricăruia dintre procesele cognitive devine automat o încălcare a conștiinței în general.

- În conștiință se stabilește o distincție clară între subiect și obiect, între „Eu” și „nu-Eu”. Omul este singura creație care se poate distinge de restul lumii și se poate contrapune acesteia. La etapa inițială a dezvoltării sale, conștiința umană este îndreptată spre exterior. Omul înzestrat cu organe senzoriale de la naștere, pe baza datelor furnizate de analizatori, percepe lumea ca ceva separat de el și nu se mai identifică cu tribul său, cu fenomenele naturii etc.

- Doar omul este capabil să-și îndrepte activitatea mintală asupra lui însuși. Aceasta înseamnă că structura conștiinței include atât autoconștiința, cât și autocunoașterea, adică capacitatea de a face o evaluare conștientă a comportamentului său, a calităților sale individuale, a rolului și a locului său în relațiile sociale. Evidențierea proprie în calitate de subiect și dezvoltarea conștiinței de sine s-au produs în filogeneză și au loc în procesul ontogenezei fiecărei persoane.

---

⁷⁸ Структура сознания. [citat: 07 ianuarie 2020]. Disponibil: https://studopedia.su/10_135764_v-struktururu-soznaniya-vhodyat-takzhe-opredelennie-otnosheniya.html.

⁷⁹ АКОПОВ, Г.В. *Психология сознания: Вопросы методологии, теории и прикладных исследований*. Москва: Изд-во «Институт психологии РАН», 2010. 272 с. ISBN 978-5-9270-0178.

⁸⁰ ПЕТРОВСКИЙ, А.В., ЯРОШЕВСКИЙ, М.Г. *Теоретическая психология: Учеб. пособие для студ. психол. фак. высш. учеб. заведений*. Москва: Издательский центр «Академия», 2003. 496 с. ISBN 5-7695-0799-3.

- Conștiința asigură realizarea activității umane planificate. La sfârșitul procesului de muncă, se obține un rezultat real, care într-o formă ideală deja a fost format în conștiința persoanei înaintea începerii procesului de muncă. Persoana și-a imaginat anterior obiectivul și produsul final al activității sale, formând astfel motivația. Aceasta și-a planificat acțiunile, și-a subordonat eforturile sale volitive, și-a corectat activitatea deja în stadiul realizării, astfel încât rezultatul final să corespundă la maximum cu ideile inițial planificate. Derogarea de la realizarea activității inițial planificate, de la coordonarea și orientarea acesteia, constituie o formă de afectare a conștiinței.

- Structura conștiinței include și sfera emoțională a omului. Ea este responsabilă de formarea evaluărilor emoționale în relațiile interpersonale și de autoaprecierea reacțiilor emoționale la fenomenele lumii înconjurătoare, precum și la fenomenele interne. Caracterul adecvat al evaluărilor și reacțiilor emoționale ale omului contribuie atât la reglarea proceselor psihice și a comportamentului său, cât și la corecția relațiilor interpersonale. În caz de existență a unor boli mintale, afecțiunile conștiinței se exprimă anume prin devieri în sfera sentimentelor și a relațiilor⁸¹.

Așadar, caracteristicile conștiinței patriotice ale cetățeanului sunt:

- Reflectarea în conștiință a fenomenelor care se întâmplă în societate, legate de spațiul social al personalității în proces de formare a activității ei (aspectul ontologic);

- Analiza rezultatelor procesului social-istoric al dezvoltării naționale în formă de idealuri ale societății, de manifestări ale spiritualității, de simboluri, care se manifestă ca o analiză subiectivă a rezultatelor evoluției vieții culturale a societății (aspectul gnoseologic);

- Acceptarea valorilor existente în societate, care au un caracter selectiv și sunt orientate spre dezvoltarea autocunoașterii omului în mediul social, formarea lumii spirituale a personalității (aspectul axiologic).

Prin urmare, conștiința patriotică a individului este o formațiune holistică complexă, ce reprezintă o combinație de cunoștințe despre rădăcinile genetice ale individului, înțelegerea realității sociale înconjurătoare, perspectivele dezvoltării acesteia, stabilirea pregătirii pentru slujirea devotată Patriei ca aspirație predominantă a individului în contextul perspectivelor existenței sale⁸².

---

⁸¹ *Общая психология. Характеристики сознания.* [citat: 07 ianuarie 2020]. Disponibil: <https://smekni.com/a/198077-14/obshchaya-psikhologiya-14/>.

⁸² БИРЮКОВ, А.А., БУЗСКИЙ, М.П., БЫКОВ, А.К. *Патриотически ориентированное образование: методология, теория, практика. 2-е изд. доп. и перераб.* Под общ. ред. Вырщикова, А.Н. Волгоград: «Панорама», 2008. 718 с. ISBN 978-5-91497-030-4.

În lucrările științifice moderne există o viziune susținută de majoritatea cercetătorilor, precum că sentimentul de patriotism se află într-o conexiune strânsă cu identificarea persoanei în raport cu o țară concretă, un popor, cultură, religie etc.

Astfel, pentru a caracteriza autoidentificarea unei persoane ca subiect al statului și al societății, sunt folosiți termenii „identitate de stat” și „identitate civică”.

Identificarea este procesul și rezultatul autoidentificării unui individ cu un alt individ, grup, comunitate⁸³. Potrivit dicționarului explicativ al limbii române, termenul „identificare” vine din limba latină și înseamnă: acțiunea de a se identifica și rezultatul ei; stabilirea identității unei persoane sau a unui lucru⁸⁴.

Conceptul de **identitate socială** a persoanei este poziționat în psihologia socială. Acesta caracterizează poziția individului în lumea socială. Formarea identității unei persoane se realizează pe baza unui număr de apartenențe, precum: civică (de stat), etnică, de grup, personală, religioasă, profesională etc.

Identitatea civică este conștientizarea unui individ cu privire la propria apartenență la comunitatea cetățenilor unui anumit stat⁸⁵.

Cetățenia, conștiința civică și patriotismul se includ ca elemente în conceptul de identitate civică, care stă la baza integrării sociale⁸⁶. Aceasta este o componentă a identității sociale, ea decurge din percepția individului asupra apartenenței sale la o comunitate care se poate numi „națiune”. Formarea acestei identități poate fi un factor de includere pozitivă a individului în activitățile statului, de dezvoltare a activității în stabilirea legăturilor sociale și a unei atitudini raționale față de resurse⁸⁷.

Identitatea civică se corelează cu unul dintre cele mai controversate și ambigue concepte ale științei moderne, și anume conceptul de „națiune”. Națiunea (din latină „natio” – popor, trib) este înțeleasă ca o comunitate de oameni apărută în cursul formării comunității teritoriului lor, a legăturilor economice, a limbii literare, a caracteristicilor etnice ale culturii și ale caracterului

---

⁸³ MARCUS, J., COLEMAN, TINA M. HARRIS, KEVIN L BRYANT & CARRIE REIF-STICE. A cultural approach to patriotism. In: *Journal of International and Intercultural Communication*. 2018, vol. 11, p. 173. ISSN 1751-3057.

⁸⁴ *Dicționar al limbii române*. [citat: 17 octombrie 2022]. Disponibil: <https://www.dex.md/intrare/identificare/67436>.

⁸⁵ КОЧИНА, Е.А. Гражданская идентичность в полиэтническом регионе как элемент национальной идентичности. В: *Международный научный журнал «Инновационная наука»*. 2015, № 6, Том 2, с. 255. ISSN 2410-6070.

⁸⁶ ГРИШИНА, Е.А. Идентичность гражданская. В: *Социологическая энциклопедия в 2 томах. Том 1*. Главный редактор Иванов, В.Н. Москва: «Мысль», с. 336. ISBN 5-244-01015-8.

⁸⁷ ИВАНОВА, Н.Л., МАЗИЛОВА, Г.Б. Гражданская идентичность и государственная политика. В: *Психология обучения*. 2010, № 6, с. 54-69. ISSN 1561-2457.

lor⁸⁸. În literatura în limba engleză, națiunea este un sinonim pentru stat și cetățenii săi, de aceea identitatea civică este numită națională⁸⁹.

Identitatea etnică reprezintă o varietate a identității sociale și de grup și înseamnă apartenența la un anumit grup etnic. La baza identității etnice a individului stă percepția comunității sale etnice, a istoriei și a culturii acesteia. Asupra conștientizării identității etnice influențează anumiți factori, precum limba, tipul de legături sociale, comunitatea trecutului, mediul sociocultural, religia etc.⁹⁰.

Atribuirea unui individ la un grup etnic depinde, în primul rând, de autodeterminarea sa, precum și de existența legăturilor familiale cu membrii grupului etnic și de deținerea trăsăturilor culturale specifice ale acestuia.

Prin urmare, formarea identității este în strânsă dependență de valorile și obiceiurile pe care părinții le cultivă. În general, indivizii tind să atingă și să mențină o identitate socială pozitivă, care se bazează pe comparațiile favorabile făcute între grupul de apartenență și alte grupuri pertinente⁹¹.

Datorită actualizării identității etnice pentru persoană în perioada de transformare a societății, este necesară studierea acesteia. Identitatea etnică este una dintre resursele autodeterminării într-o societate multietnică.

Nu putem să nu fim de acord cu opinia etnopsihologului Т.Г. Стефаненко că această resursă a devenit cea mai căutată la răscrucea secolelor XX–XXI și „este legată de creșterea identității etnice, care a implicat multe țări și societăți de diferite tipuri și niveluri de dezvoltare (de la tradiționale la postindustriale) și chiar a primit denumirea de «paradox etnic al modernității». Cauzele psihologice ale avântului identității etnice în societatea modernă sunt căutarea reperelor și a stabilității într-o lume suprasaturată de informații, care provoacă un sentiment de teamă și anxietate, lume instabilă, plină de violență și de intensificarea contactelor interetnice»⁹².

Identitatea de grup se bazează pe conștientizarea de către fiecare individ a apartenenței sale la un grup, pe menținerea solidarității interne cu idealurile și valorile grupului, precum și pe

---

⁸⁸ ГУБСКИЙ, Е.Ф., КОРАБЛЕВА, Г.В., ЛУТЧЕНКО, В.А. *Философский энциклопедический словарь*. Москва: «Инфра-М», 1999. 575 с. ISBN 5-86225-403-X.

⁸⁹ ЛЕБЕДЕВА, Н.М. *Социально-психологическая аккультурация этнических групп*: диссертация доктора психологических наук. Москва, 1997. 310 с.

⁹⁰ ЛАМАЖАА, Ч.К. *Национальный характер тувинцев*. М.; СПб.: «Нестор-История», 2018. 240 с. ISBN 978-5-4469-1406-7.

⁹¹ COROBAN, C. Raporturi sociale în sistemul familial. În: *Revista Științifică a Universității de Stat din Moldova „Studia Universitatis Moldaviae”*. 2013, nr.8 (68), p. 20. ISSN 1814-3199.

⁹² СТЕФАНЕНКО, Т.Г. *Этнопсихология. Учебное пособие. Вып. I*. Москва: РПО, 1998. с. 5. ISBN 5-89573-019-1.

izolarea fiecărui membru al grupului de „celălalt” și pe reînnoirea identificărilor cu grupul. Formarea unui grup presupune stabilirea unei anumite interacțiuni a indivizilor cu un mediu normativ specific și cu imaginea lumii. Identitatea grupului depinde de coeziunea acestuia și de prezența unor reglementări stricte ale comportamentului. Identitatea de grup poate fi examinată nu numai în raport cu un posibil grup social, ci și în raport cu includerea unei anumite persoane într-un grup social. Identitatea de grup este considerată și ca o stare de identitate a unui individ cu un anumit grup social căruia îi aparține și pe care îl consideră grupul „său”⁹³.

Identitatea religioasă este definită ca o formă de conștientizare de sine religioasă și socială a persoanei, care se manifestă atât la nivel individual, cât și la nivel social⁹⁴. Pe de o parte, religia reprezintă conținutul procesului de identificare. Omul își conștientizează propria identitate prin norme, adevăruri și învățături religioase. Religia îl ajută să se descopere pe sine, să-și dea seama de locul său în viață, să răspundă la întrebările existențiale. Pe de altă parte, religia acționează ca un instrument, un mediator al procesului de identificare. Prin intermediul religiei, omul conștientizează apartenența la un anumit grup, neam, la o anumită națiune, țară. Religia servește la păstrarea și transmiterea normelor, tradițiilor, care sunt importante pentru procesul de identificare⁹⁵.

Identitatea profesională este apartenența conștientă a individului la o comunitate profesională prin nivelul instruirii, competențelor profesionale și culturii profesionale, precum și prin includerea sa în grupul profesional care percepe acest individ ca unul „de-al său”⁹⁶. Identitatea profesională este o caracteristică integrală a individului ca subiect al muncii, un efect al funcționării sale profesionale îndelungate. Aceasta este rezultatul socializării profesionale, realizate, în primul rând, în procesul de educație și de activitate profesională a persoanei, prin care aceasta se descoperă, realizându-și cunoștințele și experiența acumulată, își satisface nevoile și interesele și, de asemenea, își perfecționează măiestria profesională. Profesia are propria sa formă personală, reprezentând modul individual de aplicare a puterilor și abilităților, de realizare a capacităților⁹⁷.

Identitatea profesională este strâns legată de *identitatea corporativă*, care reflectă nu doar apartenența individului care deține o anumită profesie la o anumită comunitate profesională. De asemenea, aceasta mărturisește despre conștientizarea identității sale cu o anumită organizație de

---

⁹³ КОВАЛЕВА, А.И. Разновидности социальной идентичности: подходы к классификации. В: *Научный журнал «Знание. Понимание. Умение»*. 2019, № 4, с. 93. ISSN 1998-9873.

⁹⁴ КРЫЛОВ, А.Н. *Религиозная идентичность. Индивидуальное и коллективное самосознание в постиндустриальном пространстве*. Москва: НИИ, 2012. с. 223. ISBN 978-5-8309-0372-1.

⁹⁵ КОВАЛЕВА, А.И. *Op. cit.*, p. 97.

⁹⁶ ПЕРИНСКАЯ, Н.А. Профессиональная идентичность В: *Научный журнал «Знание. Понимание. Умение»*. 2018, № 2, с. 209. ISSN 1998-9873.

⁹⁷ КОВАЛЕВА, А.И. *Op. cit.*, p. 95.

afaceri (corporație, întreprindere, universitate, editură etc.), recunoașterea filosofiei, normelor și regulilor acesteia. Într-o corporație sunt larg răspândite actele de simpatie de identificare⁹⁸. În aceste acte își găsesc expresie amabilitatea și atenția oamenilor unii față de alții.

Identitatea corporativă adesea este examinată în relație cu organizația în sine, în care cultura corporativă se formează ca un șir de norme, valori, modele de comportament, modalități de atingere a scopurilor, comunicare corporativă, unitate și armonie socială⁹⁹.

Identitatea personală se formează și se afirmă pe baza identității sociale. Numai conștientizând noțiunea de „noi”, comunitatea sa cu un anumit grup, omul se poate distinge de această comunitate ca un „Eu” autonom¹⁰⁰.

În continuare, vom examina conceptele-cheie ale identificării sociale a persoanei, apărute datorită cercetărilor psihologice și sociologice: psihanalitic, comportamentist (behaviorist), cognitivist.

În literatura sociopsihologică, termenul „identificare” a căpătat un sens mai larg, însemnând, pe de o parte, imitație, comportament imitativ, iar pe de altă parte – mai ales în studiile de personalitate – fuziune emoțională cu obiectul, interiorizare profundă (însușire) a unei norme sau a unui model.

În general, problemele identificării sociale a individului au fost studiate de psihologii sociali și sociologi. În acest context, este necesar să îi remarcăm pe S. Freud, T. Adorno, E. Erikson, H. Tajfel, M. Sherif ș.a.

Inițial, termenul „identificare” a fost introdus de S. Freud. Autorul, bazându-se pe teoria sa privind structura și funcționarea personalității, propune o interpretare psihologică a identificării individului cu grupul. Pentru ca omul să funcționeze eficient în societate, acesta trebuie să dețină un sistem de valori, norme și etici care să fie în mod rezonabil concordate cu cele acceptate în mediul său. Toate acestea se dobândesc în procesul de „socializare”; în limbajul modelului structural al psihanalizei – prin formarea unui supraeu (din latinescul „super” – „peste” și „ego” – „eu”)¹⁰¹.

Supraeuul este ultima componentă a personalității în curs de dezvoltare, reprezentând versiunea internalizată a normelor sociale și a standardelor de comportament. Din punctul de vedere al lui S. Freud, organismul omului nu se naște cu un supraeu. Mai degrabă, copiii ar trebui să-l dobândească prin interacțiunea cu părinții, profesorii și cu alte persoane care „îl

---

⁹⁸ GOFFMAN, E. *Relations in Public: Microstudies of the Public Order*. New York: „Basic Books”, 1972. 460 p.

⁹⁹ КРЫЛОВ, А.Н. *Эволюция идентичностей: кризис индустриального общества и новое самосознание индивида*. Москва: НИИ, 2010. 270 с. ISBN 978-5-8309-0356-1.

¹⁰⁰ ГУБСКИЙ, Е.Ф., КОРАБЛЕВА, Г.В., ЛУТЧЕНКО, В.А. *Op. cit.*, p. 287.

¹⁰¹ ХЬЕЛЛ, Л., ЗИГЛЕР, Д. *Теории личности. 3-е издание*. СПб.: «Питер», 2008. с. 115. ISBN 978-5-88782-412-3.

formează”. Constituind forța moral-etică a personalității, supraeul este rezultatul dependenței îndelungate a copilului de părinții săi. Formal, acesta apare atunci când copilul începe să distingă între „corect” și „greșit”; învață ce este bine și ce este rău, moral sau imoral. Pe măsură ce lumea socială a copilului se extinde (prin școală, religie și grupuri de copii de aceeași vârstă), sfera supraeului se extinde până la limitele aceluia comportament pe care aceste noi grupuri îl consideră acceptabil. Supraeul poate fi considerat reflectarea individualizată a „conștiinței colective” a societății¹⁰².

De asemenea, potrivit lui S. Freud, agresivitatea omului față de „celălalt” și atașamentul față de „ai săi” se explică prin dualitatea relațiilor emoționale cu tatăl în copilăria fragedă, care sunt transferate asupra grupurilor de referință, și se transformă în dragoste, respectiv atitudinea agresivă față de tată este transferată asupra celor „străini”¹⁰³.

Meritul incontestabil al lui S. Freud este că prin cercetările sale el a pus începutul unor lucrări legate de analiza identificării în comunicarea intragrupală. Autorul examina identificarea, pe care o înțelegea în cazul dat drept fenomen pur emoțional, drept o condiție decisivă și universală pentru formarea grupului.

În conceptul de identificare introdus de S. Freud s-a reflectat o caracteristică importantă a dezvoltării individului, care face posibilă relevarea rolului părinților și al altor persoane semnificative în formarea structurilor personalității și, în special, a unei structuri atât de importante precum conștiința.

Ideile lui S. Freud și ale adepților săi au fost continuate de alți cercetători. De exemplu, T. Adorno și colaboratorii săi au formulat doctrina privind personalitatea autoritară. Oamenii de știință menționați, la fel ca S. Freud, văd originile autoritarismului în condițiile educației în familie. Dacă părinții îl fac pe copil dependent de ei înșiși, suprimându-i libertatea, acest copil mai târziu se va simți confortabil doar în condițiile reglementate și familiare emoțional pentru el. Totodată, autoritarismul este strâns legat de egocentrism: o astfel de persoană va fi legată rigid de grupul său și separată de ceilalți.

Spre deosebire de ideile lui S. Freud, T. Adorno explică comportamentul social nu prin motive inconștiente, ci prin procesele educaționale¹⁰⁴. Cu alte cuvinte, în concepția lui T. Adorno, identitatea socială este examinată în contextul socializării timpurii în familie.

---

¹⁰² *Ibidem*, p. 115.

¹⁰³ ФРЕЙД, З. *Психоаналитические этюды*. Под ред. Донского, Д.И., Круглянского, В.Ф. и др. Минск: «Попурри», 1998. с. 451. ISBN 985-438-121-8.

¹⁰⁴ МАКАРОВА, Л.Л. К анализу теоретических основ социальной идентичности личности. В: *Мир науки, культуры, образования*. 2013, № 5, с. 278. ISSN 1991-5500.

Hiperprotecția conștientă sau inconștientă din partea părinților duce la faptul că în viitor copilul va tinde să depindă de grupul de referință¹⁰⁵.

În forma sa cea mai generală, identitatea poate fi definită drept consimilitudine a unui obiect cu sine însuși.

E. Erikson¹⁰⁶, reprezentantul tendinței neofreudiene, a definit identitatea ca fiind continuitatea și consimilitudinea internă a persoanei. Identitatea este analizată de savant ca o anumită structură ce constă din anumite elemente și este trăită subiectiv, ca un sentiment de consimilitudine și continuitate a propriei personalități în timpul percepției altor oameni, care recunosc această consimilitudine și continuitate. Acest lucru se datorează celor trei niveluri principale ale naturii umane: individual, personal și social.

Astfel, E. Erikson caracterizează identitatea individului ca rezultat al identificării cu anumite grupuri sociale, asumarea unui sistem de roluri sociale. În conceptul său de formare a personalității ca urmare a depășirii anumitor crize de dezvoltare sociogenetică, autorul folosește conceptul de „identitate psihosocială”. Formarea identității psihosociale începe în tinerețe. Cu toate acestea, fundamentul pentru o dezvoltare pozitivă în tinerețe și realizarea unei identități integrate a eului este pus încă în copilărie. Dezvoltarea identității eului are loc sub influența grupurilor sociale cu care omul se identifică (naționale, religioase, etnice, profesionale etc.). În procesul de identificare, omul primește răspunsuri clare la principalele întrebări legate de depășirea conflictului de identități: „Cine sunt eu?”, „Cine vreau să devin?”, „Încotro merg?”¹⁰⁷.

Reprezentanții direcției behavioriste au studiat trăsăturile comportamentului de grup și intergrup. M. Sherif și adepții săi explică formarea identificării sociale a persoanei prin influența conflictelor reale intergrupale. Conflictele intergrupale apar ca urmare a luptei pentru bogății, teritoriu, putere etc. Astfel, behavioriștii folosesc principiul învățării drept explicație pentru comportamentul social, excluzând de fapt mecanismele psihologice de identificare¹⁰⁸.

Așadar, reprezentanții direcției behavioriste au adus problema conflictelor intergrupale la nivelul social și au examinat-o nu ca o funcție a interacțiunii unor indivizi, ci ca o funcție a relațiilor dintre grupuri.

Abordarea cognitivă a problemei identității sociale a fost dezvoltată de psihologul social englez H. Tajfel și susținătorii săi. Autorul pornește de la faptul că la baza activității cognitive a

---

¹⁰⁵ АДОРНО, Т., СТЕНФОРД, Р.Н., ФРЕНКЕЛЬ-БРЮНСВИК, Э., ЛЕВИНСОН, Д.Дж. *Исследование авторитарной личности*. Под общей редакцией д. филос. н. Култыгина, В. П. Москва: «Серебряные нити», 2001. 416 с. ISBN 5-94396-020-1.

¹⁰⁶ ЭРИКСОН, Э. *Идентичность: юность и кризис*. Под ред. Толстых А.В., Андреевой, А. Москва: «Прогресс», 1996. с. 327. ISBN 5-01-004479-X.

¹⁰⁷ *Ibidem*, p. 328.

¹⁰⁸ БЕРКОВИЦ, Л. *Агрессия: причины, последствия и контроль*. СПб.: «Прайм-Еврознак», 2001. 512 с. ISBN 5-93878-014-4.

individului se află categorizarea, care este o funcție necesară a psihicului uman, ce urmărește structurarea varietății infinite de stimuli de mediu într-un sistem ordonat finit de categorii. Categorizării sunt supuși, de asemenea, alți oameni și însuși subiectul cunoașterii. Percepând și categorizând alți oameni, subiectul cunoașterii se concentrează pe asemănări și diferențe cu el însuși, diferențiind astfel oamenii din jurul lui în „ai noștri” și „străini”. H. Tajfel consideră că pe baza acestei categorizări apar fenomenele de favoritism intragrupal și de discriminare intergrupală. Esența lor constă în faptul că apartenența la un grup, fiind parte a conștiinței de sine, poate crește sau poate scădea autoaprecierea persoanei. Apartenența și identificarea cu un grup „bun” sporește autoaprecierea pozitivă a unei persoane¹⁰⁹.

H.A. Галактионова, analizând conceptele de „identitate civică” și „identitate statală”, scrie: „Aspectul statal se exprimă exclusiv prin consolidarea administrativă a statutului de cetățean al țării, care se atribuie automat (prin drept de naștere sau prin proceduri speciale de obținere a cetățeniei pentru migranți) și se caracterizează ca formalizat, prescris din exterior. Aspectul civic presupune un conținut valoric-cognitiv, realizat în cadrul sentimentelor patriotice, al angajamentului față de valorile țării”¹¹⁰.

Într-o altă abordare, conceptul de „identitate civică” este considerat ca o manifestare a conștiinței supraindividuale, conștiință de sine a unei comunități civile formate, ce integrează indivizi individuali și este un factor important de stabilitate și de mecanisme democratice în stat¹¹¹.

Conștientizarea apartenenței la o comunitate civică presupune existența unor idei privind trăsăturile, principiile și fundamentele identificatoare ale acestei comunități, privind cetățenia și caracterul relației dintre cetățean și stat și dintre cetățeni între ei. Acestea includ imaginea statului ce ocupă un anumit teritoriu, precum și popoarele care locuiesc în stat, cu propria lor cultură, limbă și tradiții.

Astfel, conceptul de identitate civică se formează pe baza următoarelor elemente: *cognitiv* – cunoașterea despre apartenența la o anumită comunitate socială, *valoric* – prezența unei atitudini pozitive sau negative față de faptul de apartenență, *emoțional* – acceptarea sau respingerea acestei comunități civile¹¹².

---

¹⁰⁹ TAJFEL, H., TURNER, J. C. The Social Identity Theory of Intergroup Behavior. In: *Political psychology: Key readings*. [citat: 21 octombrie 2024]. Disponibil: <https://christosaiounou.com/Tajfel%20and%20Turner%201986.pdf>.

¹¹⁰ ГАЛАКТИОНОВА, Н.А. Гражданская идентичность как компонент личностной идентичности. В: *Социология. Экономика. Политика*. 2010, № 1, с. 12. ISSN 1993-1824.

¹¹¹ МОНАСТЫРСКИЙ, Д.В. Гражданская идентичность: теоретические подходы к исследованию и формирующие ее факторы. В: *Гуманитарий юга России*. 2017, № 1, Том 23, с. 183. ISSN 2227-8656.

¹¹² ЕФИМЕНКО, В.Н. Структурные компоненты и содержательное наполнение понятия «Гражданская идентичность». В: *Теория и практика общественного развития*. 2013, № 11. с. 252. ISSN 1815-4964.

Elementele cognitive ale identității civice se formează pe baza reprezentărilor despre trăsăturile și fundamentele identificatoare ale acestei asociații, relațiile dintre cetățeni și stat, precum și dintre cetățenii din cadrul statului. Conținutul cognitiv al identității civice include imaginea statului care ocupă un anumit teritoriu, caracteristica culturii, tradițiilor și a limbii popoarelor care trăiesc în acest stat.

Componenta valoric-emoțională a identității civice se formează pe baza absenței sau prezenței semnificației personale și a semnificației valorice a identității civice pentru personalitate. Această componentă poate fi decisivă în procesul de formare a identității civice.

Cele mai importante elemente ale componentei emoționale sunt sentimentele de mândrie sau de rușine provocate de comunitatea civilă și de apartenența la aceasta. Mândria de țara sa este cel mai important indicator al atitudinii față de apartenența civică ca valoare. Astfel, formarea identității civice este influențată nu doar de faptul conștientizării apartenenței civice, ci, mai ales, de atitudinea manifestată față de aceasta și de acceptarea acestui fapt ca semnificativ în viața omului. Mecanismul identificator de bază este patriotismul ca simț al angajamentului față de comunitatea civilă, recunoașterea acesteia ca valoare semnificativă¹¹³.

De asemenea, este posibilă sinonimia conceptelor de „identitate civică” și „identitate patriotică”, deoarece fenomenul patriotismului presupune nu numai stări afective (dragoste de Patrie), atitudini valoric-raționale (dorință conștientă de a apăra onoarea și demnitatea Patriei), ci și atitudini și acțiuni normativ-legale (răspundere civilă, respectarea legii)¹¹⁴.

Această poziție are dreptul la viață și considerăm că autoidentificarea este unul dintre principalele mecanisme de formare a conștiinței patriotice, în care identitatea patriotică are un rol decisiv.

Un șir de autori, abordând problema patriotismului individului, disting diferite tipuri de patriotism în conformitate cu diferite baze de clasificare: conform înțelegerii conținutului conceptului de „Patrie”, conform manifestării conștiinței patriotice a individului, conform gradului de conștientizare a identității patriotice a acestuia.

Formarea patriotică a individului, menționează autorul С.Л. Рубинштейн, are loc printr-un proces compus din două părți interdependente:

a) la nivel ideologic – formarea conștiinței patriotice, a viziunilor, ideilor și convingerilor;

---

¹¹³ *Ibidem*, p. 252.

¹¹⁴ КАНДАУРОВ, С.П., КАПЦОВ, А.В., КОЛЕСНИКОВА, Е.И., КОЛЫБАНОВ, А.В. и др. *Гражданственность и патриотизм*. Под ред. Мухаметшиной, Н.С. Самара: СГАСУ, 2012. 157 с. ISBN 978-5-9585-0522-7.

b) la nivel psihologic – formarea sentimentelor, deprinderilor, dispozițiilor și aspirațiilor¹¹⁵.

Psihologul Д. Трунов distinge tipurile de patriotism în funcție de conștientizarea de către individ a atitudinii sale față de Patrie:

1. *Patriotismul rațional*, care este bazat pe realitatea concretă a prezentului, o atitudine conștientă pozitivă față de Patria sa. Totodată, acest tip de patriotism include o evaluare critică constructivă a problemelor țării. Acest tip de patriotism presupune împărtășirea de către individ a responsabilității pentru soarta țării sale. Patriotismul rațional se bazează pe sentimentul de recunoștință față de țara sa pentru o viață prosperă și împlinită și este o manifestare a unui nivel înalt de cultură moral-spirituală a persoanei. Acest fel de patriotism este un etalon, un tip ideal de patriotism.

2. *Tipul irațional de patriotism* se manifestă atunci când nu există condiții suficiente pentru patriotismul rațional. În primul rând, patriotismul irațional apare pe fundalul nevoilor vitale frustrante ale locuitorilor țării. În al doilea rând, nu există acțiuni țintite ale instituțiilor sociale, orientate spre formarea unei identități pozitive cu țara sa și cu societatea.

Patriotismul irațional, la rândul său, poate fi clasificat în următoarele tipuri:

- Patriotism formal. De exemplu, într-o situație de existență neprielnică în propria țară, persoana își justifică șederea în această țară cu fraza: „În această țară au trăit părinții și bunicii noștri!”

- Patriotism absurd. Într-o situație în care nu există satisfacție de viața în propria țară, persoana, în ciuda acestui lucru, caută argumente de ce își poate iubi Patria.

- Patriotism optimist. Atitudinea omului față de dificultățile și necazurile din țara sa din punctul de vedere al temporarității acestor probleme. Speranța că țara sa are înaintea un „viitor luminos”.

- Patriotism nostalgic. Acest tip de patriotism este asociat cu o afundare nostalgică în trecutul eroic și glorios al țării sale.

- Patriotism pesimist. Tipul dat de patriotism se bazează pe un nivel înalt de negativism, legat de starea socioeconomică și politică a țării. Cu toate acestea, în loc de a alege o cale rațională de luptă pentru îmbunătățirea situației din țară sau de căutare a unor condiții de viață mai bune în altă țară, omul se împacă cu imaginea negativă a țării sale.

- Patriotism distructiv. În situația de imagine negativă a țării, apare ideea că cineva (un lider politic, un anumit grup social etc.) este responsabil pentru necazurile din țară¹¹⁶.

---

¹¹⁵ РУБИНШТЕЙН, С.Л. *Основы общей психологии*. СПб.: «Питер», 2010. 713 с. ISBN 978-5-314-00016-8.

Cercetătorii E. Lewin, R. Kosterman, R.T. Schatz, E. Staub, H. Lavine, И.М. Кузнецов ș.a. evidențiază și alte tipuri de patriotism, cum ar fi cel „constructiv” și „orb”. *Patriotismul constructiv* este corelat cu atitudinile pozitive în domeniul relațiilor interetnice, cu nevoia de a menține armonia interetnică și cu posibilitatea manifestării atitudinii critice față de unele fenomene din țara natală, combinată cu nevoia de a acționa activ pentru dezvoltarea acesteia¹¹⁷. *Patriotismul orb (blind)* este bazat pe ostilitățile interetnice și atitudinile non-critice față de dezvoltarea propriei țări. Acest tip de patriotism formează un șir de directive negative legate de interacțiunile intergrupale, cum ar fi orientarea spre dominarea socială, naționalismul, antipatia față de migranți și refugiați^{118, 119, 120, 121}.

În continuare vom examina modul în care autorul В.Ф. Сержантов caracterizează importanța patriotismului pentru individ:

- Patriotismul întărește legăturile persoanei cu alți oameni, cu societatea și cu statul. Patriotismul permite de a depăși singurătatea și egoismul unui mediu grupal îngust (familiar). Astfel se realizează una dintre nevoile umane fundamentale – de acceptare și comunicare.
- Patriotismul îi permite individului să-și planifice viața, o face gestionabilă și previzibilă. Omul devine nu numai subiectul vieții personale, ci și subiect activ al procesului istoric.
- Patriotismul realizează conectarea persoanei cu trecutul, prezentul și viitorul țării sale. Patriotul percepe trecutul țării ca al lui propriu și este profund implicat în prezentul acesteia.
- Patriotismul dezvoltă forța fizică și spirituală a persoanei, actualizează potențialul ei intelectual, deoarece încurajează realizarea unor noi sarcini, mai complexe și ample¹²².

O analiză comparativă a publicațiilor din domeniul problematicii analizate ne permite să concluzionăm că conștiința patriotică este o componentă integrantă a conștiinței generale a personalității, ce caracterizează perceperea de către aceasta a atitudinii sale față de Patrie, față de locul natal, precum și disponibilitatea de a-și îndeplini datoria civică și obligațiile constituționale

---

¹¹⁶ ТРУНОВ, Д. Иррациональные формы патриотизма. В: *Культурный мир меняющейся России*. Материалы пятнадцатой Всероссийской конференции студентов, аспирантов, докторантов “Майские чтения”, 14 мая 2003. Пермь: ЗУЦНЦ, 2003, с. 72. [citat: 15 decembrie 2023]. Disponibil: https://ab1403b3-e984-469a-88eb-607a92185a9e.filesusr.com/ugd/45e5d5_bad0086f5134424a8e81dd79cc2ae7a3.pdf.

¹¹⁷ АЛЕКСАНДРОВА, Е.А., ХУХЛАЕВ, О.Е., КУЗНЕЦОВ, И.М. Конструктивный патриотизм в современных социально-психологических исследованиях. [citat: 25 octombrie 2023]. Disponibil: <https://mgppu.ru/files/galleries/documents/9abb718ae9a224c74668972d290bcdf1.pdf>.

¹¹⁸ LEWIN, E. Constructive Patriotism in Wartime. In: *Open Journal of Political Science*. 2013, vol. 3, no. 4, p. 107. ISSN 2164-0505.

¹¹⁹ SCHATZ, R.T., STAUB, E., LAVINE, H. On the Varieties of National Attachment: Blind versus Constructive Patriotism. In: *Political Psychology*. 1999, vol. 20, p. 151. ISSN 1467-9221.

¹²⁰ CYNTHIA, W.E., ROSA, H.D. & KARINA, P. Patriotism and the Impact on Perceived Threat and Immigration Attitudes. In: *The Journal of Social Psychology*. 2017, vol. 157, p. 114. ISSN 0022-4545.

¹²¹ KOSTERMAN, R., FESHBACH, S. Toward a Measure of Patriotic and Nationalist Attitudes. In: *Political Psychology*. 1989, vol. 10, no. 2., p. 257. ISSN 1467-9221.

¹²² СЕРЖАНТОВ, В.Ф. *Человек, его природа и смысл бытия*. Л: Изд-во ЛГУ, 1990. 360 с. ISBN 5-288-00138-3.

de protejare a intereselor statului^{123, 124}. Conștiința patriotică determină direcția motivelor și acțiunilor unei persoane, legate de atitudinea sa față de poporul său, de îndatoririle civice, de tendința sa de sacrificiu în numele înaltelor valori și interese ale statului și al binelui comun al societății.

Deci, la finalizarea analizei privind studiul esenței și al conținutului conceptului de „conștiință patriotică” în domeniul psihologiei și al științelor socioumaniste, putem sublinia că problema conștiinței patriotice actualmente are o relevanță deosebită.

Analiza literaturii ce vizează problema patriotismului ne permite să constatăm absența diferențelor fundamentale de păreri asupra acestei probleme: toți autorii sunt unanimi în opinia că patriotismul înseamnă dragoste pentru Patrie, pentru popor.

În opinia noastră, rezumând toate cele de mai sus, *patriotismul este un sentiment social profund, care include neapărat mândria pentru trecutul și prezentul Patriei, manifestată în acțiuni și fapte bune concrete și în dorința de a susține și a proteja interesele acesteia. Patriotismul este una dintre componentele educației morale și culturale, care face parte din procesul de formare a sentimentelor, ideilor, convingerilor și viziunii asupra lumii.*

Astfel, conștiința patriotică a personalității este o formare unitară foarte complexă, ce reprezintă totalitatea cunoștințelor despre rădăcinile genetice ale personalității, conștientizarea realității sociale înconjurătoare, a perspectivelor dezvoltării ei, obiectivul de a fi disponibilă pentru slujirea cu devotament a Patriei sale ca o tendință dominantă a personalității în contextul perspectivelor existenței ei¹²⁵.

În societatea modernă, aflată în transformare, dorința sinceră de a fi util Patriei sale și înțelegerea responsabilității personale pentru soarta ei sunt inerente acelor cetățeni ai țării (în special din generația tânără) care și-au format conștiință patriotică.

Astfel, este util să analizăm factorii socio-psihologici ce stau la baza formării conștiinței patriotice a personalității.

1.2. Fundamente teoretice și metodologice de cercetare a factorilor de formare a conștiinței patriotice în psihologie și în alte științe socioumaniste

---

¹²³ КОТРУЦА, Л.Н. Формирование патриотического сознания учащихся в условиях современной школы. В: *Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 3: Педагогика и психология*. 2007, с. 176. ISSN 2410-3004.

¹²⁴ СОРОКИН, С.А. Патриотическое сознание: сущность и специфика. В: *Вестник Московского государственного областного университета. Серия: Философские науки*. 2009, № 3, с. 145. ISSN 2072-8530.

¹²⁵ БИРЮКОВ, А.А., БУЗСКИЙ, М.П., БЫКОВ, А.К. *Op. cit.*, p. 325.

Interesul față de problema formării conștiinței patriotice, datorită potențialei sale semnificații în societate, este unul dintre cele mai actuale în societatea modernă, inclusiv pentru autoritățile publice și organizații.

Cu privire la formarea conștiinței umane, unii autori consideră că e necesar să se țină cont de complexitatea mediului social al omului modern, legată de schimbările sociale drastice sub formă de: cataclisme, modificarea structurilor politice, lipsa unor standarde solide, capacitatea de a rezolva de unul singur problemele vitale.

Această idee este susținută de către V.S. Bibler care afirmă că „În exploziile secolului, omul este aruncat din legăturile sociale permanente. Este vorba nu atât de apartenența socială, cât de schimbarea acestei apartenențe, de „excluderile” constante din determinanții stabili ce determină conștiința oamenilor”¹²⁶. Omul modern se înscrie perfect în cadrul descris mai sus, în special generația tânără, a cărei conștiință se formează în condiții foarte specifice ale realității actuale.

Prin urmare, persoana își restructurează continuu universul său valoric și atitudinal pentru a se adapta eficient la schimbările ce intervin¹²⁷.

Experiența internă și cea străină, istoria și modernitatea mărturisesc că viabilitatea oricărei țări depinde în mare măsură de nivelul de formare a conștiinței patriotice a cetățenilor. La analiza materialelor privind conștiința patriotică, se acordă o mare atenție educării sentimentelor, relațiilor, formării comportamentului patriotic, dar acest material este perceput ca manifestări frecvente ale patriotismului ca fenomen multiaspectual. Vorbind despre conștiință, anume aceasta caracterizează cel mai complet și integral lumea interioară a omului, acumulând în sine emoții, valori, convingeri, motive și cunoștințe¹²⁸.

Conștiința patriotică este principala caracteristică spirituală și culturală a personalității, una dintre cele mai importante componente atât ale conștiinței individuale, cât și ale conștiinței sociale, fundamentul sistemelor social și statal, fiind baza spirituală și morală a funcționării eficiente a acestora. Astfel, soluționarea problemei formării conștiinței patriotice a individului și a societății în ansamblu este posibilă datorită influenței unei combinații de factori.

Un factor aparte al formării conștiinței patriotice este cel al *unității istorice*. A.H. Малинкин înțelege prin unitate istorică, în primul rând, o unitate a destinului unui popor sau stat

---

¹²⁶ БИБЛЕР, В.С. *От наукоучения - к логике культуры. Два философских введения в 21-й век*. Москва: «Политиздат», 1991. с. 270. ISBN 5-250-00739-2.

¹²⁷ VERDEȘ, V. Autoactualizarea ca o condiție a depășirii crizei vârstei adulte. În: *Revista științifico-practică „Psihologie”*. 2014, nr. 1-2, p. 10. ISSN 1857-2502.

¹²⁸ АНАНЬЕВ, Б.Г. *Избранные психологические труды: в 2-х томах. Том 2*. Под редакцией Бодалева, А.А. и др. Москва: «Педагогика», 1980. с. 123. [citată: 8 noiembrie 2022]. Disponibil: https://bookap.info/book/ananev_izbrannye_trudy_tom_2_1980/bypage/4.

în momente de bucurie sau de tristețe. Acesta este rezultatul trăirilor comune și perceperilor victoriilor și ale înfrângerilor, parcurgerii de către un popor a căii istorice pe un teritoriu geografic. Unitatea celor trăite se transmite din generație în generație, astfel creându-se o memorie socioistorică a unui popor, o tradiție, cutumă etc.¹²⁹

După cum vedem, formarea și dezvoltarea conștiinței patriotice a oamenilor sunt strâns legate de cunoașterea istoriei poporului, a țării lor, în procesul de asimilare a căreia se naște un sentiment de mândrie pentru faptele și creațiile generațiilor precedente.

Mulți autori subliniază că sentimentul de patriotism este asociat cu identificarea unei persoane în raport cu o anumită țară, popor, cultură, religie (M.H. Johari, H.C. Мухаметшина, А.Н. Малинкин, Н.Л. Иванова, etc.).

Identitățile etnică și civică sunt cele mai importante domenii de cercetare din cadrul autodeterminării sociale a unui individ într-o societate aflată în transformare. Dacă identitatea etnică este studiată destul de profund, atunci cea civică rămâne una studiată superficial. „La aceste tipuri de identitate se face referire cel mai adesea atunci când se studiază impactul schimbărilor sociale asupra conștientizării de sine a personalității, deoarece aceste elemente de identitate socială depind mai ales de situația politică din țară și din lume în ansamblu. Este de menționat că multe studii de acest fel au mai mult un caracter sociologic decât psihologic, în special în ceea ce privește identitatea civică”¹³⁰.

Identitatea etnică se formează în cadrul identității sociale a individului și este legată de conștientizarea apartenenței sale la o anumită comunitate etnică.

Etnia (din greacă: *ethnos* – trib, popor) este o totalitate de oameni stabilită istoric pe un anumit teritoriu, care au trăsături comune relativ stabile ale limbii, culturii și psihicului, precum și o conștiință a unității și diferenței lor față de alte entități similare (autoconștientizare)¹³¹. Conform acestor idei, grupurile etnice se caracterizează prin anumite proprietăți etnice (limbă, cultură, conștiință de sine etnică). Este de remarcat de asemenea că aceste proprietăți se formează numai în condiții corespunzătoare: teritoriale, naturale, socioeconomice, statale și juridice.

Nevoia de identitate este condiționată de faptul că fiecare om are necesitatea de ordonare a vieții și a activității sale, pe care o poate obține doar în comunitate cu alți oameni. Psihologul social francez S. Moscovici a propus o ipoteză privind organizarea conștiinței individului în

---

¹²⁹ МАЛИНКИН, А.Н. Социальные общности и идея патриотизма. В: *Социологический журнал*. 1999, №3/4, с. 100. ISSN 1562-2495.

¹³⁰ ИВАНОВА, Н.Л., МАЗИЛОВА, Г.Б. Гражданская идентичность и формирование гражданственности. В: *Ученые записки Педагогического института Саратовского государственного университета им. Н.Г. Чернышевского. Серия: Психология. Педагогика*. 2010, Т. 3, № 4, с. 13. ISSN 2072-6708.

¹³¹ БРОМЛЕЙ, Ю.В. *Этнос и этнография*. Москва: «Наука», 1973. 284 с.

funcție de tipul matricei de identificare, ca sistem categorial specific de cunoaștere al acestuia. Baza matricei de identificare a omului o constituie o mulțime de apartenențe sau identități: universală, de gen, religioasă, etnică, profesională etc. Distribuția informațiilor în matricea de identificare este controlată de identitatea sau de grupul de identități dominant la moment. Aceasta înseamnă o anumită viziune asupra lumii, un anumit punct de vedere. De aceea, identitatea care domină într-un anumit timp își organizează propria ierarhie și propria ordine¹³².

În această ordine de idei, „*identitatea etnică* este conștientizarea, perceperea, evaluarea emoțională, experimentarea apartenenței sale la o comunitate etnică. Sensul acestui concept este reflectat în cel mai bun mod anume prin termenul de *experimentare* - experimentare de către individ a relației dintre «eu» și mediul etnic – a identității sale cu o comunitate etnică și separarea de alte comunități, a autodeterminării în spațiul social în raport cu multe alte grupuri etnice”¹³³.

Termenul „experimentare” este folosit pentru a studia relația dintre individ și lumea înconjurătoare. Л.С. ВYGOTСКИЙ considera experiența o unitate de studiu al personalității în mediu. Cercetătorul scria: „Experimentarea trebuie înțeleasă ca atitudine interioară a copilului ca om față de un moment sau altul al realității. În experimentare (...) este dat, pe de o parte, mediul în relația lui cu mine, în modul în care experimentez acest mediu; pe de altă parte, se fac resimțite particularitățile personalității mele”¹³⁴.

Din punct de vedere al abordării etnosociologice, se disting următoarele componente principale ale identității etnice: conștientizarea apartenenței la etnia sa, înțelegerea intereselor grupului etnic propriu, ideea despre teritoriul, cultura, tradițiile, limba poporului său¹³⁵.

Pe baza ideilor existente în literatură de specialitate, precum că identitatea etnică poate fi caracterizată din aspectele afective și cognitive, А.Н. Татарко și Н.М. Лебедева propun valența și identificarea în calitate de parametri ce reflectă aceste manifestări de identitate. *Valența* (negativitatea–pozitivitatea) este un semn al conotației afective a atitudinii față de etnia sa. *Identificarea* este claritatea conștientizării de sine ca reprezentant al grupului etnic¹³⁶.

---

¹³² МОСКОВИЧИ, С. От коллективных представлений к социальным. В: *Вопросы социологии*. 1992, № 2, Том 1, с. 83-103.

¹³³ СТЕФАНЕНКО, Т.Г. *Этнопсихология: практикум*. Москва: «Аспект Пресс», 2006. с. 6. ISBN 5-7567-0418-3.

¹³⁴ ДРОБИЖЕВА, Л.М., АКЛАЕВ, А.Р., КОРОТЕЕВА, В.В., СОЛДАТОВА, Г.У. *Демократизация и образы национализма в Российской Федерации 90-х годов*. Москва: «Мысль», 1996. 382 с. ISBN 5-244-00847-1.

¹³⁵ ВYGOTСКИЙ, Л.С. *Собрание сочинений. В 6-ти томах. Том 4. Детская психология*. Под ред. Элькониной, Д. Б. Москва: «Педагогика», 1984. 432 с.

¹³⁶ ТАТАРКО, А.Н., ЛЕБЕДЕВА, Н.М. *Методы этнической и кросскультурной психологии*. Москва: ВШЗ, 2011. с. 36. ISBN 978-5-7598-0867-1.

Mai mulți cercetători consideră posibilă coexistența identității statale și a celei etnice. Conform conceptului transformărilor politico-psihologice, identitatea național-statală este o parte semnificativă a conștiinței politice, structurată prin căutarea unui echilibru între trei componente:

- *componentele profunde* ale „matricei” cultural-politice (mentalitatea națională, stereotipuri, forme de identificare arhaice, elemente inconștiente ale ideilor sociale ale omului despre apartenența de grup);
- *componentele cultural-simbolice* (valori și imagini predominante în societate, spațiu simbolic, totalitatea autoidentificărilor individului);
- *componentele construite* (capacitatea statului de a influența prin ideologie și componenta informațională asupra alegerii de identificare și conștientizării de sine a cetățenilor)¹³⁷.

Studiul sociologic realizat sub redacția lui Н.С. Мухаметшина este interesant din punctul de vedere al cercetării identității sociale ca factor de formare a conștiinței patriotice a tineretului modern. Scopul urmărit a fost de a studia influența identității religioase a persoanei asupra conștiinței patriotice. Pe baza rezultatelor studiului au fost formulate următoarele concluzii: nivelul de religiozitate este, în mare măsură, interconectat cu valorile civice și patriotice ale tinerilor. Această interconexiune se datorează, probabil, integrării mai mari a credincioșilor în istoria și cultura Patriei lor, unui nivel spiritual și moral mai înalt și formării unei responsabilități sporite și a simțului datoriei la un credincios¹³⁸.

Un alt factor al formării conștiinței patriotice este dezvăluit de către cercetătorul M. Johari, care, în urma rezultatelor obținute, a constatat că mulți tineri consideră, că locurile istorice din țara lor influențează asupra conștiinței patriotice și întăresc identitatea națională. Aproximativ 89,2% dintre tinerii intervievați au fost de acord că discuțiile despre țară și istorie ar putea influența creșterea sentimentului de apartenență la țară și spiritul de patriotism¹³⁹.

Studierea istoriei contribuie la recunoașterea de către oameni a provenienței și a rădăcinilor lor. În același timp, învățând lecțiile istoriei, ei își fac concluzii și asupra unui viitor mai bun. Această metodă nu numai sporește conștientizarea, dar și insuflă o dragoste profundă în viața omului. Locurile istorice sunt extrem de importante în estimarea nivelului de dragoste față

---

¹³⁷ ТИТОВ, В.В. *Национально-государственная идентичность российской молодежи в начале XXI века*. Москва: «Макс Пресс», 2012. 168 с. ISBN 978-5-317-03950-9.

¹³⁸ КАНДАУРОВ, С.П., КАПЦОВ, А.В., КОЛЕСНИКОВА, Е.И., КОЛЫБАНОВ, А.В. и др. *Op. cit.*, p. 121.

¹³⁹ JOHARI, M. H. Y. Development of Patriotism among Multiethnic Youths at Commemorative Heroic Site. In: *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*. 2021, Vol. 11, no. 9, p. 329. ISSN 2222-6990.

de țară natală. Astfel de locuri istorice cum ar fi peisajele, construcțiile vechi, clădirile ruinate creează o atmosferă specială de meditare asupra unor evenimente din trecut¹⁴⁰.

Mulți cercetători poziționează patriotismul, în primul rând, ca o orientare valorică, un ideal.

Potrivit unor cercetători, precum D. David¹⁴¹, В.В. Дулин¹⁴², А.С. Калюжный¹⁴³, И.Ф. Харламов¹⁴⁴ ș. a., patriotismul este strâns legat de componentele valorice ale conștiinței.

Potrivit psihologului român D. David, elementul cheie în patriotism este legat de valori „pentru a înțelege ce înseamnă a fi un bun patriot, trebuie să ne întoarcem la întrebarea: care sunt valorile patriei/poporului?”¹⁴⁵.

Conform autorului В.В. Дулин, patriotismul este una dintre cele mai importante, esențiale valori care exprimă atitudinea omului față de Patria sa și care determină cel mai înalt nivel al dezvoltării sale în procesul de activitate în folosul țării¹⁴⁶.

Din aceste considerente, valorile semnifică niște standarde culturale atitudinale, care generează norme și modele de comportament¹⁴⁷. Conceptele mai importante, cu care se intersectează cel al valorii, sunt: atitudinea, norma, idealul, interesul, nevoia și trăsăturile de personalitate¹⁴⁸.

În perioada de modernizare a societății, studiul valorilor oferă oportunitatea de a vedea schimbările care au loc în cultură și personalitate ca răspuns la schimbările istorice și sociale.

Din punct de vedere al comunității, valorile devin o sferă de activitate deosebită, deoarece elementele sistemului social sunt actori eficienți ai acestei comunități, doar dacă văd sau simt

---

¹⁴⁰ *Ibidem*, p. 326.

¹⁴¹ DAVID, D. *Despre patriotism. Ce înseamnă astăzi să fii un bun patriot român?* [citată: 26 noiembrie 2024]. Disponibil: <https://danieldavidubb.wordpress.com/2014/02/01/despre-patriotism-ce-inseamna-astazi-sa-fii-un-bun-patriot-roman/>.

¹⁴² ДУЛИН, В.В. *Педагогическое управление процессом подготовки офицеров запаса на военных кафедрах*: диссертация кандидата педагогических наук. Ставрополь, 2004. 200 с.

¹⁴³ КАЛЮЖНЫЙ, А.С. *Общее содержание воспитания военнослужащих: учебное пособие*. Н. Новгород: НГТУ, 2004. 38 с. ББК 88.4.

¹⁴⁴ ХАРЛАМОВ, И.Ф. *Педагогика: учебное пособие для студентов, обучающихся по педагогическим специальностям*. Москва: «Гардарики», 2005. 512 с. ISBN: 5-8297-0004-2.

¹⁴⁵ DAVID, D. *Patriotismul românesc între „nu ne vindem țara” și „tradiții de Ev Mediu”*. [citată: 26 noiembrie 2024]. Disponibil: <https://adevarul.ro/stiri-interne/societate/patriotismul-romanesc-intre-nu-ne-vindem-tara-si-2320666.html>.

¹⁴⁶ ДУЛИН, В.В. *Op. cit.*, p. 124.

¹⁴⁷ RUSNAC, S. *Psihologia dreptului*. Chișinău: Editura „ARC”, 2000. p. 149. ISBN 9975-61-125-7.

¹⁴⁸ ANTOCI, D., LEȘAN, L. Atitudini și orientări valorice: definiții, funcții, corelații. În: *Învățământ superior: tradiții, valori, perspective*. Materialele Conferinței științifice cu participare internațională (vol. 1), 27-28 septembrie 2019. Chișinău: Editura „Universitatea de Stat din Tiraspol”, 2019, p. 21. ISBN 978-9975-76-285-4.

valoarea acesteia¹⁴⁹. Prin urmare, studiul interacțiunii și al relațiilor oamenilor este imposibil fără studiul valorilor și ideilor privind valorile care îi ghidează¹⁵⁰.

În viziunea lui P. Popescu-Neveanu, conceptul de „valoare” reprezintă o însușire, un criteriu, o reprezentare, un produs, în fond ca obiectivare a esenței umane¹⁵¹.

Valorile nu sunt direct observabile, ele conțin elemente cognitive, afective și conative, nu operează independent de individ și de câmpul social, se referă la standardele dezirabilului, sunt organizate ierarhic în sistemul personalității și relevante pentru comportamentul real¹⁵².

Valorile sunt comenzile etice care guvernează acțiunile oamenilor, constituie un indicator al sensului pe care oamenii îl acordă acțiunilor lor¹⁵³.

În ceea ce privește respectul, acesta pornește de la conștiința propriei persoane. Așa cum știm să acordăm respect valorilor morale și sociale ce ne ghidează viața, așa vom ști să-i respectăm pe cei din jur sau valorile la care se raportează aceștia¹⁵⁴.

Conceptul de „valoare”, în interpretare psihologică, este echivalent cu un anumit complex de fenomene psihologice care, deși sunt exprimate prin concepte diferite, sunt în esență aceleași ca semnificație. De exemplu, diferiți autori le numesc astfel: В.Н. Мясичев – „relații psihologice”¹⁵⁵; А.Н. Леонтьев – „accepție” și „sens personalizat”¹⁵⁶; Л.И. Божович – „poziție de viață”¹⁵⁷ etc.

Orientările valorice, ca una dintre cele mai importante caracteristici ale personalității, sunt studiate în diferite domenii ale psihologiei: psihologia generală, psihologia personalității, psihologia socială și psihologia diferențială. Mulți oameni de știință, cum ar fi G. Allport, V. Frankl, Л.С. Выготский, Б.Г. Ананьев, Л.И. Божович, А.Н. Леонтьев și alții, abordează problema valorilor personalității în legătură cu manifestarea activității omului – necesități, motive și mecanisme de reglare a activității sale.

---

¹⁴⁹ СУШКОВ, И.Р. *Психологические отношения человека в социальной системе*. Москва: Институт психологии РАН, 2008. с. 175. ISBN 978-5-9270-0125-5.

¹⁵⁰ *Lecție psihologică „Valorile vieții”*. [citat: 24 ianuarie 2023]. Disponibil: <https://ik-ptz.ru/ro/testy-ege---2016-po-obschestvoznaniyu/psihologicheskoe-zanyatie-zhiznennye-cennosti-cennost.html>.

¹⁵¹ POPESCU-NEVEANU, P. *Dicționar de psihologie*. București: Editura „Albatros”, 1978, p. 768.

¹⁵² PALADI, O. Interacțiunea dintre valori și fenomenele psihologice. În: *Revista științifico-practică „Psihologie”*. 2011, nr.3, p. 16. ISSN 1857-2502.

¹⁵³ CHIRIȚA, O. Orientările valorice ale personalității: originile conceptelor și ale teoriilor. În: *EU: Building links to Eastern Partnership Countries*. Materialele Conferinței științifice internaționale (ediția 1), 15-16 martie 2023. Chișinău: USM, 2023, p. 190. ISBN 978-9975-175-46-3.

¹⁵⁴ ȘTIR, S. Moralitatea principiilor ce guvernează conduita polițistului. În: *Ordinea publică în Europa, între tradiție și contemporanetate. Ediția a IV-a*. Materialele Conferinței internaționale. Cluj-Napoca, 2013, p. 249. ISSN 2359-7135.

¹⁵⁵ МЯСИЦЕВ, В.Н. *Психология отношений*. Москва, Воронеж: МОДЭК, 2011. 400 с. ISBN 978-5-89502-790-5.

¹⁵⁶ ЛЕОНТЬЕВ, А.Н. *Деятельность. Сознание. Личность*. 2-е изд. Москва: «Политиздат», 1977. 304 с.

¹⁵⁷ БОЖОВИЧ, Л.И. *Личность и ее формирование в детском возрасте*. СПб.: «Питер», 2008. 398 с. ISBN 978-5-91180-846-4.

Orientările valorice reprezintă posibilitatea de a diferenția fenomenele lumii înconjurătoare după semnificația lor: pozitivă sau negativă. Orientarea personalității exprimă una dintre cele mai semnificative manifestări ale sale, ce caracterizează esența socială și moral-spirituală a individului. Conținutul orientării constituie poziția dominantă condiționată social a individului în raport cu obiectele realității înconjurătoare. Datorită orientării personalității, orientările valorice ale acesteia se realizează într-o activitate laborioasă specifică a omului, devin motive stabile de activitate, formând, în cele din urmă, convingerile sale. Sistemul de orientări valorice reprezintă cea mai importantă caracteristică a personalității și este un indicator al maturității acesteia.

Mulți savanți remarcă o relație strânsă între sfera motivațională a personalității și orientările valorice. Cercetătorul В.А. ЯДОВ, făcând distincție între abordările general psihologice și cele psihosociale ale studiului orientărilor valorice, consideră că în psihologia generală studiul orientărilor valorice este legat cu studiul manifestărilor motivaționale superioare ale personalității, iar în psihologia socială aceasta este zona de studiere a proceselor de socializare a omului, de adaptare la normele și cerințele societății¹⁵⁸.

Astfel, orientările valorice reprezintă un fenomen social și psihologic, ce caracterizează orientarea și menținerea activității individului, abordarea generală a determinării omului în raport cu lumea, cu sine, oferă sens și îndrumare pentru pozițiile, comportamentul și acțiunile personale. Sistemul de orientări valorice are o structură pe mai multe niveluri. Există o „ierarhie a valorilor umane”, în care unele valori ocupă o poziție de conducere (dominante), iar altele sunt subordonate.

Ideea cu privire la un sistem de valori ca ierarhie a convingerilor a devenit larg răspândită în psihologia socială americană la răscrucea anilor 1960–1970. M. Rokeach definește conceptul de „valoare” ca „o convingere persistentă că un anumit mod de comportament sau scopul ultim al existenței este de preferat din punct de vedere personal sau social, decât modul opus sau invers de comportament ori scopul ultim al existenței”¹⁵⁹.

Valorile umane se caracterizează prin următoarele trăsături principale:

- valorile se manifestă în toate fenomenele sociale: în cultură, societate și personalitate;
- numărul total de valori după care se ghidează o persoană este limitat;
- toți indivizii au aceleași valori, dar în grade de exprimare diferite;

---

¹⁵⁸ ЯДОВ, В.А. *Саморегуляция и прогнозирование социального поведения личности: диспозиционная концепция. 2-е издание.* Москва: ЦСПиМ, 2013. с. 110. ISBN 978-5-906001-04-7.

¹⁵⁹ ROKEACH, M. *Beliefs, Attitudes, and Values: A Theory of Organization and Change.* San Francisco: „Jossey-Bass”, 1968. 214 p.

- valorile personalității sunt organizate în sisteme individuale¹⁶⁰.

Autorul M. Rokeach a împărțit toate valorile în două grupe: 1) *Valori terminale* – sunt obiectivele finale ale existenței individuale, spre care tinde omul; 2) *Valori instrumentale* – sunt convingerile că un anumit mod de acțiune (de exemplu, onestitatea, raționalismul) este de preferat, din punct de vedere personal și social, în toate situațiile¹⁶¹.

Cercetătorii S. Schwartz și W. Bilsky au elaborat o clasificare a valorilor¹⁶² mai diferențiată și mai justificată decât cea a lui M. Rokeach. Astfel, definiția conceptuală a valorilor, propusă de cercetători, include cinci particularități formale:

1. Valorile sunt acceptări și convingeri.
2. Valorile au de a face cu stările finale dorite sau cu comportamentul.
3. Valorile sunt condiționate de o anumită situație.
4. Valorile guvernează alegerea sau evaluarea oamenilor, comportamentului și evenimentelor.
5. Valorile sunt ordonate în funcție de importanța lor relativă pentru subiect^{163, 164}.

Pe lângă aceste particularități formale ale valorilor, conținuturile lor semnificative pot fi definite ca reprezentări cognitiv-emoționale a trei tipuri de nevoi umane universale:

- 1) nevoile biologice ale indivizilor;
- 2) nevoile de interacțiune socială;
- 3) nevoi legate de supraviețuirea și bunăstarea grupurilor sociale¹⁶⁵.

Toate aceste nevoi universale sunt satisfăcute, într-o măsură sau alta, prin realizarea diferitelor tipuri motivaționale, care sunt formate de anumite valori ale personalității. Ele stabilesc direcția acțiunilor specifice ale omului și, în sens mai larg, întreaga activitate a vieții sale.

Putere. *Scopul motivațional* este atingerea statutului social, a prestigiului și a superiorității asupra oamenilor. *Valorile:* prestigiu, suprimare, bogăție, control asupra opiniei publice, statut social, influență.

¹⁶⁰ ЛЕОНТЬЕВ, Д.А. Ценностные представления в индивидуальном и групповом сознании: виды, детерминанты и изменения во времени. В: *Психологическое обозрение*. 1998, № 1, с. 13-25. [citat: 19 noiembrie 2022]. Disponibil: <https://istina.msu.ru/publications/article/1120362/>.

¹⁶¹ ROKEACH, M. *Understanding Human Values*. New York: „Free Press”, 1979. 288 p. ISBN 978-0029267608.

¹⁶² ШВАРЦ, Ш., БУТЕНКО, Т.П., СЕДОВА, Д.С., ЛИПАТОВА, А.С. Уточненная теория базовых индивидуальных ценностей: применение в России. В: *Психология. Журнал Высшей школы экономики*. 2012, № 2, Том 9, с. 45. ISSN 1813-8691.

¹⁶³ SCHWARTZ, S.H., BILSKY, W. Toward a universal psychological structure of human values. In: *Journal of Personality and Social Psychology*. 1987, no.53, pp. 550-562. ISSN 0022-3514.

¹⁶⁴ Концепция Шварца-Билски. [citat: 23 noiembrie 2022]. Disponibil: https://studopedia.ru/7_178785_kontseptsiya-shvartsa-bilski.html.

¹⁶⁵ ШВАРЦ, Ш., БУТЕНКО, Т.П., СЕДОВА, Д.С., ЛИПАТОВА, А.С. *Op. cit.*, p. 47.

Realizare. *Scopul motivațional* este atingerea succesului personal, obținerea aprobării sociale. *Valorile*: succes, abilități, inteligență, ambiție, competență, corespundere standardelor.

Hedonism. *Scopul motivațional* – plăceri senzuale, desfătări. *Valorile*: plăcere, bucurie de viață, confort.

Stimulare (plinătatea senzațiilor). *Scopul motivațional* – dorința de noutate și competiție în viață, necesare pentru menținerea nivelului de activitate a organismului. *Valorile*: curaj, entuziasm, diversitate în viață, trăiri incitante, senzații tari.

Autoreglare. *Scopul motivațional* – gânduri și acțiuni independente, autorealizare. *Valorile*: potențial creativ, libertate, independență, respect de sine, curiozitate, independență.

Universalism. *Scopul motivațional* – înțelegere, toleranță și menținerea stării de bine a tuturor oamenilor și a naturii. *Valorile*: viziuni largi, înțelepciune, dreptate socială, egalitate, pace, frumusețe, toleranță, unitate cu natura, protecția mediului.

Bunăvoință. *Scopul motivațional* este de a spori starea de bine a persoanelor din jur, cu care omul este în contact constant și menține relații personale. *Valorile*: utilitate, onestitate, milă, loialitate, responsabilitate.

Tradiție. *Scopul motivațional* – respectarea și menținerea tradițiilor și a obiceiurilor, recunoașterea ideilor ce există într-o anumită cultură și religie. *Valorile*: modestie, contribuție, religiozitate, respect pentru tradiții, moderație.

Conformitate. *Scopul motivațional* este de a limita acțiunile ce dăunează altor oameni sau încalcă așteptările și normele sociale. *Valorile*: reținere, politețe, ascultare, autodisciplină, respect față de părinți și cei mai în vârstă.

Siguranță. *Scopul motivațional* – stabilitatea, securitatea, armonia societății, a familiei și a individului. *Valorile*: securitatea familiei, securitatea națională, ordinea publică, schimbul reciproc avantajos, apartenența la o pătură socială¹⁶⁶.

La rândul său, psihologul Д.А. Леонтьев își concentrează atenția asupra ierarhiei individuale a orientărilor valorice, aducând posibile grupări de valori combinate în blocuri pe diferite principii.

Dintre valorile terminale se opun:

1. Valorile concrete ale vieții (sănătate, muncă, prieteni, viață de familie) – valorile abstracte (cunoaștere, dezvoltare, libertate, creație);
2. Valorile de autorealizare profesională (muncă interesantă, viață productivă, creație, viață activă) – valorile vieții personale (sănătate, dragoste, prieteni, distracții, viață de familie);

---

¹⁶⁶ *Ibidem*, p. 48.

3. Valorile individuale (sănătate, creativitate, libertate, viață activă, distracții, încredere în sine, viață sigură material) – valorile relațiilor interpersonale (prietenii, viață de familie fericită, fericirea celorlalți);

4. Valorile active (libertate, viață activă, viață productivă, muncă interesantă) – valorile pasive (frumusețea naturii și a artei, încrederea în sine, cunoaștere, înțelepciune).

Printre valorile instrumentale se identifică următoarele dihotomii:

1. Valorile etice (onestitate, intoleranță față de deficiențe) – valorile comunicării interpersonale (bune maniere, optimism, sensibilitate) – valorile autorealizării profesionale (responsabilitate, eficiență în acțiuni, voință puternică, diligență);

2. Valorile individualiste (cerințe ridicate, independență, voință puternică) – valorile conformiste (obligație, stăpânire de sine, responsabilitate) – valorile altruiste (toleranță, sensibilitate, viziuni largi);

3. Valorile de autoafirmare (cerințe ridicate, independență, intransigență, curaj, voință puternică) – valorile de acceptare a celorlalți (toleranță, sensibilitate, viziuni largi);

4. Valorile intelectuale (educație, raționalism, autocontrol) – valorile atitudinii emoționale față de viață (bucurie, onestitate, sensibilitate)¹⁶⁷.

Astfel, valorile stabilesc direcția acțiunilor specifice ale omului și, în sens mai larg, întreaga activitate a vieții sale.

Psihiatrul și psihologul austriac V. Frankl consideră că omul dobândește sensul vieții prin experimentarea anumitor valori¹⁶⁸. Existența umană, prin însăși natura ei, niciodată nu poate fi lipsită de sens. Viața omului este plină de sens până la sfârșit – până la ultima lui suflare. Și până când conștiința nu părăsește omul, el este obligat să-și realizeze valorile și să-și asume responsabilitatea. El este responsabil pentru realizarea valorilor până în ultimul moment al existenței sale. Și chiar dacă are puține posibilități pentru aceasta, valorile și relațiile îi rămân mereu la îndemână¹⁶⁹.

Astfel, în sfera morală se confirmă teza că a fi om înseamnă a fi conștient și responsabil.

În știința psihologică, o importanță deosebită a fost acordată studiului problemei sensului. Psihanaliza a determinat orientarea către dezvoltarea semnificației diferitelor manifestări comportamentale ale omului (în principal – involuntare). În lucrările lui S. Freud se observă

---

¹⁶⁷ ЛЕОНТЬЕВ, Д.А. От социальных ценностей к личностным: социогенез и феноменология ценностной регуляции деятельности. В: *Вестник Московского университета. Психология*. 1997, № 1, Серия 14, с. 20-27. ISSN 0137-0936.

¹⁶⁸ ПРИЛУЦКИЙ, Н.И. В. Франкл: потребность в смысле жизни. В: *Вестник Тамбовского государственного университета*. 1996, вып. 2, с. 86. ISSN 1810-0201.

¹⁶⁹ ФРАНКЛ, В.Э. *Человек в поисках смысла*. Под ред. Гозмана, Л.Я., Леонтьева, Д.А. Москва: «Прогресс», 1990. 366 с. ISBN 5-01-001606-0.

pentru prima dată prezența reală a categoriei de „sens”, cuprinsă într-o serie de concepte fundamentale ale psihologiei științifice.

Analizând înțelegerea freudiană a sensului, ne confruntăm cu interpretările sale inegale, care sunt prezente în diferite contexte. Potrivit uneia dintre ele, sensul este legat de scop sau de intenție; potrivit alteia, este interpretat ca semnificație ce ocupă un anumit loc printre alte fenomene psihice. Autorul reflectă asupra faptului că sensul acțiunii se identifică cu motivele ascunse din spatele acestuia¹⁷⁰.

Prima alternativă la înțelegerea freudiană a sensului a fost formulată în studiile psihologului, psihiatrului și gânditorului austriac A. Adler. În interpretarea acestui savant, care în mod clar nu coincide cu abordarea psihanalitică, conceptul inițial explicativ și cel mai dezvoltat este sensul vieții în sine, care se reflectă în toate manifestările comportamentale, precum și în procesele psihice ale individului și reprezintă, totodată, sursa sensului lor. Conform opiniei autorului, „există atâtea sensuri câți oameni există și niciun sens al vieții, care își îndeplinește întrucâtva funcția integratoare, nu poate fi numit fals”¹⁷¹.

Un răspuns foarte interesant la întrebarea pusă de psihologia clasică cu privire la ceea ce reprezintă categoriile de *sens* și *semnificație* se conține în studiile lui Л.С. Выготский. Autorul, analizând specificul conceptelor științifice și celor obișnuite, abordează aspectele principale ale interacțiunii semnificației și sensului, propunând, totodată, o serie de prevederi importante ale planului metodologic general. El include semnificația într-o problematică mai largă a gândirii și vorbirii, formulând ideea că sensul cuvintelor poate reflecta nu numai diferite conexiuni și relații, ci și diferite aspecte ale personalității, iar acest lucru, la rândul său, extinde cu mult sfera semnificațiilor înseși, dându-le un sens personal profund. Conform conceptului său, analiza sistematică a gândirii și a vorbirii necesită urgent examinarea categoriei psihologice a semnificației, care acționează ca unitate a conștiinței umane ce leagă comunicarea și generalizarea¹⁷².

În psihologie și în alte științe socio-umaniste, studiului problemei sensului orientărilor valorice și sensului personal au fost consacrate mai multe lucrări, printre care cele ale autorilor A. Maslow, Д.А. Леонтьев, С.Л. Рубинштейн, Ф.Е. Василюк, Б.С. Братусь, etc.

Înțelegerea modernă a sensului se bazează pe definiția dată de А.Н. Леонтьев, adeptul lui Л.С. Выготский. În structura conștiinței, propusă de А.Н. Леонтьев, care include trei componente principale, sensul personal se poziționează ca un sens individualizat și subiectivizat,

---

¹⁷⁰ ХОЛОД, М.Т. Психологические истоки проблемы значения и смысла. В: *Вестник Университета Российской академии образования*. 2010, № 1, с. 119. ISSN 2072-5833.

¹⁷¹ ADLER, A. *What life should mean to you*. London: George Allen and Unwin, 1980. 300 p.

¹⁷² ВЫГОТСКИЙ, Л.С. *Мышление и речь*. Москва: АСТ «Хранитель», 2008. 668 с. ISBN 978-5-17-050057-4.

care creează părtinire și orientare a conștiinței. Autorul, în conceptul său despre structura psihologică a activității, vede sensul personal ca o reflectare în conștiința individului a motivului activității către scopul acțiunii.

A.H. Леонтьев și adepții săi dezvoltă conceptul de *formațiuni semantice* ale personalității. Locul central în acest concept îl ocupă noțiunea de *sens personal* ca reflectare în conștiința individuală a atitudinii omului față de obiectele realității spre care este îndreptată activitatea sa. Sensul personal se integrează sub forma unui sistem coerent de formațiuni semantice ale personalității, care cuprinde motivele ce orientează activitatea omului, precum și atitudinea individului – realizată în activitate – față de lumea din jurul său, care a căpătat valoare pentru el. Gradul de conștientizare a sensurilor este diferit – acestea pot fi atât conștientizate, cât și complet neconștientizate¹⁷³.

Problema aflării sensului vieții este actuală pentru om la orice etapă de dezvoltare, la orice vârstă. În ultimii ani, cercetările teoretice în acest domeniu au înregistrat progrese semnificative. În pofida unor dificultăți, au fost făcute încercări de a defini conceptul inițial¹⁷⁴.

Majoritatea cercetătorilor consideră că existența unui sens în viață este o condiție prealabilă importantă pentru sănătatea psihică a individului. Astfel, psihologul american A. Maslow, în teoria autoactualizării personalității, consideră nevoia de sens al vieții printre cele mai înalte nevoi ale omului. Autorul susține că nesatisfacerea acestei metanevoi duce la dezvoltarea următoarelor metapatologii: alienarea, anomia, anhedonia, sentimentul de inutilitate, criza de viziune asupra lumii, apatia, detașarea, fatalismul, indiferența față de propriul destin, lipsa valorilor vieții și pierderea valorii propriei vieți, dorința morții¹⁷⁵.

Potrivit psihologului și filosofului С.Л. Рубинштейн, are o mare importanță nu numai prezența sensului vieții, ci și conștientizarea acestuia. Conștientizarea omului în raport cu sensul vieții este indisolubil legată de eficiența în raport cu propriul drum al vieții. Conștientizarea sensului vieții este o caracteristică integrală a individului ca subiect al căii vieții. Înțelegerea de către individ a sensului vieții este o componentă majoră a înțelepciunii și a capacității de a face alegerile biografice corecte, este cheia pentru construirea vieții pe o bază conștientă, morală¹⁷⁶.

---

¹⁷³ ЛЕОНТЬЕВ, А.А., ЛЕОНТЬЕВ, Д.А., СОКОЛОВА, Е.Е. *Алексей Николаевич Леонтьев. Деятельность, сознание, личность*. Москва: «Смысл», 2005. 431 с. ISBN 978-5-893-57113-4.

¹⁷⁴ ЛЕОНТЬЕВ, Д.А. *Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности. Учебное пособие для студентов вузов, обучающихся по направлению и специальностям психологии*. Москва: «Смысл», 2003. 487 с. ISBN 5-89357-082-0.

¹⁷⁵ МАСЛОУ, А. *Новые рубежи человеческой природы*. Под общ. ред. Балла, Г.А. и др. Пер. с англ. Балл, Г.А., Попогребский, А.П. Москва: «Смысл», 1999. 425 с. ISBN 5-89357-027-8.

¹⁷⁶ РУБИНШТЕЙН, С.Л. *Основы общей психологии: в 2-х томах. Том 2*. Москва: «Педагогика», 1989. 322 с. ISBN 5-7155-0180-6.

Din punctul de vedere al cercetătorului С.Л. Рубинштейн, adevăratul sens al vieții coincide întotdeauna cu valorile general umane și satisface cerințele morale înalte¹⁷⁷.

O particularitate la fel de importantă a sensului vieții este că în el se reflectă nu atât prezenta și deja existentă stare a căii vieții, cât starea anticipată și dorită a acesteia. Cu alte cuvinte, în sensul vieții este proiectat viitorul pe care individul trebuie să-l transforme în realitate a drumului vieții prin activitatea sa. Această caracteristică a formațiunilor semantice este menționată de autorul Б.С. Братусь, care consideră că funcția lor constă în crearea unei schițe a viitorului¹⁷⁸.

Problema valorilor este abordată de către Ф.Е. Василюк prin prisma teoriei experienței psihologice, în care conștiința valorică este un „organ” psihologic pentru măsurarea semnificației motivelor, deoarece „valoarea este singura măsură de comparare a motivelor”¹⁷⁹.

După analiza celor expuse mai sus, putem menționa următoarele: „sensul vieții” nu este doar un scop, o idee, o convingere anume. Sensul vieții omului este o formațiune psihică deosebită, care are propriul conținut, structură și mecanisme de formare.

Sensul vieții este cel mai important reglator al întregii activități a personalității. El reflectă calea reală a vieții și, de asemenea, conține obiectivele pentru viitor și realizările trecutului. Absența sau pierderea sensului propriei existențe de către om afectează negativ capacitatea lui de a-și gestiona viața. Cele mai semnificative caracteristici ale sensului vieții sunt adecvarea sa, constructivitatea și corelarea cu valorile general umane. Căutarea și realizarea sensului vieții joacă un mare rol în formarea individului ca subiect al drumului vieții.

Astfel, sistemul de orientări valorice al personalității nu ia naștere instantaneu, ci se formează treptat, de-a lungul întregii perioade de ontogeneză. Mecanismul de formare a sistemului de orientări valorice este descris în literatura de specialitate în termenii interiorizării de către individ a valorilor sociale.

Б.И. Додонов subliniază că „înainte ca o valoare să devină semnificativă personal, ea este percepută ca valoare socială. Preluând de la cei din jur viziunea despre ceva ca valoare demnă de a se ghida de ea în comportamentul și activitățile sale, omul astfel poate pune bazele unei nevoi pe care nu o avea înainte”¹⁸⁰.

---

¹⁷⁷ РУБИНШТЕЙН, С.Л. *Проблемы общей психологии*. Москва: «Педагогика», 1973. 423 с.

¹⁷⁸ БРАТУСЬ, Б.С. *Аномалии личности*. Москва: «Мысль», 1988. 304 с.

¹⁷⁹ ВАСИЛЮК, Ф.Е. *Психология переживания (анализ преодоления критических ситуаций)*. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1984. с. 47.

¹⁸⁰ ДОДОНОВ, Б.И. *Эмоция как ценность*. Москва: «Политиздат», 1978. 272 с.

Într-o perioadă de tranziție, tinerii, confruntându-se cu o criză profundă a valorilor, au mare nevoie de o nouă ideologie socială, care să le explice sensul schimbărilor ce au loc. Între timp, ei încearcă să se adapteze situației actuale mai degrabă material decât spiritual.

Formarea sistemului de orientări valorice ale persoanei are loc cel mai intens în adolescență, când apare nevoia de autodeterminare în viață, autodeterminare socială, profesională și morală, de căutare a locului său în lume, de alegere a valorilor vitale ca bază a poziției interioare a omului și a viziunii asupra lumii.

Cercetătoarea E.A. Васина menționează că valorile din tinerețe pot deveni atât baza autorealizării depline a omului, întruchipare a sensului vieții sale, cât și o sursă de criză¹⁸¹.

Canalele de transmitere a valorilor, de regulă, sunt persoanele semnificative, un mic grup de referință pentru individ: părinți, prieteni etc. Savantul Д.А. Леонтьев menționează: „Se poate de presupus că asimilarea valorilor unor grupuri sociale și comunități mari este întotdeauna mediată de valorile unor grupuri mici de referință pentru individ”. Dar, potrivit savantului, conștientizarea și atitudinea pozitivă față de valori nu sunt suficiente pentru ca valoarea să devină semnificativă personal. „O condiție necesară pentru această transformare este includerea practică a subiectului în activitatea colectivă, orientată spre realizarea valorii corespunzătoare”¹⁸².

O influență puternică asupra formării conștiinței patriotice a tinerilor o exercită părinții și prietenii. Conform datelor cercetării psihosociale, un factor semnificativ al cursului normal al procesului de formare a valorilor civice și patriotice în rândurile tineretului modern este bunăstarea familiei. În familiile prospere (dar nu și în cele care se consideră bogate), tinerii și tinerele nu numai că se poziționează ca patrioți ai țării lor, dar se simt și mândri de patria lor¹⁸³.

Formarea poziției civic-patriotice a unui tânăr este influențată, de asemenea, de școală și de activitatea mass-mediei care formează opinia publică. Accesibilitatea și spectrul larg de canale de informare au dus la faptul că tinerii sunt bombardați cu diverse opinii, uneori contradictorii, referitoare la normele morale și relațiile reciproce din societate¹⁸⁴.

În literatura pedagogică se remarcă necesitatea educației civice și patriotice a copiilor în școală (Н.С. Мухаметшина, И.Ф. Харламов și alții). Astfel, autorul И.Ф. Харламов analizează

---

¹⁸¹ ВАСИНА, Е.А. *Ценностные ориентации современного юношества*. Спб.: Изд-во Политехнического университета, 2007. 132 с. ISBN 5-7422-1661-0.

¹⁸² ЛЕОНТЬЕВ, Д.А. *Op. cit.*, p. 154.

¹⁸³ КУЗНЕЦОВА, А.В., КУБЛИЦКАЯ, Е.А. *Гражданский патриотизм - основа формирования новой российской идентичности*. Москва: РИЦ ИСПИ РАН, 2005. 328 с. ISBN 5-7556-0321-9.

¹⁸⁴ КРАСНООК, З.П. *Общественные объединения как институт воспитания гражданственности студентов*. В: *Совершенствование образовательных технологий*. Материалы «Труды Куб ГТУ». 2005, Том. 23, вып. 3, с. 240-244.

principalele componente psihologice ale personalității și conținutul influențelor educaționale, care stau la baza formării patriotismului școlărilor:

- *Dezvoltarea la elevi a sferei valorice legate de patriotism.* Acest lucru se realizează în sistemul de sesiuni de studii, în care tinerii studiază biografiile scriitorilor celebri, oamenilor de știință, personalităților publice care și-au glorificat patria și poporul.

- *Formarea la elevi a componentei intelectual-emoționale a patriotismului.* Principalele mijloace în acest caz sunt învățarea directă și diverse forme de activități extrașcolare. Este necesar să se formeze la elevi idei despre ținutul natal, sentimente profunde de devotament și dragoste pentru locurile în care s-au născut și au crescut. Aceste idei și sentimente se adâncesc și se extind pe măsură ce ei cunosc natura pământului natal, frumusețea și unicitatea acestuia. Un aspect esențial al formării sentimentului de patriotism în rândul elevilor este asimilarea de către aceștia a materialului istoric despre trecutul eroic al țării lor și despre curajul poporului.

- *Educarea la elevi a opiniilor și convingerilor cu privire la chestiunile legate de patriotism (folosind exemple pozitive de patriotism).* Acest proces presupune o mare dificultate metodologică, deoarece pentru ca aceste principii să se transforme în opinii și convingeri ale elevului, ele trebuie să dobândească un sens personal pentru el.

- *Organizarea activităților practice ale elevilor pentru formarea patriotismului.* Aceasta are loc prin diverse tipuri de activități practice: protecția naturii ținutului natal, activități turistice și legate de cunoașterea istoriei locale, de căutarea locurilor de înmormântare a soldaților care au murit în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, etc.¹⁸⁵.

În acest sens, este interesantă experiența altor țări în opera de educare a patriotismului. Se poate constata că în multe state a fost pus în aplicare un sistem destul de eficient de formare a conștiinței patriotice a cetățenilor, a sentimentelor patriotice și a disponibilității de a-și îndeplini datoria civică de protejare a intereselor țării.

Vom începe cu Statele Unite ale Americii (SUA), unde patriotismul este cunoscut pe scară largă și se explică prin națiunea compusă din imigranți: primii coloniști au venit pe un pământ străin, care urma să devină noua lor patrie, de aceea patriotismul a trebuit să integreze reprezentanții diferitelor naționalități într-un singur stat și într-o singură societate.

SUA au dezvoltat un șir de principii, valori și idei de natură militară, politică, economică, moral-psihologică și etică. Acest complex se bazează pe conceptul de „superioritate a modului de viață american”, care are scopul de a promova un sentiment de mândrie pentru țara sa. Este important că patriotismul american se distinge prin concentrarea asupra unui sistem de valori

---

¹⁸⁵ ХАРЛАМОВ, И.Ф. Педагогика: учебное пособие для студентов, обучающихся по педагогическим специальностям. Москва: «Гардарики», 2005. 512 с. ISBN: 5-8297-0004-2.

legate de viața publică, și nu asupra teritoriului de reședință sau asupra oamenilor înșiși. Este caracteristic faptul că, în locul conceptului de „patrie”, mai des sunt folosite noțiunile „America”, „modul de viață american”.

În universități, colegii și școli, tinerilor li se educă un sentiment de mândrie pentru realizările răsunătoare ale americanilor în știință, tehnologie, sport și în alte domenii ale vieții publice. Un rol semnificativ în educația militar-patriotică a tinerilor din SUA îl are mișcarea de cercetaș (scout). Astfel, datorită unui sistem eficient de educație patriotică, fiecare american, indiferent de naționalitate, se mândrește că este cetățean al Statelor Unite ale Americii^{186, 187}.

Și în China se acordă o mare atenție educației patriotismului. Astfel, patriotismul chinez, provenit din istoria veche a statului, s-a transmis din generație în generație, fiind susținut de un mod de viață comun și de munca în colectiv, pe de o parte, și de calitățile psihologice naționale, pe de altă parte (disciplină dură, dependență mare a individului pe grup, caracterul special al compasiunii și empatiei). Dragostea pentru patrie, loialitatea și încrederea în autorități sunt valori neschimbate ale societății chineze.

Patriotismul este menționat și în legea chineză cu privire la educație: statul are nevoie de moralitate publică, construită pe dragoste de patrie, oameni, muncă, știință și socialism, de aceea educația cetățenilor are loc în spiritul patriotismului, colectivismului, internaționalismului și comunismului. Statul atribuie un rol important școlii în acest proces și a elaborat un întreg pachet de documente ce concretizează particularitățile de formare a conștiinței patriotice a tinerilor.

Patriotismul este cea mai înaltă valoare morală a tinerilor chinezi: caracterul omului este determinat aici de atitudinea sa față de patrie. Iată de ce educația patriotismului în școlile din China nu este doar o sarcină ideologică, ci și o sarcină profund aplicativă. Patriotismul este insuflat copiilor de la o vârstă fragedă. Nu este de mirare că disponibilitatea pentru sacrificiul de sine de dragul Patriei este una dintre cele mai înalte virtuți ce exprimă starea de spirit patriotică a poporului, iar școala folosește mijloacele sale pedagogice pentru a o forma¹⁸⁸.

În țările europene, de asemenea, se acordă atenția cuvenită educației patriotice a tinerilor. În raportul Comisiei tinerilor pentru educație din Marea Britanie (1993) se menționează că școala trebuie să transmită tinerei generații valori precum simțul datoriei față de societate¹⁸⁹.

---

¹⁸⁶ GLAZER, N. *We Are All Multiculturalists Now*. Harvard: „Univ. Press”, 1998. 196 p. ISBN 978-0674-94-836-5.

¹⁸⁷ KYMLICKA, W. *Multicultural Citizenship. A Liberal Theory of Minority Rights*. Oxford: „Univ. Press”, 1995. 265 p. ISBN 0-19-827949-3.

¹⁸⁸ ДАНИЛОВА, Л.Н. Патриотическое воспитание школьников. Из зарубежного опыта. В: *Народное образование*. 2010, № 4, с. 206. ISSN 0130-6928.

¹⁸⁹ АКСЕНОВА, Э.А. Новая стратегия профильной школы Великобритании. В: *Школьные технологии*. 2014, № 1, с. 72. ISSN 2220-2641.

În lucrarea sa, И.Ф. Харламов menționează aspectele emoționale ale formării patriotismului. Autorul consideră că sentimentul de patriotism se formează ca o integrare a sentimentelor legate de dragostea față de părinți, de atașamentul față de locurile în care omul s-a născut și a crescut, de mândria pentru realizările sociale și culturale ale țării sale etc¹⁹⁰.

Analizând procesul de formare a sentimentelor de dragoste pentru Patrie și a sentimentelor patriotice ale omului, А.Н. Леонтьев evidențiază: sensibilitatea organică afectiv-emoțională, emoțiile propriu-zise (sentimente obiective) și sentimentele superioare¹⁹¹. Sensibilitatea organică afectiv-emoțională este un fond emoțional legat de satisfacerea/nesatisfacerea nevoilor înnăscute. Autorul consideră că numai la bebeluși se pot observa manifestări instinctive „pure” ale emoțiilor. Înseși emoțiile (sentimentele obiective) se formează în ontogeneză, în procesul de obiectivare a nevoilor. Sentimentele superioare – dragostea pentru Patrie, sentimentele religioase – sunt rezultatul acumulării sentimentelor obiective. Numai atunci când devin subiectul unor stări emoționale stabile, idealurile și normele de comportament se transformă în motive reale ale activității individului.

O proprietate personală importantă, strâns legată de reflectarea emoțională a satisfacerii nevoilor omului în diverse domenii ale vieții, este sentimentul unei stări de bine subiective.

În știința psihologică modernă există discrepanțe în raportul dintre conceptele de „stare de bine subiectivă” și „stare de bine psihologică”. Unii cercetători consideră *starea de bine subiectivă* ca o componentă a celei psihologice (E. Diener, C. Ryff, А.Е. Созонтов¹⁹² etc.). Alți cercetători, dimpotrivă, consideră *starea de bine psihologică* ca parte a stării de bine subiective (Н.К. Бахарева¹⁹³, Л.В. Куликов¹⁹⁴, Г.Л. Пучкова¹⁹⁵ și alții). În unele lucrări, aceste concepte sunt tratate ca sinonime (N. Bradburn, Ю.Г. Панина, Е.Е. Бочарова¹⁹⁶ etc.). În psihologia străină, atunci când se abordează starea de bine subiectivă, este utilizat pe larg și conceptul de „calitate a vieții”, ce caracterizează experiența subiectivă a satisfacției de viața personală.

Conceptul de „stare de bine psihologică” face parte din termenii științifici de mult timp, iar actualmente există o varietate de abordări pentru definirea conținutului acestui concept.

---

¹⁹⁰ ХАРЛАМОВ, И.Ф. *Op. cit.*, p. 352.

¹⁹¹ ЛЕОНТЬЕВ, А.Н. *Лекции по общей психологии. Учебное пособие для студентов высших учебных заведений. 5-е изд.* Москва: «Смысл», 2010. с. 478. ISBN 978-5-89357-230-8.

¹⁹² СОЗОНТОВ, А.Е. Гедонистический и эвдемонистический подходы к проблеме психологического благополучия. В: *Вопросы психологии*. 2006, № 4, с. 107. ISSN 0042-8841.

¹⁹³ БАХАРЕВА, Н.К. *Субъективное благополучие как системообразующий фактор толерантности*: диссертация кандидата психологических наук. Хабаровск, 2004. 150 с.

¹⁹⁴ КУЛИКОВ, Л.В. *Психология настроения*. Санкт-Петербург: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 1997. 225 с. ISBN 5-288-01750-6.

¹⁹⁵ ПУЧКОВА, Г.Л. *Субъективное благополучие как фактор самоактуализации личности*: диссертация кандидата психологических наук. Хабаровск, 2003. с. 150.

¹⁹⁶ БОЧАРОВА, Е.Е. К вопросу о внутренних детерминантах субъективного благополучия личности. В: *Известия ПГПУ им. В.Г. Белинского*. 2008, № 10, с. 228. ISSN 1999-7116.

Psihologul american N. Bradburn¹⁹⁷ a fost unul dintre primii care a studiat acest fenomen. El a pus bazele teoretice pentru înțelegerea conceptului de „stare de bine psihologică” și a definit acest fenomen ca un echilibru între două seturi de emoții acumulate de-a lungul vieții – pozitive și negative (la propriu, acesta este afectul pozitiv și negativ).

N. Bradburn prezintă modelul (structura) de stare de bine psihologică, care este legat de realizarea unui echilibru între sentimentele pozitive și cele negative ale personalității. Evenimentele vieții noastre, însoțite de sentimente de bucurie sau dezamăgire, se reflectă în conștiința noastră și se rezumă într-un anumit sentiment complex¹⁹⁸.

Diferența dintre sentimentele pozitive și cele negative este un indicator al stării de bine psihologice a individului și formează un sentiment general de nemulțumire sau de satisfacție de viața personală¹⁹⁹.

La înțelegerea ulterioară a fenomenului de stare de bine psihologică au contribuit lucrările lui E. Diener^{200, 201, 202}, care a introdus conceptul de „stare de bine subiectivă”. El a adăugat acestei structuri încă un element – „satisfația de viață” ca o componentă mai globală și cognitivă, subliniind faptul că doar componenta emoțională nu este suficientă pentru a studia starea de bine.

Astfel, starea de bine subiectivă, conform lui E. Diener, constă din trei componente principale: 1) satisfacție; 2) un set de emoții plăcute (pleasant affect); 3) un set de emoții neplăcute (unpleasant affect). În pofida asemănării interpretărilor structurii stării de bine psihologice și a structurii stării de bine subiective, autorul, totuși, nu le vede ca analogi direcți. El consideră că, pe lângă evaluarea emoțională a evenimentelor care au loc în viața individului, se efectuează o evaluare cognitivă (intelectuală) a satisfacției în diverse domenii ale vieții sale. Potrivit lui E. Diener, oamenii evaluează ceea ce li se întâmplă în poziții emoționale polare – „bine sau rău”, iar această evaluare intelectuală este decisivă în ceea ce privește starea de bine subiectivă a individului²⁰³.

În concepția autorului citat, starea de bine subiectivă nu este doar un indicator al faptului cât de mult omul experimentează un sentiment de anxietate sau de bucurie, ci dezvăluie cât de

---

¹⁹⁷ BRADBURN, N. *The Structure of Psychological well-being*. Chicago: „Aldine Pub. Co.”, 1969. 320 p.

¹⁹⁸ ЯРЕМЧУК, С.В. Субъективное благополучие как компонент ценностно-смысловой сферы личности. В: *Психологический журнал*. 2013, № 5, Том 34, с. 86. ISSN 0205-9592.

¹⁹⁹ *Ibidem*, p. 86.

²⁰⁰ DIENER, E., DIENER, M. Cross-cultural correlates of life satisfaction and self-esteem. In: *Journal of Personality and Social Psychology*. 1995, no. 68, pp. 653-663. ISSN 0022-3514.

²⁰¹ DIENER, E. Subjective well-being. In: *Psychological Bulletin*. 1984, no. 95, pp. 542-575. ISSN 0033-2909.

²⁰² DIENER, E., SUH, E. M., LUCAS, R. E., SMITH, H. L. Subjective well-being: Three decades of progress. In: *Psychological Bulletin*. 1999, nr. 125, pp. 276-302. ISSN 0033-2909.

²⁰³ LUCAS, R.E., DIENER, E., SUH, E. Discriminant validity of well-being measures. In: *Journal of Personality and Social Psychology*. 1996, no. 71, pp. 616-628. ISSN 0022-3514.

mult un om este mai fericit decât altul, adică starea de bine subiectivă este în esență identică cu sentimentul de fericire.

Un alt autor care a contribuit la studiul stării de bine psihologice este cercetătoarea americană C. Ryff²⁰⁴. Bazându-se pe cercetările lui N. Bradburn, ea a elaborat propria structură a stării de bine. Astfel, C. Ryff a identificat șase componente principale ale stării de bine psihologice: autoacceptarea, relațiile pozitive cu ceilalți, autonomia, managementul anturajului, scopul în viață și creșterea personală²⁰⁵.

Potrivit cercetătoarei C. Ryff, componentele stării de bine psihologice identificate de ea pot fi comparate cu unele elemente ale teoriilor ce studiază fenomenul de funcționare pozitivă a personalității. În opinia autoarei, de exemplu, „autoacceptarea” (o componentă a stării de bine psihologice) poate fi comparată cu conceptele de „acceptare de sine” și „respect de sine”, studiate de autori precum G. Allport, A. Maslow, C. Rogers și alții. „Autoacceptarea” este corelată și cu ideile despre individuate ale lui C.G. Jung, care presupune nevoia de recunoaștere a neajunsurilor și a calităților proprii în procesul de dezvoltare a personalității.

Toate abordările pentru studiul și înțelegerea fenomenului de stare de bine psihologică pot fi împărțite în două direcții principale: *hedonistă* (din grecescul „hedone” – plăcere) și *eudemonică* (din grecescul „eudaimonia” – fericire, beatitudine), autor al acestei teorii fiind omul de știință american Richard M. Ryan²⁰⁶.

Direcției hedoniste îi pot fi atribuite toate acele învățături care descriu starea de bine mai ales în termeni de satisfacție – insatisfacție, în care aceasta este construită pe echilibrul afectelor pozitive și negative, conform concepțiilor lui N. Bradburn și E. Diener. La rândul lor, C. Ryff și A. Waterman^{207, 208}, adepții înțelegerii eudemonice a acestei probleme, consideră că creșterea personală este aspectul necesar și cel mai important al stării de bine.

De asemenea, putem menționa o altă direcție în cercetarea „stării de bine psihologice” care vizează studiul problemei funcționării psihologice pozitive a personalității, ai cărei autori sunt A. Maslow, C. Rogers, G. Allport, C.G. Jung, E. Erikson, C. Bühler ș.a.

---

²⁰⁴ RYFF, C.D. Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological wellbeing. In: *Journal of Personality and Social Psychology*. 1989, no.57, pp. 1069-1081. ISSN 0022-3514.

²⁰⁵ *Idem*. The structure of psychological well-being revisited. In: *Journal of Personality and Social Psychology*. 1995, no.69, pp. 719-727. ISSN 0022-3514.

²⁰⁶ RYAN, R.M., DECI, E.L. On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being. In: *Annual Review Psychology*. 2001, no.52, pp. 141-166. ISSN 0066-4308.

²⁰⁷ WATERMAN, A.S. Reconsidering happiness: A eudaimonist's perspective. In: *Journal of Positive Psychology*. 2008, no.3, pp. 234-252. ISSN 1743-9760.

²⁰⁸ *Idem*. Two Conceptions of Happiness: Contrasts of Personal Expressiveness (Eudaimonia) and Hedonic Enjoyment. In: *Journal of Personality and Social Psychology*. 1993, no.64, pp. 678-691. ISSN 0022-3514.

Cercetările efectuate de R.M. Ryan și C.M. Frederick au determinat că vitalitatea subiectivă reprezintă un indicator al stării de bine psihologice. Autorii au ajuns la concluzia că vitalitatea subiectivă se corelează nu numai cu scalele psihologice „relații pozitive cu ceilalți” și „autonomie”, ci și cu simptomele fizice.

Cele de mai sus au tangențe cu lucrările cercetătoarei A.B. Воронина. Prin „stare de bine psihologică” autoarea înțelege „calitatea sistemică a omului, dobândită în procesul vieții pe baza, siguranța psihofiziologică a funcțiilor, care se manifestă în subiect prin experimentarea plinătății semnificative și a valorii vieții în ansamblu ca mijloc de atingere a obiectivelor interne, orientate social, și este o condiție pentru realizarea oportunităților și abilităților sale potențiale”²⁰⁹. Autoarea consideră că fiecare nivel al stării de bine psihologice a personalității se formează în timpul creșterii și dezvoltării copilului și îi oferă individului anumite idei despre sine, locul său în spațiul social, posibilitățile de atingere a scopurilor, posibilitățile de autoactualizare creativă. Astfel, componentele de bază ale stării de bine psihologice includ următoarele niveluri:

- *Starea de bine emoțional* (emoții pozitive, absența emoțiilor negative);
- *Satisfacție de viață* (evaluarea pozitivă a vieții per ansamblu);
- *Vitalitate* („mă simt energic, bine odihnit, sănătos și fizic activ”);
- *Reziliență și stimă de sine* (indicator al resurselor psihologice proprii: stima de sine, optimism, reziliență);
- *Funcționarea pozitivă* (percepția generală a stării de „confort”: competență, autonomie, implicare, sens și scop)²¹⁰.

Starea de bine psihologică a omului este o experiență complexă a satisfacției unei persoane de propria viață, ce caracterizează atât momentele actuale, cât și cele viitoare ale vieții omului²¹¹.

Pe baza experimentării complexe de către om a satisfacției de propria sa viață, cercetătorii au evidențiat „starea de bine psihologică reală” și „starea de bine psihologică ideală”. Ideea de „stare de bine psihologică ideală” reprezintă un instrument global de evaluare de către persoană a existenței sale. Trebuie de menționat că această evaluare internă, după toate probabilitățile, are un specific sociocultural și se poate presupune că acest specific se formează în procesul de

---

²⁰⁹ ВОРОНИНА, А.В. Проблема психического здоровья и благополучия человека: обзор концепций и опыт структурно-уровневого анализа. В: *Сибирский психологический журнал*. 2005, № 21, с. 144. ISSN 1726-7080.

²¹⁰ BALODE, N. *Psihologia sănătății ocupaționale*. Chișinău: „Print-Caro”, 2023. p. 14. ISBN 978-9975-165-85-3.

²¹¹ CHIRIȚA, O. Starea de bine psihologică a persoanei: abordări teoretice. În: *Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova*. 2024, nr.19, p. 191. ISSN 1857-0976.

asimilare de către om a unor idei ce există în societate și în cultură, adică se corelează cu conceptul de normă socială, de ideal sociocultural al funcționării omului²¹².

Studiile empirice efectuate de O.A. Идобаева asupra stării de bine psihologice în diferite etape ale ontogenezei au arătat următoarele rezultate. În adolescență, cele mai semnificative pentru starea de bine psihologică a subiecților sunt anumite caracteristici ale relațiilor dintre părinți și copil, bunăvoința și continuitatea relațiilor. În tinerețe, un indicator al stării de bine psihologice este procesul de autoactualizare (formarea de valori, planuri, scopuri, acceptarea individualității sale etc.). La vârsta adultă, semne ale stării de bine psihologice sunt autoactualizarea, satisfacerea nevoilor, activitatea în atingerea scopurilor trasate²¹³.

Studiul fundamentelor teoretice și metodologice ale cercetării factorilor de formare a conștiinței patriotice a fost realizat pe baza opiniilor, pozițiilor, conceptelor dezvoltate în psihologie, pedagogie și filosofie despre om ca cea mai înaltă valoare; despre personalitate ca obiect activ care cunoaște și transformă lumea din jurul său; om-patriot care este capabil să rezolve problemele actuale ale civilizației.

Totodată, în paragraful ce urmează o să acordăm o atenție deosebită cercetărilor științifice în contextul orientărilor valorice și al identității etnice a personalității efectuate în Republica Moldova.

1.3. Cercetarea conștiinței patriotice în științele socioumaniste din Republica Moldova

Pentru cercetarea noastră are importanță încă un aspect legat de formarea conștiinței patriotice. Acesta pornește de la faptul că Republica Moldova, din punct de vedere etnic, este un stat multinațional, unde, în anumite regiuni, există și funcționează desigur mentalitatea națională. În aceste condiții, conștiința patriotică are diferite fațete.

Potrivit recensământului din anul 2014, principala comunitate etnică este cea a moldovenilor. Celelalte comunități etnice sunt minoritare și constituie 17,9% din totalul populației. Înregistrarea datelor privind etnia, limba maternă, limba de comunicare și religia a fost efectuată conform dorinței și autodeterminării respondenților. Astfel, sunt disponibile date privind etnia a 2.754,7 mii persoane (98,2% din totalul populației înregistrate). Din totalul

---

²¹² ПАНЮКОВА, Ю.Г., ПАНИНА, Е.Н., БОЛАЕВА, Г.Б. Проблемы и перспективы исследования феномена благополучия в психологии. В: *Общество: социология, психология, педагогика*. 2017, № 12, с. 61. ISSN 2221-2795.

²¹³ ИДОБАЕВА, О.А. К построению модели исследования психологического благополучия: психолого-развитийный и психолого-педагогический аспекты. В: *Вестник Томского государственного университета*. 2011, № 351, с. 132. ISSN 1561-7793.

respondenților, 75,1% s-au identificat ca fiind moldoveni, 7,0% – români, 6,6% – ucraineni, 4,6% – găgăuzi, 4,1% – ruși, 1,9% – bulgari, 0,3% – romi. Celelalte grupuri etnice (belaruși, evrei, polonezi și armeni) reprezintă 0,5% din totalul populației. Regiunile cu cea mai mare diversitate etnică sunt nordul (ucraineni, ruși, romi), sud-estul (găgăuzi și bulgari) și estul țării (ruși, ucraineni etc)²¹⁴.

Cercetarea problemelor identității etnice în Republica Moldova are loc destul de complet și se desfășoară în următoarele direcții:

- formarea și dezvoltarea identității etnice la diferite grupe de vârstă (I. Caunenco; L. Gașper; N. Caunova; N. Ivanova; L. Horozova etc.);
- percepția interetnică, relațiile interetnice, conștiința națională (S. Rusnac; I. Caunenco, L. Gașper ș.a.).

În cercetările savanților autohtoni au fost studiate destul de amplu aspectele legate de istorie, limbă, folclor, cultură tradițională materială și spirituală^{215, 216, 217}.

Mulți cercetători subliniază că sentimentul de patriotism este asociat cu identificarea unei persoane în raport cu o anumită țară, popor, cultură, religie etc.

Problema importantă a percepției etnosociale a fost abordată într-un studiu empiric al psihologului social S. Rusnac. În acest studiu autoarea a relevat influența asupra percepției etnosociale a unor factori precum istoria relațiilor dintre grupurile etnice, care pot influența negativ imaginea „Celuilalt”, precum și caracteristicile culturii și ale situației sociale²¹⁸.

Este clar că identificarea reprezentanților tuturor grupurilor etnice care locuiesc în Republica Moldova cu o etnie sau alta le permite acestora să trăiască un sentiment de apartenență, contribuie la autoidentificare, servește ca sursă de autoexprimare și ca regulator principal al comportamentului etnic.

Astfel, identitatea etnică se formează în cadrul identității sociale a individului și este legată de conștientizarea apartenenței sale la o anumită comunitate etnică.

---

²¹⁴ *Principalele rezultate ale Recensământului populației și al locuințelor 2014*. [citat: 10 noiembrie 2022]. Disponibil: https://statistica.gov.md/ro/principalele-rezultate-ale-rpl-2014-34_2854.html.

²¹⁵ GRĂDINARU, N. Obiceiurile de naștere și cele de nuntă, reflectate în opera lui Gheorghe V. Madan. În: *Gheorghe V. Madan: 150 de ani de la naștere* (ediția 1), 8 septembrie 2022. Chișinău: Institutul Patrimoniului Cultural, 2022, pp. 14-17. ISBN 978-9975-84-169-6.

²¹⁶ CAPCELEA, V. *Tradiția - esența, locul și rolul ei în existența socială*. Bălți, 2011. 132 p. [citat: 09 iunie 2024]. Disponibil: <http://dSPACE.usarb.md:8080/jspui/bitstream/123456789/723/1/traditii.pdf>.

²¹⁷ КАВАЛОВ, А.И. Календарни празници и обичаи в град Твърдица, България, и в село Твардица, Република Молдова. В: *История и култура болгар и гагаузов Молдовы и Украины*. Сборник статей к 100-летию со дня рождения И.И. Мещеряка. Кишинев: «СȘВ», 1999, с. 190-201. ISBN 9975-9568-0-7.

²¹⁸ RUSNAC, S. *Percepția reciprocă între etnii în comunitățile mixte*: teză de doctor în psihologie. Chișinău, 1995. 237 p.

O contribuție semnificativă la cercetarea problemei îi revine cercetătoarei I. Caunenco, care mulți ani la rând își apleacă atenția asupra fenomenului identității etnice a diferitelor grupuri etnice și de vârstă din Republica Moldova – moldoveni/români, ruși, ucraineni, găgăuzi, bulgari. Statutul social – școlari, studenți, adulți. Cercetările efectuate de autor acoperă diverse regiuni ale țării²¹⁹.

În studiul său, I. Caunenco a căutat inițial să răspundă la întrebarea: „Cum are loc procesul de autodeterminare etnică în rândul reprezentanților diferitelor grupuri etnice astăzi, în situația de transformare socioeconomică a societății?” Următoarea problemă pe care autoarea a studiat-o este dinamica schimbărilor identității etnice în rândul acestor grupuri etnice. În cercetarea sa, ea a pornit de la faptul că, în prezent, se caută o realitate nouă, adecvată, de identificare etnică, culturală printre reprezentanții „etniei titulare” și ai minorităților etnice²²⁰.

I. Caunenco, realizând o cercetare longitudinală de 7 ani pe eșantioanele secvențiale, demonstrează că procesele de identificare etnică în Republica Moldova sunt dinamice. Tineretul studentesc prezintă o autoidentificare pozitivă la nivel de grup (autostereotip pozitiv). În ambele eșantioane (2006, 2013), în rândul tinerilor moldoveni și găgăuzi s-a atestat o asemănare a autostereotipului cu heterostereotipul rușilor. Tineretul ucrainean a prezentat schimbări în stereotipul etnic: heterostereotipul pozitiv al moldovenilor din eșantionul din 2006 s-a schimbat cu unul ușor negativ în eșantionul din 2013. În ambele eșantioane de tineri ucraineni, semnificația componentei etnice a fost relevată la nivel personal (autostereotip și imaginea de „Eu”), la nivel de grup – apropierea de grupul de ruși. Autorul a definit identitatea etnică a ucrainenilor ca fiind problematică și actualizată²²¹.

N. Caunova a cercetat la nivelul empiric valorile culturale ale tinerilor dintr-un alt grup etnic, și anume romi din Republica Moldova, și menționează că, pentru tinerii romi, într-o mare măsură, este caracteristică rezistența controlului social, orientarea către grupul personal, deschidere față de schimbări și respingerea unei eventuale colaborări²²².

---

²¹⁹ КАУНЕНКО, И.И. В поисках этнической идентичности или становление этнической психологии в Республике Молдова. În: *Prolegomene din istoria psihologiei în Republica Moldova*. Materialele Conferinței științifice internaționale, 4 mai 2018. Iași, România, Moldova, 2018, p. 61. ISBN 978-973-8483-84-2.

²²⁰ *Ibidem*, p. 61.

²²¹ КАУНЕНКО, И.И. *Op. cit.*, p. 63.

²²² КАУНОВА, Н.Г. Изучение культурных ценностей цыганской молодежи Молдовы. В: *Теоретические проблемы этнической и кросскультурной психологии. Том 2*. Материалы Пятой Международной научной конференции, 27-28 мая 2016 г. Смоленск: Изд-во Смоленского гуманитарного университета, 2016, с. 299-234.

Dacă în studiile amintite mai sus autoarele și-au concentrat atenția asupra grupului de vârstă - tineri, atunci L. Gasper²²³ a cercetat identitatea etnică a adolescenților-elevi din clasele superioare. Studiul a inclus diverse grupuri etnice: moldoveni, ucraineni, ruși, găgăuzi, bulgari.

Cercetătoarea a identificat următoarele particularități ale formării identității etnice în rândul școlărilor mari:

- grupurile etnice studiate (atât grupul etnic titular, cât și minoritățile etnice) se caracterizează printr-un nivel înalt de ambivalență a autostereotipurilor;
- adolescenții mai mari, moldoveni din Chișinău și găgăuzi din Comrat, au un nivel mai scăzut de identificare cu grupul lor etnic la nivel personal decât ucrainenii, rușii și bulgarii (rezultatele comparării imaginii „Eu” cu autostereotipurile);
- moldovenii și găgăuzii au un nivel de apartenență etnică mai mare decât adolescenții ucraineni, ruși și bulgari. Aceștia din urmă se caracterizează prin dominarea tendințelor de antiafilieră. Cercetătoarea atrage atenția asupra faptului că în prezent are loc o revigorare culturală și politică activă a etniei titulare și a găgăuzilor. Ea concluzionează că există un nivel înalt de ambivalență a heterostereotipurilor în grupurile etnice studiate, ceea ce poate reflecta contactele limitate și, ca rezultat, prezența ideilor difuze ale unora despre ceilalți.

Studiul identifică un potențial în domeniul relațiilor interetnice în rândul școlărilor din grupurile studiate: în toate grupurile etnice a fost identificat un autostereotip pozitiv, care poate deveni baza formării unei personalități tolerante. În același timp, sunt elucidate și unele probleme – o anumită distanțare a minorităților etnice față de etnia titulară, un nivel redus al câmpului comunicativ, un nivel ridicat al grupului „ezitanților” în percepția situației sociale. Acest studiu, realizat asupra școlărilor din clasele mari, prezintă interes pentru noi, deoarece ne permite să urmărim dinamic procesele de identificare etnică în următoarea etapă de dezvoltare – în rândul tineretului studentesc.

De asemenea, I. Caunenco și L. Gașper prezintă o experiență interesantă privind implementarea sarcinilor de formare a identității etnice în rândul adolescenților din diverse regiuni ale Moldovei. Realizarea programului a avut loc în două direcții:

1. Lucrul asupra imaginii de sine pozitive, aprecierii de sine, reacțiilor comportamentale;
2. Lucrul la nivel de intergrup.

Psihologii au dovedit că într-un mediu favorabil de contact etnic sporește pozitivitatea imaginilor etnice, iar activitățile comune schimbă reprezentarea diferitelor grupuri într-o direcție pozitivă. Obiectivele programelor au variat, dar au rămas fundamentale următoarele:

---

²²³ GAȘPER, L. *Particularitățile psihologice ale identității etnice la adolescenți*: teză de doctor în psihologie. Chișinău, 2008. 202 p.

- dezvoltarea sensibilității etnoculturale, a abilităților de comunicare ce întăresc legăturile sociale;

- dezvoltarea abilităților de dialog intercultural²²⁴.

În studiul realizat de L. Horozova a fost cercetat modul în care migrația forței de muncă afectează identitatea etnică. În rândul studenților găgăuzi și bulgari – din grupurile „potențialilor migranți” și „nemigranților” – schimbările de identitate etnică se manifestă prin componentele cognitive și afective ale stereotipurilor lor etnice. Aceștia au o autoidentificare etnică pozitivă, dar strategii diferite pentru autodeterminarea etnică. Și anume: a) în rândul tinerilor găgăuzi și bulgari din grupul „potențialilor migranți”, strategiile de autodeterminare etnică sunt identice – ei au o autoidentificare etnică actualizată și sunt bietnici cu grupul rușilor la nivel personal și de grup; b) în rândul studenților găgăuzi și bulgari din grupul „nemigranților” se atestă trăsături comune și distinctive în strategiile de autodeterminare etnică. Trăsături comune: identitate etnică actualizată, apropierea imaginii de „ideal” și autoaprecierea, bietnicitate cu grupul rușilor la nivel personal și de grup. Trăsături distinctive: tinerii bulgari (spre deosebire de tinerii găgăuzi) sunt apropiați de grupul etnic al moldovenilor la nivel personal și de grup, iar cu cel al găgăuzilor – la nivel de grup²²⁵.

În cadrul unui studiu empiric al gradului de corespondență dintre imaginea Moldovei și imaginea Patriei în rândul studenților găgăuzi și bulgari din Republica Moldova, realizat în 2012 în universitățile din Comrat și Taraclia, cercetătoarea N. Ivanova a obținut date interesante. Țara de reședință a studenților găgăuzi și bulgari, în circa jumătate din cazuri, este asociată cu elemente negative ale realității sociale, cu criza prin care trece societatea moldovenească. În rândul tinerilor găgăuzi și bulgari, imaginea patriei este practic pozitivă și este construită pe două componente principale – oamenii apropiați și spațiul apropiat, care, unindu-se, formează imaginea „micii Patrii”, și nu a „țării natale” abstracte²²⁶.

Din analiza studiilor prezentate mai sus putem concluziona că, în lipsa unor orientări morale și idei clare despre ce tip de personalitate este solicitat în societatea modernă, orientările valorice ale tinerilor se află sub influența contradictorie, pe de o parte, a tradițiilor și culturii populare, iar pe de altă parte – a condițiilor sociale în schimbare, a instabilității și riscului. Unele dintre ele se bazează pe spiritualitate, care se caracterizează prin dominarea principiilor morale

---

²²⁴ КАУНЕНКО, И., ГАШПЕР, Л. Социально-психологические аспекты проблемы становления этнической идентичности подростков и юношей в Молдове. În: *Dunărea-Nistru: Omul și societatea. Anuar*. 2007, vol.I, pp. 262-281.

²²⁵ ХОРОЗОВА, Л.Ф. Этническая идентичность студенческой молодежи в условиях трудовой миграции населения АТО Гагауз Ери: диссертация на соискание учёной степени доктора психологии. Кишинэу, 2017. с. 16.

²²⁶ ИВАНОВА, Н. Особенности этнической самоидентификации детей и подростков г. Кишинева. În: *Revista de Etnologie și Culturologie*. 2008, nr.3, pp. 256-262. ISSN 1857-2049.

asupra celor materiale, a umanismului, filantropiei, patriotismului. Altele, răspândite în ultimul deceniu, vizează individualismul, prioritatea materialului. Astfel, tradițiile culturale și condițiile sociale devin coordonatele ce determină procesul contradictoriu de socializare a tineretului modern.

I. Caunenco, într-un studiu empiric realizat în 2019, pentru a identifica caracteristicile percepției de către tinerii moldoveni (studenți cu vârsta cuprinsă între 19 și 25 de ani) a grupului lor în perspectivă temporală (trecut, prezent, viitor), a depistat o mare variabilitate: de la „optimiști”, care au constituit 43%, la „pesimiști” cu 29%, respondenți cărora le-a fost greu să răspundă – 18%, cei care au răspuns abstract sau ambivalent – 10%, ceea ce, potrivit cercetătorului, este o reflectare a transformărilor socioculturale care au loc în societatea moldovenească. Lucrul comun care unește subgrupurile de tineri moldoveni – „optimiști” și „pesimiști” – este că în trecutul grupului lor ei evaluează pozitiv (le provoacă mândrie) moștenirea lor culturală: tradițiile, obiceiurile, limba etc. Se pare că aceasta este o resursă puternică pentru viabilitatea grupului și păstrarea unei identități etnice pozitive²²⁷.

Într-un alt studiu al său, I. Caunenco a cercetat valorile culturale ale tineretului studios din Moldova și a relevat importanța valorilor atât individualiste, cât și colectiviste. Valorile unei orientări individualiste au cuprins respectul de sine, independența, atingerea succesului, libertatea, alegerea propriilor scopuri. Aceste valori servesc creșterii și dezvoltării personale. Cel mai mare acord în rândul tinerilor moldoveni s-a constatat cu privire la valorile protecția familiei și sănătatea, iar cu privire la alte valori, precum creativitatea, diversitatea vieții etc., dispersia a fost destul de joasă²²⁸.

Cercetătoarea a efectuat o analiză factorială a datelor obținute. În grupul tinerilor moldoveni au fost identificați cinci factori care descriu 35% din dispersie:

Primul factor al tinerilor moldoveni a inclus următoarele variabile: modestia, onestitatea, responsabilitatea, capacitatea de a ierta, moderația, angajamentul. Autoarea a desemnat acest factor drept „personalitate prototipică”. Aceasta este ceea ce așteaptă societatea și ce arată ideile tinerilor cum ar trebui să fie o persoană într-o societate adevărată. Aceste tipuri de valori se bazează pe depășirea egoismului, egalitatea în fața moralității și împărtășirea intereselor umane fundamentale. Probabil, în perceperea tineretului moldovenesc așa ar trebui să fie personalitatea,

---

²²⁷ КАУНЕНКО, И.И. Восприятие своей группы молодёжью молдаванами: временной аспект. В: *Социальная психология: вопросы теории и практики*. Материалы VI Международной научно-практической конференции памяти М.Ю. Кондратьева, 12-13 мая 2021 г. Москва: ФГБОУ ВО МГППУ, 2021, с.228. ISBN 978-5-94051-233-2.

²²⁸ КАУНЕНКО, И.И. Культурные ценности молодежи молдаван: маркеры эпохи перемен. În: *Patrimoniul cultural: cercetare, valorificare, promovare*. Ed. 12. Materialele Conferinței științifice, 28-29 mai 2020. Chișinău, 2020, p. 284. ISBN 978-9975-52-215-1.

prioritățile așteptate în sistemul de relații cu societatea. Este o combinație a valorilor tradiționale cu un comportament social responsabil.

Al doilea factor în rândul tinerilor moldoveni a inclus următoarele variabile: respectul față de părinți, intelectul, alegerea propriilor scopuri, sănătatea, curățenia, atingerea succesului, protecția familiei, respectul de sine. Cercetătoarea a notat acest factor drept „răscruce culturală”. Acesta include atât valori tradiționale – respectul față de părinți și cei în vârstă, curățenia, sănătatea, protecția familiei, cât și individualiste – obținerea succesului, alegerea propriilor obiective. Al doilea factor a cuprins valori ce vizează atât menținerea societății tradiționale, cât și transformarea activă a lumii, autoafirmarea activă. Acest lucru corespunde pe deplin provocărilor societății de azi, când omului i se cere să-și „construiască lumea sa” el însuși și, de asemenea, să-și găsească locul său într-o situație de incertitudine prelungită.

Al treilea factor a inclus următoarele valori: putere, influență, autoritate, independență, recunoaștere socială. Autoarea a numit acest factor „leadership”. Rezultă că pentru subiectivitate, activitate, în opinia tinerilor moldoveni, este necesar un sistem ierarhic de așteptări de rol. În același timp, societatea este percepută de tineri prin legături sociale puternice, pe baza identificării cu grupul și împărtășirii unui mod de viață comun, ceea ce este caracteristic culturilor colectiviste. Studenții moldoveni sunt concentrați pe autoafirmare activă și, totodată, pe grup, pe legături sociale puternice ca bază pentru autosusținere.

Al patrulea factor este desemnat ca „armonie cu sine și cu lumea”. Acesta include următoarele valori: viață interesantă, autoindulgență, creativitate, curiozitate, armonie interioară, desfătare, plăcere de viață. Tinerii moldovenii tind să trăiască emoții pozitive și să-și urmeze propriul drum intelectual, independența ideilor. Sensul acestui factor este mai mult asociat cu un vis, o dorință, un ideal și are un caracter mai personal. Autoarea consideră că acestea sunt acele așteptări, dorințe care (dacă se pot realiza sau, cel puțin, dacă se creează condițiile realizării lor parțiale) pot opri migrația care „întinerește” rapid și pot include tinerii în reformarea structurii socioeconomice a societății.

Al cincilea factor al tinerilor moldoveni a inclus valori precum: respectarea tradițiilor, egalitatea, sentimentul de apartenență, unitatea cu natura, iubirea matură, pacea pe Pământ, securitatea națională. Cercetătoarea a numit acest factor „identitate culturală”. Se poate observa că aceste serii reflectă atât valorile unei societăți cu orientare colectivistă, cât și valori care sunt foarte importante pentru menținerea democrației. Acest șir de valori demonstrează unitatea tinerilor moldoveni cu poporul lor, adică acestea sunt valorile care îi unesc la nivel de grup în

„noi”. Este mai degrabă un „noi” dezirabil, care provine din mentalitatea moldovenească. Aceasta este conviețuirea pașnică cu ceilalți și unitatea cu propriul spațiu național²²⁹.

Din cele relatate mai sus rezultă că „valorile” sunt linii directoare, scopuri, idealuri care există în mintea fiecărui om, cu care omul sau un grup social își corelează acțiunile.

Valorile formează nucleul interior al individului, chintesența nevoilor și intereselor omului și ale comunităților sociale. Astfel, în societate se formează *valori general acceptate*, precum respectul, dragostea, sănătatea, prestigiul etc., și *valori intragrup*, precum cele politice, religioase etc.

În consecință, perioada de tranziție se caracterizează nu numai printr-o schimbare a modelului de dezvoltare a societății noastre din punct de vedere socioeconomic și politic, ci și prin schimbări semnificative în conștiința oamenilor. Conștiința acestora se schimbă mult mai lent. Astăzi ea este contradictorie, conflictuală, iar acest proces este încă departe de finalizare. Moștenirea culturală a țării noastre cu tradițiile sale, factorii istorici și starea actuală a relațiilor sociale au adesea un efect contradictoriu, creând un dezechilibru între sfera normativă (proces de influență direcționată a statului asupra relațiilor sociale) și sfera valoric-semantică a societății.

1.4. Concluzii la capitolul 1

Studiul fundamentelor teoretice și metodologice ale cercetării factorilor de formare a conștiinței patriotice a fost realizat pe baza opiniilor, pozițiilor și conceptelor dezvoltate în psihologie și în științele sociale și umanitare despre om ca valoare supremă; despre personalitate ca obiect activ care cunoaște și transformă lumea din jurul său; despre omul-patriot care este capabil să rezolve problemele actuale ale civilizației. A fost acordată o atenție deosebită cercetărilor științifice în contextul orientărilor valorice, al identității etnice a individului, al importanței educației patriotice și al creării condițiilor pentru formarea reușită a conștiinței patriotice la tineretul studios.

Analiza teoretic-metodologică a literaturii studiate cu privire la esența, conținutul și formarea conștiinței patriotice ne permite să formulăm următoarele concluzii:

1. *Conștiința patriotică* este un sistem complex de idei, valori și atitudini motivaționale ale individului în raport cu Patria sa. Conștiința patriotică realizează funcția de viziune asupra lumii, valorică și regulatorie în formarea personalității, și conține componentele *cognitiv*, *emoțional-evaluativ* și *reglator-comportamental*.

---

²²⁹ *Ibidem*, p. 286.

2. Patriotismul reprezintă o funcție importantă: 1) la nivel de personalitate (valori, convingeri, norme de comportament, criteriile de evaluare a fenomenelor sociale); 2) la nivel de conștiință națională (dăinuirea națiunii, a statului, a societății).

3. Factorii care influențează formarea conștiinței patriotice sunt: *macromediul* cu ideologia sa dominantă, politica, economia, dreptul, morala și diversele instituții sociale; *micromediul* - familia, instituțiile de învățământ, colectivul de muncă, mediul imediat etc.; *mediul natural* în care trăiește omul; *caracterul activității de bază*.

4. Într-o societate aflată în transformare, dorința sinceră de a fi de folos Patriei și înțelegerea responsabilității personale pentru soarta ei sunt inerente acelor cetățeni ai țării care și-au format o conștiință patriotică.

Conținutul conștiinței patriotice a unui tânăr se formează pe baza reflecției proceselor istorice, socioeconomice și politice care au loc în țară și în societate; interiorizarea valorilor și ideilor patriotice în procesul de socializare; sistemul individual de orientări și atitudini față de conceptul de „patrie” determină conștiința patriotică a personalității. Autoidentificarea, de asemenea, este unul dintre principalele mecanisme ale procesului de formare a conștiinței patriotice, în care identitatea patriotică joacă un rol decisiv.

5. În cadrul studiului nostru, „identitatea patriotică” este autoidentificarea persoanei ca cetățean al țării care împărtășește valori, sentimente și aspirații patriotice.

6. Conștiința patriotică cuprinde aspecte moral-volitivă, emoțional-evaluative și comportamentale ale individului, ceea ce contribuie la formarea principalilor săi determinanți psihologici:

- identitatea civică, etnoculturală, religioasă a persoanei;
- sistemul de orientări valorice ale persoanei (valori patriotice ca pregătire pentru activitatea creativă și apărarea Patriei);
- predominarea valorilor moral-spirituale asupra celor pragmatice;
- existența unui sentiment de bine în diverse domenii (în relațiile de familie, în sfera materială).

7. Factorii psihosociali care contribuie la formarea conștiinței patriotice:

- prezența unei ideologii statale de consolidare și a unui sistem statal de educație patriotică (bazat pe o viziune pozitivă asupra realizărilor culturale și istorice);
- stabilitatea dezvoltării socioeconomice și realizarea principiilor securității sociale în stat;
- rezolvarea problemelor de securitate internă și externă a cetățenilor din țară.

8. Problemele în formarea conștiinței patriotice a tineretului de azi:

- atenția redusă acordată educației patriotice în perioada postsovietică;
- transformările politice și socioeconomice;
- fenomenele de criză în orientările valorice (pierderea priorității valorilor spirituale în favoarea intereselor egoiste în rândul tinerilor de astăzi).

În urma analizei literaturii de specialitate, specificăm că **problemă de cercetare** se nuanțează prin aceea că, lipsa de claritate a orientărilor valorice și normelor de comportament în rândul tinerilor din Republica Moldova, cauzată de transformările socioeconomice actuale, reprezintă o provocare pentru educația patriotică. Astfel, esența cercetării constă în găsirea răspunsului la următoarea întrebare: Care sunt principalii factori psihosociale care influențează formarea conștiinței patriotice la tinerii din Republica Moldova și cum pot fi aceștia integrați eficient în procesul educațional pentru a depăși aceste provocări?

În contextul celor menționate, **scopul cercetării** s-a accentuat pe identificarea particularităților psihosociale ale formării conștiinței patriotice a tinerilor în condițiile societății în tranziție.

Prin urmare, principalele direcții de cercetare în vederea **soluționării problemei** enunțate se concentrează pe:

1. identificarea factorilor psihosociale determinanți ai conștiinței patriotice și evaluarea nivelului de manifestare a componentelor sferei valorice și a identității sociale;
2. stabilirea tipurilor distincte de patriotism și definirea conceptului de „imagine a personalității unui patriot”;
3. elaborarea și testarea experimentală a unui program de training pentru dezvoltarea conștiinței patriotice a tineretului studios, evaluând eficiența acestuia prin intermediul cercetării aplicative etc.

Concluziile menționate supra subliniază importanța formării unei conștiințe patriotice solide în rândul tineretului studios, fiind esențială pentru dezvoltarea unei identități civice coerente. În capitolul următor va fi realizată o analiză empirică a acestor factori prin cercetarea aplicată în cadrul Academiei „Ștefan cel Mare”, oferind astfel o înțelegere practică a modului în care se formează conștiința patriotică în contextul actual.

2. STUDIUL EMPIRIC AL FACTORILOR PSIHOSOCIALI AI FORMĂRII CONȘTIINȚEI PATRIOTICE A TINERETULUI STUDIOS

2.1. Organizarea cercetării experimentale: materiale și metode

Subiectul prezentului studiu reprezintă particularitățile socio-psihologice ale formării conștiinței patriotice ale tineretului studios.

Scopul cercetării constă în studierea particularităților socio-psihologice ale formării conștiinței patriotice la tineri în societatea tranzitivă.

În acest segment al cercetării experimentale, au fost propuse următoarele **ipoteze:**

Ipoteza experimentală de bază

Conștiința patriotică a tinerilor este influențată de sfera valorică, identitatea etnică, convingerile fundamentale ce țin de atitudinea față de sine, față de lumea care ne înconjoară, de competențele interculturale și toleranța față de incertitudine.

Ipoteze operaționale

1. Sfera valorică a conștiinței patriotice este caracterizată prin dominarea valorilor deschiderii spre schimbare, autodeterminarea (depășirea Sinelui) și prin valorile de conservare.

2. Conștiința patriotică a tinerilor este influențată de identitatea etnică pozitivă, convingerea în siguranța lumii, competențe interculturale și toleranța față de incertitudine.

Obiectivele cercetării. Pentru a atinge scopul studiului și a verifica ipotezele propuse, au fost formulate următoarele obiective:

1) determinarea viziunilor tinerilor față de patriotism și identificarea grupurilor de patrioți în baza percepției conceptului de „patriot”;

2) determinarea particularităților conștiinței patriotice a tineretului studios pe baza cercetării sferei valorice, a identității etnice, a credinței în siguranța lumii, a competenței interculturale și a toleranței față de incertitudine;

3) analiza caracteristicilor sferei valorice, identității etnice și credinței în siguranța lumii în rândul studenților incluși în diferite grupuri de patriotism;

4) identificarea factorilor de formare a sentimentelor patriotice la tineretul studios.

Descrierea eșantionului de cercetare. Cercetarea experimentală de constatare a fost formată din 210 subiecți (68 % de genul masculin și 32 % de genul feminin), cu vârsta cuprinsă între 18-24 ani ($M=21$, $SD=0,88$). Statut social – studenții anilor de învățământ I-IV, ai instituției de învățământ superior Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM. Naționalitatea – moldoveni. Majoritatea studenților locuiesc în mediul urban – 53,8%, iar în cel rural numărul locuitorilor constituie 46,2 %. Studiul a fost realizat în conformitate cu cerințele etice.

În prezenta teză de doctorat au fost aplicate metode statistico-matematice de prelucrare descriptivă și inferențială a datelor și analiză cantitativă, calitativă și comparativă.

În scopul prelucrării datelor statistice a fost utilizat programul statistic SPSS 25.0. La etapa stabilirii diferențelor dintre grupurile cercetate a fost utilizat indicatorul statistic ANOVA, fiind utilizat în compararea a 3 și mai multe grupuri de respondenți.

În experimentul de constatare au fost folosite următoarele metode:

1. chestionarul de valori PVQ-R2 (profilul personalității) (Sh. Schwartz, 2012);
2. chestionarul „Percepția despre patriotism” (И.М. Кузнецов);
3. scala convingerilor fundamentale a lui R. Janoff-Bulman (adaptat de O. Кравцова);
4. testul de diagnosticare a relațiilor (TDR) (Г.У. Солдатова, 1998);
5. „chestionarul integrativ al competenței interculturale” (О.Е. Хухлаев);
6. metoda „Toleranța față de incertitudine” (Е.П. Белинская);
7. chestionarul „Conștiința patriotică” (С.М. Науменко);
8. metoda asociațiilor verbale libere despre „patriotism”.

Descrierea metodelor

1) Pentru studiul valorilor a fost folosit chestionarul PVQ-R2, elaborat de Sh. Schwartz²³⁰, care în prezent este una dintre cele mai dezvoltate abordări teoretice și metodologice ale cercetării valorilor. Sh. Schwartz (profesor la Facultatea de Psihologie a Universității din Ierusalim, Israel) a dezvoltat două abordări ale studiului valorilor – *individuală* și *culturală*. Noi am studiat valorile individuale ale studenților Academiei „Ștefan cel Mare”.

Acest chestionar are scopul de a măsura 19 valori individuale și cuprinde 57 de întrebări (câte trei întrebări pentru măsurarea fiecărei valori).

Respondenții sunt rugați să evalueze măsura în care persoana descrisă este similară cu ei înșiși pe o scară de șase puncte (de exemplu: „Pentru el/ea este important să aibă bani destui pentru a face ceea ce dorește.” (valorile *putere* – *resurse*); „Pentru el/ea este importantă pasiunea în viață, chiar dacă implică riscuri.” (valori de *stimulare*). Scala de răspunsuri arată în felul următor: 1 – nu seamănă deloc cu mine; 2 – nu seamănă cu mine; 3 – seamănă puțin cu mine; 4 – seamănă moderat cu mine; 5 – seamănă cu mine; 6 – seamănă foarte mult cu mine (Anexa 1.3).

Sh. Schwartz definește valorile ca „un construct motivațional care exprimă obiective suprasituaționale ce servesc drept principii directe în viața indivizilor și a grupurilor”²³¹. Principiile de bază ale teoriei lui Sh. Schwartz sunt următoarele²³²:

---

²³⁰ ШВАРЦ, Ш., БУТЕНКО, Т.П., СЕДОВА, Д.С., ЛИПАТОВА, А.С. *Op. cit.*, p. 51.

²³¹ SCHWARTZ, S.H., BARDI, A. Values and Behavior: Strength and Structure of Relations. In: *Personality and Social Psychology Bulletin*. 2003, no.29, pp. 1207-1220. ISSN 0146-1672.

- Valorile reprezintă convingeri care sunt indisolubil legate de emoții. Când sunt activate, acestea evocă anumite sentimente.
- Valorile vizează obiectivele dorite; la rândul lor, aceste obiective motivează acțiunile.
- Valorile sunt mai abstracte decât normele și atitudinile, deoarece normele și atitudinile de obicei sunt asociate cu acțiuni și situații concrete.
- Valorile servesc drept standarde care ghidează alegerea și evaluarea acțiunilor, evenimentelor, oamenilor și servesc, de asemenea, drept bază pentru autoapreciere. Aceasta din urmă ne permite să menționăm că valorile ocupă un loc central în concepția de sine a individului.
- Valorile formează o structură ierarhică relativ stabilă, care, de asemenea, distinge valorile de norme și atitudini.
- Importanța relativă pentru individ a unui anumit șir de valori determină atitudinile sale și alegerea oricărei acțiuni.

Potrivit opiniei lui Sh. Schwartz, valorile individuale exprimă un tip de motivație care, la rândul său, este determinată de nevoile umane ce sunt universale pentru toate culturile: nevoi biologice, de interacțiune socială și de supraviețuire a grupurilor²³³.

Inițial, autorul a identificat zece valori cu cele zece tipuri de motivație corespunzătoare. Fiecare dintre valori corespunde unui scop și unei nevoi specifice. Ulterior, pentru a mări capacitatea de predicție a teoriei sale, Sh. Schwartz și colegii săi au propus împărțirea continuumului motivațional într-un număr mai mare de valori, identificând, astfel, 19 valori în loc de 10. Noua teorie a fost testată în diferite țări ale lumii²³⁴.

Cele 19 valori introduse în teoria precizată sunt subtipuri conceptual diferite ale celor 10 valori vizate în teoria originală.

În valorile *independenței* se disting două subtipuri: *independența gândirii* (Self Direction Thought) și *independența acțiunii* (Self Direction Action). *Independența gândirii* este asociată cu dezvoltarea propriei competențe intelectuale și cu utilizarea acesteia. *Independența de acțiune* reflectă manifestarea capacității de a atinge scopuri.

În valorile *puterii* au apărut două subtipuri: *putere – dominație* (Power Dominance) și *putere – resurse* (Power Resources). Valoarea *putere – dominație* exprimă dorința de a controla

---

²³² SCHWARTZ, S. Basic Values: How They Motivate and Inhibit Prosocial Behavior. In: *Prosocial Motives, Emotions, and Behavior: The Better Angels of Our Nature*. Ed. by M. Mikulincer, P. Shaver. Washington: American Psychological Association Press, 2010. pp. 221-241. [citat: 14 septembrie 2023]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/255648989_Basic_Values_How_They_Motivate_and_Inhibit_Prosocial_Behavior.

²³³ SCHWARTZ, S.H. Universals in the content and structure of values: theoretical advances and empirical tests in 20 countries. In: *Advances in Experimental Social Psychology*. 1992, vol.25, pp. 1-65. San Diego: „Academic Press”. ISBN 012-0152-355.

²³⁴ ШВАРЦ, Ш., БУТЕНКО, Т.П., СЕДОВА, Д.С., ЛИПАТОВА, А.С. *Op. cit.*, p. 67.

oamenii pentru a reduce îngrijorarea cu privire la posibile amenințări, iar valoarea *putere – resurse* este legată de dorința de a deține resurse materiale pentru a stabili controlul asupra a ceea ce s-ar putea întâmpla.

Pe lângă acestea, a fost adăugată o valoare numită *reputație* (Face). În cercul motivațional, valorile reputației se află la granița dintre valorile „autoafirmare” și „conservare”. Valoarea *reputație* reflectă tendința spre recunoaștere socială, respect și „salvare a obrazului/onoarei”, adică exprimă preocuparea pentru imaginea publică.

Valorile de *siguranță* au fost divizate în *siguranță personală* și *siguranță socială*. Valoarea *siguranță personală* poate fi corelată cu un sentiment de apartenență și de grijă din partea celorlalți, iar *siguranța publică* – cu ordinea socială, securitatea și stabilitatea statului și a societății în ansamblu.

Două subtipuri au fost identificate și în valorile de *conformism*: *conformism – reguli* (Conformity Rules) și *conformism interpersonal* (Interpersonal Conformity). Valoarea *conformism – reguli* implică supunerea față de autorități, respectarea legilor și a regulilor, pe când *conformismul interpersonal* presupune tendința de a răspunde așteptărilor celorlalți, de a arăta politețe și respect.

De asemenea, la continuumul motivațional au fost adăugate valorile *modestiei*. Valorile *modestiei* în cercul motivațional sunt situate între valorile „conservare” și „autodeterminare” și sunt asociate cu acceptarea vieții așa cum este ea, cu subordonarea circumstanțelor vieții (Figura 2.1).

Valorile *bunăvoinței*, de asemenea, sunt divizate în două părți: *bunăvoință – grijă* și *bunăvoință – sentimentul datoriei*. Prima este mai corelată cu preocuparea pentru bunăstarea celor apropiați, a doua – cu devotamentul față de prieteni și îndreptățirea încrederii acestora.

Cele mai multe modificări și concretizări în teoria revăzută sunt aduse structurii interne a valorilor *universalismului*. Din punct de vedere conceptual, aici se disting trei noi subtipuri: *universalism – grijă de natură* (Universalism Nature), *universalism – toleranță* (Universalism Tolerance) și *universalism – grijă de alții* (Universalism Care). Primul este legat cu preocuparea pentru conservarea mediului natural, al doilea – cu înțelegerea și acceptarea diferențelor existente între oameni, al treilea – cu dorința de a menține pacea și armonia, precum și cu tendința spre egalitate și bunăstare pentru toți oamenii.

În componența valorilor *stimulare*, *hedonism*, *realizare* și *tradiție* nu au fost identificate subtipuri noi.

În funcție de obiectivele studiului, cele 19 valori pot fi grupate astfel încât să alcătuiască din nou cele 10 inițiale sau pot fi reduse la patru valori de cel mai înalt nivel, adică la valorile-

opoziții: „Conservare” și „Deschidere la schimbări”; „Autodeterminare” și „Autoafirmare” (Figura 2.1).

Valoarea *Deschidere la schimbări* include valorile de stimulare, independență (independența gândurilor și independența acțiunii) și hedonism, care sunt asociate cu autonomia opiniilor și acțiunilor și căutarea noului în viață.

Valorile *Autoafirmare*, care includ realizare și putere (putere – dominație și putere – resurse), vizează obținerea succesului personal, exprimă dorința de statut și putere și sunt legate cu căutarea mijloacelor care să asigure un statut înalt.

Valorile *Conservare* sunt axate pe păstrarea tradițiilor (valorile tradiției), menținerea stabilității grupului și a societății (siguranța personală, siguranța publică, conformism – reguli) și interacțiunea armonioasă cu alți oameni (conformism interpersonal).

Valorile *Autodeterminare* includ universalismul (universalism – grijă pentru ceilalți, universalism – grijă de natură, universalism – toleranță) și bunăvoința (bunăvoință – simț al datoriei și bunăvoință – grijă).

Fig. 2.1. Aranjarea reciprocă a valorilor în teoria concretizată a lui Sh. Schwartz²³⁵

²³⁵ Ibidem, p. 50.

Tabelul 2.1. Cele 19 valori ale teoriei concretizate a lui Sh. Schwartz²³⁶

Valoarea	Definiția legată de scopul motivațional
<i>Independență – gânduri (Self Direction Thought)</i>	Libertatea de a dezvolta propriile idei și abilități
<i>Independență – acțiuni (Self Direction Action)</i>	Libertatea de a determina propriile acțiuni
<i>Stimulare (Stimulation)</i>	Tendința spre nou și schimbare
<i>Hedonism</i>	Dorința de plăcere și satisfacție senzuală
<i>Realizare (Achievement)</i>	Obținerea succesului în conformitate cu standardele (normele) sociale general acceptate
<i>Putere – dominanță (Power Dominance)</i>	Influență prin exercitarea controlului asupra oamenilor
<i>Putere – resurse (Power Resources)</i>	Influență prin exercitarea controlului asupra resurselor materiale și sociale
<i>Reputație (Face)</i>	Protecție și influență prin menținerea imaginii publice și evitarea umilinței
<i>Securitate – personală (Security Personal)</i>	Siguranța cercului apropiat
<i>Securitate – publică (Security Societal)</i>	Securitatea și stabilitatea societății în ansamblu
<i>Tradiție (Tradition)</i>	Suținerea și păstrarea tradițiilor culturale, familiale sau religioase
<i>Conformism – reguli (Conformity-Rules)</i>	Respectarea regulilor, legilor și obligațiilor formale
<i>Conformism – interpersonal (Conformity-Interpersonal)</i>	Evitarea rănirii sau supărării altor oameni
<i>Modestie (Humility)</i>	Recunoașterea ne semnificației existenței unei persoane în circuitul vieții
<i>Universalism – grijă pentru natură (Universalism-Nature)</i>	Conservarea mediului natural
<i>Universalism – grijă pentru ceilalți (Universalism-Care)</i>	Tendință spre egalitate, dreptate și protecție a tuturor oamenilor
<i>Universalism – toleranță (Universalism-Tolerance)</i>	Acceptarea și înțelegerea celor care sunt diferiți de tine
<i>Bunăvoință – grijă (Benevolence – Care)</i>	Devotament pentru grup și bunăstarea membrilor acestuia
<i>Bunăvoință – simțul datoriei (Benevolence-Dependability)</i>	Tendință de a fi un membru demn de încredere al grupului

2) Chestionarul „Percepția despre patriotism” (И.М. Кузнецов) (Anexa 1.2). Metodologic, pentru a rezolva problema studierii variabilității ideilor despre patriotism, au fost formulate un șir de întrebări-judecăți ale vieții cotidiene ce reflectă diferite variante semantice

²³⁶ ШВАРЦ, Ш., БУТЕНКО, Т.П., СЕДОВА, Д.С., ЛИПАТОВА, А.С. *Op. cit.*, p. 49.

ale conceptului „Patriotism” în discursul de zi cu zi. Judecățile au fost combinate în următorul bloc al chestionarului. „Există păreri diferite despre faptul cine astăzi pot fi considerați patrioți în Republica Moldova. Cu care dintre aceste opinii sunteți de acord și cu care nu? Așadar, patrioți în Republica Moldova sunt cei care: 1) laudă tot ce este autohton, critică tot ce este străin; 2) muncesc pentru binele țării; 3) este interesat de cultura, istoria, tradițiile țării sale; 4) își iubește țara așa cum este?”

Ideea utilizării acestui chestionar a fost preluată din instrumentele dezvoltate de autorul И.М. Кузнецов²³⁷ (dr. în științe sociale, cercetător principal la Institutul de Sociologie al Academiei de Științe a Rusiei). Autorul a combinat întrebările în trei complexe de simptome semantice de idei despre patriotism (Tabelul 2.2).

Tabelul 2.2. Trei complexe de simptome semantice de idei despre patriotism²³⁸

Întrebări		Complex de simptome
1.	Laudă tot ce este autohton, critică tot ce este străin.	<i>Patriotism protector</i>
2.	Muncește pentru binele țării.	<i>Patriotism constructiv</i>
3.	Este interesat de cultura, istoria, tradițiile țării sale.	
4.	Își iubește țara așa cum este.	<i>Patriotism emoțional</i>

Din conținutul întrebării din primul complex de simptome (întrebarea 1 din Tabelul 2.2) rezultă că tonul acesteia corespunde cu ceea ce autorul a numit „patriotism protector”. Cel de-al doilea complex de simptome constă din judecăți despre patriotism (întrebările 2–3 din Tabelul 2.2), care împreună, spre deosebire de întrebarea anterioară, pot fi caracterizate ca patriotism constructiv, deoarece subliniază importanța pentru un patriot a respectului pentru istorie și tradiții, a muncii pentru binele țării, adică acel conținut care poate deveni baza ideii de unitate națională în țară. Cel de-al treilea complex de simptome (punctul 4 din Tabelul 2.2.) este reprezentat de o singură judecată ce reflectă într-o formă emoțională nediferențiată cea mai simplă definiție a patriotismului ca dragoste pentru țara sa, iar autorul l-a desemnat drept „patriotism emoțional”.

3) Scala convingerilor fundamentale a lui R. Janoff-Bulman (adaptat de O. Кравцова)²³⁹ (Anexa 1.5). Chestionarul aplicat a fost elaborat în cadrul conceptului cognitiv al

²³⁷ КУЗНЕЦОВ, И.М. Вариативность дискурсов патриотизма в повседневном сознании россиян. В: *Власть*. 2016, № 7, Том. 24, с. 165. ISSN 2071-5358.

²³⁸ *Ibidem*, p. 165.

convingerilor personale fundamentale. Potrivit acestui concept, unul dintre sentimentele de bază ale unei persoane normale este sentimentul sănătos de securitate (R. Janoff-Bulman, 1989). În opinia psihologului american R. Janoff-Bulman, acesta se bazează pe trei categorii de convingeri fundamentale, care formează nucleul lumii noastre subiective:

1. **Credința că în lume există mai mult bine decât rău.** În această categorie intră atitudinea față de lumea înconjurătoare în general și atitudinea față de oameni.

2. **Convingerea că lumea este plină de sens.** De obicei, oamenii sunt dispuși să creadă că evenimentele nu au loc întâmplător, ci sunt controlate și supuse legilor dreptății.

3. **Convingerea privind valoarea de sine.** Aici au o importanță majoră trei aspecte: „Sunt un om bun” (autoapreciere), „Mă comport corect” (control) și evaluarea propriului noroc.

Cu scopul de a diagnostica convingerile fundamentale, R. Janoff-Bulman a elaborat *Scala convingerilor fundamentale*, care identifică opt categorii de convingeri, pe baza cărora se calculează cele trei convingeri menționate mai sus:

- 1) bunăvoința lumii (BW, benevolence of world);
- 2) bunăvoința oamenilor (BP, benevolence of people);
- 3) justiția lumii (J, justice);
- 4) controlabilitatea lumii (C, control);
- 5) aleatorietatea ca principiu de distribuție a evenimentelor care apar (R, randomness);
- 6) valoarea „eului” propriu/personal (SW, self-worth),
- 7) gradul de autocontrol (control asupra evenimentelor ce au loc) (SC, self-control),
- 8) gradul de noroc sau de șanse (L, luckiness)²⁴⁰.

Categoriile primare de convingeri pot fi evaluate, de asemenea, ca trei direcții generalizate de atitudini:

1. Atitudinea generală față de bunăvoința lumii înconjurătoare este calculată ca medie aritmetică între BW și BP (bunăvoința lumii și bunăvoința oamenilor).

2. Atitudinea generală față de înțelegerea lumii, adică controlabilitatea și justiția evenimentelor, se calculează ca medie aritmetică între indicatorii J (justiția lumii), C (controlabilitatea lumii) și inversul R (aleatorietate). Pentru a obține indicatorul inversului R, trebuie însumate punctele care sunt marcate invers cu R față de mijlocul scalei.

3. Convingerile privind valoarea de sine, capacitatea de a controla evenimentele și norocul sunt calculate ca medie aritmetică între SW (valoarea „eului” propriu), SC (autocontrol)

---

²³⁹ ШАЙГЕРОВА, Л.А., ПРОКОФЬЕВА, Т.Ю., КРАВЦОВА, О.А., СОЛДАТОВА, Г.У. *Практикум по психодиагностике и исследованию толерантности личности*. Под ред. Солдатовой, Г.У. и др. Москва: МГУ им. М.В. Ломоносова, 2003. с. 44. ISBN 5-92170030-4.

²⁴⁰ *Ibidem*, p. 45.

și L (noroc). În mod normal, indicatorii de pe toate scalele sunt peste medie, adică cel puțin 3,5 puncte. Astfel, punctajele totale la toate scalele ar trebui să constituie peste 12 puncte.

4) Testul de diagnosticare a relațiilor (TDR) (Г.У. Солдатова, 1998). Acest test a fost dezvoltat de Г.У. Солдатова pentru studierea componentei emoțional-evaluative a identității etnice. Este utilizat pe scară largă de către psihologi în studiul relațiilor interpersonale și intergrupale de către Г.У. Солдатова²⁴¹, de cercetătorii autohtoni I. Caunenco²⁴², L. Gașper²⁴³, N. Caunova²⁴⁴, Horozova²⁴⁵.

Testul reprezintă o modificare originală a metodei diferențialului semantic (SD) (Г.У. Кцоева-Солдатова)²⁴⁶. Metodologia se bazează pe ideea că aceleași calități atribuite atât propriei persoane, cât și altor persoane (unui grup) pot fi interpretate diferit: calitățile pozitive ale propriului grup (de exemplu, „suntem economi, păstrători”) pot fi percepute ca negative de un alt grup („sunt lacomi, zgârciți”). Pe baza acestui principiu au fost create perechi de calități, ai căror poli diferă în parametri conotativi (afectivi), în timp ce semnificațiile lor semantice pot fi considerate destul de apropiate. TDR include 12 perechi de calități. Formularul standard al TDR conține, de regulă, 4 fișe pe care respondentul notează aprecierile calităților inerente, după părerea lui, sieși, unei persoane ideale și reprezentanților tipici ai propriului grup etnic sau altor grupuri etnice. Subiecților li se cerea să se evalueze conform caracteristicilor propuse pe ei înșiși, „idealul”, un reprezentant „tipic” al naționalității lor etc. Rezultatul evaluării fiecărei calități era înscris în celula corespunzătoare (Anexa 1.4).

Calitățile erau apreciate în felul următor: 1 – calitatea lipsește; 2 – calitatea se manifestă slab; 3 – calitatea se manifestă mediu; 4 – calitatea se manifestă deplin.

TDR ne-a permis să măsurăm următorii parametri ai stereotipurilor etnice: ambivalența, severitatea și direcția. Indicatorii lor cantitativi au fost considerați indicatori empirici ai componentei emoțional-evaluative a stereotipului etnic.

Ambivalența caracterizează gradul de certitudine emoțională a stereotipului. O incertitudine mare și, deci, un coeficient ridicat de ambivalență (A) se vor înregistra în cazul polarizării scăzute a aprecierilor calităților opuse ale fiecărei perechi, când respondentul nu are o

---

²⁴¹ СОЛДАТОВА, Г.У. *Психология межэтнической напряженности*: диссертация доктора психологических наук. Москва: «Смысл», 1998. 271 с.

²⁴² КАУНЕНКО, И.И. К проблеме трансформации этнической идентичности молдаван трудовых мигрантов. În: *Revista științifico-practică „Psihologie”*. 2011, nr.4, pp. 69-80. ISSN 1857-2502.

²⁴³ GAȘPER, L. *Op. cit.*

²⁴⁴ КАУНОВА, Н.Г. *Op. cit.*, p. 231.

²⁴⁵ HOROZOVA, L. *Identitatea etnică a tineretului studențesc în condițiile migrației de muncă a populației din UTA Găgăuzia*: autoreferatul tezei de doctor în psihologie. Chișinău, 2018. 30 p.

²⁴⁶ КЦОЕВА, Г.У. Опыт эмпирического исследования этнических стереотипов. В: *Психологический журнал*. 1986, № 2, Том 7, с. 34-44.

preferință clară pentru polul pozitiv sau negativ al evaluării, unde a+ și a- sunt evaluările respondentului privind calitatea pozitivă și cea negativă. Coeficientul general de ambivalență este determinat, luându-se în considerare coeficienții de ambivalență ai tuturor celor 12 perechi ca medie aritmetică a acestora. Semnul certitudinii emoționale – „pozitiv” sau „negativ” – poate fi stabilit pe baza coeficienților corespunzători de severitate și direcție.

Severitatea (intensitatea) stereotipului reflectă puterea efectului stereotip. Calculul coeficientului de severitate (S) se bazează pe calcularea numărului de perechi de calități clar polarizate. Cu cât distanța dintre perechile de calități este mai mare, cu atât coeficientul pentru o pereche de calități este mai mare. Coeficientul de severitate se calculează ținându-se cont de semnul estimărilor. Ca rezultat, nu se dezvăluie doar intensitatea stereotipului, ci și direcția lui pozitivă sau negativă. Coeficientul general de severitate al unui stereotip este determinat, luându-se în considerare coeficienții de severitate ai tuturor perechilor de calități ca medie aritmetică a acestora.

Direcția (D) sau coeficientul de diagnostic al unui stereotip caracterizează semnul și mărimea orientării emoționale generale a subiectului în raport cu un obiect dat. Valoarea numerică a coeficientului de diagnostic (D) este apropiată de valoarea numerică a coeficientului de severitate, dar este „mai sensibilă” la modificările semnului stereotipului.

5) „Chestionarul integrativ al competenței interculturale”, elaborat de autorul O.E. Хухлаев²⁴⁷, are ca scop studierea capacității individului de a funcționa eficient, atunci când comunică cu reprezentanți ai diferitelor culturi și în diferite medii culturale. Metoda conține patru subscale: „Stabilitatea interculturală” (caracteristicile individuale de personalitate, care îi permit unei persoane să reziste în situații stresante de comunicare interculturală), „Interesul intercultural” (dorința de a comunica cu oameni din alte culturi, interesul pentru cultură și diferențele culturale), „Lipsa etnocentrismului” (o atitudine de respect și acceptare a diversității culturale) și „Gestionarea interacțiunii interculturale” (deținerea unei game largi de abilități de comunicare, importante în interacțiunea interculturală) (Anexa 1.7).

Studentii au fost rugați să răspundă la 18 întrebări despre interacțiunea lor cu oamenii din alte culturi. Aceste persoane pot fi: străini, persoane de alte naționalități și/sau grupuri etnice.

Calitățile erau apreciate în felul următor: 5 – total de acord; 4 – mai degrabă de acord; 3 – cu unele lucruri de acord, cu altele – nu; 2 – mai degrabă nu sunt de acord; 1 –dezacord total.

---

²⁴⁷ ХУХЛАЕВ, О.Е., ГРИЦЕНКО, В.В., МАКАРЧУК, А.В. и др. Разработка и адаптация методики «Интегративный опросник межкультурной компетентности». В: *Психология. Журнал Высшей школы экономики*. 2021, № 1, Том 18, с. 71. ISSN 1813-8691.

6) Metoda elaborată de autoarea Е.П. Белинская ne permite să analizăm toleranța față de incertitudine la trei niveluri: la nivelul structurilor cognitive, al experiențelor emoționale și al comportamentului (Anexa 1.6). Respondenților li s-a solicitat să își exprime nivelul de acord cu 24 de afirmații, folosind o scală Likert de 7 puncte. Toate cele 24 de afirmații au fost distribuite pe trei scale: componenta cognitivă, componenta afectivă și componenta comportamentală, pe baza cărora a fost efectuată analiza ulterioară. Fiecare scală cuprindea 8 afirmații, unele dintre care erau directe și altele - inverse. Scorurile înalte la scala „componenta cognitivă” indică conștientizarea de către subiect a incertitudinii mediului extern, complexitatea sa cognitivă, flexibilitatea gândirii și deschiderea spre noi experiențe; scorurile scăzute arată lipsa conștientizării de către subiect a incertitudinii mediului extern, flexibilitatea gândirii și simplitatea sa cognitivă. Scorurile înalte la scala „componenta afectivă” indică prezența experiențelor emoționale (negative pentru majoritatea oamenilor) în legătură cu situațiile de incertitudine; scorurile scăzute arată o stare emoțională uniformă. Scorurile ridicate la scala „componenta comportamentală” indică activizarea subiectului, controlul său sporit asupra situației și a persoanelor implicate în aceasta, dorința de a acționa; scorurile scăzute demonstrează lipsă de activitate, inactivitate. Exemple de afirmații:

- *componenta cognitiva:*
  - afirmația directă: „Posibilitățile care i se oferă omului în lumea modernă sunt practic nelimitate”;
  - afirmația inversă: „În orice situație dificilă poate fi găsită o singură soluție corectă”;
- *componenta afectiva:*
  - afirmația directă: „Îmi place să rezolv probleme care nu au soluții clare”;
  - afirmația inversă: „Este dificil să faci alegeri atunci când rezultatul nu este clar”;
- *componenta comportamentală:*
  - afirmația directă: „Într-o situație dificilă, imprevizibilă, principalul lucru este să acționezi”;
  - afirmația inversă: „Atunci când nu știi cum să te porți, este mai bine să nu faci nimic”.

7) Chestionarul „Conștiința patriotică”, elaborat de autorul С.М. Хауменко, ne permite să identificăm factorii de formare a sentimentelor patriotice față de țara natală. Pentru identificarea factorilor de formare a sentimentelor patriotice la tineretul studentesc de la

Academia „Ștefan cel Mare”, au fost folosite o serie de întrebări preluate din chestionarul elaborat de С.М. Хауменко²⁴⁸ (Anexa 1.1).

Aceste întrebări dezvăluie:

- reflectarea conținutului conceptului „patrie” în conștiința subiectului;
- particularitățile psihosociale ale manifestării sentimentelor patriotice, reflectate în emoțiile, comportamentul și manifestările volitive ale subiectului în raport cu patria sa;
- caracteristicile demografice ale subiectului;
- autoidentificarea patriotică a subiectului.

Respondenții au fost rugați să răspundă la două tipuri de întrebări și pentru fiecare dintre aceste întrebări au fost oferite 5-6 opțiuni de răspuns (ei au putut selecta mai multe tipuri de răspuns).

8) Metoda asociațiilor verbale libere despre „patriotism” a fost aplicată pentru a identifica ideile sociale despre patriotism ale studenților de la Academia „Ștefan cel Mare”. Respondenților li s-a propus să noteze 5 cuvinte care le apar în minte atunci când aud cuvântul „patriotism” (Anexa 1.8).

2.2. Valorile individuale și convingerile fundamentale ale tineretului studios

Pentru a verifica ipoteza numărul 1 a cercetării, precum că *sfera valorică a conștiinței patriotice este caracterizată prin dominarea valorilor deschiderii spre schimbare, autodeterminării (depășirea Sinelui) și prin valorile de conservare*, au fost aplicate următoarele metode: Chestionarul de valori PVQ-R2 (profilul personalității); Chestionarul „Percepția despre patriotism”.

Primul pas în realizarea studiului dat a fost determinarea tipurilor de patrioți. Pentru aceasta am aplicat Chestionarul „Percepția despre patriotism”. În urma analizei răspunsurilor primite de la studenți, am identificat un complex de simptome suplimentar de idei despre patriotism și l-am numit „patriotism civic”. De asemenea, am schimbat denumirea patriotismului „emoțional” în „emoțional-constructiv”. Tabelul 2.3 conține distribuția răspunsurilor subiecților chestionați pe grupuri.

---

²⁴⁸ НАУМЕНКО, С.М. *Социально-психологические детерминанты формирования патриотического сознания молодежи*: диссертация кандидата психологических наук. Москва, 2013. с. 150.

Tabelul 2.3. Distribuția răspunsurilor subiecților chestionați

Grupuri	Alegeri	Frecvență (Nr.)	Procent (%)
1	1, 2, 3, 4	13	6,2
2	2, 3, 4	147	70,0
3	2, 3	16	7,6
4	4 și 3, 4	15	7,1
5	altele	19	9,0
Total:		210	100,0

Primul grup a inclus respondenții care au fost de acord cu toate judecățile propuse, adică în viziunea cărora patriotismul este la fel de categoric prezentat în toate aspectele semantice discutate mai sus. Am numit acest tip „*Patriotism protector*”, ceea ce reprezintă 6,2 %.

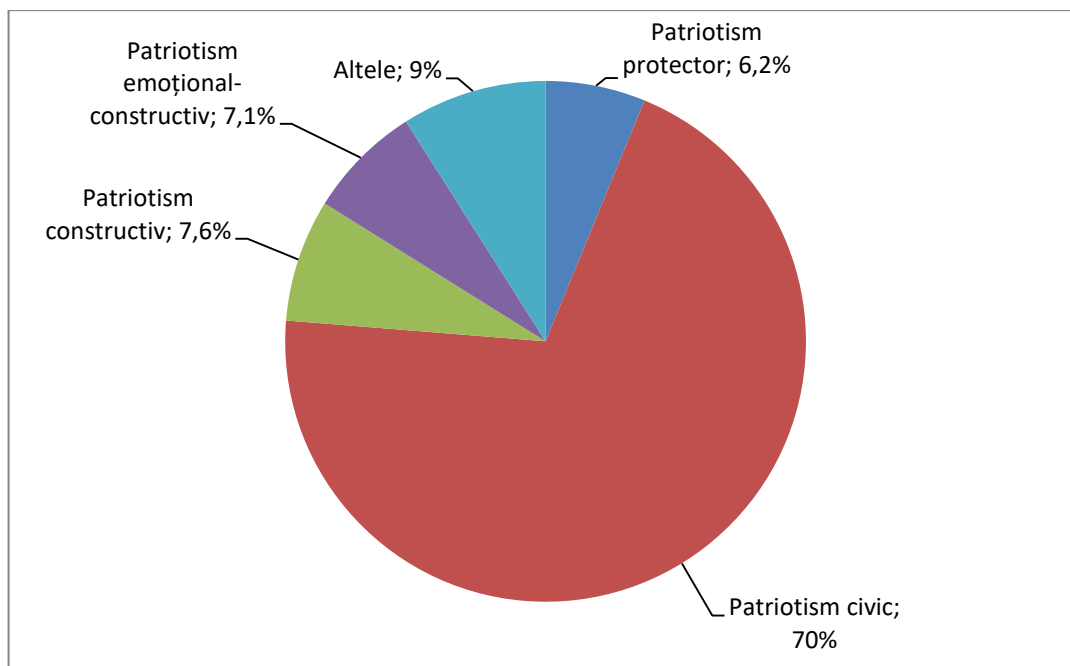
Grupul al 2-lea a cuprins respondenții care au răspuns la punctele 2, 3, 4, adică sunt de acord cu judecățile aspectelor constructiv și emoțional și nu sunt de acord cu judecățile de natură protectoare. Am numit acest grup „*Patriotism civic*”, ceea ce reprezintă 70 %.

Grupul al 3-lea a inclus respondenții care nu au demonstrat un acord necondiționat cu majoritatea punctelor, fiind de acord doar cu judecățile de aspect constructiv. Am numit acest grup „*Patriotism constructiv*”, ceea ce reprezintă 7,6 %.

Grupul al 4-lea a cuprins respondenții care au exprimat un grad înalt de acord cu aspectele constructiv și emoțional ale conceptului de patriotism, dar și un grad la fel de înalt de dezacord cu judecățile ce reflectă aspectul semantic protector al acestui concept. Am numit acest grup „*Patriotism emoțional-constructiv*”, ceea ce reprezintă 7,1 %.

Al 5-lea grup de subiecți nu a putut fi atribuit niciunui dintre tipurile de patrioți, deoarece cele indicate mai sus arată faptul că subiecții au făcut alte alegeri, oferind răspunsuri ambigue. Un astfel de grup, în opinia noastră, este atribuit la categoria „*Altele*”. Acest grup, având o frecvență mai mică de 3% pentru fiecare răspuns, este lipsit de caracterul informativ și în studiul empiric nu va fi luat în considerație.

Folosind datele din Figura 2.2, vom analiza distribuția răspunsurilor subiecților chestionați în toate grupurile în termeni procentuali.

Fig. 2.2. Distribuția răspunsurilor subiecților chestionați în toate grupurile (în %)

Patriotismul protector este orientat spre protejarea țării și a mediului sociocultural al acesteia.

Adeptii variantei protectoare a patriotismului posedă un potențial înalt de consolidare în țara lor, ceea ce se datorează faptului că în viziunea lor conceptul „Patrie” este mai puternic și se asociază cu conceptul de „statalitate proprie” („teritoriu propriu”)²⁴⁹. Potențialul de consolidare al convingerilor patriotice este semnificativ mai înalt în rândul persoanelor care aleg anume varianta protectoare.

Ideile ce reflectă patriotismul protector sunt formulate astfel încât atrag mai ales susținători ai concepțiilor conservatoare, iar formulările de natură constructivă atrag susținători ai valorilor liberale²⁵⁰. De aceea pentru grupul cu patriotism protector cel mai important este să păstreze valorile tradiționale ale culturii. Iar modul tradițional de comportament devine un simbol al solidarității de grup, o expresie a valorilor comune și o garanție a supraviețuirii.

Patriotismul constructiv este corelat cu atitudinile pozitive în domeniul relațiilor interetnice, cu nevoia de a menține armonia interetnică și cu posibilitatea manifestării atitudinii critice față de unele fenomene din țara natală, combinată cu nevoia de a acționa activ pentru dezvoltarea acesteia.

²⁴⁹ КУЗНЕЦОВ, И.М. Патриотизм региональной молодежи в социологическом измерении (на примере Пензенской области). В: *Социологическая наука и социальная практика*. 2023, № 2, Том. 11, с. 32. ISSN 2308-6416.

²⁵⁰ HUDDY, L., KHATIB, N. American Patriotism, National Identity, and Political Involvement. In: *American Journal of Political Science*. 2007, no.1, vol.51, p. 64. ISSN 0092-5853.

Patriotismul (măsurat în varianta sa constructivă) este legat de variabilele psihologice care promovează comportamentul prosocial: coping constructiv, valorile de egalitate și corectitudine, lipsă de prejudecăți etc.²⁵¹.

Patriotismul civic se caracterizează prin dragoste pentru Patrie, fidelitate față de istorie, tradițiile și valorile acesteia, atitudine pozitivă față de țară și dorința de a fi util acesteia, precum și simțul profund de responsabilitate civică și toleranță.

Totodată, este de menționat că, pe baza răspunsurilor primite la prima întrebare a chestionarului „Conștiința patriotică” (С.М. Науменко), mai mult de jumătate dintre subiecții din grupul „Patriotism civic” (68%) dau o mare importanță conceptelor de stat și națiune, ceea ce este caracteristic patriotismului civic.

Patriotismul *emoțional-constructiv* se bazează pe un sentiment profund de dragoste pentru Patrie și popor, cultură, limbă, natură, istorie, rădăcini, pe disponibilitatea de a-și servi țara.

Pentru studiul valorilor a fost folosit Chestionarul de valori PVQ-R2 (profilul personalității) al lui Sh. Schwartz (Anexa 1.3).

Datele statistice obținute ne-au permis să determinăm expresia valorilor individuale preferate ale respondenților. În Tabelul 2.4, valorile medii (M) și abaterile standard (SD) ale elementelor de valoare din întregul eșantion (210 subiecți) sunt prezentate în ordine ierarhică, de la cele preferate mai mult la cele preferate mai puțin.

Tabelul 2.4. Valorile medii (M) și abaterile standard (SD) ale elementelor de valoare pentru întregul eșantion

Valori	M	SD
Independență – acțiuni	5,37	0,63
Bunăvoință – simțul datoriei	5,36	0,63
Bunăvoință – grijă	5,32	0,68
Universalism – grijă pentru ceilalți	5,10	0,75
Securitate personală	4,99	0,75
Securitate publică	4,98	0,77
Realizare	4,96	0,67
Independență – gânduri	4,96	0,67
Reputație	4,89	0,81
Stimulare	4,88	1,70

²⁵¹ АЛЕКСАНДРОВА, Е.А., ХУХЛИАЕВ, О.Е., КУЗНЕЦОВ, И.М. *Op. cit.*

Conformism – reguli	4,79	0,93
Hedonism	4,77	0,74
Universalism – toleranță	4,76	0,82
Universalism – grijă de natură	4,75	0,89
Tradiție	4,70	0,98
Modestie	4,66	0,80
Conformism – interpersonal	4,46	0,96
Putere – resurse	4,06	0,93
Putere – dominanță	3,65	1,14

Conform datelor din Tabelul 2.4, rezultatele diferă în exprimarea valorilor asociate cu interesele personale ale respondenților, ceea ce poate fi condiționat de nevoile lor reale la această etapă a dezvoltării vitale.

Scopul definitoriu al valorii *independență în acțiuni* (M=5,37, SD=0,63) este de a lua în mod independent propriile decizii cu privire la viața personală, precum și posibilitatea de a avea libertate în acțiunile și în faptele proprii. Conform lui Sh. Schwartz, independența ca valoare derivă din nevoia organică de autocontrol și autoguvernare, precum și din nevoile interacționale de autonomie și independență²⁵².

Valori precum *bunăvoința și simțul datoriei* (M=5,36, SD=0,63), *bunăvoința – grija* (M=5,32, SD=0,68) constituie un tip „prosocial” de valori, ce se bazează pe grijă și bunăvoință în interacțiunile cu cei apropiați. Scopul motivațional este de a menține bunăstarea persoanelor cu care respondenții au contacte/conexiuni personale.

Universalismul – grija pentru ceilalți (M=5,10, SD=0,75) este un tip de valoare bazat pe protecția persoanelor slabe și vulnerabile din societate. Pentru respondenți este important să fie luptători pentru dreptate, astfel încât fiecare persoană să dispună de drepturi și de șanse egale. Scopul motivațional al acestui tip de valoare îl constituie înțelegerea, toleranța, protecția și bunăstarea tuturor oamenilor. Scopurile motivaționale ale universalismului derivă din acele nevoi de supraviețuire a grupurilor și indivizilor care devin absolut necesare atunci când oamenii intră în contact cu cineva din afara mediului lor sau când grupul primar se extinde²⁵³.

Ratele înalte pentru așa valori precum *securitatea personală* (M=4,99, SD=0,75) și *securitatea publică* (M=4,98, SD=0,77) reprezintă o valoare universală de bază. „Securitatea

²⁵² КАРАНДАШЕВ, В.Н. *Методика Шварца для изучения ценностей личности: концепция и методическое руководство*. СПб.: «Речь», 2004. с. 28. ISBN 5-9268-0299-7.

²⁵³ *Ibidem*, p. 29.

personală” se exprimă prin preocuparea pentru sănătatea și siguranța proprie. „Securitatea publică” este un tip de valoare bazat pe stabilitate și ordine în societate. Pentru respondenți este important ca țara/statul în care trăiesc să fie puternică și să își poată proteja cetățenii. Potrivit lui Sh. Schwartz, valorile legate de securitatea colectivă (*securitate publică*) exprimă, în mare măsură, scopul securității și pentru individ. Scopul motivațional al acestui tip de valori este siguranța pentru alți oameni și pentru sine, armonia, stabilitatea societății și a relațiilor²⁵⁴.

Valorile care ocupă următoarele poziții superioare în ierarhia valorilor sunt:

Realizare (M=4,96, SD=0,67): scopul definitiv al acestui tip de valoare în rândul respondenților este ambiția și succesul. Pentru ei este important ca oamenii din jurul lor să-i laude și să le admire realizările și succesele.

Independență în gândire (M=4,96, SD=0,67) este un tip de valoare bazat pe gândire independentă (idei originale și formarea propriilor judecăți). Pentru respondenți este important să învețe lucruri noi și să exceleze.

Reputație (M=4,89, SD=0,81): pentru respondenți este important să nu fie umiliți, să-și mențină propria reputație, demnitate și respect în ochii celor din jur.

Conformism – reguli (M=4,79, SD=0,93): această valoare derivă din cerința de a reține înclinațiile care au consecințe sociale negative și presupune ascultare, autodisciplină, politețe, respect față de părinți și bătrâni²⁵⁵. Astfel, datele statistice arată că pentru respondenții la care domină acest tip de valoare este important să nu încalce niciodată regulile și să respecte legea. Posibil, acest lucru se datorează faptului că respondenții studiază la Academia de Poliție „Ștefan cel Mare”, iar aceasta este o instituție de stat de învățământ profesional superior, care pregătește specialiști pentru departamentele organelor afacerilor interne ale Republicii Moldova, unde se respectă „etica și deontologia”²⁵⁶ unui student cu statut special. Iar deontologia, după cum se știe, este „în mod deosebit importantă pentru activitățile profesionale care se confruntă pe scară largă cu interacțiuni reciproce interpersonale responsabile și complexe”²⁵⁷.

Stimulare (M=4,78, SD=0,75): acest tip de valoare este derivat din nevoia organică de varietate și experiențe profunde pentru menținerea unui nivel optim de activitate²⁵⁸. Respondenții care sunt dominați de acest tip de valoare tind să fie aventuroși și să caute varietate în activități,

---

²⁵⁴ КАРАНДАШЕВ, В.Н. *Op. cit.*, p. 30.

²⁵⁵ *Ibidem*, p. 30.

²⁵⁶ *Carta Universitară a Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne*. [citat: 6 septembrie 2023]. Disponibil: <http://academy.police.md/assets/files/pdf/carta-universiatria.pdf>.

²⁵⁷ CALANCEA, A. Evoluția modelelor etice ale relației: psiholog clinician - pacient. În: *Preocupări contemporane ale științelor socioumane*. Materialele Conferinței științifice (ediția 7), 8-9 decembrie 2016. Chișinău, 2016, p. 16. ISBN 978-9975-108-27-0.

²⁵⁸ КАРАНДАШЕВ, В.Н. *Op. cit.*, p. 28.

prin care câștigă o nouă experiență. Scopul motivațional al valorii *stimulare* este tendința spre nou și spre experiențe profunde²⁵⁹.

Hedonism (M=4,77, SD=0,74): la baza acestei valori stă posibilitatea de a obține satisfacție și plăcere de la viață, de a profita de fiecare ocazie pentru a se distra și a petrece bine timpul. La respondenți acest tip de valoare este determinat de grupa lor de vârstă, care aparține categoriei „tineret”. Astfel, odihna în timpul liber de studii devine una dintre sferile principale ale vieții studenților, în care are loc autorealizarea abilităților creative și dezvoltarea multilaterală a personalității, dobândirea abilităților organizatorice și manageriale necesare unui viitor ofițer.

Din acest motiv, este firesc ca activitatea în cauză (creativitatea, curiozitatea, satisfacția și plăcerea de viață) să fie considerată drept forma cea mai înaltă de participare angajată și conștientă la interminabila și extrem de interesanta operă de transformare a lumii²⁶⁰.

Universalism – toleranță (M=4,76, SD=0,82): scopul definitoriu al acestui tip de valoare este atitudinea tolerantă față de ceilalți oameni. Pentru respondenții la care domină acest tip de valoare este important să asculte și să înțeleagă oamenii, chiar și în situațiile în care aceștia nu au dreptate, deoarece comunicarea interpersonală eficientă în activitatea profesională a viitorilor polițiști se bazează pe toleranță, care face parte din grupul de calități importante ce le asigură succesul profesional. Anume toleranța permite interacționarea cu alți oameni dintr-o poziție de egalitate și realizarea deplină a relațiilor subiect – subiect.

Universalism – grijă pentru natură (M=4,75, SD=0,89): acești indicatori indică faptul că este important ca respondenții să participe la acțiuni de protejare a naturii și a mediului înconjurător de poluare și distrugere. Atitudinea respondenților față de natură este determinată de cultura acestora.

Dragostea pentru natură este una dintre manifestările patriotismului, esența căreia constă în formarea unei persoane cu un mod nou de gândire, capabile să conștientizeze consecințele acțiunilor sale în raport cu mediul înconjurător, care știe să trăiască în armonie cu natura. Anume natura joacă unul dintre rolurile importante în cultivarea dragostei de Patrie, bazele căreia sunt puse în familie. Părinții demonstrează copilului lor un comportament prietenos cu mediul prin propriile exemple (plantarea copacilor, participarea la evenimente ecologice, sortarea deșeurilor menajere etc.).

---

²⁵⁹ *Ibidem*, p. 28.

²⁶⁰ ȘLEAHTIȚCHI, M. Discontinuitatea ca frustrare. Temă de actualitate pentru o istorie obiectivă a spiritului creativ românesc. În: *Revista de Știință, Inovare, Cultură și Artă „Akademos”*. 2024, nr. 3 (74), p. 139. ISSN 1857-0461.

Câțiva ani la rând, în Republica Moldova a fost organizată o mișcare de voluntari în apărarea naturii în cadrul activităților de salubritate a teritoriilor. Este de remarcat că anume tinerii au fost cei care s-au implicat în rezolvarea acestei probleme de mediu.

În acest context, menționăm că studenții Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI participă regulat la realizarea unor asemenea măsuri. Astfel, la data de 10 martie 2024, mai mulți tineri studioși ai instituției specificate s-au alăturat Campaniei Naționale de înverzire, ce a avut loc în localitatea Nucăreni, raionul Telenești²⁶¹.

În consecință, ecologia (protecția mediului), patriotismul și cultura comportamentului sunt procese strâns legate.

Scopul motivațional al valorii *universalism*, conform lui Sh. Schwartz, este înțelegerea, toleranța, protejarea stării de bine a tuturor oamenilor și a naturii. Scopurile motivaționale ale universalismului derivă din acele nevoi de supraviețuire a grupurilor și indivizilor, care devin absolut necesare atunci când oamenii intră în contact cu cineva din afara mediului lor sau când grupul primar se extinde²⁶².

Tradiție (M=4,70, SD=0,98): acești indicatori demonstrează că pentru respondenți este important să susțină și să păstreze valorile tradiționale ale culturii lor, precum și să respecte obiceiurile din cadrul familiei. Modul tradițional de comportament devine un simbol al solidarității de grup, o expresie a valorilor comune și o garanție a supraviețuirii. „Se presupune că, în concepția tinerilor, așa ar trebui să fie o persoană, acestea fiind prioritățile așteptate în sistemul de relații cu societatea. Este o combinație de valori tradiționale și de comportament social responsabil”²⁶³. Scopul motivațional al acestei valori este respectul, acceptarea obiceiurilor și ideilor care există în cultură (respectul pentru tradiții, smerenie, evlavie, acceptarea soartei, moderație) și respectarea acestora. Deci, respectarea tradițiilor reprezintă un factor important în determinarea vieții studenților Academiei „Ștefan cel Mare”, formând astfel baza conștiinței patriotice.

Modestie (M=4,66, SD=0,80): scopul definitoriu al acestui tip de valoare este comportamentul modest, fără a se supraestima, recunoașterea punctelor forte și a punctelor slabe fără denaturare și exagerare și, de asemenea, înseamnă a impune cerințe minime altor persoane și condițiilor materiale și casnice proprii.

---

²⁶¹ *Campania Națională de împădurire*. [cit.: 21 martie 2024]. Disponibil: <https://academy.police.md/campania-nationala-de-impadurire>.

²⁶² КАРАНДАШЕВ, В.Н. *Op. cit.*, p. 29.

²⁶³ КАУНЕНКО, И.И. Культурные ценности молодежи молдаван: маркеры эпохи перемен. În: *Patrimoniul cultural: cercetare, valorificare, promovare*. Ed. 12. Materialele Conferinței științifice, 28-29 mai 2020. Chișinău, 2020, p. 286. ISBN 978-9975-52-215-1.

Conformism – interpersonal (M=4,46, SD=0,96): acest tip de valoare constă într-un comportament tacticos față de ceilalți oameni, precum și în a nu ofensa pe alții sau a nu încălca granițele lor personale.

Putere – resurse (M=4,06, SD=0,93) și *Putere – dominanță* (M=3,65, SD=1,14): scopul principal al acestui tip de valori este atingerea statutului social sau a prestigiului, a controlului sau a dominației asupra oamenilor și mijloacelor (autoritate, bogăție, putere socială, menținerea propriei imagini publice, recunoaștere publică)²⁶⁴.

Valorile care desemnează puterea ocupă ultimul loc în ierarhia valorilor individuale. Deoarece puterea accentuează dorința de a domina asupra oamenilor și resurselor, indivizii motivați de aceste valori ajung să exploateze pe alții, producând astfel grave dezechilibre în cadrul relațiilor sociale. Trebuie, totuși, legitimate unele tendințe de putere, pentru a motiva eforturile individuale de a lucra pentru interesele grupului și pentru a justifica structura ierarhiei sociale din orice societate²⁶⁵.

Analiza datelor obținute ne-a permis să distingem valorile cele mai preferate și cele mai puțin preferate pentru întregul eșantion de respondenți.

După cum se poate observa din Tabelul 2.4, valorile predominante în rândul respondenților sunt: *independență în acțiuni* (M=5,37, SD=0,63), *bunăvoință – simțul datoriei* (M=5,36, SD=0,63), *bunăvoință – grijă* (M=5,32, SD=0,68), *universalism – grijă pentru ceilalți* (M=5,10, SD=0,75), iar valorile care au cea mai mică importanță pentru respondenți sunt: *putere – dominanță* (M=3,65, SD=1,14), *putere – resurse* (M=4,06, SD=0,93), *conformism – interpersonal* (M=4,46, SD=0,93).

Următorul pas constă în combinarea cele 19 valori în patru grupe de valori de ordin superior (Autodeterminare, Autoafirmare, Deschidere la schimbare, Conservare) cu ajutorul unui continuum motivațional circular (Figura 2.1, p. 83).

Al doilea cerc de la centru conturează granițele dintre patru valori de ordin superior, în care pot fi combinate toate valorile. Valorile „Deschidere spre schimbare” subliniază deschiderea către idei, acțiuni și experiențe noi sau transformatoare. Ele contrastează cu valorile „Conservare”, care pun accent pe evitarea schimbării, autoreținere și ordine. Valorile „Autoafirmare” se includ în tendința de a-și satisface propriile interese. În contrast cu acestea se află valorile „Autodeterminare” cu accent pe depășirea intereselor personale de dragul celorlalți. „Hedonismul” include atât elemente ale „Deschiderii spre schimbare”, cât și ale „Autoafirmării”.

---

²⁶⁴ КАРАНДЖИШЕВ, В.Н. *Op. cit.*, p. 27.

²⁶⁵ GAVRELIUC, A. *Româniile din România. Individualism autarhic, tipare valorice transgeneraționale și autism social*. Timișoara: Editura Universității de Vest, 2011. p. 135. ISBN 978-9731-25-338-1.

În cadrul cercului interior, cele 19 valori se aranjează astfel încât atingerea oricărei valori de pe o parte a cercului poate fi în conflict cu atingerea valorilor situate pe cealaltă parte a cercului²⁶⁶.

În Tabelul 2.5 sunt reflectate datele pe grupe de valori de ordin superior ale întregului eșantion.

Tabelul 2.5. Grupele de valori de ordin superior ale întregului eșantion

Valori	M (media)
<i>Valori cu focus personal</i>	
Deschidere spre schimbare	4,99
Independență – gânduri	4,96
Independență – acțiuni	5,37
Stimulare	4,88
Hedonism	4,77
Autoafirmare	4,39
Realizare	4,96
Putere – dominanță	3,65
Putere – resurse	4,06
Reputație	4,89
<i>Valori cu focus social</i>	
Conservare	4,78
Securitate – personală	4,99
Securitate – publică	4,98
Tradiție	4,70
Conformism – reguli	4,79
Conformism – interpersonal	4,46
Autodeterminare	4,99
Modestie	4,66
Bunăvoință – grijă	5,32
Bunăvoință – simțul datoriei	5,36
Universalism – grijă pentru ceilalți	5,10
Universalism – grijă pentru natură	4,75
Universalism – toleranță	4,76

Astfel, pe baza rezultatelor obținute, constatăm că dintre valorile de ordin superior cele mai semnificative au fost următoarele: „Deschidere spre schimbare”, „Autodeterminare” și „Conservare”. Cea mai puțin semnificativă valoare de cel mai înalt nivel este „Autoafirmarea”.

În general, respondenții sunt mai mult concentrați pe autodeterminare și sunt deschiși la schimbare, ceea ce corespunde unui focus social (cu caracteristicile sale inerente de altruism,

²⁶⁶ ШВАРЦ, Ш., БУТЕНКО, Т.П., СЕДОВА, Д.С., ЛИПАТОВА, А.С. *Op. cit.*, p. 51.

responsabilitate socială, simț al datoriei, autodeterminare – grijă față de natură, grijă față de ceilalți, toleranță, bunăvoință), precum și creșterii și autodezvoltării.

Rezultatele obținute la această etapă este confirmarea ipotezei numărul 1, precum că sfera valorică a conștiinței patriotice este caracterizată prin dominarea valorilor deschiderii spre schimbare, autodeterminarea (depășirea Sinelui) și prin valorile de conservare.

Următoarea etapă a studiului a vizat evaluarea diferențelor dintre cele patru grupuri de patrioți în ceea ce privește exprimarea anumitor componente ale valorilor individuale.

La etapa stabilirii diferențelor dintre grupurile cercetate a fost utilizat indicatorul statistic ANOVA, fiind utilizat în comparare a 3 și mai multe grupuri de respondenți.

Din Tabelul 2.6 reiese că în grupul „Patriotism civic”, care este cel mai numeros (constituie 70% din toți cei intervievați), domină următoarele tipuri de valori individuale: *Independență – acțiuni; Bunăvoință – simțul datoriei; Bunăvoință – grijă; Universalism – grijă pentru ceilalți*. Valorile mai puțin pronunțate în acest grup sunt: *Putere – dominanță; Putere – resurse; Conformism – interpersonal*.

Tabelul 2.6. Tipurile de valori individuale care predomină, într-o măsură mai mare sau mai mică, în grupul „Patriotism civic”

Valori	M	SD
Independență – Acțiuni	5,38	0,63
Bunăvoință – Simțul datoriei	5,31	0,62
Bunăvoință (Bunătate) – Grijă	5,30	0,70
Universalism – Grijă pentru ceilalți	5,06	0,74
Securitate – Personală	4,97	0,77
Independență – Gânduri	4,94	0,68
Realizare	4,90	0,69
Securitate – Publică	4,88	0,77
Reputație	4,82	0,82
Stimulare	4,80	0,72
Hedonism	4,76	0,74
Conformism – Reguli	4,74	0,97
Universalism – Grijă pentru natură	4,71	0,91
Universalism – Toleranță	4,70	0,85
Modestie	4,67	0,75
Tradiție	4,65	1,00
Conformism – Interpersonal	4,54	0,94
Putere – Resurse	4,02	0,93
Putere – Dominanță	3,59	1,17

Celelalte 30% s-au repartizat între grupurile rămase: „Patriotism protector”, „Patriotism constructiv” și „Patriotism emoțional-constructiv”, prezentând astfel cel mai mare interes pentru o analiză ulterioară în cadrul studiului nostru.

În Tabelul 2.7 sunt indicate tipurile de valori individuale care domină, într-o măsură mai mare sau mai mică, în toate aceste trei grupuri.

Tabelul 2.7. Tipurile de valori individuale care predomină, într-o măsură mai mare sau mai mică, în toate trei grupuri de patrioți

Valori	Patriotismul protector		Patriotismul constructiv		Patriotismul emoțional-constructiv	
	M	SD	M	SD	M	SD
Bunăvoință (Bunătate) – Grijă	5,51	0,50	5,29	0,43	5,44	0,58
Bunăvoință – Simțul datoriei	5,38	0,62	5,29	0,85	5,66	0,53
Independență – Acțiuni	5,33	0,62	5,33	0,73	5,48	0,53
Realizare	5,30	0,49	4,97	0,55	5,04	0,60
Universalism – Grijă pentru ceilalți	5,17	0,92	5,06	0,85	5,37	0,56
Securitate – Personală	5,12	0,63	5,00	0,84	4,88	0,63
Securitate – Publică	5,10	0,91	5,02	0,70	5,35	0,71
Reputație	5,05	0,71	4,60	0,78	5,22	0,80
Independență – Gânduri	5,00	0,59	5,02	0,49	4,97	0,90
Stimulare	4,97	0,64	4,70	0,61	4,37	1,07
Tradiție	4,94	0,94	4,91	0,60	4,40	1,24
Universalism – Grijă pentru natură	4,94	0,76	4,60	0,51	4,86	1,14
Hedonism	4,79	0,70	4,58	0,78	5,02	0,79
Conformism – Reguli	4,79	1,03	4,89	0,65	5,06	0,79
Universalism – Toleranță	4,74	0,61	4,81	0,60	5,15	0,76
Modestie	4,46	0,94	4,50	0,83	4,66	0,82
Conformism – Interpersonal	4,41	1,08	3,95	0,90	4,00	1,02
Putere – Resurse	3,89	1,12	3,85	0,51	4,20	0,80
Putere – Dominanță	3,74	1,09	3,66	0,79	3,17	0,91

La subiecții incluși în aceste trei grupuri („Patriotism protector”, „Patriotism constructiv” și „Patriotism emoțional-constructiv”) sunt dominante (importante) următoarele tipuri de valori individuale, care le sunt comune: *Bunăvoință – grijă*; *Bunăvoință – simțul datoriei*; *Independență – acțiuni*. Într-o măsură mai mică sunt exprimate astfel de valori precum *Putere – dominanță*, *Putere – resurse*. Aceste valori sunt comune pentru toate grupurile de patriotism, care se reflectă în grijă, bunăvoință și susținere față de persoanele apropiate. Totodată, pentru ei contează luarea independentă a propriilor decizii cu privire la viața personală, precum și în

posibilitatea de a avea libertate în acțiuni și fapte. Particularitatea dominanței valorilor date poate mărturisi despre caracteristici legate de vârstă, care sunt determinate de caracteristicile fiziologice și psihologice individuale. Luarea deciziilor de sine stătător este unul dintre elementele din structura activității unei persoane, este o componentă a comportamentului orientat spre realizarea unui scop. Astfel, principala sarcină de viață pentru aceste trei grupuri de patriotism este să decidă asupra realizării personale și profesionale, ci nu dorința de putere, control sau dominare asupra oamenilor.

În continuare vom descrie în mod separat fiecare grup de patriotism, unde se evidențiază și alte valori importante sau mai puțin importante, în afara celor care sunt comune pentru toate grupurile de patriotism.

Pentru grupul „Patriotism protector” importantă este valoarea *Realizare*, iar pentru grupul „Patriotism emoțional-constructiv” importantă este valoarea *Universalism – grijă pentru ceilalți*.

În consecință, pentru grupul „Patriotism protector” contează autorealizarea în propria țară și în diverse sfere ale acesteia (personală, profesională, socială), iar pentru grupul „Patriotism emoțional-constructiv” contează menținerea armoniei interetnice și dispunerea de către fiecare persoană de drepturi și șanse egale în țara lor.

Totodată, pentru grupurile „Patriotism constructiv” și „Patriotism emoțional-constructiv” este mai puțin atractivă valoarea *Conformism – interpersonal*, care se exprimă printr-un comportament tactic față de oameni. Este important de menționat că, în opinia noastră, aceste rezultate pot fi luate în considerare din punctul de vedere al perspectivelor de viață ale personalității studentului și al atitudinilor profesionale ale acestuia.

Polițiștii efectuează o muncă importantă pentru întreaga societate, de aceea, deja în stadiul de pregătire, studentul dezvoltă anumite atitudini profesionale. O trăsătură caracteristică în activitatea unui viitor polițist este că, spre deosebire de reprezentanții altor profesii, el va fi nevoit adesea să interacționeze cu un contingent special de oameni (criminali, încălcători ai ordinii publice, persoane care duc un mod de viață imoral: alcoolici, narcomani etc.). Astfel, o privire obiectivă asupra a ceea ce se întâmplă în procesul de comunicare cu diferiți oameni nu-i permite întotdeauna polițistului să fie plin de tact.

Analiza valorilor este relevantă în explicarea comportamentului și a motivelor pentru care respondenții iau anumite decizii.

Următoarea etapă a cercetării este identificarea diferenței semnificative statistic în valorile individuale la diferitele grupuri de patriotism.

Diferențele statistice au fost determinate cu ajutorul indicatorului statistic ANOVA, care permite evidențierea diferenței între 3 și mai multe grupuri.

Analizând rezultatele obținute pentru grupurile de subiecți cu „Patriotism protector”, „Patriotism constructiv” și „Patriotism emoțional-constructiv”, a fost determinată diferență statistic semnificativă la manifestarea valorilor individuale între grupurile „Patriotism constructiv” și cel „emoțional-constructiv”. Între celelalte grupuri de patriotism nu se atestă diferențe statistic semnificative.

În urma analizei comparate a grupurilor de subiecți distribuiți după tipul de patriotism, diferență statistic semnificativă a fost depistată la valoarea numită „Reputație” (Anexa 2.4).

Din datele statisticii, între grupul de subiecți care manifestă „Patriotism emoțional-constructiv” ($M=5,22$, $SD=0,80$) și grupul de subiecți care manifestă „Patriotism constructiv” ($M=4,60$, $SD=0,78$) există diferențe statistic semnificative ($t=4,6$ $p<0,038$).

În rândul respondenților incluși în grupul *patriotism emoțional-constructiv* indicatorii valorii „Reputație” sunt semnificativ mai mari decât cei din grupul cu *patriotism constructiv*. În baza analizei teoretice, putem concluziona că „Reputația” este o valoare ce caracterizează tendința persoanei spre recunoaștere socială, respect și „onoare a obrazului”, adică exprimă preocuparea pentru o imagine publică. Orientarea spre această valoare se manifestă prin dorința de a se simți important și semnificativ în societate, stimulând dezvoltarea și acceptarea de sine așa cum sunt. Acest lucru contribuie la dezvoltarea încrederii în sine, la creșterea respectului de sine și a motivației pentru obținerea succesului.

Pentru studierea caracteristicilor convingerilor fundamentale ale personalității respondenților, am folosit chestionarul „Basic Beliefs Scale”, elaborat de R. Janoff-Bulman (adaptat de O. Кравцова). În baza rezultatelor prelucrării statistice a răspunsurilor respondenților, valorile medii ale indicatorilor pe toate cele opt scale ale convingerilor fundamentale se încadrează în valorile normative, adică valoarea de cel puțin 3,5 puncte reprezintă norma pentru indicatori pentru toate scările chestionarului, conform criteriilor de normare a rezultatelor.

Cu toate acestea, se poate constata că valorile medii ale indicatorilor pe toate scările convingerilor fundamentale „Valoarea *eului* propriu” ($M=4,85$, $SD=0,84$); „Bunăvoința lumii” ($M=4,42$, $SD=0,78$) și „Gradul de autocontrol” ($M=4,32$, $SD=0,80$) sunt dominante, iar categoria „Aleatorietatea ca principiu de distribuție a evenimentelor ce au loc” ($M=3,54$, $SD=0,90$) are valori medii mai mici ale indicatorilor.

În Tabelul 2.8 sunt prezentate valorile medii ale indicatorilor pe toate scalele convingerilor fundamentale ale subiecților intervievați.

Tabelul 2.8. Valorile medii ale indicatorilor pentru scalele convingerilor fundamentale ale respondenților

Convingerile fundamentale	M	SD
Valoarea „eului” propriu	4,85	0,84
Bunăvoința lumii	4,42	0,78
Gradul de autocontrol (control asupra evenimentelor ce au loc)	4,32	0,80
Controlabilitatea lumii	4,26	0,81
Gradul de noroc sau de șanse	4,22	0,84
Justețea lumii	4,03	0,86
Bunăvoința oamenilor	3,95	0,81
Aleatorietatea ca principiu de distribuție a evenimentelor care apar	3,54	0,90

Respondenții au o percepție pozitivă asupra lumii înconjurătoare, sunt deschiși față de ea și au încredere că în lume există mai mult bine decât rău; trăsăturile de caracter pozitive ale persoanei prevalează asupra celor negative, iar faptele bune prevalează asupra celor rele; se autoapreciază înalt și tind să fie optimiști. Aceste concluzii se bazează pe datele scalelor „Valoarea *eului* propriu” și „Bunăvoința lumii”, adică domină valorile medii ale acestor convingeri fundamentale.

De asemenea, conform rezultatelor obținute, respondenții sunt convingeți de capacitatea lor de a controla evenimentele din viață (de a le gestiona), aleg o strategie comportamentală care sporește probabilitatea unui rezultat favorabil al oricărei activități, ceea ce le permite să prevină nenorocirile și le aduce un câștig maxim.

Așadar, respondenții sunt convingeți că pot controla evenimentele și cred în bunăvoința lumii. „Eul” lor este deosebit de valoros pentru ei. Astfel de viziuni optimiste asupra lumii ne permit să afirmăm că respondenții sunt capabili să vadă în mediul social actual perspective pentru propria dezvoltare și pentru construirea viitorului lor.

Următoarea etapă a prelucrării rezultatelor este identificarea diferențelor dintre componentele convingerilor fundamentale din cele patru grupuri de patrioți.

Conform rezultatelor prelucrării statistice a răspunsurilor subiecților incluși în grupurile respective – patriotism civic, protector, constructiv și emoțional-constructiv -, valorile medii ale indicatorilor pentru toate scalele de convingeri fundamentale se încadrează în valorile normative.

Cu toate acestea, se poate observa că dintre toate scalele de convingeri fundamentale doar un singur indicator este cel mai mult sau cel mai puțin dominant în fiecare grup de patriotism (Tabelul 2.9).

Tabelul 2.9. Valorile medii și diferențele acestora între componentele convingerilor fundamentale în cele patru grupuri de patrioți

	Patriotismul civic		Patriotismul protector		Patriotismul constructiv		Patriotismul emoțional-constructiv	
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
Valoarea „eului” propriu	4,89	0,86	4,82	0,73	4,75	0,96	4,53	0,64
Bunăvoința lumii	4,43	0,79	4,57	0,79	4,42	0,82	4,46	0,78
Gradul de autocontrol (control asupra evenimentelor ce au loc)	4,31	0,84	4,53	0,84	4,21	0,50	4,30	0,80
Controlabilitatea lumii	4,26	0,83	4,34	0,93	4,32	0,66	4,11	0,68
Gradul de noroc sau de șanse	4,25	0,85	4,05	0,85	4,22	0,71	3,96	0,86
Justețea lumii	4,08	0,89	4,19	0,75	3,98	0,62	3,75	0,67
Bunăvoința oamenilor	3,94	0,85	3,92	0,64	4,09	0,85	4,00	0,79
Aleatorietatea ca principiu de distribuție a evenimentelor care apar	3,48	0,94	3,75	0,80	3,50	0,67	3,93	0,79

Astfel, aceeași componentă a convingerilor fundamentale „Valoarea *eului* propriu” este dominantă printre subiecții din toate cele patru grupuri: „*patriotism civic*” (M=4,89, SD=0,86), „*patriotism protector*” (M=4,82, SD=0,73), „*patriotism constructiv*” (M=4,75, SD=0,96) și „*patriotism emoțional-constructiv*” (M=4,53, SD=0,64).

Din Tabelul 2.9 reiese, de asemenea, că aceeași componentă a convingerilor fundamentale „Aleatorietatea ca principiu de distribuție a evenimentelor” este cea mai puțin dominantă în grupuri precum: „*patriotism civic*” (M=3,48, SD=0,94), „*patriotism protector*” (M=3,75, SD=0,80) și „*patriotism constructiv*” (M=3,50, SD=0,67). Iar în grupul „*patriotism constructiv-emoțional*” componenta cea mai puțin dominantă a convingerilor fundamentale este „*Justețea lumii*” (M=3,75, SD=0,67).

Între grupurile de patriotism nu se atestă diferențe statistice semnificative.

2.3. Stereotipurile etnice, competența interculturală și toleranța față de incertitudine

Folosind „testul de diagnosticare a relațiilor” (TDR), respondenților li s-a cerut să se evalueze pe ei înșiși (imaginea „eului”), imaginea „ideală” și pe un reprezentant tipic al grupului

lor etnic. Au fost măsurate valorile medii ale coeficienților stereotipurilor etnice: de ambivalență (A), severitate (S), direcție (D).

În studiul nostru, stereotipurile etnice sunt percepute ca un mecanism de apărare psihologică, care conține o atitudine emoțional-evaluativă față de grupul său etnic, caracterizând nivelul de pregătire pentru reacțiile comportamentale corespunzătoare în interacțiunile sale.

Subiecții au prezentat valori medii înalte de ambivalență (A) pentru autostereotip (M=0,65), cei mai mici indicatori pentru imaginea „ideal” (M=0,47), apoi pentru autoapreciere (M=0,56) (Tabelul 2.10). Date similare au fost constatate și la cercetătorii autohtoni I. Caunenco²⁶⁷, L. Gașper²⁶⁸, L. Horozova²⁶⁹.

Analiza rezultatelor obținute pentru întregul eșantion ne permite să concluzionăm că subiecții au un autostereotip pozitiv, ceea ce indică o autoidentificare pozitivă cu grupul lor etnic.

Tabelul 2.10. Valorile medii ale coeficienților de ambivalență (A), severitate (S) și direcție (D) ai stereotipurilor etnice pentru întregul eșantion

	N (210)		
	A	S	D
Autoapreciere	0,56	0,30	0,28
Imaginea „Idealul”	0,47	0,41	0,35
Autostereotip	0,65	0,24	0,16

Mai apoi am comparat rezultatele stereotipurilor etnice ale respondenților incluși în grupurile: patriotism civic, protector, constructiv și emoțional-constructiv (Tabelul 2.11).

²⁶⁷ КАУНЕНКО, И.И., КАУНОВА, Н.Г., ИВАНОВА, Н.В. *Идентичность в системе этнопсихологического и этнологического знания в Республике Молдова*. Акад. Наук Молдовы, Ин-т Культурного наследия. Кишинэу: Типogr. «Elan Poligraf», 2015. 268 с. ISBN 978-9975-66-506-3.

²⁶⁸ GAȘPER, L. *Particularitățile psihologice ale identității etnice la adolescenți*: teză de doctor în psihologie. Chișinău, 2008. 202 p.

²⁶⁹ HOROZOVA, L. *Op. cit.*

Tabelul 2.11. Valorile medii ale coeficienților de ambivalență (A), severitate (S) și direcție (D) a stereotipurilor etnice ale respondenților incluși în cele 4 grupuri de „patriotism”

	Patriotismul civic			Patriotismul protector			Patriotismul constructiv			Patriotismul emoțional-constructiv		
	A	S	D	A	S	D	A	S	D	A	S	D
Autoapreciere	0,57	0,30	0,27	0,53	0,34	0,30	0,50	0,35	0,33	0,57	0,28	0,27
Imaginea „Idealul”	0,49	0,40	0,34	0,42	0,47	0,40	0,44	0,46	0,39	0,44	0,47	0,38
Autostereotip	0,65	0,25	0,18	0,64	0,25	0,21	0,61	0,27	0,13	0,75	0,14	0,02

Datele din Tabelul 2.11 demonstrează că subiecții au prezentat rate mari de ambivalență (A), severitate (S) și direcție (D) pentru autostereotip în trei grupuri: „*patriotism civic*”, „*patriotism protector*”, „*patriotism constructiv*”.

Grupul „*patriotism emoțional-constructiv*” prezintă cel mai scăzut indicator de severitate ($M=0,14$) și direcție ($M=0,02$), dar și cel mai înalt nivel de ambivalență ($M=0,75$) în comparație cu cele trei grupuri menționate mai sus.

Analiza rezultatelor obținute ne permite să concluzionăm că pentru toate grupurile de patriotism este caracteristică atitudinea pozitivă stabilă față de propria comunitate etnică.

Între grupurile de patriotism nu se atestă diferențe statistice semnificative.

Cu scopul studierii capacității de funcționare eficientă atunci când se comunică cu reprezentanți ai diferitelor culturi și în diferite medii culturale, a fost folosit „Chestionarul integrativ al competenței interculturale” (O.E. Хухлаев ș.a., 2021).

Pe baza rezultatelor prelucrării statistice a răspunsurilor respondenților (Tabelul 2.12) au fost identificate scoruri mari la scalele „Stabilitate interculturală” ($M=4,32$, $SD=0,83$) și „Interes intercultural” ($M=4,16$, $SD=0,77$), iar cel mai mic scor a fost înregistrat la scala „Gestionarea interacțiunii interculturale” ($M=3,77$, $SD=0,67$).

Tabelul 2.12. Indicatorii statistici medii ai competenței interculturale pentru întregul eșantion

Scala	M	SD
Stabilitate interculturală	4,32	0,83
Interes intercultural	4,16	0,77
Lipsa etnocentrismului	4,06	0,77
Gestionarea interacțiunii interculturale	3,77	0,67

„Stabilitatea interculturală” se caracterizează prin particularități individuale ale persoanei, care îi permit să fie rezistentă la situații stresante în comunicarea interculturală. „Interesul intercultural” se caracterizează printr-o dorință de a comunica cu oameni din alte culturi și un interes pentru diferențele culturale²⁷⁰. Oamenii care manifestă interes pentru alte grupuri culturale au realizări mai mari, atât la nivel academic, cât și la locul de muncă²⁷¹.

Scorurile mari la respectivele scale demonstrează o combinație între atitudinea pozitivă față de comunicarea interculturală și rezistența la stres în interacțiunea interculturală²⁷².

Date similare au fost dezvăluite de cercetătoarea autohtonă I. Caunenco²⁷³, care a studiat relațiile interculturale ale tinerilor din Republica Moldova, unde au fost relevați indicatori înalți pentru interesul intercultural.

Următoarea etapă este compararea rezultatelor competenței interculturale a respondenților incluși în grupurile de patriotism (civic, protector, constructiv și emoțional-constructiv).

Conform rezultatelor, se poate observa că, în toate grupurile de patriotism, indicatorii de competență interculturală s-au repartizat în aceeași ordine. Tabelul de mai jos demonstrează indicatori statistici medii, unde scalele „Stabilitate Interculturală” și „Interes intercultural” ocupă poziții dominante, iar scala „Gestionarea Interacțiunii Interculturale” are cel mai scăzut indicator în toate cele patru grupuri de patriotism (Tabelul 2.13).

Tabelul 2.13. Indicatorii statistici medii ai competenței interculturale a respondenților din cele patru grupuri de patrioți

Scala	Patriotismul civic		Patriotismul protector		Patriotismul constructiv		Patriotismul emoțional-constructiv	
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
Stabilitate interculturală	4,36	0,80	4,01	0,80	4,53	0,85	4,33	0,74
Interesul intercultural	4,17	0,81	4,00	0,66	4,35	0,63	4,13	0,85
Lipsa etnocentrismului	4,12	0,74	3,98	0,76	4,21	0,85	3,97	0,98
Gestionarea interacțiunii interculturale	3,78	0,69	3,76	0,49	3,96	0,62	3,52	0,70

²⁷⁰ ХУХЛАЕВ, О.Е., ГРИЦЕНКО, В.В., МАКАРЧУК, А.В. и др. *Op. cit.*, p. 77.

²⁷¹ КАУНЕНКО, И.И. Исследование межкультурных отношений молодежи в ситуации неопределённости. În: *Tradiții și procese etnice. Ediția a 3-a. Materialele simpozionului*, 31 martie 2022. Chișinău: „Notograf Prim”, 2022, p. 71. ISBN 978-9975-84-157-3.

²⁷² ХУХЛАЕВ, О.Е., ГРИЦЕНКО, В.В., МАКАРЧУК, А.В. и др. *Op. cit.*, p. 84.

²⁷³ КАУНЕНКО, И.И. *Op. cit.*, p. 71.

Astfel, pentru subiecți incluși în grupurile de patriotism (civic, protector, constructiv și emoțional-constructiv), stabilitatea interculturală și interesul intercultural pot fi o resursă semnificativă pentru optimizarea relațiilor interculturale. Astfel de relații promovează o atitudine pozitivă față de dialog, toleranță, înțelegere și interacțiune cu oameni din alte culturi (străini, persoane de alte naționalități și/sau grupuri etnice).

Stabilitatea interculturală și interesul intercultural sunt componente importante ale competenței sociale și profesionale a viitorilor angajați ai Ministerului Afacerilor Interne. Pornind de la faptul că Republica Moldova este o țară multinațională, un polițist comunică zilnic cu oameni de diferite culturi și naționalități.

Între grupuri de patriotism nu se atestă diferențe statistic semnificative.

Pentru a studia toleranța față de incertitudine la cele trei niveluri – al structurilor cognitive, al experiențelor emoționale și al comportamentului – a fost aplicată metoda elaborată de autoarea E.П. Белинская.

Analiza rezultatelor obținute ne permite să concluzionăm că subiecții au prezentat un nivel mai scăzut de toleranță față de incertitudine în sfera cognițiilor ($M=33,31$, $SD=4,18$) și a emoțiilor ($M=31,39$, $SD=5,46$), iar componenta comportamentală este dominantă și mai pronunțată ($M=38,50$, $SD=6,60$).

În Tabelul 2.14 și Figura 2.4 sunt prezentați indicatorii statistici medii cu diferite niveluri de toleranță față de incertitudine pentru întregul eșantion de subiecți.

Tabelul 2.14. Indicatorii statistici medii ai toleranței față de incertitudine pentru întregul eșantion de subiecți

Componenta	M	SD
Comportamentală	38,50	6,60
Cognitivă	33,31	4,18
Afectivă	31,39	5,46

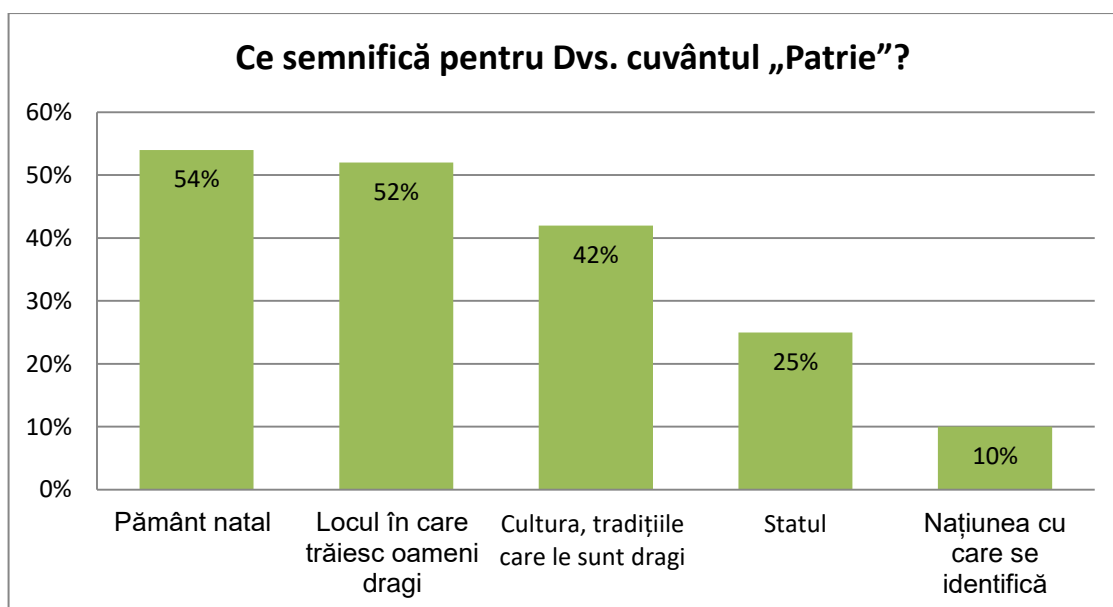
Astfel, subiecții sunt gata să ia decizii și să acționeze eficient în diferite situații. Aceștia sunt toleranți față de incertitudine, acceptând-o ca o normă de viață.

2.4. Percepția socială despre patrie și patriotism

Pentru identificarea factorilor de formare a sentimentelor patriotice la respondenți, au fost folosite două întrebări preluate din chestionarul elaborat de C.M. Науменко.

Pe baza răspunsurilor primite la prima întrebare a chestionarului (Ce semnifică pentru Dvs. cuvântul „patrie”?) putem conchide că pentru subiecți cele mai semnificative sunt următoarele tipuri de răspuns: pământul (orașul/satul) natal, unde au crescut – 54%; locul în care trăiesc oamenii dragi, rudele și prietenii – 52%; cultura, tradițiile care le sunt dragi – 42%; statul, care le acordă anumite drepturi, dar și le impune anumite obligații (serviciul militar, apărarea patriei) – 25%; națiunea cu care se identifică – 10%.

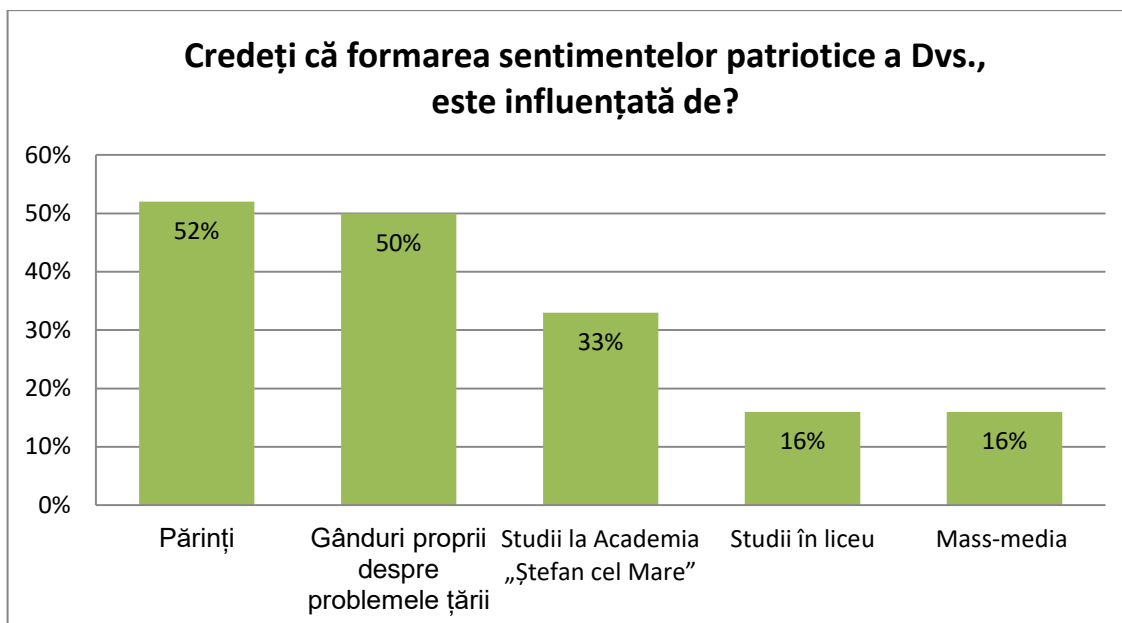
Figura 2.3 demonstrează varietatea de caracteristici ale conceptului „Patrie”, reflectate în conștiința subiecților din întregul eșantion (în termeni procentuali).

Fig. 2.3. Repartizarea răspunsurilor subiecților supuși studiului la întrebarea din chestionar „Ce semnifică pentru Dvs. cuvântul „patrie”?” (în %)

În continuare vom analiza distribuția răspunsurilor subiecților la următoarea întrebare din chestionar: „Credeți că formarea sentimentelor Dvs. patriotice este influențată de ...?”. Din opțiunile de răspuns propuse, 52% din respondenți au ales „părinții”; 50% – „gândurile proprii despre problemele țării”; 33% din respondenți – „studiile la Academia «Ștefan cel Mare»”; 16% – „studiile în liceu”; alte 16% – „mass-media (televiziune, radio, internet etc.)”.

Din Figura 2.4. putem analiza distribuția procentuală a răspunsurilor subiecților incluși în studiu.

Fig. 2.4. Distribuția răspunsurilor respondenților la întrebarea din chestionar „Credeți că formarea sentimentelor Dvs. patriotice este influențată de ...?” (în %)

Analizând răspunsurile, putem concluziona că factorii de bază în formarea conștiinței patriotice sunt părinții/familia. Anume în familie se naște sentimentul de dragoste față de casă, locurile natale, natură, o atitudine grijulie față de trecutul istoric, tradiții, obiceiuri, valori și cultura națională a poporului.

Trebuie de subliniat că 50% din subiecți au remarcat că se gândesc la problemele țării. În opinia noastră, aceasta dovedește că ei nu sunt indiferenți față de locul în care trăiesc, față de orașul lor și, în consecință, față de țara lor. Astfel, se observă o stabilitate a identității patriotice a respondenților.

De asemenea, un rol important în procesul de formare a conștiinței patriotice, conform rezultatelor, îl joacă studiile la Academia *Ștefan cel Mare* a MAI, unde pregătirea studenților are întotdeauna un caracter pronunțat statal-patriotic, acordându-se o atenție deosebită formării conștiinței patriotice a acestora.

Pentru a identifica ideile sociale despre patriotism, respondenților li s-a propus să noteze 5 cuvinte care le apar în minte atunci când aud cuvântul „patriotism”.

Conceptul „patriotism” a fost exprimat de 1.050 de asociații. Vocabularul conceptelor (pentru întregul eșantion) a constituit 204 cuvinte și diferite expresii.

La identificarea categoriilor semantice ne-am bazat pe cercetările antropologului autohton N. Ivanova²⁷⁴, care au fost modificate și completate.

Având în vedere solicitările noastre și răspunsurile primite de la subiecții cercetați, am modificat numărul de categorii și denumirile acestora. Astfel, numărul total de categorii care sintetizează asociațiile exprimate este 19, adică cu 3 mai puțin decât la autoare, adăugându-se următoarele tipuri de categorii: *patrie, calități de patriot, atitudine negativă*.

Aspectul de conținut după categorii:

1. Calități de patriot: curaj, devotament, bărbăție, mândrie, erou, onoare, apărător etc;
2. Calități pozitive (față/despre patriotism): puternic, bun, corect, demn, independent, responsabil ș.a;
3. Patrie: patrie, dragoste față de țară, pământ natal, meleag, sat etc;
4. Atitudine pozitivă: libertate, loialitate, pace, respect, stimă, încredere, frumos ș.a.;
5. Cultură: tradiții, obiceiuri, limbă etc.;
6. Familie: familie, părinți, mamă, tată, bunici, rude ș.a.;
7. Stat: popor, nație, cetățenie, naționalitate, drapel, imn etc.;
8. Casă: casă, casă părintească, pâine de casă etc.;
9. Autoidentificare: identitate, valori, viață, comportament ș.a.;
10. Copilărie: amintiri din copilărie;
11. Istorie: istorie, Ștefan cel Mare;
12. Calități negative: arogant, orb, fricos, fals etc.;
13. Prietenie: amic, prieteni;
14. Fenomene pozitive: bunăstare, bogăție, stabilitate etc.;
15. Religie: credință, religie;
16. Natură: agricultură, natură, codri, izvor ș.a.;
17. Fenomene negative: sărăcie, vijelie, jertfă etc.;
18. Studii: Academia «Ștefan cel Mare», educație;
19. Atitudine negativă: fără sens, deces.

După cum se poate vedea, ideea socială despre patriotism include caracteristici obiective (patrie, țară, istorie, cultură, natură) și caracteristici subiective (calități de patriot, autoidentificare, familie, casă, copilărie). Categoriile obținute au fost calculate sub formă de procente și clasate în conformitate cu rezultatele prezentate în Tabelul 2.15.

---

²⁷⁴ КАУНЕНКО, И.И., КАУНОВА, Н.Г., ИВАНОВА, Н.В. *Идентичность в системе этнопсихологического и этнологического знания в Республике Молдова*. Акад. Наук Молдовы, Ин-т Культурного наследия. Кишинэу: Типogr. «Elan Poligraf», 2015. p. 153. ISBN 978-9975-66-506-3.

Tabelul 2.15. Categoriile de asociații privind ideile despre patriotism (în %)

Categorii	%
Calități de patriot	84,5
Calități pozitive (față/despre patriotism)	78,6
Patrie	70,5
Atitudine pozitivă	63,3
Cultura	49,7
Familie	37,6
Statul	37,9
Casa	17,4
Autoidentificare	7,9
Copilărie	7
Istorie	6,3
Calități negative	6
Prietenie	4,9
Fenomene pozitive	5
Religie	4
Natura	3
Fenomene negative	3
Studii	1,9
Atitudine negativă	1,5

Categoriile „Calități de patriot” și „Patrie” au cei mai înalți indicatori, ceea ce demonstrează că respondenții tind să asocieze conceptul „patriotism” cu asemenea calități, precum: apărător al patriei, familiei, statului. E posibil că aceasta este o trăsătură caracteristică activităților unui viitor ofițer sau lucrător în poliție, unde simțul datoriei civice este văzut ca un semn de vitejie.

Categoriile precum „Calități pozitive” și „Atitudine pozitivă” față de patriotism sunt analizate prin prisma sferei emoțional-senzoriale ca o manifestare a dragostei, admirației, mândriei în raport cu patria și statul.

Atrage atenția și categoria „Cultură”. Predominarea unui număr mare de asociații verbale în această categorie demonstrează existența unui interes față de țara natală și a unui nivel înalt de dezvoltare a identității civice a respondenților.

Rezultate pozitive au fost constatate și în următoarea grupă de categorii: „Familie” și „Stat”. Putem examina aceste rezultate prin prisma familiei, care este elementul principal al societății oricărei țări și face parte din cele mai importante valori sociale. Niciun stat din lume nu se poate lipsi de instituția familiei, deoarece familia este „furnizorul” de cetățeni pentru stat. Astfel, între familie și stat există o relație care formează ideea de patriotism în rândurile tineretului.

În continuare, în afară de categoriile cercetate, au fost examinate asociațiile verbale care au acumulat cel mai mare număr de mențiuni. Aceste componente ale ideilor despre patriotism sunt dominante, prin urmare, din punctul nostru de vedere, luarea în considerare a acestora are o importanță deosebită (Tabelul 2.16).

Tabelul 2.16. Componentele dominante (în afara categoriilor) ale reprezentărilor despre patriotism

Componentele	%
Iubire de Patrie	35,2
Devotament	25,2
Curaj	23,4
Familie	22,5
Tradiții	18,7
Cultură	17,8
Țară	15,3
Mândrie	14,9
Putere	14,8
Casă	14,4
Respect	12,1

Analiza rezultatelor obținute arată că în mintea respondenților „Patriotismul” este asociat cu concepte precum „Dragoste de patrie”, „Mândrie”, „Devotament”, „Curaj”, „Putere” și „Respect”. Acest lucru ne permite să concluzionăm că ideile sociale ale respondenților despre patriotism sunt caracterizate de stabilitate și, de asemenea, coincid cu conținutul majorității definițiilor științifice ale acestui concept, care este considerat de savanți ca o manifestare a dragostei, respectului, mândriei și devotamentului față de patrie.

Remarcăm și următoarele componente dominante, precum „Familie”, „Tradiții”, „Cultură”, „Țară”, „Casă”, unde ideile respondenților despre patriotism sunt asociate, de asemenea, cu familia, casa și tradițiile.

Familia reprezintă primul context de viață, cu semnificație deosebită în edificarea personalității copilului, agentul de bază al socializării, al procesului de însușire temeinică și liber consimțită a normelor, valorilor și regulilor de conduită concordante cu modelul etico-normativ al societății, asigurându-i capacitatea de a exercita adecvat rolurile sociale, participarea conștientă la urmărirea și la realizarea finalităților fixate; orientarea corectă în câmpul moral²⁷⁵.

Familia constituie o întreagă lume în care trăiește un copil, iar părinții sunt primii educatori ai copiilor lor. Este important ca părinții să conștientizeze că în familia lor crește un cetățean, activist și luptător pentru fericirea comună²⁷⁶. A crește și a educa o personalitate armonioasă este visul multor părinți²⁷⁷.

În consecință, familia este unul dintre factorii de formare a conștiinței patriotice, deoarece sentimentul de dragoste față de patrie, țară, oameni și tradiții începe cu dragostea față de familie și cu formarea simțului responsabilității pentru fiecare dintre membrii acesteia.

Așadar, rezultatele obținute demonstrează că respondenții asociază ideea socială de patriotism cu caracteristicile pozitive. Totodată, tinerii în mintea cărora patriotismul apare ca subiect pozitiv, se caracterizează printr-o pronunțată autoidentitate patriotică, o importanță acordată valorilor colective și o identitate etnică pozitivă pronunțată.

Rezultatele obținute la aceasta etapă este confirmarea ipotezei numărul 2, precum că conștiința patriotică a tinerilor este influențată de identitatea etnică pozitivă, convingerea în siguranța lumii, competențele interculturale și toleranța față de incertitudine.

2.5. Formarea conștiinței patriotice în rândurile studenților Academiei Ștefan cel Mare

Studenții Academiei Ștefan cel Mare a MAI al RM fac parte din grupul de vârstă - tineri, de aceea pentru studiul nostru un interes deosebit reprezintă cunoașterea particularităților acestuia.

Un interes pentru formarea personalității este evidențiat în unele lucrări ale autorilor autohtoni, printre care: J. Racu²⁷⁸, Iu Iurchevici²⁷⁹, V. Mocanu, A. Tarnovschi, C. Dolinschi²⁸⁰, N. Silistraru²⁸¹, A. Calancea²⁸², I. Caunenco, O. Chirița²⁸³, etc.

---

²⁷⁵ RUSNAC, S. Rolul familiei în formarea identității în perioada adolescenței: efectele curențelor familiare. În: *Revista de teorie și practică educațională „Didactica Pro...”*. 2007, nr. 5-6 (46), p. 26. ISSN 1810-6455.

²⁷⁶ САВИН, Н.В. Педагогика. Москва: «Просвещение», 1972. с. 217.

²⁷⁷ LOSÎL, E. Adolescenții și factorii de stres. În: *Știință și educație: noi abordări și perspective*. Materialele Conferinței științifice internaționale (vol. 1), 24-25 martie 2023. Chișinău: CEP UPSC, 2023, p. 54. ISBN 978-9975-46-773-5.

²⁷⁸ RACU, J., GORCEAC, C. *Particularități psihologice și factori determinanți în activitatea inovațională la student*. În: *Creativitate și inovare - premise ale excelenței în educație*. Ediția a XVIII-a. Materialele simpozionului

Vârsta, ca o caracteristică integrantă universală a omului, exprimă aspectele dinamice ale dezvoltării sale, care se reflectă în conștiința socială și în cea individuală. Vârsta reprezintă etapele unei anumite perioade de dezvoltare individuală: pruncie (vârsta fragedă), copilărie, adolescență, tinerețe, maturitate, bătrânețe.

Psihologul și pedagogul Л. Выготский²⁸⁴ determină liniile generale ce caracterizează structura internă a procesului de dezvoltare. Teza principală constă în aceea că dezvoltarea, la fiecare etapă de vârstă, este integrală și are o anumită structură. La fiecare etapă dezvoltarea are loc astfel încât se schimbă nu doar unele laturi ale structurii sale, ci se restructurează personalitatea în ansamblu²⁸⁵.

Cercetarea ideilor privind periodizarea vârstelor și limitele oricărei grupe de vârstă cu siguranță este relevantă, deoarece fiecare perioadă de vârstă este semnificativă în procesele de dezvoltare individuală, iar orice grupă de vârstă este semnificativă în procesele de dezvoltare socială. Cu toate acestea, în opinia noastră, studiarea ideilor privind limitele de vârstă ale tinereții are o importanță teoretică și practică deosebită.

Studiul tineretului întotdeauna a prezentat interes pentru savanți, iar în ultimii ani acest interes crește semnificativ. Condițiile moderne de viață influențează orientările valorice și morale ale tinerilor. Această problemă este cercetată în domenii precum: psihologia socială, pedagogia, sociologia, politologia etc.

Există diverse variante de definire a conceptului de „tineret”, care includ înțelegerea acestuia ca un grup sociodemografic mare, care trece prin stadiul de socializare, de formare a orientărilor valorice, caracterizat prin particularitățile sale psihologice și fiziologice inerente și prin subcultura în care tinerii încearcă diverse roluri sociale.

Tineretul este un grup special social și de vârstă, care diferă prin limitele de vârstă și prin statutul său în societate.

---

național cu participare internațională Kreatikon: creativitate-formare-performanță, 30 martie - 1 aprilie 2023. România, Iași, 2023, pp. 13-16. ISSN 2068 - 1372.

²⁷⁹ IURCHEVICI, Iu. Stima de sine - dimensiunea fundamentală a personalității. În: *Analele științifice ale Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul*. 2011, nr. 7, p. 10. ISSN 1875-2170.

²⁸⁰ MOCANU, V., TARNOVSCHI A., DOLINSCHI C. *Psihologia vârstelor: suport de curs pentru studenți*. Chișinău: CEP USM, 2020. 159 p. ISBN 978-9975-152-35-8.

²⁸¹ SILISTRARU, N. *Valori ale educației moderne*. Chișinău, 2006. 176 p. ISBN 978-9975-9685-0-8.

²⁸² CALANCEA, A. *Trainingul de dezvoltare a competențelor afective: ghid pentru formarea practică în consilierea psihologică*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2012. 272 p. ISBN 978-9975-53-096-5.

²⁸³ CHIRIȚA, O., CAUNENCO, I. Determinante socio-psihologice ale formării conștiinței patriotice. În: *Revista științifică „EcoSoEn”*. 2019, nr. 3-4, pp. 187-191. ISSN 2587-344X.

²⁸⁴ ВЫГОТСКИЙ, Л.С. *Психология развития ребенка*. Москва: Изд-во «Смысл», 2004. 512с. ISBN 5-699-03524-9.

²⁸⁵ MOCANU, V., TARNOVSCHI A., DOLINSCHI C. *Op. cit.*, p. 21.

Psihologul și sociologul И.С. КоH²⁸⁶ a acordat o mare atenție studiului tineretului ca grup sociodemografic special. Din punctul de vedere al autorului, „tineretul” este un grup sociodemografic identificat pe baza unei combinații de caracteristici de vârstă și particularități ale statutului social²⁸⁷.

Conceptul de „tineret” este înțeles de unii oameni de știință ca un ansamblu de tineri cărora societatea le oferă posibilitatea dezvoltării sociale, fără a le limita participarea activă în anumite domenii ale vieții societății. Limitele de vârstă pentru clasificarea oamenilor ca tineri variază de la țară la țară. Conform clasificării moderne a perioadelor de vârstă, ce aparține lui V. Quinn, limita de vârstă a tinereții este stabilită între 14-16 și 25-30 de ani sau mai mult, până la 36 de ani inclusiv²⁸⁸, „iar limita superioară a perioadei adulte tinere coincide cu vârsta la care toate organele și sistemele organismului funcționează în condiții și la parametri superiori”²⁸⁹.

Potrivit art. 2 din Legea Republicii Moldova cu privire la tineret, „tânăr/ă se consideră persoana cu vârsta cuprinsă între 14 și 35 de ani”²⁹⁰.

Astfel, tineretul este o generație de oameni care trec prin stadiul socializării, care asimilează calități educaționale, profesionale, civice și care sunt pregătiți de societate pentru a îndeplini roluri de adult. De asemenea, tineretul se poate distinge după locul de reședință: rural sau urban; după tipul de activitate: elevi (liceeni, studenți) sau tineri care muncesc, precum și prin apartenența la o anumită subcultură.

Multe studii științifice actuale abordează diferit conceptul de „tinerețe” și definirea limitelor sale de vârstă:

- *abordarea psihofiziologică* poziționează tinerețea ca o perioadă de ontogeneză între pubertate și maturitatea deplină a individului;
- *abordarea socializării* caracterizează tinerețea din punctul de vedere al proceselor de socializare a individului, al includerii acestuia în diverse grupuri sociale;
- *abordarea stratificării* poziționează tinerii ca un grup sociodemografic de o anumită vârstă, caracterizată prin anumite roluri, statut în societate și poziții sociale;
- *abordarea subculturii* definește tineretul ca un grup social specific, care are un mod de viață, valori, norme culturale, stil de comportament caracteristice;

---

²⁸⁶ КоH, И.С. *Психология юношеского возраста: проблемы формирования личности. Учебное пособие.* Москва: «Просвещение», 1979. с. 93.

²⁸⁷ *Философский энциклопедический словарь.* Ред. кол. Старостин, Б.А., Топоров, В.Н., Аверинцев, С.С. Москва: «Сов. Энциклопедия», 1989. с. 81. ISBN 5-85270-030-4.

²⁸⁸ КВИНН, В.Н. *Прикладная психология. Учебное пособие для студентов вузов и слушателей курсов психологических дисциплин.* СПб.: «Питер», 2000. с. 51. ISBN 5-88782-395-X.

²⁸⁹ МОСАНУ, V., TARNOVSKI A., DOLINSKI, C. *Op. cit.*, p. 124.

²⁹⁰ Legea Republicii Moldova cu privire la tineret, nr.215 din 29.07.2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 23.09.2016, nr.315-328.

• *abordarea sociopsihologică* cercetează tinerii ca reprezentanți ai unei anumite perioade de vârstă, care se caracterizează prin particularități biologice și psihologice specifice.

La vârstele adulte, însă, accentul nu mai este pus pe ceasul biologic, ci pe cel social. Tinerețea se caracterizează printr-o armonizare, stabilizare și maturizare psihică și socială²⁹¹.

Principalele caracteristici ale vârstei sunt:

- echilibru somatic și psihic;
- conștiința propriei valori;
- canalizarea și direcționarea precisă, riguroasă a intereselor și aptitudinilor;
- creșterea responsabilității personale și sociale;
- apariția motivației de muncă, a primelor satisfacții și insatisfacții în muncă;
- angajarea în relații interpersonale²⁹².

Se poate constata că conceptul de „tinerețe” este caracterizat și ca o anumită perioadă de vârstă, și ca un statut social specific al omului în societate, și ca o etapă în dezvoltarea psihică și spirituală a personalității.

Statutul social al tinerilor presupune, alături de identificarea socială continuă a individului, formarea dinamică a autoidentificării. O parte semnificativă a tineretului o constituie anume studențimea, tinerii din instituțiile de învățământ superior, de aceea trebuie remarcată dependența materială de părinți și caracterul potențial al autorealizării depline a majorității tinerilor.

Procesele psihice centrale ale acestei vârste sunt dezvoltarea conștiinței și a conștiinței de sine. Datorită dezvoltării conștiinței, se formează o reglementare direcționată a relațiilor individului cu mediul și cu activitățile sale, iar activitățile de bază ale acestei perioade de vârstă sunt activitatea educațională și cea profesională²⁹³.

Cea mai importantă formație nouă a unui tânăr este dezvoltarea autoeducației, adică a autocunoașterii, iar esența ei constă în atitudinea față de sine. Aceasta include: *elementul cognitiv* (descoperirea „eu-ului”); *elementul conceptual* (ideea despre individualitate, calități și esență); *elementul evaluativ-volitiv* (autoevaluarea/ stima de sine, respectul de sine)²⁹⁴. Stima de sine este vitală pentru echilibrul nostru psihologic și ne afectează performanțele în toate activitățile²⁹⁵.

Dezvoltarea reflecției, adică a autocunoașterii sub formă de reflecții asupra propriilor experiențe, senzații și gânduri, determină reevaluarea critică a valorilor stabilite anterior și a

---

²⁹¹ MOCANU, V., TARNOVSCHI A., DOLINSCHI C. *Op. cit.*, p. 122.

²⁹² *Ibidem*, p. 123.

²⁹³ KOH, I.C. *Op. cit.*, p. 93.

²⁹⁴ *Ibidem*, p. 93.

²⁹⁵ IURCHEVICI, Iu. *Op. cit.*, p. 10.

sensului vieții – posibil schimbarea și dezvoltarea ulterioară a acestora. Sensul vieții este cea mai importantă nouă formație a tinereții și anume în această perioadă de viață problema sensului vieții devine atotcuprinzătoare, ținând cont de perspectiva apropiată și cea îndepărtată²⁹⁶.

Așadar, subiecții studiului nostru sunt studenții Academiei *Ștefan cel Mare* a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova. Deci, ne vom ocupa de cercetarea mai detaliată a acestui grup de tineri.

Trăsăturile caracteristice acestui grup de vârstă (între 18 și 23 de ani), așa cum sunt prezentate de Ф.В. Шарипов, sunt: atitudinea activă față de realitate, tendința spre autocunoaștere, autodeterminare și autoafirmare ca subiect al vieții sociale. Totodată, dorința tineretului de autodeterminare activă se caracterizează printr-o anumită instabilitate (din cauza lipsei unei experiențe de viață suficiente, a subdezvoltării autoeducației, a «neclarității» valorilor morale etc.). Acesta se manifestă prin impulsivitate și dispersie, prin romantism iluzoriu și exotic, dezamăgire și pesimism²⁹⁷. În această ordine de idei, „remediul constă în felul în care îi pregătim pe tineri pentru viață”²⁹⁸.

Perioada de studii la o instituție de învățământ superior este unul dintre importante evenimente din viața omului. Aceasta este perioada de creștere personală și de formare reală a lui ca personalitate, precum și începutul maturizării, ce se caracterizează prin parcurgerea simultană a unui șir de procese specifice, determinate de particularitățile activității educaționale și ale mediului social.

Instituțiile de învățământ superior reprezintă medii sociale care influențează dezvoltarea societății, fiind responsabile de rolul lor esențial în definirea și transmiterea valorilor pe care se bazează societățile noastre. Respectiv, acestea contribuie la formarea cetățenilor, deținători de competențe, capabili de autodezvoltare, cu un profil valoric bazat pe valorile general-umane, orientat spre dezvoltarea comunitară²⁹⁹.

Academia *Ștefan cel Mare* a MAI este o instituție de învățământ superior cu profil polițienesc, parte integrantă a sistemului de educație din Republica Moldova, aflată în subordinea Ministerului Afacerilor Interne. Studenții instituției respective se caracterizează prin unele particularități cum ar fi: spiritul accentuat de echipă; disciplina militară; relațiile

---

²⁹⁶ КОН, И.С. *Op. cit.*, p. 93.

²⁹⁷ ШАРИПОВ, Ф.В. *Педагогика и психология высшей школы: учебное пособие*. Москва: «Логос», 2012. с. 310. ISBN 978-5-98704-587-9.

²⁹⁸ CALANCEA, A. *Op. cit.*, p. 31.

²⁹⁹ IURCHEVICI, Iu. Orientările valorice la studenții militari. În: *Dezvoltarea Armatei Naționale în contextul aprofundării reformelor democratice*. Materialele Conferinței cu participare internațională, 1 martie 2017. Chișinău, 2017, p. 102. ISBN 978-9975-84-033-0.

interpersonale de ierarhizare și cooperare bazate pe existența unor acte departamentale (regulamente, statute) etc.

Dezvoltarea unui student în diferiți ani de studii are unele caracteristici speciale.

Astfel, în anul întâi se rezolvă sarcina de a introduce abiturienții de ieri în formele studentești de viață colectivă. Comportamentul studentului se caracterizează printr-un grad înalt de conformism (acceptarea stării de lucruri existente, a opiniilor predominante și renunțarea la propriul punct de vedere, propriile gânduri și acțiuni); studentului din anul întâi îi lipsește abordarea diferențiată a rolurilor sale. Anume în această perioadă studenții Academiei „Ștefan cel Mare” studiază regulile de disciplină, subordonare și ierarhie militară, prevăzute de un șir de regulamente militare speciale. Aflându-se în primul an de studii la regim de cazarmă, ei au posibilitatea de a se integra treptat la rigorile profesiei de polițist, și a dezvolta unele calități de lucru în echipă.

Anul doi este perioada celei mai intense activități de învățare a studenților. Ei primesc o pregătire generală, se formează cerințele și nevoile lor culturale largi. Procesul de adaptare la învățământul superior este practic finalizat. Pe parcursul acestei perioade studenții încep a se integra treptat în activitatea practică în cadrul subdiviziunilor structurale ale MAI.

Anul trei este începutul specializării și întăririi interesului pentru munca științifică. În această perioadă, studenții, având un bagaj semnificativ de cunoștințe, au posibilitatea de a alege domeniul viitor de activitate, optând pentru una din mai multe specializări, cum ar fi: expertiza criminalistică, urmărirea penală, activitatea specială de investigații etc. Este intensificată și implicarea acestora în unele activități practice.

Anul patru – este caracteristică căutarea intensă a unor modalități și forme mai raționale de pregătire specială. Studenții realizează practica de stat, iar după susținerea examenelor de licență sunt repartizați la serviciu în cadrul diverselor subdiviziuni structurale ale Ministerului Afacerilor Interne și altor structuri de forță statale.

Educația reușită a studenților la o instituție de învățământ superior depinde de mulți factori, unul dintre care este procesul de adaptare, prin care se înțelege „capacitatea unui organism de a-și modifica funcțiile și structurile în raport cu schimbările cantitative și calitative ale mediului înconjurător”³⁰⁰. În cursul adaptării are loc restructurarea proprietăților psihofiziologice și psihologice ale studentului. Specificul adaptării studenților este determinat de

---

³⁰⁰ TIMOFEI, P., CALANCEA, A. Sprijin și inițiativă pentru adaptarea școlară în învățământul special. În: *Preocupări contemporane ale științelor socioumane*. Materialele Conferinței științifice (ediția 9), 6-7 decembrie 2018. Chișinău, 2018, p. 293. ISBN 978-9975-3277-5-6.

condițiile de învățare, de caracteristicile individuale ale acestora și, nu mai puțin important, de caracteristicile vârstei tinere.

Adaptarea studenților în instituția de învățământ superior se împarte în: a) *adaptare profesională*, care este înțeleasă ca adaptare la caracterul, conținutul, condițiile și organizarea procesului de învățământ, dezvoltarea competențelor de independență în activitatea educațională și științifică; b) *adaptarea sociopsihologică* – adaptarea studentului la grupă, la relațiile din grupă, precum și dezvoltarea propriului stil de comportament³⁰¹.

Adaptarea social-psihologică este legată de includerea în noi colective, de orientarea spre viitor: alegerea stilului de viață, a profesiei, a grupurilor de referință. Aceste procese sunt asociate cu actualizarea activității orientate spre valori a studenților din anul întâi și cu autodeterminarea personală³⁰².

Astfel, cu cât mai înalt este nivelul de adaptare, cu atât sunt mai mari tendințele spre auto-actualizare, autonomie, autoînțelegere, autosimpatie și sociabilitate, precum și o evaluare a potențialului propriu, spiritului de inițiativă și a stimei de sine³⁰³.

De asemenea, putem evidenția un alt grup de tineri care studiază la Academia Ștefan cel Mare – aceștia sunt studenții secției cu frecvență redusă. Această formă de învățământ prezintă un mare interes pentru tineri, deoarece le permite să combine studiile cu munca.

Există o serie de factori care determină solicitanții să aleagă anume secția de învățământ cu frecvență redusă a unei instituții: situația financiară a familiei, dorința de a fi independent, concediul de îngrijire a copilului, necesitatea de a obține alte studii superioare etc. Prin urmare, studenții din învățământul cu frecvență redusă sunt, de regulă, tineri (există și studenți mai în vârstă) care doresc să rezolve singuri problemele economice și sociale complexe.

Procesul de educare și socializare a tinerei generații este strâns legat de schimbările din viața socioculturală a tinerilor, generate de societatea aflată în tranziție, care creează noi condiții pentru viața oamenilor, în care se manifestă contradicțiile etapei de reorganizare socială³⁰⁴. Aceasta duce la „modificarea principiilor procesului educațional în instituțiile de învățământ, în

---

³⁰¹ ЕЛГИНА, Л.С. Социальная адаптация студентов в вузе. В: *Вестник Бурятского государственного университета*. 2010, № 5, с. 164. ISSN 1994-0866.

³⁰² ЗИМНЯЯ, И.А. *Педагогическая психология. Учебник для вузов. 3-е изд., пересмотренное*. Москва: МПСИ, 2010. 448 с. ISBN 978-5-9770-0518-0.

³⁰³ РАКУ, Ж. Самоактуализация и уровень притязаний как факторы адаптации в юношеском возрасте. În: *Asistența psihologică la etapa contemporană: realități și perspective. Ed. I. Materialele Conferinței științifice internaționale, 27 octombrie 2023. Moldova, Bălți, 2023, p. 26. ISBN 978-9975-50-314-3.*

³⁰⁴ КАУНЕНКО, И.И. Подготовка социальных психологов в транзитивном обществе. В: *Высшая школа: опыт, проблемы, перспективы*. Материалы XI Международной научно-практической конференции, 29-30 марта 2018 г. Москва: РУДН, 2018, с. 342. ISBN 978-5-209-08642-0.

organizațiile formale și cele informale de tineret”³⁰⁵. Anume datorită educației se schimbă atitudinea subiectului față de lume, el însușește mijloace, posibilități, modalități de a fi flexibil la schimbările ce se produc permanent în societate³⁰⁶.

Democrit considera că calitățile necesare pentru un cetățean adevărat sunt create prin intermediul educației și cer o pregătire specială³⁰⁷.

Tot ce e în stare să facă o persoană la maturitate depinde nu doar de natura sa, de arborele genealogic al său, ci de educație. Și pe lângă faptul că educația este legată de percepție, putem afirma că Democrit a interpretat analiza socio-psihologică a fenomenelor sociale³⁰⁸.

Prezentul și viitorul unei țări depind de patriotismul cetățenilor, de dezvoltarea și creșterea conștiinței civice. În același timp, patriotismul nu este un sentiment înnăscut, el este educat și dobândit în procesul unei activități omenești cu mai multe fațete.

V.A. СУХОМЛИНСКИЙ a adus o mare contribuție la teoria educației patriotice. În lucrările sale „Îmi dau inima copiilor”³⁰⁹, „Nașterea unui cetățean”³¹⁰, „Puterea înțeleaptă a colectivului”³¹¹ este abordat sistemul de muncă al profesorilor pentru educația patriotică a elevilor, care este și astăzi semnificativ. Definind patriotismul drept „dragoste nobilă a poporului pentru patria sa socialistă”, autorul a subliniat că una dintre principalele sarcini educaționale ale unei instituții de învățământ este pregătirea elevilor pentru munca simplă, zilnică pentru societate, pentru activitate patriotică, iar activitatea în sine include dorința de a-și apăra patria, entuziasmul muncii, dragostea de libertate, lupta pentru pace.

În articolul *Pedagogia pentru părinți* se menționează că educarea omului, „a unui bun cetățean, muncitor” necesită o muncă „nobilă, universală”, o muncă mentală, subliniind că „crearea unui om este cea mai înaltă tensiune a tuturor forțelor spirituale”³¹².

Analiza istorică a experienței în sistemul educațional din perioada sovietică a arătat că problemele educației tinerei generații în spiritul patriotismului au ocupat întotdeauna unul dintre

---

³⁰⁵ CHIRIȚA, O. Formarea conștiinței patriotice a studenților Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI prin prisma tradițiilor militare. În: *Revistă de proprietate intelectuală, știință și educație „INTELLECTUS”*. 2022, nr. 2, p. 115. ISSN 1810-7079.

³⁰⁶ SILISTRARU, N. *Op. cit.*, p. 49.

³⁰⁷ CORMAN, I., GOBILĂ, V., BUDEVICI, A. Istoria psihologiei sociale a culturii fizice și sportului (în baza Greciei antice). În: *Probleme actuale privind perfecționarea sistemului de învățământ în domeniul culturii fizice. Ediția a II-a. Materialele Conferinței științifice internaționale*. Chișinău: „Liceum”, 1996, p. 228.

³⁰⁸ *Ibidem*, p. 228.

³⁰⁹ СУХОМЛИНСКИЙ, В.А. *Сердце отдаю детям. 4-ое издание*. Киев: Радянська школа, 1973. 288 с. [citat: 27 decembrie 2022]. Disponibil: <https://studfile.net/preview/3801993/>.

³¹⁰ *Idem*. *Рождение гражданина. 3-е издание*. Пер. с укр. Дангуловой Н. Москва: «Молодая гвардия», 1979. 335с.

³¹¹ *Idem*. *Мудрая власть коллектива: методика воспитания коллектива*. Пер. с укр. Дангуловой, Н. Москва: «Молодая гвардия», 1975. 239 с.

³¹² БИМ-БАД, Б.М., ДНЕПРОВ, Э.Д., КОРНЕТОВ, Г.Б. *Мудрость воспитания: Книга для родителей. 2-е изд., доп.* Москва: «Педагогика», 1989. с. 25. ISBN 5-7155-0053-2.

locurile de frunte. Știința pedagogică din acea perioadă a acumulat o experiență bogată în educația patriotică a generației în creștere, a elaborat modalități și mijloace de influență destul de eficiente, precum și diverse forme și metode de lucru.

După destrămarea statului sovietic, au apărut procese socioeconomice, politice și ideologice importante, care „și-au început propria viață”, zguduind viața publică și complicând realizarea reformelor.

În condițiile lipsei unei ideologii de stat, în sistemul de învățământ s-a creat un vid educațional, care trebuia umplut cu un conținut nou. Astfel, problema educației patriotice a dispărut de fapt din conținutul lucrului cu generația tânără, deoarece în instituțiile de învățământ prioritatea nu era educația, ci învățarea. Scăderea atenției acordate educației patriotice în perioada postsovietică este legată de schimbarea statului și distrugerea fostei ideologii statale, de transformările politice și socioeconomice. De asemenea, un neajuns al acestor schimbări este atenția insuficientă acordată pregătirii umanitare, psihologice și pedagogice a viitoarelor cadre didactice, care, la rândul lor, trebuie să corespundă cerințelor actuale și să acorde atenția cuvenită procesului de formare corectă a conștiinței patriotice și de educare a unei poziții civice, patriotice atât a viitoarelor cadre didactice, cât și a elevilor acestora.

Abordarea problemei educației civic-patriotice ca o componentă a educației morale a tinerilor la etapa actuală se realizează într-o situație complexă, cu contradicții interne, cauzate de creșterea unui șir de tendințe negative. În acest sens, putem evidenția cele mai stringente probleme ale societății moldovenești actuale:

- probleme social-economice;
- oportunități de viață limitate;
- probleme de criminalitate;
- migrarea în scop de muncă.

Rezultatele studiilor efectuate în Republica Moldova oglindesc structura migranților moldoveni, care este următoarea:

- *persoane tinere* – migranții moldoveni sunt formați din partea activă economic a populației; cea mai mare parte a migranților (79%) sunt persoane cu vârsta cuprinsă între 18 și 44 de ani. Vârsta medie la plecare a constituit 29,7 ani;

- *persoane mai instruite* – o trăsătură distinctivă a migrației din Moldova este că o proporție semnificativă a celor care părăsesc țara sunt relativ bine instruiți: 28% din totalul migranților sunt absolvenți ai instituțiilor de învățământ superior, 63% au absolvit studii medii sau învățământ profesional/tehnic;

- *migrația bărbaților este reprezentată la fel ca cea a femeilor*³¹³.

Migrația duce la modificări socio-economice și culturale, ceea ce determină schimbări temporare sau definitive ale realității umane, ale modului de viață și ale personalității celor care pleacă, dar și ale celor rămași acasă³¹⁴. Toate aceste schimbări au condus la o reevaluare a valorilor generațiilor anterioare, la lipsa unor fundamente de viață semnificative în rândul tinerilor, care afectează perspectivele de dezvoltare a personalității și a societății.

Sociologul moldovean V. Blajco, în cercetările sale privind problemele tineretului, a relevat că socializarea tinerilor într-o societate de tranziție capătă trăsături proprii. Condițiile sociale dau naștere la o identificare tranzițională a persoanei (căutarea de sine) și o „conștiința divizată”, apare „omul paradoxal”, care urmărește adesea în activitatea sa scopuri ce se exclud reciproc, în el coexistă cunoștințe, convingeri și atitudini incompatibile. Perioada de transformare influențează și schimbările din sfera valorilor. Cercetătorul constată că schimbările politice și sociale au un impact major asupra evoluției sistemului de valori al societății moldovenești. În sfera socială are loc o dezintegrare a grupurilor și instituțiilor sociale, o stratificare bruscă a populației, care, pe fundalul crizei generale, duce la o dereglare a formelor tradiționale de relații în societate, la un decalaj în orientările valorice ale generațiilor mai în vârstă și mai tinere. Autorul constată la tineri o dereglare a procesului de învățare tradițională și a transmiterii experienței de viață^{315, 316, 317}.

Astfel, problemele psihologice ale educației civic-patriotice a tineretului actual sunt strâns legate de unele aspecte psihosociale, precum:

- a) nivelul scăzut de formare a valorilor morale și etice;
- b) modificările în orientările valorice;
- c) reflectarea în conștiința tinerilor a instabilității sociale și economice.

---

³¹³ *Укрепление взаимосвязи миграции и развития в Молдове*. Кишинэу: CIVIS & IASCI, 2010. 65 с. [citat: 4 ianuarie 2023]. Disponibil: https://brd.gov.md/sites/default/files/document/attachments/12_iasci_civis_consolidarea_legaturii_dintre_migratie_si_dezvoltare_in_moldova_2010_rus.pdf.

³¹⁴ GONȚA, V. Consecințele migrației de muncă a părinților pentru personalitatea copiilor. În: *Revista de teorie și practică educațională „Didactica Pro...”*. 2007, nr. 3-4 (44), p. 38. ISSN 1810-6455.

³¹⁵ БЛАЖКО, В. Особенности этнической самоидентификации населения в Пограничье Республики Молдова. В: *Миссия антропологии и этнологии: научные традиции и современные вызовы*. Материалы XII-го Конгресса антропологов и этнологов России, 3-6 июля 2017 г. Ижевск, 2017, с. 169-170. ISBN 978-5-4211-0180-2.

³¹⁶ *Idem*. Молодежная субкультура в условиях глобализации: изменения и тенденции. В: *Сохранение культурного наследия в странах Европы*. Материалы Международной научной конференции изданы при финансовой поддержке организации «Центрально-Европейская инициатива», 25-26 сентября 2008 г. Кишинэу, 2009, с. 314-316. CZU 008:330.524(4)(082)=135.1= 161.1=111.

³¹⁷ *Idem*. Транзитивное общество - новая среда социализации личности. В: *Личность в межкультурном пространстве*. Материалы IV-ой Международной конференции, посвященной 50-летию Российского университета дружбы народов (ч. I), 19-20 ноября 2009 г. Москва, 2009, с. 53-60. ISBN 978-5-209-03707-1.

În timp ce unele instituții de învățământ și societatea moldovenească în ansamblu au încercat să se adapteze la noile realități apărute în spațiul postsovietic, alte instituții de învățământ, precum Academia *Ștefan cel Mare* a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova, purta și poartă cu mândrie stindardul patriotismului deja format.

Educația militar-patriotică a tinerilor devine din ce în ce mai relevantă, deoarece, fiind o parte integrantă a marelui sistem de educație în societate, reprezintă o activitate sistemică a societății și a statului, care, prin prisma instituțiilor și organizațiilor lor, contribuie la formarea și creșterea devotamentului cetățenilor față de Patrie³¹⁸.

În acest sens, studenții instituțiilor speciale de învățământ superior cu profil polițienesc trebuie să aibă o dorință sinceră de a aduce beneficii statului lor, inclusiv prin prevenirea și combaterea crimei organizate, a corupției și a ilegalităților în general, deci, trebuie să își asume responsabilitatea pentru soarta patriei lor, cu alte cuvinte – să fie patrioți.

Cunoașterea istoriei, culturii și tradițiilor constituie o premisă incontestabilă în menținerea identității unui popor. Bogăția și măreția faptelor de arme săvârșite de predecesori confirmă că instituția militară a fost un însoțitor permanent al poporului nostru. Prin virtuțile și sabia lor, prin strădanie și jertfe, ei ne-au lăsat cele mai mari bunuri de care se poate bucura un popor: independența și credința. Este prioritar de a cultiva respectul față de sistemul de valori al neamului nostru, îndeosebi față de valorile moral-spirituale și cultural-istorice, față de tradițiile noastre³¹⁹.

Principalul element structural al organelor de drept din Republica Moldova sunt ofițerii și subofițerii care, fiind un exemplu de înalte calități spirituale, morale și patriotice, indiferent de circumstanțele externe și interne, urmăresc scopul să protejeze ordinea și securitatea publică.

Din acest considerent, educația patriotică a studenților și a cursanților instituțiilor de învățământ ale Ministerului Afacerilor Interne vizează formarea unei personalități cu calități pronunțate de patriot. Cultivând aceste calități patriotice, este necesar de a transmite tinerilor semnificația și importanța acestor calități pentru activitatea de serviciu și cea de zi cu zi, în scopul creării condițiilor pentru ca ei înșiși să tindă spre autoeducare. Pentru atingerea acestui scop, este important să încercăm să evocăm aceste sentimente și experiențe profunde, asociate cu fenomenul patriotismului, adică să influențăm starea emoțională și psihologică a studenților și a cursanților.

---

³¹⁸ CHIRIȚA, O. *Op. cit.*, p. 115.

³¹⁹ CARP, S., CHIRIȚA, Gh., CARP, T., GÎRBU, E. *Tradiții militare (trecut, prezent și viitor)*. Chișinău: „Bons Offices” SRL, 2013. p. 124. ISBN 978-9975-80-703-6.

Formarea conștiinței patriotice a oamenilor este o sarcină a tuturor instituțiilor de învățământ și educație și a instituțiilor societății noastre. În primul rând, conștiința patriotică este continuă, deoarece acționează la toate etapele vieții omului și pe fiecare metru pătrat al Pământului, după cum a afirmat A.C. Макаренко³²⁰. În al doilea rând, acest sistem este orientat spre formarea integrității personalității omului, a concepției sale dialectico-materialiste despre lume, care se întemeiază pe cele mai bune tradiții ale poporului.

Formarea conștiinței patriotice la studenți trebuie să se desfășoare în cursul unor activități sistematice și bine determinate, iar pentru aceasta este necesar de stabilit pârghiile de influență asupra formării acesteia.

Formarea conștiinței individuale a tânărului este legată nemijlocit de experiența vieții sociale, care se acumulează zilnic. Este important ca această experiență să fie bogată, semnificativă, pozitivă din punct de vedere social³²¹. Cu cât mai dezvoltate sunt la un tânăr deprinderile utile privind conduita socială pozitivă, cu cât mai solide sunt sistemele conștiinței morale, patriotice obișnuite, cu atât mai aproape este conștiința sa patriotică individuală de cea socială și cu atât mai înalt este nivelul conștiinței sale sociale, patriotice.

Conștiința patriotică se manifestă și ca scop, și ca rezultat al activității educative orientate. În pofida unui șir de poziții comune în definirea noțiunii de „sistem al educației patriotice”, specialiștii nu sunt solidari. Astfel, В.С. Чудный înțelege prin sistem al educației patriotice „un complex de măsuri, ansamblul conținutului, formelor și metodelor organizării lor, importanței cognitive și practice diferite în pregătirea tineretului pentru îndeplinirea datoriei sfinte de apărare a Patriei”³²².

Н.М. Конжиев prezintă o interpretare mai largă a noțiunii respective, considerând că ea este „totalitatea unui anumit conținut, a unor metode, direcții și forme organizaționale ce corespund atât principiilor generale ale educației, cerințelor specifice educației patriotice, cât și principiilor abordării sistemice care asigură, dată fiind condiția densității maxime a legăturilor dintre ele, cea mai reușită, orientată și consecventă formare la tineri și elevi – viitori apărători ai Patriei – a unor calități etico-politice, volitive și fizice, precum și a bazelor pregătirii militare și tehnico-militare”³²³.

În opinia noastră, una dintre cele mai eficiente modalități de educație patriotică a studenților Academiei *Ștefan cel Mare* a MAI este formarea conștiinței patriotice pe baza

---

³²⁰ МАКАРЕНКО, А.С. *Воспитание гражданина*. Москва: «Просвещение», 1978. с. 18.

³²¹ CAUNENCO, I., CHIRIȚA, O. Abordarea psihopedagogică în activitatea de formare a conștiinței patriotice la tinerii de astăzi. În: *Revista științifică „EcoSoEn”*. 2020, nr. 3-4, p. 151. ISSN 2587-344X.

³²² ЧУДНЫЙ, В.С. *Военно-патриотическое воспитание школьников*. Москва: ДОСААФ, 1980. с. 14.

³²³ КОНЖИЕВ, Н.М. *Система военно-патриотического воспитания в общеобразовательной школе*. Москва: «Педагогика», 1986. с. 4.

tradițiilor militare. Tradiția, după cum s-a menționat deja, poartă experiența testată de timp, care a permis generațiilor anterioare sau altor grupuri sociale să realizeze un anumit progres, rezultatul fiind fixat în mintea oamenilor ca ceva pozitiv.

O interpretare asemănătoare este dată și de autorul В.Д. Серых, potrivit căruia tradiția este un fenomen social, o trăsătură specifică a relațiilor ce se manifestă în acțiunile, obiceiurile, principiile și normele din cadrul unor grupuri sociale sau naționale, transmise din generație în generație³²⁴.

Tradiția, în opinia autorului S. Carp, este acel principiu de continuitate care leagă trecutul, prezentul și viitorul oricărei societăți și îi conferă consistență în timp. Tradițiile militare, la rândul lor, sunt reguli, obiceiuri și norme de comportament al ostașilor în timpul luptelor și în timpul satisfacerii serviciului militar, formate de-a lungul anilor și transmise din generație în generație³²⁵. Totodată, tradițiile militare ale fiecărui stat continuă să se dezvolte și în prezent, fiind influențate de tradițiile poporului respectiv³²⁶.

Psihopedagogia militară definește tradițiile militare ca fiind reguli, obiceiuri și norme de comportament militar stabilite istoric și transmise din generație în generație³²⁷.

Prin urmare, tradițiile reprezintă acel factor important ce determină viața oamenilor și formează astfel baza conștiinței patriotice. Astfel, tradițiile militare reprezintă un mijloc important de formare a conștiinței patriotice a studenților instituțiilor de învățământ departamentale, precum este și *Academia Ștefan cel Mare*.

Orice colectivitate umană, încă de la primele forme de organizare socială, avea nevoie de o anumită organizare, iar aceasta nu se putea obține decât prin instituirea unei discipline fără de care conviețuirea nu ar fi fost posibilă. Soriginea acestei discipline se află în tradiția militară, căci, după cum se știe, primele norme obligatorii spre respectare de către membrii colectivității se regăsesc anume în arta militară, pentru că în perioada apariției primelor state rolul instituției militare era unul determinant în asigurarea supraviețuirii comunității³²⁸.

Multe izvoare istorice relatează despre calitățile militare ale tracilor și, în particular, ale geto-dacilor. De asemenea, vestigiile arheologice întregesc tabloul trecutului, oferind date ce creează o imagine relativ întregă și clară despre problema menționată. Dansurile temperamentale, exercițiile marțiale, ritualurile la început de vânatoare și de campanii militare

³²⁴ СЕРЫХ, В.Д. *Воинские ритуалы*. Москва: «Воениздат», 1986. с. 5.

³²⁵ CARP, S., CHIRIȚA, Gh., CARP, T., GÎRBU, E. *Op. cit.*, p. 130.

³²⁶ АВЕРИН, А.И., ВЫДРИН, И.Ф., ЕНДОВИЦКИЙ, Н.К. и др. *Начальная военная подготовка: учебник*. 5-е изд. Под ред. НАУМЕНКО, Ю.А. Москва: «Воениздат», 1985. с. 12.

³²⁷ САРГСЯН, А.Н. *Воспитание военнослужащих вооруженных сил Республики Армения на героических традициях*: диссертация кандидата педагогических наук. Москва, 2017. с. 43.

³²⁸ CARP, S., CHIRTOACĂ, I. *Tradiția militară în edificarea normelor de drept și în formarea conștiinței naționale*. Chișinău: „Cartea Militară”, 2018. p. 12. ISBN 978-9975-3163-3-0.

erau un mod de acumulare, conservare și transmitere a cunoștințelor și a deprinderilor din generație în generație. Forța fizică este descrisă și cântată în legende și mituri, iar zeii înzestrați cu o forță supraomenească au fost întruchiparea cultului acestei forțe. S-a constatat că la daci religia se îmbina într-o sinteză inseparabilă cu doctrina militară³²⁹.

În baza experienței acumulate, principalele principii patriotice, precum datoria de a proteja Patria și poporul în caz de necesitate cu prețul propriei vieți, respectul și omagiul acordat generațiilor anterioare etc., au fost transmise tinerei generații. În paralel cu dezvoltarea acestor convingeri, are loc formarea unor calități morale ale persoanei, precum curajul și tăria de caracter.

Țara noastră are o mare moștenire istorică și nenumărate tradiții militare. De exemplu, din aceste tradiții se poate evidenția fidelitatea față de jurământul militar, disponibilitatea de a depăși dificultățile serviciului; dorința de a proteja societatea și statul cu orice preț; perfecționarea continuă a pregătirii speciale și militare etc. Tradițiile militare se referă și la onorarea participanților la război sau la conflicte armate. Tradițiile militare de fidelitate față de jurământul militar, față de cinstirea eroilor care și-au dat viața pentru Patrie contribuie direct la formarea conștiinței patriotice a viitorilor angajați ai organelor de drept.

Metode eficiente de formare a conștiinței patriotice a omului sunt: povestirea, explicația, conversația, prelegerea, discursul, punerea în scenă, conferința, trainingul, exemplul, competiția etc.³³⁰, prin urmare, metodele existente sunt, de regulă, combinate în cadrul tehnicilor pedagogice implementate în procesul diferitelor evenimente.

Așadar, în cadrul Academiei *Ștefan cel Mare* activitatea educațională care vizează formarea conștiinței patriotice a studenților este realizată atât în baza metodelor menționate, cât și prin intermediul tradițiilor militare cu următoarele activități principale:

1. Adunări solemne și evenimente informativ-patriotice cu caracter militar, dedicate unor date istorice importante. Acestea au menirea de a educa studenții în spiritul onorării tradițiilor militare. În astfel de evenimente sunt implicați veteranii, rudele militarilor căzuți la datorie, reprezentanți ai administrației publice, organizațiilor publice, clerului etc. De exemplu, în vederea realizării Planului *Memorie. Onoare. Respect*, aprobat prin dispoziția Guvernului Republicii Moldova nr. 52-d din 19 aprilie 2016, în perioadele martie-mai și septembrie-octombrie 2018, un grup de angajați și studenți ai Academiei *Ștefan cel Mare* a MAI au

---

³²⁹ CARP, S., CHIRIȚA, Gh., CARP, T., GÎRBU, E. *Op. cit.*, p. 34.

³³⁰ ЛЕЗИНА, В.В. *Педагогика: учебное пособие*. Пятигорск: ПГЛУ, 2009. с. 289. ISBN 9785-4220-0017-3.

desfășurat Campania *Cunoaște-ți eroii* în gimnaziile și liceele din raioanele Leova, Telenești, Strășeni, Anenii-Noi, Ialoveni și Dondușeni³³¹.

2. Ritualuri militare, realizate în cadrul unor festivități solemne, conform normelor protocolare, dedicate depunerii jurământului militar al studenților, conferirea primului grad militar de „locotenent”, arborarea și coborârea Drapelului de Stat al Republicii Moldova, acordarea onorului militar, intonarea imnului de Stat al Republicii Moldova, salutul Drapelului de luptă și al gărzii de onoare a Academiei *Ștefan cel Mare*, defilarea gărzii de onoare și a studenților instituției, parada militară, oficierea serviciului divin, depunerea de coroane și flori la monumente și memoriale militare etc.

3. Campanii de informare în cadrul cărora studenții Academiei *Ștefan cel Mare* interacționează cu discipolii instituțiilor de învățământ școlar, cu membrii asociațiilor și cercurilor militar-patriotice, ceea ce contribuie la cultivarea aptitudinilor practice în educarea patriotică a tinerilor.

Pe parcursul existenței sale, Academia Ștefan cel Mare a MAI a realizat vaste cercetări științifice atât în domeniul jurisprudenței, cât și în alte domenii, cum ar fi tradițiile și cultura militară. Rezultatele deosebite în activitatea cultural-educativă și militar-patriotică se datorează inclusiv sprijinului acordat de unele organizații neguvernamentale interesate de domeniul dat. În acest sens, au fost elaborate și prezentate materiale științifico-didactice, au fost organizate numeroase prezentări ale procedeele de luptă inspirate din lucrările istorice. De asemenea, anual au fost desfășurate competiții, concursuri și festivaluri ale tradițiilor militare în satul Tigheci, în orașul Soroca etc. Totodată, un șir de acțiuni de acest fel au fost organizate în unități militare și școli generale la solicitarea administrației publice locale³³².

Odată cu înființarea Centrului pentru Promovarea Tradițiilor Naționale *Vânătorii de Tigheci* (asociație obștească), s-au intensificat și acțiunile de familiarizare a societății civile, îndeosebi a tinerilor, cu cercetările realizate și de implicare a lor în promovarea acestora. Scopul de bază al Asociației constă în fortificarea conștiinței naționale și a sentimentului patriotic; cultivarea respectului și atașamentului cetățenilor Republicii Moldova față de valorile și tradițiile naționale și, în special, față de cultura militară; promovarea valorilor precum credința, demnitatea, devotamentul, onoarea etc.; consolidarea dragostei de neam și de țară prin studierea, păstrarea și propagarea valorilor neamului nostru, manifestând interes și respect, fără discriminare, față de celelalte culturi³³³.

---

³³¹ *Tradiții militare*. [citat 17 noiembrie 2022]. Disponibil: <http://traditii-militare.md/>.

³³² CARP, S., CHIRIȚA, Gh., CARP, T., GÎRBU, E. *Op. cit.*, p. 130.

³³³ *Ibidem*, p. 236.

În decursul ultimilor ani, Academia *Ștefan cel Mare* a MAI, în comun cu Asociația obștească *Tradiții Militare*, Asociația pentru Protecția Bunurilor Culturale din Republica Moldova, Asociația Absolvenților Academiei de Poliție din Moldova *ACAPOLIS*, Centrul pentru Promovarea Tradițiilor Naționale *Vânătorii de Tigheci*, Muzeul Național de Istorie a Moldovei și alte muzee au implementat mai multe proiecte cu caracter educativ, printre care un loc aparte îl ocupă festivalurile tradițiilor militare, desfășurate în mai multe localități din republică³³⁴.

De exemplu, seria de evenimente artistice, care au făcut parte din program, a demarat cu Festivalul Tradițiilor Militare în interpretarea studenților Academiei *Ștefan cel Mare* a MAI, cel mai savurat moment al „Noptii Muzeelor”. Aceștia au ieșit în scenă costumați în „Arcașii lui Ștefan”, „Vitejii de sud”, „Codrenii de Lăpușna” și „Vânătorii de Tigheci” și au oferit publicului reprezentații de excepție prin măiestria mânăirii armelor de luptă din diferite perioade istorice³³⁵.

În 2010, în cadrul Festivalului Tradițiilor Militare, organizat cu ocazia aniversării a 535 de ani de la marea victorie a lui Ștefan cel Mare de la Vaslui, sub drapelele și blazoanele domnitorilor noștri, sub acordurile renumitei opere *Alexandru Lăpușneanu* de Gheorghe Mustea și ale unui recital prezentat de maestrul Mihail Munteanu, argumentând științific, cu referințe la „arhiva neamului”, pe baza vechilor tradiții și a concursurilor militar-patriotice *Viitorul*, care se desfășoară anual în incinta Academiei *Ștefan cel Mare* cu participarea elevilor și liceenilor din instituțiile școlare din municipiul Chișinău, a fost lansat un nou stil de luptă – Stilul Vânătorilor de Tigheci³³⁶.

Totodată, periodic Academia *Ștefan cel Mare* a MAI, în parteneriat cu instituțiile școlare, administrația publică locală, Centrul de Educație Patriotică și Asociația *Tradiții Militare*, în scopul implicării tinerei generații în activități educativ-patriotice organizează și desfășoară competițiile de tir electronic, demonstrarea regulilor de portuniformă etc., destinate elevilor instituțiilor de învățământ gimnazial și liceal³³⁷.

4. Muncă educativă individuală, în cadrul căreia ofițerii și cadrele didactice explică studenților principalele prevederi ale politicii statului în domeniul asigurării legalității, securității și ordinii publice și le insuflă acestora o atitudine conștientă și un sentiment profund de responsabilitate personală.

---

³³⁴ CARP, S., CHIRIȚA, Gh., CARP, T., GÎRBU, E. *Op. cit.*, p. 238.

³³⁵ CORNEȚCHI, A. Noaptea muzeelor - un concept salutar. În: *Studii de muzeologie: Volum dedicat aniversării a 30-a a Muzeului Național de Istorie a Moldovei. Vol. II*. Chișinău: Muzeul Național de Istorie a Moldovei, 2013. p. 84. ISBN 978-9975-80-766-1.

³³⁶ CARP, S., CHIRIȚA, Gh., CARP, T., GÎRBU, E. *Op. cit.*, p. 231.

³³⁷ *Implicarea tinerei generații în activități educativ-patriotice*. [citat: 17 noiembrie 2022]. Disponibil: <https://www.academy.police.md/implicarea-tinerei-generatii-in-activitati-educativ-patriotice>.

5. Educație pe baza exemplului îndeplinirii curajoase și conștiincioase a obligațiilor de serviciu și al depășirii situațiilor de criză, prin perfecționarea continuă a pregătirii speciale. Astfel, Academia *Ștefan cel Mare* realizează multe măsuri de promovare a cultului eroului, prin exemple de fapte mărețe prezentate generațiilor în creștere. În acest context, se aduc exemple și omagii eroilor care și-au pierdut viața sau integritatea fizică în urma unor activități pentru binele Patriei, unii continuând să activeze și să pledeze pentru aceleași idei nobile.

2.6. Concluzii la capitolul 2

Principalul rezultat al acestui studiu empiric este confirmarea ipotezei că conștiința patriotică a tinerilor este influențată de sfera valorică, identitatea etnică, convingeri fundamentale ce țin de atitudinea față de sine, față de lumea care ne înconjoară, de competențe interculturale și toleranță față de incertitudine.

Pe baza rezultatelor obținute în studiul experimental constatativ, am formulat următoarele concluzii:

1. Pe baza rezultatelor obținute, am identificat 4 tipuri de patriotism:

- „*Patriotismul protector*”, care este orientat spre protejarea țării și a mediului sociocultural al acesteia. Pentru un grup cu un patriotism protector cel mai important este să se păstreze valorile tradiționale ale culturii lor. Iar modul tradițional de comportament devine un simbol al solidarității de grup, o expresie a valorilor comune și o garanție a supraviețuirii. Potențialul de consolidare a convingerilor patriotice este semnificativ mai mare în rândul persoanelor care aleg anume această variantă de patriotism.

- „*Patriotismul constructiv*”, care este corelat cu atitudinile pozitive în domeniul relațiilor interetnice, cu nevoia de a menține armonia interetnică și cu posibilitatea manifestării atitudinii critice față de unele fenomene din țara natală, combinată cu nevoia de a acționa activ pentru dezvoltarea acesteia.

- „*Patriotismul civic*”, care se caracterizează prin dragoste pentru Patrie, fidelitate față de istorie, tradițiile și valorile acesteia, atitudine pozitivă față de țară și dorința de a fi util acesteia, precum și prin simțul profund de responsabilitate civică și toleranță.

- „*Patriotismul emoțional-constructiv*”, care se bazează pe un sentiment profund de dragoste pentru patrie și popor, cultură, limbă, natură, istorie, rădăcini, pe disponibilitatea de a-și servi țara.

Este de menționat, că grupul „Patriotism civic” este dominant, ceea ce reprezintă 70% din întregul eșantion de subiecți.

2. Cercetarea realizată a relevat diferențe atât în ceea ce privește valorile de cel mai înalt nivel, cât și valorile individuale din care ele constau. Astfel, cele mai semnificative valori de nivel înalt s-au dovedit a fi „Deschiderea către schimbare”, „Autodeterminare” și „Conservare”. Valoarea cea mai puțin semnificativă este „Autoafirmarea”. Deci, în acest caz putem vorbi despre predominanța valorilor legate de creșterea și dezvoltarea personală, toleranță, bunăvoință și preocuparea pentru bunăstarea celorlalți.

Valorile de „Autoafirmare” sunt mai puțin exprimate. Aceasta înseamnă că pentru respondenți dorința de a controla resursele și de a domina oamenii este mai puțin importantă.

Rezultatele privind valorile individuale arată că cea mai mare prioritate este acordată valorilor „Independență în acțiuni”, „Bunăvoință (*bunăvoință – simțul datoriei și bunăvoință – grijă*)”, „Universalism – grijă pentru ceilalți”. Cea mai mică prioritate este acordată valorilor „Putere (*putere – dominanță și putere – resurse*)”.

3. De asemenea, a fost constatată o relație directă între cele patru tipuri de patriotism în ceea ce privește exprimarea anumitor componente ale valorilor individuale. Astfel, pentru toate cele patru tipuri de patriotism, sunt la fel de semnificativi indicatorii componentelor valorilor individuale – *Independența în acțiuni, Bunăvoința (bunăvoința – simțul datoriei și bunăvoința – grijă), Universalismul – grija pentru ceilalți*.

„Independență – acțiuni” este o valoare ce caracterizează orientarea unei persoane către luarea în mod independent a propriilor decizii cu privire la viața personală, precum și posibilitatea de a avea libertate în acțiunile și în faptele proprii. Valorile „Bunăvoință (*bunăvoință – simțul datoriei și bunăvoință – grijă*)” și „Universalism – grijă pentru ceilalți” constituie un tip „prosocial” de valori ce se bazează pe grijă și bunăvoință în interacțiunile cu cei apropiați și protecția persoanelor slabe, vulnerabile din societate.

4. A fost determinată o diferență statistic semnificativă la manifestarea valorilor individuale între grupurile „Patriotism constructiv” și cel „emoțional-constructiv”. Diferență statistic semnificativă a fost depistată la valoarea numită „Reputație”. În grupul „Patriotism emoțional-constructiv” această valoare are ca scop păstrarea propriei reputații, demnității și respectului în ochii celorlalți. Acest lucru contribuie la dezvoltarea încrederii în sine, la creșterea stimei de sine și a motivației pentru obținerea succeselor.

5. Indicatorii statistici medii ai convingerilor fundamentale ale respondenților ne permit să concluzionăm că în grup, în ansamblu, există o normă de indicatori pentru toate scalele – peste 3,5 puncte. Aceste rezultate indică, în general, un nivel înalt de convingere privind valoarea proprie, o atitudine optimistă a respondenților față de lume și de oamenii din jur, ceea ce contribuie la o mai mare stabilitate psihologică și succes în viața cotidiană.

Componentele convingerilor fundamentale „Valoarea *eului* propriu” și „Bunăvoința lumii” sunt predominante în toate grupurile de patriotism, în care valorile medii ale indicatorilor pentru toate scalele se încadrează în limitele normei. Astfel de viziuni optimiste asupra lumii ne permit să afirmăm că pentru tineretul studios, indiferent de grupul de patriotism din care face parte, rezultatul rămâne neschimbat – respondenții sunt capabili să vadă în mediul social actual perspective pentru propria lor dezvoltare și construirea unui viitor în țara lor.

6. În rândul respondenților a fost relevată o autoidentificare etnică pozitivă. De asemenea, s-a mai atestat faptul că stereotipurile etnice ale subiecților incluși în grupurile *patriotism civic*, *protector*, *constructiv* se caracterizează prin niveluri înalte de ambivalență. Respondenții incluși în grupul *patriotismului emoțional-constructiv* au cel mai scăzut indicator de severitate și direcție a stereotipurilor etnice, dar cel mai înalt nivel de ambivalență în comparație cu grupurile menționate mai sus.

Autostereotipul respondenților incluși în cele patru grupuri de patriotism este unul pozitiv, se caracterizează prin orientare emoțională scăzută și severitate.

7. În cursul obținerii rezultatelor privind competența interculturală a respondenților au fost identificate scoruri mari la scalele „Stabilitate interculturală” și „Interesul intercultural”. Aceste rezultate demonstrează capacitatea tinerilor de a stabili relații și de a atinge o înțelegere reciprocă cu reprezentanții altor culturi pe baza recunoașterii valorilor lor culturale, spirituale și materiale și a unei atitudini tolerante față de diferențele lor de comunicare, comportament și mod de viață.

Scalele *Stabilitate interculturală* și *Interesul intercultural* sunt, de asemenea, dominante în toate cele patru grupuri de patriotism. Astfel, pentru subiecții incluși în grupurile „*patriotism civic*”, „*patriotism protector*”, „*patriotism constructiv*” și „*patriotism emoțional-constructiv*”, stabilitatea interculturală și interesul intercultural ridicat reprezintă o resursă semnificativă pentru relațiile interculturale.

Stabilitatea interculturală și interesul intercultural sunt componente importante ale competenței sociale și profesionale a viitorilor angajați ai Ministerului Afacerilor Interne. Pornind de la faptul că Republica Moldova este o țară multinațională, un polițist comunică zilnic cu oameni de diferite culturi și naționalități.

8. Rezultatele obținute în procesul studiului toleranței față de incertitudine a respondenților (la nivelul întregului eșantion) au demonstrat un nivel mai scăzut de toleranță față de incertitudine în sfera cognițiilor și emoțiilor, iar componenta comportamentală este dominantă și mai pronunțată. Aceste rezultate ne permit să concluzionăm că respondenții manifestă o disponibilitate de a acționa în situații de incertitudine, de a lua inițiativa și de a căuta noi

oportunități de dezvoltare, de manifestare a abilităților și aptitudinilor lor în societatea modernă de tranziție.

9. În baza analizei empirice am putut identifica varietatea de caracteristici ale conceptului „Patrie”, reflectate în conștiința respondenților. Astfel, în fruntea clasamentului se află următoarele aspecte: pământ natal (oraș, sat), locul unde au crescut (54%); locul în care trăiesc oamenii dragi (rude și prieteni) (52%); cultura, tradițiile care le sunt dragi (42%). Circa o pătrime au menționat statul, care le acordă anumite drepturi, dar și le impune anumite obligații – serviciul militar, apărarea patriei (25%).

De asemenea, evidențiem factorii care – în opinia respondenților – au influențat formarea acestor sentimente față de patrie. Primele poziții în clasament au fost ocupate de: părinți (52%); gândurile proprii despre problemele țării (50%); studiile la Academia *Ștefan cel Mare* (33%).

Trebuie de subliniat că 50% din subiecți au remarcat că se gândesc la problemele țării. În opinia noastră, aceasta dovedește că ei nu sunt indiferenți față de locul în care trăiesc, față de orașul lor și, în consecință, față de țara lor. Astfel, se observă o stabilitate a identității patriotice a respondenților.

10. Metoda asociațiilor verbale libere ne-a permis să interpretăm ideile sociale ale respondenților despre *patriotism* și despre factorii ce influențează procesul de formare a acestuia. Unii dintre cei mai înalți indicatori sunt categoriile: „Calități de patriot”; „Patrie”; „Calități pozitive” și „Atitudine pozitivă” față de patriotism, precum și „Cultură”. Aceste rezultate demonstrează că respondenții tind să asocieze conceptul de patriotism cu calitatea de apărător al Patriei, familiei și statului. De asemenea, ei percep conceptul de patriotism prin prisma sferei emoțional-senzoriale ca o manifestare a dragostei, admirației, mândriei în raport cu patria lor, cu țara și statul lor cu istoria, tradițiile, valorile sale, fapt care, la rândul său, are un efect pozitiv asupra stării psihologice bune, cu o dezvoltare la nivel înalt a identității civice a tinerei generații.

11. Procesul de educare a generației în creștere este strâns legat de schimbarea condițiilor politice și economice ale societății. Schimbarea vieții socioculturale a tinerilor duce la transformarea principiilor procesului educațional din instituțiile de învățământ, însă pregătirea studenților (viitorilor ofițeri) la Academia *Ștefan cel Mare* a MAI are întotdeauna un caracter pronunțat statal-patriotic, acordându-se o atenție deosebită formării conștiinței patriotice a acestora. Viitorul ofițer este educat astfel încât principalul este serviciul nu prin constrângere, ci din dragoste pentru munca profesională, punându-și inima și sufletul în ea.

12. Pregătirea corespunzătoare a viitorilor ofițeri trebuie să fie orientată spre stabilirea în conștiință și în sentimente a valorilor, atitudinilor și convingerilor patriotice, a înaltelor calități morale psihosociale și profesionale, a responsabilității pentru soarta Patriei și disponibilității de a

o apăra. Una dintre activitățile educaționale care vizează formarea conștiinței patriotice a studenților Academiei *Ștefan cel Mare* constă în cunoașterea istoriei, culturii și tradițiilor militare.

3. CERCETAREA EXPERIMENTALĂ PRIVIND DEZVOLTAREA CONȘTIINȚEI PATRIOTICE A TINERETULUI STUDIOS

3.1. Fundamentarea metodologică a programului de training pentru formarea și dezvoltarea conștiinței patriotice

Asupra formării și dezvoltării conștiinței patriotice a tineretului studios modern influențează un șir de instituții sociale, precum: familia, instituțiile de învățământ, mediul imediat, mass-media etc.

Formarea și dezvoltarea conștiinței patriotice a tineretului studios de la Academia *Ștefan cel Mare* se desfășoară pe etape, atât în cadrul *activităților educaționale* (cunoașterea istoriei, culturii și tradițiilor militare), cât și *în afara orelor*, de exemplu: participarea la cercuri, la activitatea asociațiilor obștești, la competiții, la activități de voluntariat etc.). Formarea conștiinței patriotice depinde de cunoștințele, ideile, opiniile tinerilor, de sistemul de orientări valorice și relațiile lor valorice.

Astăzi nu există încă o metodă universală de formare și dezvoltare a conștiinței patriotice, însă unul din instrumentele eficiente poate fi trainingul. Termenul *training* înseamnă „pregătire, instruire, antrenament”. Antrenamentul este una dintre metodele interactive de pregătire psihosocială și de dezvoltare a calităților și proprietăților personalității.

Învățarea interactivă este o formă specială de organizare a activității cognitive, o modalitate de cunoaștere realizată sub forma unor activități comune ale studenților, în care toți participanții interacționează între ei, fac schimb de informații, rezolvă probleme împreună, modelează situații, evaluează acțiunile altora și propriul lor comportament și se cufundă într-o atmosferă reală de cooperare în afaceri pentru a soluționa o anumită problemă.

În cursul studiului empiric de constatare am identificat un grup de subiecți care au făcut alte alegeri, pe care l-am numit „*Altele*”, acești studenți oferind răspunsuri ambigue, conform chestionarului „percepția despre patriotism”, de aceea nu i-am putut atribui unuia dintre tipurile de patrioți. Rezultatele obținute ne-au determinat să căutăm anumite rezerve pentru dezvoltarea calităților lor civice și patriotice.

Astfel, ne-am propus **scopul** să elaborăm și să testăm experimental un program de training „Dezvoltarea conștiinței patriotice” pe studenți din grupul „*Altele*”, care să urmărească dezvoltarea conștiinței patriotice, a calităților de cetățean, de patriot cu simțul responsabilității, dragoste și mândrie pentru Patria, țara lor, pentru oameni, limbă și natură.

Obiectivele cercetării experimentale:

1. Elaborarea unui program de formare care vizează dezvoltarea conștiinței patriotice a tineretului studios din grupul „Altele”.
2. Aplicarea programului „Dezvoltarea conștiinței patriotice” pe cele trei dimensiuni: „cognitiv-informativă”, „emoțional-evaluativă” și „reglator-comportamentală”.
3. Evaluarea eficacității programului de dezvoltare a conștiinței patriotice a tineretului studios din grupul „Altele”.

Ipoteza experimentului formativ: dezvoltarea conștiinței patriotice a tineretului studios este posibilă dacă aceștia sunt incluși într-un program de instruire special conceput și axat pe autoidentificare (autocunoaștere), înțelegere și experimentare a identității lor sociale (etnice, civile), în legătură cu activitatea profesională.

Descrierea eșantionului de cercetare experimentală. Cercetarea experimentală a fost formată din 18 subiecți din rândul respondenților din cercetarea constatatoare, și anume un grup de subiecți pe care l-am numit „Altele”. Acest grup de subiecți nu a putut fi atribuit la nici unul dintre tipurile de patrioți, deoarece subiecții au făcut alte alegeri, oferind răspunsuri ambigue conform chestionarului „Percepția despre patriotism”.

Acești subiecți au fost împărțiți în grupul experimental și cel de control. Cu grupul experimental (9 persoane) a fost realizat programul de training „Dezvoltarea conștiinței patriotice”, iar în privința grupului de control (9 persoane) nu a fost aplicată nicio intervenție psihologică.

După posibilitate, s-a asigurat omogenitatea (după vârstă, statut social, sex) grupului experimental și a celui de control. Astfel, grupul experimental formativ a constituit un număr de 9 subiecți (genul masculin – 5 și cel feminin – 4), cu vârsta cuprinsă între 21-23 de ani. Aproape în format similar a fost și grupul de control, care, la fel, a constituit un număr de 9 subiecți (genul masculin – 6 și cel feminin – 3), cu vârsta cuprinsă între 20-23 de ani.

În timpul desfășurării cercetării experimentale, toți subiecții și-au dat acordul de a participa la experiment, cu condiția că ei vor rămâne anonimi.

Trebuie de menționat că la implementarea programului de formare înțelegeam că munca de dezvoltare a conștiinței patriotice este un proces destul de complex, de durată și în viitor trebuie să devină subiectul unui studiu separat. Cu toate acestea, am pornit de la faptul că experiența noastră în cercetarea acestui subiect ar putea deveni fundamentul dezvoltării uneia dintre variantele proiectului de programe pentru formarea și dezvoltarea conștiinței patriotice.

Principiile fundamentale la elaborarea programului formativ „Dezvoltarea conștiinței patriotice” reies din următoarele teorii:

- **Teoria cultural-istorică a lui Л.С. Выготский:**

1) Procesele (funcțiile) psihice superioare apar în timpul interiorizării experienței sociale (culturii).

2) Procesul de interiorizare are loc în timpul interacțiunii sociale (copil – adult, profesor – elev) și poate fi exprimat prin formula „de la inter- la intro-”.

3) Procesele psihice superioare (conștiința, gândirea, memoria, atenția etc.) sunt mediate de semne, iar semnele reprezintă instrumente mintale cu ajutorul cărora omul gestionează procesele propriului psihic, astfel făcându-le voluntare și conștiente³³⁸.

- **„Psihologia individuală”** a lui A. Adler. Conform acestei teorii, conștiința joacă rolul principal în dezvoltarea personalității. Autorul a analizat mai multe concepte ce influențează formarea personalității, care se intersectează unele cu altele. Iată unele dintre aceste concepte: **stilul de viață**, care include o combinație unică de trăsături, tipuri de comportament și obiceiuri care, luate împreună, determină o imagine unică a existenței individului³³⁹; **interesul social** – oamenii sunt ființe sociale și dacă doresc să se înțeleagă mai profund pe ei înșiși, trebuie să ia în considerare relațiile lor cu alte persoane și – mai larg – cu contextul sociocultural în care trăiesc. Interesul social nu apare automat, ci trebuie să fie dezvoltat în mod conștient. El este educabil și produce rezultate prin îndrumare și antrenament adecvat. Se dezvoltă într-un mediu social³⁴⁰; **creativitatea** – stilul de viață se formează sub influența abilităților creative ale personalității, adică fiecare om are posibilitatea de a-și crea liber propriul stil de viață. În cele din urmă, oamenii înșiși sunt responsabili pentru cine devin ei și pentru modul în care se comportă. Această forță creatoare este responsabilă de scopul vieții omului, determină metoda de atingere a acestui scop și contribuie la dezvoltarea interesului social. Aceeași forță creatoare influențează percepția, memoria, fanteziile și visele. Ea face din fiecare om un individ liber (autodeterminat)³⁴¹.

- **„Teoria identității sociale”** a lui H. Tajfel și J. Turner. Identitatea socială era înțeleasă ca parte a „conceptului Eu” ce apare în momentul în care individul conștientizează apartenența sa la un grup, precum și atașamentul emoțional și acceptarea valorilor acestui grup. Baza acestei teorii o constituie următoarele concepte: **categorizarea socială** – procesul cognitiv prin care individul își ordonează mediul social prin distribuirea obiectelor sociale (inclusiv oamenii din jurul său și pe sine însuși) în grupuri („categorii”), care sunt similare din punctul de

---

³³⁸ ПЕТРЕНКО, В. *Многомерное сознание: психосемантическая парадигма*. Москва: «Эксмо», 2013. с. 59. ISBN 978-5-699-64933-4.

³³⁹ ХЬЕЛЛ, Л., ЗИГЛЕР, Д. *Op. cit.*, p. 171.

³⁴⁰ *Ibidem*, p. 174.

³⁴¹ ХЬЕЛЛ, Л., ЗИГЛЕР, Д. *Op. cit.*, p. 177.

vedere al criteriilor semnificative pentru individ; **identificarea socială** – procesul în care individul se atribuie pe sine la anumite categorii sociale, experiența sa subiectivă de apartenență socială de grup; **comparația socială** – procesul de corelare a caracteristicilor calitative ale diferitelor grupuri sociale, al cărui rezultat este stabilirea diferențelor dintre ele, adică diferențierea dintre grupuri³⁴².

- „**Abordarea ecoculturală**” a lui R.J. Berry. Modelul ecocultural oferă o largă structură conceptuală, în cadrul căreia pot fi examinate asemănările și deosebirile în funcționarea psihologică a omului (atât la nivel individual, cât și la nivel de grup), luând în considerare două surse principale de influență (ecologică și sociopolitică) și seria de variabile ce leagă această influență cu caracteristicile psihologice. Acestea includ adaptările culturale și biologice la nivel de populație și patru procese de transmitere: 1) enculturația, 2) socializarea, 3) genetica și 4) aculturația. Aceste patru procese de transmitere sunt căile prin care caracteristicile populaționale sunt încorporate în repertoriul comportamental al indivizilor³⁴³.

Totodată, ne-am bazat pe munca experimentală de formare aparținând cercetătorilor autohtoni I. Caunenco, L. Gașper³⁴⁴, L. Horozova³⁴⁵ ș.a.

Programul de formare „**Dezvoltarea conștiinței patriotice**” influențează trei componente structurale importante ale conștiinței patriotice: „cognitiv-informativ”, „emoțional-evaluativ”, „reglator-comportamental” și, corespunzător, este împărțit în trei blocuri semantice (Tabelul 3.1).

Tabelul 3.1. Blocurile semantice ale programului de formare „Dezvoltarea conștiinței patriotice”

Blocuri semantice	Conținut
Blocul I <i>Cognitiv-informativ</i>	1. Autoidentificare (cunoștințe despre sine, istoria familiei sale și tradițiile familiei). 2. Cunoașterea istoriei Republicii Moldova, înțelegerea sarcinilor cu care se confruntă țara și a datoriei patriotice personale.

³⁴² *Social Identity Theory In Psychology (Tajfel & Turner, 1979)*. [citat: 20 ianuarie 2023]. Disponibil: <https://www.simplypsychology.org/social-identity-theory.html>.

³⁴³ BERRY, J.W. Ecocultural Psychology. In: *Cultural-historical psychology*. 2019, Vol. 15, no.4, p. 8. ISSN: 1816-5435.

³⁴⁴ КАУНЕНКО, И., ГАШПЕР, Л. Поиски путей повышения этнокультурной компетентности педагогов. În: *Educația multiculturală ca mijloc de management al diversității și de integrare în societatea polietică*. Materialele Conferinței internaționale. Chișinău, 2005, pp. 233-240.

³⁴⁵ ХОРОЗОВА, Л.Ф. *Этническая идентичность студенческой молодежи в условиях трудовой миграции населения АТО Гагауз Ери*: диссертация на соискание учёной степени доктора психологии. Кишинэу, 2017. 225с.

<p>Blocul II <i>Emoțional-evaluativ</i></p>	<p>Stimularea:</p> <ul style="list-style-type: none"> • interesului pentru studierea culturii, tradițiilor, obiceiurilor și valorilor poporului său; • respectului și toleranței față de alte popoare, obiceiurile și cultura acestora; • dragostei și mândriei pentru țara sa, poporul său, limba maternă, natură.
<p>Blocul III <i>Reglator-comportamental</i></p>	<p>A stimula:</p> <ul style="list-style-type: none"> • participarea activă și conștientă în activități de muncă prin combinarea intereselor personale cu cele publice, cum ar fi: participarea la evenimente caritabile; vizitarea muzeelor, teatrelor, bibliotecilor; cooperarea cu semenii și interacțiunea cu persoane de diferite vârste (ajutându-i pe cei mai tineri și colaborând cu cei mai în vârstă); • devotamentul față de profesia aleasă; • disponibilitatea de a-și apăra Patria și de a servi interesele acesteia.

Pentru toate cele trei blocuri ale programului de formare au fost organizate lecții, în cadrul cărora erau realizate sarcinile de instruire, de dezvoltare și educaționale.

Blocul I „Cognitiv-informativ” presupune: a) înțelegerea și conștientizarea de sine ca fiind în continuă schimbare, unic, depășind „conceptul eului” primar; înțelegerea punctelor forte și celor slabe ale propriei personalități, întărirea stimei de sine, conștientizarea versatilității și a multilateralității eului său, acceptarea de sine și tendința spre autoperfecționare; b) conștientizarea apartenenței la grupul etnic propriu – la rădăcini, origini; c) formarea propriei identități sociale (etnice, civice).

Lecția 1. „Imaginea de sine (Imaginea eului).” Scopul: a se conștientiza pe sine ca subiect al acțiunii și calitățile personale corespunzătoare.

Lecția 2. „Arborele genealogic”. Scopul: vizualizarea imaginii familiei sale, analiza independentă a sistemului de relații familiale și reprezentarea vizuală a familiei ca sistem de conexiuni care dau viață omului și constituie un suport în viață.

Lecția 3. „Portretul cetățeanului modern”. Scopul: conștientizarea sentimentului de mândrie pentru țara sa, dezvoltarea identității civice.

Blocul II „Emoțional-evaluativ” presupune: a) stimularea interesului pentru studierea culturii, tradițiilor, obiceiurilor și valorilor poporului său și ale altor popoare; b) consolidarea poziției civice prin formarea unui comportament tolerant în rândul participanților.

Lecția 4. „Oameni interesanți”. Scopul: stimularea interesului pentru studierea culturii, tradițiilor, obiceiurilor poporului său și ale altor popoare. Formarea conștientizării universalității valorilor și idealurilor umane fundamentale pe baza comparației particularităților mentalității propriului popor cu ale celorlalte popoare.

Lecția 5. „Toleranța – cheia succesului.” Scopul: încurajarea manifestării unui comportament, unei atitudini tolerante față de alte persoane și față de opiniile altora.

Lecția 6. „Țara mea – Republica Moldova”. Scopul: formarea sentimentului de patriotism prin prisma dragostei și mândrii pentru țara sa, poporul său, limba maternă, natură.

Blocul III „Regulator-comportamental” presupune: dezvoltarea/stimularea înțelegerii de către participanți a unicității și valorii contribuției fiecărei persoane la dezvoltarea țării și a societății; b) creșterea eficienței comunicării profesionale; c) formarea și perfecționarea abilităților de interacțiune productivă.

Lecția 7. „Aspectul forte”. Scopul: dezvoltarea sentimentului de „Noi” ca participare în echipă și în societate în ansamblu. Capacitatea de a interacționa cu ceilalți într-o situație specifică, aprobarea metodelor de comunicare interpersonală.

Lecția 8. „Fapte bune”. Scopul: formarea unei poziții civice active ca una dintre cele mai importante valori spirituale, morale și sociale. Formarea calităților, aptitudinilor și pregătirii profesionale semnificative pentru manifestarea lor activă în diverse sfere ale vieții sociale.

Consolidarea și reflecția asupra lecției și a trainingului în ansamblu. Participanții la formare răspund la următoarele întrebări ale moderatorului:

- Ce ați aflat nou în urma desfășurării trainingului?
- S-au schimbat ideile, convingerile, opiniile Dvs. față de patriotism?
- Ce concluzii ați făcut în urma desfășurării trainingului?

Pentru a asigura o mai mare eficacitate a lecțiilor de instruire, moderatorul discută cu participanții principiile și regulile specifice de lucru în grup:

1. *Principiul „Confidențialității”*. Tot ce se menționează într-un grup cu privire la anumiți membri trebuie să rămână în cadrul grupului. Aceasta este o cerință etică clară, care este o condiție pentru crearea unei atmosfere de siguranță psihologică și promovare a autodezvăluirii. Respectarea acestui principiu contribuie la dezvoltarea unor relații de încredere, deschidere și sinceritate în comunicare.

2. *Principiul „Sincerității și deschiderii”*. Acesta are scopul creării condițiilor pentru manifestarea deschiderii, onestității și încrederii în comunicarea participanților. Sinceritatea și deschiderea contribuie la stabilirea feedback-ului, adică la primirea acelei informații atât de importante pentru fiecare participant și care declanșează nu numai mecanismele de conștientizare de sine, ci și cele de interacțiune interpersonală.

3. *Principiul „Aici și acum”*. Acest principiu direcționează participanții la training să se asigure că subiectul analizei îl constituie în mod constant procesele ce au loc în grup în momentul de față, gândurile care apar în acest moment. Cu excepția anumitor cazuri specificate,

proiecțiile în trecut și în viitor sunt interzise. Principiul concentrării asupra prezentului contribuie la reflecția profundă a participanților, concentrându-se pe ei înșiși, pe gândurile și sentimentele lor și pe dezvoltarea abilităților de autoanaliză.

4. *Principiul „Eu”*. Atenția principală a participanților trebuie să se concentreze asupra proceselor de autocunoaștere, introspecție și reflecție. Chiar și evaluarea comportamentului unui membru al grupului ar trebui să se facă prin exprimarea propriilor stări și sentimente apărute. Principiul presupune respingerea afirmațiilor în formă generalizată: „noi considerăm...”, „avem altă părere...” etc. Toate enunțurile trebuie formulate folosind pronume personale la singular: „simt/gândesc/cred”, „mi se pare...”.

5. *Principiul „Activității”*. Acest principiu presupune includerea tuturor participanților la formare într-o conlucrare activă. Eficacitatea trainingului pentru fiecare participant este în mare măsură determinată de gradul de implicare personală în toate evenimentele și procedurile desfășurate. Scopul unei astfel de implicări, pe lângă crearea unei motivații suplimentare, este autocunoașterea, cunoașterea partenerului și a grupului în ansamblu.

În continuare prezentăm descrierea uneia dintre ședințele de training pe care le-am desfășurat cu studenții din grupul experimental (GE), iar descrierea completă a programului de formare este prezentată în Anexa 3.

Lecția 6. „Țara mea – Republica Moldova”. Scopul: formarea sentimentului de patriotism prin prisma dragostei și mândriei pentru țara sa, poporul său, limba maternă, natură.

1. *Exercițiul-încălzire „Pantomimă”*. Scopul: încălzirea grupului; înlăturarea tensiunii psihice și fizice statice.

Descrierea exercițiului. Participanții la training se ridică și încep să se miște haotic. Moderatorul formulează exerciții pantomimice și participanții trebuie să le demonstreze prin mimică și gesturi. Exemple de exerciții pantomimice: „Înfloriți ca florile”; „Ofiliți-vă ca iarba la sfârșitul toamnei”; „Să zburăm ca păsările”; „Un polițist merge pe schiuri”; „Lupul se furișează după iepure”; „Rațele înoată”; „Pinguinii merg”; „Gâdacul s-a răsturnat pe spate”; „Caii galopează”; „Studenții curăță zăpada”.

Întrebări pentru discuție și reflecție :

- Cum v-ați simțit în timpul executării exercițiilor?
- Ce v-a plăcut să faceți și ce nu v-a plăcut?

2. *Exercițiul „Moldova – Turism”*

Descrierea exercițiului. Grupul este împărțit în echipe de 3-4 persoane. Fiecărei echipe i se solicită să creeze o reclamă turistică (video comercial), care să atragă cetățenii străini ca turiști în Republica Moldova. De exemplu, se pot descrie: cultura și tradițiile poporului, personalitățile

istorice, istoria satului sau a orașului, istoria familiei ; obiceiuri, ritualuri, bucătăria națională, familiarizarea cu natura, arhitectura, arta populară etc.

Apoi fiecare echipă oferă propria publicitate turistică. Este important să fie motivați participanții la training să creeze o reclamă originală, cu multe detalii.

Întrebări pentru discuție și reflecție:

- Ce este comun și ce e deosebit în publicitatea turistică prezentată de fiecare grup?
- Care a fost principala impresie pe care au avut-o participanții în urma exercițiului? Ce își amintesc cel mai mult?

3. Vizionarea filmului documentar „Ștefan cel Mare. Istoria Moldovei”

Filmele istorice contribuie la formarea sentimentelor patriotice, a mândriei pentru țara sa, precum și la un sentiment de apartenență, comunitate și unitate.

Întrebări pentru discuție și reflecție:

- Ați simțit vreo schimbare în starea Dvs. emoțională după vizionarea acestui documentar?
- Care subiect V-a impresionat cel mai mult?

Consolidarea și reflecția asupra lecției

3.2. Analiza și interpretarea rezultatelor cercetării

În acest capitol este descrisă analiza rezultatelor eficacității programului de instruire dezvoltat și testat în timpul experimentului formativ. Compararea rezultatelor din grupul de control cu cele din grupul experimental ne-a permis să evaluăm eficacitatea lucrului desfășurat.

Realizarea programului de formare „Dezvoltarea conștiinței patriotice” a avut ca scop dezvoltarea conștiinței patriotice a tineretului studios și s-a desfășurat pe parcursul a două luni. Durata fiecărei lecții a constituit aproximativ 3 ore astronomice, cu o pauză de 15 minute. Frecvența întâlnirilor – 1 dată pe săptămână.

În studiul de control am folosit aceeași tehnică de diagnosticare ca la etapa de constatare a lucrării: chestionarul „Percepția despre patriotism”.

Totodată, în scopul analizei calitative a rezultatelor trainingului (evaluare post-formare) a fost folosit „Chestionarul cu opinii” despre programul de formare „Dezvoltarea conștiinței patriotice”.

Rezultatele studiului în baza chestionarului „Percepția despre patriotism”

La etapa cercetării empirice de constatare, folosind acest chestionar, am identificat patru tipuri de patriotism (Tabelul 3.2).

Tabelul 3.2. Tipuri de patriotism și variantele de răspunsuri

Nr.	Itemii	Tipuri de patriotism și variantele de răspunsuri			
1.	Laudă tot ce este autohton, critică tot ce este străin.	<i>Protector</i> (1, 2, 3, 4)			
2.	Muncește pentru binele țării.		<i>Civic</i> (2, 3, 4)	<i>Constructiv</i> (2, 3)	
3.	Este interesat de cultura, istoria, tradițiile țării sale.				<i>Emoțional-Constructiv</i> (3, 4)
4.	Își iubește țara așa cum este.				

Inițial am studiat indicatorii (răspunsurile) grupurilor experimental și de control înainte ca programul de training să fie realizat cu grupul experimental (Tabelul 3.3).

Deoarece, în procesul de cercetare, le-am promis tinerilor că vor rămâne anonimi, am decis să le codificăm numele prin cifre romane.

Pe baza rezultatelor prezentate în Tabelul 3.3 constatăm că subiecții grupurilor experimental și de control au prezentat o ușoară diferență de răspunsuri pentru fiecare parametru studiat, așa că nu îi putem atribui unuia dintre tipurile de patrioți.

Tabelul 3.3. Rezultatele răspunsurilor în grupurile experimental (GE) și de control (GC) până la realizarea programului de training

Grup Experimental					Grup de Control				
Nume	Răspunsuri (Da = +; Nu = -)				Nume	Răspunsuri (Da = +; Nu = -)			
	Item 1	Item 2	Item 3	Item 4		Item 1	Item 2	Item 3	Item 4
I.	+	+	-	+	I.	-	+	-	+
II.	-	-	+	-	II.	-	-	+	-
III.	-	-	+	-	III.	+	-	+	-
IV.	-	+	-	+	IV.	-	+	-	+
V.	-	+	-	+	V.	-	-	+	-
VI.	-	+	-	+	VI.	-	+	-	+
VII.	-	+	-	+	VII.	-	+	-	+
VIII.	-	-	+	-	VIII.	-	+	-	-
IX.	+	+	+	-	IX.	-	+	-	-

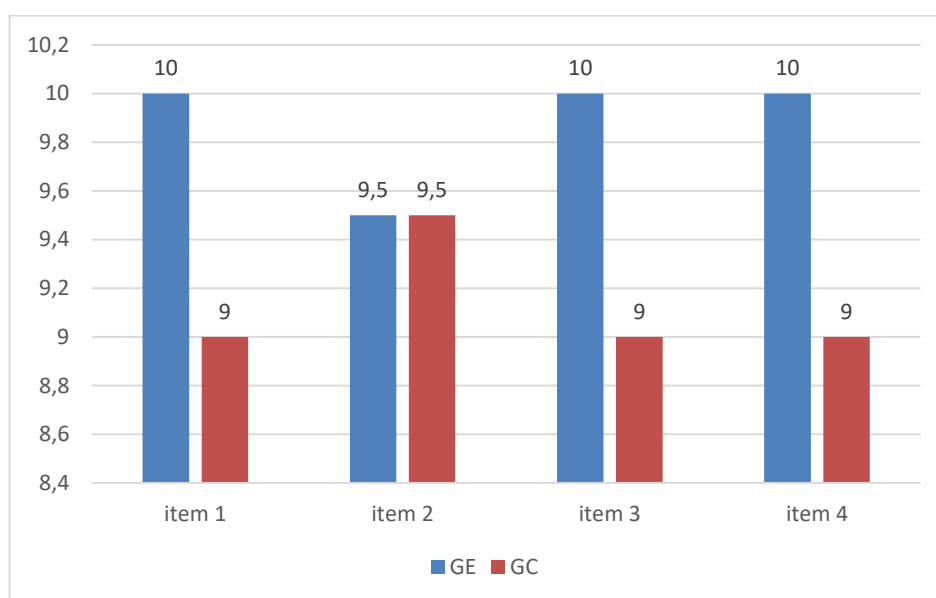
Analiza statistică a măsurărilor efectuate înainte de programul de training ne permite să susținem că între cele două grupuri nu există diferențe statistice semnificative. Pentru a determina diferențele statistice, a fost utilizat indicatorul statistic nonparametric Mann-Witney, care a

permis să stabilim diferențele între grupurile independente cu un număr mic de respondenți (Tabelul 3.4 și Figura 3.1).

Tabelul 3.4. Măsurarea diferențelor statistice pentru grupurile experimental (GE) și de control (GC) până la realizarea programului de training

	Item 1	Item 2	Item 3	Item 4	Total
	Media rang	Media rang	Media rang	Media rang	Media rang
GE	10	9,5	10	10	10,56
GC	9	9,5	9	9	8,44
U Mann-Witney	36,00	40,50	36,00	36,00	31,00
p	> 0,05	> 0,05	> 0,05	> 0,05	> 0,05

Fig. 3.1. Măsurarea diferențelor statistice pentru grupurile experimental (GE) și de control (GC) până la realizarea programului de training

Din Tabelul 3.4 și Figura 3.1 reiese că între cele două grupuri incluse în experimentul formativ legătura statistică este ne semnificativă, pragul de semnificație fiind mai mare de 0,05.

În continuare prezentăm analiza comparativă a rezultatelor subiecților din grupul de control (GC), pentru a identifica ce schimbări au apărut în grup fără intervenție psihologică, după un timp anumit (la o săptămână după ultima lecție cu grupul experimental).

Din rezultatele prezentate în Tabelul 3.5 rezultă că subiecții grupului de control au modificări minore în indicatori: subiectul cu numărul III a răspuns pozitiv la a doua întrebare a chestionarului, dar acești indicatori nu au avut un impact pozitiv asupra rezultatului final. Considerăm acești indicatori drept o manifestare a caracteristicilor situaționale.

Tabelul 3.5. Rezultatele răspunsurilor în grupul de control (GC) până și după realizarea programului de training

Grup de Control									
Până la Training					După Training				
Nume	Răspunsuri (Da = +; Nu = -)				Nume	Răspunsuri (Da = +; Nu = -)			
	Item 1	Item 2	Item 3	Item 4		Item 1	Item 2	Item 3	Item 4
I.	-	+	-	+	I.	-	+	-	+
II.	-	-	+	-	II.	-	-	+	-
III.	+	-	+	-	III.	+	+	+	-
IV.	-	+	-	+	IV.	-	+	-	+
V.	-	-	+	-	V.	-	-	+	-
VI.	-	+	-	+	VI.	-	+	-	+
VII.	-	+	-	+	VII.	-	+	-	+
VIII.	-	+	-	-	VIII.	-	+	-	-
IX.	-	+	-	-	IX.	-	+	-	-

Pentru a evidenția diferențele statistice la grupul de control înainte și după training, a fost aplicat coeficientul statistic Wilcoxon, care a permis stabilirea diferențelor pozitive și negative înainte și după training. Astfel, putem menționa că nu există diferențe statistice semnificative între măsurările efectuate ale subiecților incluși în grupul de control. Rezultate semnificative nu se atestă nici la itemii descriptorii, nici la rezultatul total (Tabelul 3.6).

Tabelul 3.6. Măsurarea diferențelor statistice în grupul de control (GC) până și după realizarea programului de training

	Până M+/- Sd	După	Diferente pozitive	Diferente negative	p
Item 1	0,11+/- 0,33	0,11 +/- 0,333	0	0	--
Item 2	0,667+/- 0,5	0,778 +/- 0,44	1	0	--
Item 3	0,33+/- 0,5	0,33 +/-0,5	0	0	--
Item 4	0,44 +/- 0,53	0,44 +/- 0,53	0	0	--
Total	1,556+/-0,53	1,667+/-0,71	1	0	0,317

În continuare am analizat modificările din experimentele de control în indicatorii subiecților din grupul experimental (GE) în comparație cu rezultatele inițiale ale acestora la etapa de constatare. Rezultatele sunt prezentate în Tabelul 3.7.

Tabelul 3.7. Rezultatele răspunsurilor în grupul experimental (GE) până și după realizarea programului de training

Grup Experimental									
Până la Training					După Training				
Nume	Răspunsuri (Da = +; Nu = -)				Nume	Răspunsuri (Da = +; Nu = -)			
	Item 1	Item 2	Item 3	Item 4		Item 1	Item 2	Item 3	Item 4
I.	+	+	-	+	I.	+	+	+	+
II.	-	-	+	-	II.	-	+	+	-
III.	-	-	+	-	III.	-	-	+	+
IV.	-	+	-	+	IV.	-	+	+	+
V.	-	+	-	+	V.	-	+	+	+
VI.	-	+	-	+	VI.	-	+	+	+
VII.	-	+	-	+	VII.	-	+	+	+
VIII.	-	-	+	-	VIII.	-	-	+	+
IX.	+	+	+	-	IX.	+	+	+	+

Analizând rezultatele grupului experimental, obținute până și după training, putem observa că există diferențe statistic semnificative la itemul 3 și la scorul total obținut la cei 4 item analizați, ceea ce ne permite să afirmăm că intervenția psihologică și-a realizat scopul, stimulând determinarea patriotică a participanților la training.

Tabelul 3.8. Măsurarea diferențelor statistice în grupul experimental (GE) până și după realizarea programului de training

	Până M+/- Sd	După	Diferente pozitive	Diferente negative	p
Item 1	0,22+/- 0,44	0,22 +/- 0,44	0	0	--
Item 2	0,667+/- 0,5	0,778 +/- 0,44	1	0	--
Item 3	0,44+/- 0,53	1,00 +/-0,00	5	0	0,025
Item 4	0,556 +/- 0,53	0,889 +/- 0,53	3	0	--
Total	1,889+/- 0,78	2,889 +/-0,78	9	0	0,003

Rezultatele grupului experimental după realizarea programului de training demonstrează o dinamică pozitivă. Răspunsurile „ambigue” ale subiecților au fost înlocuite cu altele mai „concrete”.

Analizând natura răspunsurilor primite, a devenit posibilă identificarea subiecților din GE cu diferite tipuri de patriotism, ceea ce anterior nu era posibil (Tabelul 3.9).

Tabelul 3.9. Rezultatele răspunsurilor în GE după realizarea programului de training

Tupuri de patriotism	Itemii	Frecvență (Nr.)
Protector	1, 2, 3, 4	2 (22 %)
Civic	2, 3, 4	4 (44 %)
Constructiv	2, 3	1 (11 %)
Emoțional-constructiv	3, 4	2 (22 %)
Total:		9 (100 %)

Conform rezultatelor obținute, rezultă că grupul *Patriotism civic* este cel mai numeros grup (44 %), celelalte 66 % s-au repartizat între grupurile rămase: *Patriotism protector* (22%), *Patriotism constructiv* (11 %) și *Patriotism emoțional-constructiv* (22 %).

Date similare au fost constatate la etapa experimentală de constatare, unde *Patriotism civic* este la fel cel mai numeros grup (constituie 70% din toți cei intervievați) (Tabelul 2.4, p. 96).

„Patriotismul civic” se caracterizează prin dragoste pentru Patrie, fidelitate față de istorie, tradițiile și valorile acesteia, atitudine pozitivă față de țară și dorința de a fi util acesteia, precum și simțul profund de responsabilitate civică și toleranță.

Analiza calitativă a rezultatelor trainingului (evaluare post-formare)

Pe baza rezultatelor programului de training „Dezvoltarea conștiinței patriotice”, participanții au fost chestionați cu privire la satisfacția, relevanța și utilitatea ședințelor de formare. Chestionarul cu opinii despre programul de formare este anonim și include trei întrebări deschise.

Să analizăm răspunsurile la sondaj. La prima întrebare: „*Ce ați aflat nou în urma desfășurării trainingului?*” am primit următoarele răspunsuri:

- „Informații noi despre istoria și valorile Republicii Moldova”.
- „Am aflat un șir de lucruri despre patriotism și despre dragostea adevărată față de țară a colegilor mei”.
- „Am acumulat multe informații utile despre țara noastră pitorească, cu priveliști și oameni minunați”.
- „Am aflat ce înseamnă un patriot adevărat și cum se manifestă spiritul de patriotism”.
- „Trebuie să ne iubim țara, chiar dacă ea nu este perfectă, și să contribuim cât mai mult la dezvoltarea ei”.

- „Am aflat adevărata esență a dragostei față de Patrie și cum se manifestă această dragoste”.

- „Nu am aflat multe lucruri noi, însă am înțeles pentru mine că trăim într-un stat minunat și trebuie să apărăm valorile naționale”.

- „Am aflat opiniile colegilor mei despre patriotism, despre dragostea lor față de Patrie, țară și familie”.

- „Am aflat despre esența patriotismului și despre componentele acestuia”.

Pe baza răspunsurilor participanților la prima întrebare, putem concluziona că aceștia au aflat multe despre ei înșiși și despre colegii lor, despre istoria patriei lor, despre valorile familiale, precum și despre cum se manifestă dragostea față de Patrie.

Astfel, la participanți se observă interesul și dorința de a-și dezvolta cunoștințele privind memoria istorică a poporului lor și tradițiile patriotice.

La a doua întrebare: „S-au schimbat ideile, convingerile, opiniile Dvs. despre patriotism?” am primit următoarele răspunsuri:

- „Da, opinia mea s-a schimbat într-o direcție mai patriotică, am asimilat excelent informația”.

- „Este important să promovăm un patriotism echilibrat, prin colaborare și respect reciproc între toate grupurile etnice din cadrul societății noastre”.

- „Da, s-a schimbat opinia mea personală despre patriotism – spre bine”.

- „Patriotismul a fost, este și va rămâne în inima mea”.

- „Ideile despre patriotism nu s-au schimbat semnificativ, o să-mi iubesc țara așa cum este ea”.

- „Da, în timpul exercițiilor de training s-au evidențiat unele sentimente patriotice ascunse”.

- „Opinia mea este: *patriotismul* poate fi o virtute importantă atâta timp cât există respectul față de alte culturi și națiuni. Să nu existe intoleranță și discriminare”.

- „Am descoperit multe lucruri noi despre patriotism, tradiții și valori. Sunt convins că putem schimba multe lucruri în țara noastră, dacă vom fi uniți și ne vom respecta unul pe altul”.

- „Da, mi-am schimbat opinia. Am înțeles că valorile spirituale sunt mai importante decât cele materiale”.

Participanții la training au remarcat că instruirea le-a conturat o opinie despre patriotism. S-a schimbat atitudinea față de valorile spirituale, morale și sociale, față de calitățile patriotice necesare pentru a fi un adevărat patriot al țării sale.

La ultima întrebare: „*Ce concluzii ați făcut în urma desfășurării trainingului?*” am primit următoarele răspunsuri:

- „Trainingul mi-a produs sentimente de plăcere și emoții pozitive”.
- „Fiecare cetățean este obligat să cunoască tradițiile, cultura, istoria țării sale și să contribuie la dezvoltarea și susținerea ei”.
- „Ar fi bine să promovăm ideile despre patriotism nu doar în vorbe, ci și prin diferite acțiuni care să fie desfășurate în grădinițe, școli și universități”.
- „Astfel de training este foarte informativ, interesant și binevenit. Sunt entuziasmat”.
- „După training am înțeles că îmi doresc o țară prosperă, astfel cu toții trebuie să contribuim la prosperarea ei”.
- „Am concluzionat că, indiferent de toate neajunsurile țării noastre, ea trebuie iubită, slăvită și respectată”.
- „Trainingul despre patriotism este binevenit, deoarece am abordat o temă destul de importantă, care ar trebui să-l intereseze pe fiecare cetățean, indiferent că este polițist sau are altă profesie”.
- „În concluzie, pot să spun următoarele: 1) astfel de training este binevenit în școli și universități; 2) a fi patriot înseamnă să iubești țara cu neajunsurile ei și să nu pleci peste hotare, ci să faci țara ta mai bogată și prosperă”.
- „Astfel de întruniri sunt binevenite. Aș dori să mai particip la asemenea traininguri”.

Răspunsurile primite la ultima întrebare demonstrează că trainingul este o bună motivație pentru formarea și dezvoltarea calităților patriotice și a conștiinței patriotice a tinerilor.

Un interes deosebit trezește faptul că participanții evidențiază importanta promovării cunoștințelor despre patriotism în toate instituțiile de învățământ, precum grădinițele, școlile și universitățile din țara noastră.

Analizând toate răspunsurile primite de la participanți, ajungem la concluzia că programul de training „Dezvoltarea conștiinței patriotice” le-a permis să privească altfel și să-și schimbe spre bine atitudinea față de Patrie, țară, tradiții, obiceiuri, cultură, limba maternă. Datorită acestui fapt, tinerii își formează și își dezvoltă: conștiința civică; atitudinea grijulie și responsabilitatea față de țara natală și poporul ei; tendința de a activa în folosul țării și de a o iubi așa cum este ea.

În consecință, rezultatele obținute demonstrează eficacitatea activităților desfășurate cu grupul experimental privind dezvoltarea conștiinței patriotice. Însuși faptul participării tinerilor

la programul de formare a arătat dorința lor de a obține schimbări pozitive. Lucrul în comun a contribuit la întărirea încrederii, coeziunii și la schimbul de experiență și de cunoștințe.

3.3. Concluzii la capitolul 3

Pe baza datelor obținute în urma activităților pe care le-am desfășurat pentru formarea și dezvoltarea conștiinței patriotice a tineretului studios, putem concluziona că în grupul experimental (în care s-au desfășurat ședințele trainingului), spre deosebire de grupul de control, s-au înregistrat *modificări pozitive* ale indicatorilor pentru toți parametrii studiați:

1. S-a constatat o schimbare în alegerile făcute de subiecți, ce ne permite să concluzionăm despre o schimbare clară și determinată în manifestarea patriotismului la tineretul studios. Astfel, a devenit posibilă identificarea subiecților din grupul experimental cu diferite tipuri de patriotism (protector, civic, constructiv și emoțional-constructiv), ceea ce anterior nu era posibil.

2. Peste 40% din subiecții din grupul experimental au intrat în grupul *Patriotism civic*. „Patriotismul civic” se caracterizează prin dragoste pentru Patrie, fidelitate față de istorie, tradițiile și valorile acesteia, atitudine pozitivă față de țară și dorința de a fi util acesteia, precum și simțul profund de responsabilitate civică și toleranță.

3. În general, programul de formare și dezvoltare a conștiinței patriotice în rândurile tineretului studios își demonstrează eficacitatea. Acest sistem de instruire este unul pilot, așa că în viitor este posibilă o anumită prelucrare și îmbunătățire a lui.

4. Ipoteza experimentului formativ, precum că dezvoltarea conștiinței patriotice a tineretului studios este posibilă prin includerea acestora într-un program de instruire special conceput și axat pe autoidentificare (autocunoaștere), înțelegere și experimentare a identității lor sociale (etnice, civile), în legătură cu activitatea profesională, a fost confirmată. Scopul și obiectivele cercetării au fost atinse.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Cercetarea noastră a fost dedicată studiului particularităților psihosociale ale formării conștiinței patriotice a tinerilor în condițiile societății în tranziție. Rezultatele științifice obținute au condus la realizarea scopului și obiectivelor de cercetare. Problema științifică a fost soluționată.

Astfel, formulăm următoarele concluzii:

1. Analizând gradul de abordare a problemei de cercetare în baza studiilor teoretice și empirice din literatura națională, putem concluziona că în Republica Moldova astăzi nu există suficiente studii psihologice la tema patriotismului și conștiinței patriotice. Putem evidenția studiile realizate tangențial de I. Caunenco; L. Gasper; L. Horozova; N. Ivanova (*cap. 1, par. 1.3*), în care patriotismul este considerat o trăsătură de personalitate cu caracteristici psihologice individuale: orientări valorice, responsabilitate, particularități naționale.

Datorită analizei și sistematizării informațiilor existente în literatura de specialitate națională și internațională cu privire la esența conceptului de „Patriotism”³⁴⁶, „Conștiință patriotică”³⁴⁷ (*cap. 1, par. 1.1, 1.2*) și a factorilor de formare a acestuia, am precizat direcția cercetării, am selectat metodele și tehnicile necesare efectuării cercetării empirice (*cap. 2, par. 2.1*).

2. *Conștiința patriotică* a tineretului se caracterizează ca un sistem complex de idei, valori și atitudini motivaționale ale individului în raport cu patria sa. Conținutul conștiinței patriotice a individului se formează pe baza proceselor reflexive care au loc în țară și în societate, a interiorizării valorilor și ideilor patriotice în procesul de educație în familie. Ca urmare a analizei ideilor despre lume și despre sine, în conștiința omului se formează un sistem individual de idei despre esența conceptului de „patrie” și despre valorile patriotice^{348, 349, 350} (*cap. 1, par. 1.3*).

---

³⁴⁶ CHIRIȚA, O. Definiția socio-psihologică a conceptului de patriotism. În: *Preocupări contemporane ale științelor socioumane*. Materialele Conferinței științifice internaționale (ediția 9), 6-7 decembrie 2018. Chișinău, 2018, pp. 108-111. ISBN 978-9975-3277-5-6.

³⁴⁷ CHIRIȚA, O., CHIRIȚA, V. Conștiința patriotică: concept și caracterizare. În: *Pregătirea profesională a cadrelor pentru subdiviziunile Ministerului Afacerilor Interne și alte organe de drept*. Materialele Conferinței științifico-practice internaționale, 4 decembrie 2020. Chișinău, 2021, pp. 350-357. ISBN 978-9975-121-76-7.

³⁴⁸ CHIRIȚA, O., CAUNENCO, I. Determinante socio-psihologice ale formării conștiinței patriotice. În: *Revista științifică „EcoSoEn”*. 2019, nr. 3-4, pp. 187-191. ISSN 2587-344X.

³⁴⁹ CHIRIȚA, O. Natura psiho-socială și esența conștiinței patriotice. În: *Revista științifică „EcoSoEn”*. 2020, nr. 1-2, pp. 259-263. ISSN 2587-344X.

³⁵⁰ *Idem*. The psycho-social nature and the essence of patriotic consciousness. În: *The Contemporary Issues of the Socio-Humanistic Sciences: International Scientific Conference dedicated to the 20th anniversary of the foundation of Faculty of Social and Educational Sciences: Program and Working Papers*. Materialele Conferinței științifice

Bazându-ne pe caracteristicile de conținut ale conștiinței patriotice, identificăm următoarele componente în structura acesteia (*cap. 1, par. 1.1*):

- *Cognitivă* (conștientizarea datoriei față de patrie, popor și disponibilitatea de a apăra interesele acestuia);
- *Emoțional-evaluativă* (manifestarea dragostei și a mândriei pentru țara sa, poporul său, limba maternă, natură);
- *Reglator-comportamentală* (dorința individului de a realiza în practică sistemele de valori în raport cu apărarea țării sale și a patriei în ansamblu).

3. Pe baza percepțiilor tineretului studios despre patriotism, am identificat patru tipuri de patriotism:

1) „*Patriotismul protector*”, care este orientat spre protejarea țării și a mediului sociocultural al acesteia. Pentru un grup cu un patriotism protector cel mai important este să se păstreze valorile tradiționale ale culturii lor. Iar modul tradițional de comportament devine un simbol al solidarității de grup, o expresie a valorilor comune și o garanție a supraviețuirii. Potențialul de consolidare a convingerilor patriotice este semnificativ mai mare în rândul persoanelor care aleg anume această variantă de patriotism.

2) „*Patriotismul constructiv*”, care este corelat cu atitudinile pozitive în domeniul relațiilor interetnice, cu nevoia de a menține armonia interetnică și cu posibilitatea manifestării atitudinii critice față de unele fenomene din țara natală, combinată cu nevoia de a acționa activ pentru dezvoltarea acesteia.

3) „*Patriotismul civic*”, care se caracterizează prin dragoste pentru Patrie, fidelitate față de istorie, tradițiile și valorile acesteia, atitudine pozitivă față de țară și dorința de a fi util acesteia, precum și prin simțul profund de responsabilitate civică și toleranță.

4) „*Patriotismul emoțional-constructiv*”, care se bazează pe un sentiment profund de dragoste pentru patrie și popor, cultură, limbă, natură, istorie, rădăcini, pe disponibilitatea de a-și servi țara (*cap. 2, par. 2.2*).

4. Principalele particularități psihosociale de formare a conștiinței patriotice a tineretului studios sunt: *predominarea sferei valorice*^{351, 352} (*cap. 1. par. 1.2*) „Deschidere către schimbare”

---

internaționale (ediția 10), ULIM, 5-6 decembrie 2019. Chișinău: „Print-Caro” SRL, 2019, p. 64. ISBN 978-9975-3371-4-4.

³⁵¹ КИРИЦА, О.В. Ценностные ориентации студенческой молодежи в условиях современного общества. В: *Языковая компетентность: методические аспекты практико - ориентированного образования*. Сборник научных статей V-й Международной научно-методической конференции, 24-28 апреля 2023 г. Могилевский институт Министерства внутренних дел Республики Беларусь, 2023, с. 72-78. ISBN 978-985-589-077-6.

³⁵² CHIRIȚA, O. Orientările valorice ale personalității: originile conceptelor și ale teoriilor. În: *EU: Building links to Eastern Partnership Countries*. Materialele Conferinței științifice internaționale (ediția 1), 15-16 martie 2023. Chișinău: USM, 2023, pp. 189-194. ISBN 978-9975-175-46-3.

și „Autodeterminare”, care corespunde focalizării sociale (cu caracteristicile sale inerente de altruism, responsabilitate socială, simțul datoriei, autodeterminare – preocupare pentru natură, grijă pentru ceilalți, toleranță, bunăvoință), precum și creșterii și autodezvoltării (*cap. 2, par. 2.2*); *autoidentificarea etnică pozitivă*, adică conștientizarea apartenenței la propriul grup etnic^{353, 354} (*cap. 2, par. 2.3*), precum și componentele convingerilor fundamentale „Valoarea *eului propriu*” și „Bunăvoința lumii”, unde tinerii sunt convinși de propria valoare, au o atitudine optimistă față de lume și de oamenii din jur, ceea ce îi face să vadă în mediul social actual perspective pentru propria dezvoltare și construirea viitorului în țara lor (*cap. 2, par. 2.3*).

5. Studiul empiric a reflectat ideile privind mecanismele de formare a conștiinței patriotice a subiecților cercetați. Majoritatea covârșitoare a tinerilor consideră că formarea ideilor lor despre poziția civică și patriotism este influențată de: procesul de educație în familie și gândurile proprii despre problemele țării (*cap. 2, par. 2.4*). Astfel, mecanismul de reflecție trebuie recunoscut ca fiind extrem de important pentru formarea conștiinței patriotice a tineretului studios.

6. Un rol important în procesul de formare a conștiinței patriotice a tinerilor, conform rezultatelor cercetării realizate, îl joacă studiile la Academia *Ștefan cel Mare* a MAI (*cap.2, par. 2.4*), unde pregătirea studenților (viitorilor ofițeri) are întotdeauna un caracter pronunțat statal-patriotic, acordându-se o atenție deosebită formării conștiinței patriotice a acestora. Viitorul ofițer este educat astfel încât principalul este serviciul nu prin constrângere, ci din dragoste pentru activitatea sa profesională, punându-și inima și sufletul în ea (*cap. 2, par. 2.5*).

Pregătirea viitorilor ofițeri este orientată spre stabilirea în conștiință și în sentimente a valorilor, atitudinilor și convingerilor patriotice, a înaltelor calități morale psihosociale și profesionale, a responsabilității pentru soarta patriei și disponibilității de a o apăra. Una dintre activitățile educaționale care vizează formarea conștiinței patriotice a tineretului studios în Academia *Ștefan cel Mare* constă în cunoașterea istoriei, culturii și tradițiilor militare³⁵⁵ (*cap. 2, par. 2.5*).

7. În cursul realizării studiului empiric de constatare, am identificat un grup de respondenți, opțiunile cărora le-am numit „Altele”, aceștia oferind răspunsuri ambigue conform chestionarului „Percepția despre patriotism”, de aceea nu i-am putut atribui unuia dintre tipurile

---

³⁵³ КИРИЦА, О. Самоидентификация личности как фактор формирования патриотического сознания. В: *Наука. Образование. Культура. Сборник статей Международной научно-практической конференции. Психолого - педагогические науки*, том 2. Комрат, 2024, с. 318-323. ISBN 978-9975-83-296-0.

³⁵⁴ CHIRIȚA, O. Personal Self - Identification as a Factor in the Formation of Patriotic Consciousness. În: *The Police Review. Police Academy in Szczytno. Poland*, 2023, Vol. 150, no. 2, p. 345-354. ISSN 0867-5708.

³⁵⁵ *Idem*. Formarea conștiinței patriotice a studenților Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI prin prisma tradițiilor militare. În: *Revistă de proprietate intelectuală, știință și educație „INTELLECTUS”*. 2022, nr. 2, pp. 114-121. ISSN 1810-7079.

de patrioți (*cap. 2, par. 2.2*). Acest lucru ne-a determinat să elaborăm un program de training cu scopul de a forma și a dezvolta conștiința patriotică a tineretului studios.

Acest program de formare, numit „Dezvoltarea conștiinței patriotice”, ne permite să dezvoltăm conștiința patriotică a tineretului studios, care ar avea calități de cetățean, de patriot cu simțul responsabilității, dragostei și mândriei de patria natală, de țară, oameni, limbă, natură (*cap. 3, par. 3.1*). Acest lucru s-a întâmplat pe baza interesului crescut al membrilor grupului experimental de a studia cultura, tradițiile, obiceiurile și valorile poporului lor; pe baza creșterii încrederii membrilor grupului experimental unul în celălalt, a depășirii stereotipurilor etnice negative în sine și în cei din jur, a manifestării unui comportament tolerant. Metodele și tehnicile descrise în programul de training s-au dovedit a fi destul de eficiente (*cap. 3, par. 3.2*).

8. În baza rezultatelor studiului se conturează „Imaginea personalității unui patriot”, ce conține următoarele componente: *aspectul sociocultural* (respectarea valorilor, tradițiilor, obiceiurilor, normelor), care este interiorizat în conștiința individului prin educație și instruire (*cap. 2, par. 2.4*); *caracteristicile individuale ale personalității* (caracter, temperament, abilități, sentimente, emoții, voință) (*cap. 1, par. 1.1*) și *condițiile mediului social* (materiale, economice, sociale, politice, spirituale) (*cap. 1, par. 1.4*). Aceste componente, fiind combinate într-un singur sistem, formează imaginea integrală a personalității patriotului.

Soluționarea problemei științifice importante. Studiul a avut ca scop dezvoltarea conștiinței patriotice la tineretul studios din Republica Moldova, contribuind la înțelegerea modului în care factorii psihosociali influențează formarea conștiinței patriotice în contextul social actual. Rezultatele oferă un cadru teoretic și empiric solid pentru proiectarea intervențiilor educaționale orientate spre dezvoltarea conștiinței patriotice, adaptat realităților socio-culturale din Republica Moldova. În procesul studiului au fost identificate următoarele tipuri de patriotism: protector, civic, constructiv și emoțional-constructiv. A fost evaluată semnificația și importanța componentelor sferei valorice, precum „Deschidere către schimbare” și „Autodeterminare”, asupra formării conștiinței patriotice a tinerilor. Toate acestea au contribuit la elaborarea și implementarea programului de training *Dezvoltarea conștiinței patriotice*, menit să schimbe percepția generală despre patriotism și să dezvolte conștiința patriotică atât a studenților instituțiilor de învățământ din domeniul ordinii și securității publice, cât și a celor din alte instituții de învățământ sau a tineretului în general.

Semnificația teoretică a cercetării. Studiul extinde cadrul teoretic al psihologiei patriotismului prin integrarea unor perspective moderne, cum ar fi abordarea ecoculturală și teoria identității sociale. Aceasta oferă o nouă modalitate de înțelegere a conștiinței patriotice, nu doar ca trăsătură individuală, ci și ca fenomen social dinamic influențat de contexte culturale și

educaționale. Astfel, în cadrul cercetării sunt fundamentate conceptele de *patriotism și conștiință patriotică* și determinați factorii psihosociali de formare a acestora; sunt identificate un șir de metode de psihodiagnostic, care permit studierea conținutului conștiinței patriotice a personalității și a factorilor formării acesteia; sunt prezentate noi date empirice care relevă particularitățile influenței complexului de determinanți psihosociali asupra conținutului conștiinței patriotice a tineretului studios; este justificat teoretic programul de training care vizează dezvoltarea conștiinței patriotice.

Valoarea aplicativă a cercetării. Programul de training elaborat și testat poate fi utilizat în diverse contexte educaționale și instituționale pentru a dezvolta conștiința patriotică a tineretului studios. Acesta poate servi drept model pentru alte programe similare și poate fi adaptat pentru diverse grupuri de tineri. Totodată, rezultatele cercetării pot fi utilizate la elaborarea unor metode și tehnici științific argumentate de influență psihosocială asupra poziției civic-patriotice a tinerei generații; rezultatele teoretice și empirice pot fi incluse în programele disciplinelor publice (sociale) – sociologie, psihologie socială, studii culturale, antropologie etc., aceste rezultate venind în ajutorul specialiștilor în organizarea muncii cu tinerii, a psihologilor și cadrelor didactice în rezolvarea problemelor privind educația civico-patriotică a tinerilor.

Aprobarea și implementarea rezultatelor științifice. Concluziile și constatările fundamentale ale cercetării științifice și-au găsit reflectare în 13 articole științifice publicate atât în materialele conferințelor științifice internaționale, cât și în reviste de profil recunoscute din țară și din străinătate, precum: Revistă de proprietate intelectuală, știință și educație *INTELLECTUS*, Revista științifică *EcoSoEn*, Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM, Revista științifico-practică *Internal Security*, Revista științifică *The Police Review*. Rezultatele programului de formare au fost aprobate și validate în cadrul experimentului formativ, iar aplicarea acestuia în cadrul Academiei „Ștefan cel Mare” a demonstrat eficacitatea metodei în creșterea conștiinței patriotice a tinerilor.

În baza constatărilor studiului realizat, propunem următoarele recomandări practice, care țin de mai multe direcții:

1. Pentru o activitate eficientă de formare și dezvoltare a conștiinței patriotice a tineretului studios, rezultatele acestui studiu pot fi incluse în programul disciplinelor publice (sociale) – sociologie, psihologie socială, studii culturale, antropologie etc.

2. Programul de training elaborat și testat poate fi recomandat specialiștilor în organizarea muncii cu tinerii, psihologilor și cadrelor didactice pentru rezolvarea problemelor privind educația civico-patriotică a tinerilor. Specialiștilor care intenționează să desfășoare acest

program de formare li se recomandă să urmeze un curs teoretic de prelegeri, care ajută la creșterea competenței în domeniul teoriei educației civice.

3. Varianta programului de training „Dezvoltarea conștiinței patriotice”, propusă de noi, poate deveni baza unor proiecte de educație civică, națională și patriotică a tineretului studios. Aceasta poate fi modificată în funcție de scopurile și obiectivele specialiștilor din educație.

4. După desfășurarea programului de training, exclusiv în scopuri de cercetare, este recomandabil să se efectueze teste de control nu numai după terminarea tuturor cursurilor, ci și după o perioadă mai lungă de timp, de exemplu, după jumătate de an. Acest lucru este justificat de faptul că fenomenul patriotismului reprezintă o educație complexă, multilaterală. Prin urmare, cunoștințele și experiența pe care participanții le-au obținut în cadrul trainingului au un efect prelungit (pe termen lung), asociat cu trăirea și înțelegerea acestui fenomen.

5. Este binevenită elaborarea unui ghid metodologic pentru implementarea programului în diferite instituții de învățământ și organizarea de workshop-uri pentru cadrele didactice și psihologi.

6. În mass-media (radio, televiziune, presă și internet) este necesar de optimizat popularizarea orientărilor valorice ale generației de tineret, precum: prietenie; familie; dragoste; patriotism; valori culturale; autorealizare – educație; stil de viață sănătos etc. Mass-media poate juca un rol important în modelarea orientărilor valorice ale tinerei generații, introducând în viața lor atitudini și perspective pozitive pentru realizarea obiectivelor lor.

Direcții viitoare de cercetare. Una dintre sarcinile principale ale transformărilor fundamentale în societatea modernă este formarea personalității cetățeanului și patriotului care ar poseda un sentiment de mândrie națională, demnitate civică, dragoste pentru țara sa și poporul său. În acest sens, ne propunem pe viitor realizarea următoarelor studii legate de tema abordată: 1) extinderea studiului la alte grupuri de tineri din diverse medii educaționale și sociale, pentru a analiza dacă rezultatele obținute sunt aplicabile și în alte contexte; 2) investigarea aprofundată a altor factori psihosociale care influențează formarea conștiinței patriotice, cum ar fi influența mass-media și a rețelelor sociale; 3) elaborarea unui ghid metodologic menit să dezvolte conștiința patriotică a tinerilor.

BIBLIOGRAFIE

1. ADLER, A. *What life should mean to you*. London: George Allen and Unwin, 1980. 300 p.
2. ALLPORT, G. *Personality A Psychological Interpretation*. New York, 1937. [citat: 21 octombrie 2024]. Disponibil: <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.155561/page/n25/mode/2up>.
3. ANTOCI, D., LEȘAN, L. Atitudini și orientări valorice: definiții, funcții, corelații. În: *Învățământ superior: tradiții, valori, perspective*. Materialele Conferinței științifice cu participare internațională (vol. 1), 27-28 septembrie 2019. Chișinău: Editura „Universitatea de Stat din Tiraspol”, 2019, pp. 21-25. ISBN 978-9975-76-285-4.
4. BALODE, N. *Psihologia sănătății ocupaționale*. Chișinău: „Print-Caro”, 2023. 64 p. ISBN 978-9975-165-85-3.
5. BERRY, J.W. Ecocultural Psychology. In: *Cultural-historical psychology*. 2019, Vol. 15, no.4, pp. 4-16. ISSN: 1816-5435.
6. BOTEZ, A., BOTEZ, V., MIHAESCU, V. F., ȘARAMBEI, N. *Români. Psihologie, identitate spirituală, destin*. București: Editura „Semne”, 1995. 216 p. ISBN 973-97277-3-5.
7. BRADBURN, N. *The Structure of Psychological well-being*. Chicago: „Aldine Pub. Co.”, 1969. 320 p.
8. BUJOR, A. *Gând și Cuvânt. Cugetări ale personalităților din Basarabia (1940-2012)*. Chișinău: Editura „Epigraf”, 2012. 416 p. ISBN 978-9975-125-03-1.
9. CALANCEA, A. Evoluția modelelor etice ale relației: psiholog clinician - pacient. În: *Preocupări contemporane ale științelor socioumane*. Materialele Conferinței științifice (ediția 7), 8-9 decembrie 2016. Chișinău, 2016, pp. 13-19. ISBN 978-9975-108-27-0.
10. CALANCEA, A. *Trainingul de dezvoltare a competențelor afective: ghid pentru formarea practică în consilierea psihologică*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2012. 272 p. ISBN 978-9975-53-096-5.
11. *Campania Națională de împădurire*. [citat: 21 martie 2024]. Disponibil: <https://academy.police.md/campania-nationala-de-impadurire>.
12. CAPCELEA, V. *Tradiția - esența, locul și rolul ei în existența socială*. Bălți, 2011. 132 p. [citat: 09 iunie 2024]. Disponibil: <http://dspace.usarb.md:8080/jspui/bitstream/123456789/723/1/traditii.pdf>.
13. CARAGIALE, I. L. *Opere, volumul IV*. București: „Literatura și Arta”, 1965. 658 p.
14. CARP, S., CHIRIȚA, Gh., CARP, T., GÎRBU, E. *Tradiții militare (trecut, prezent și viitor)*. Chișinău: „Bons Offices” SRL, 2013. 508 p. ISBN 978-9975-80-703-6.

15. CARP, S., CHIRTOACĂ, I. *Tradiția militară în edificarea normelor de drept și în formarea conștiinței naționale*. Chișinău: „Cartea Militară”, 2018. 510 p. ISBN 978-9975-3163-3-0.
16. *Carta Universitară a Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne*. [citat: 6 septembrie 2023]. Disponibil: <http://academy.police.md/assets/files/pdf/carta-universiatra.pdf>.
17. CAUNENCO, I., **CHIRIȚA, O.** Abordarea psihopedagogică în activitatea de formare a conștiinței patriotice la tinerii de astăzi. În: *Revista științifică „EcoSoEn”*. 2020, nr. 3-4, pp. 149-154. ISSN 2587-344X.
18. **CHIRIȚA, O.** Definiția socio-psihologică a conceptului de patriotism. În: *Preocupări contemporane ale științelor socioumane*. Materialele Conferinței științifice internaționale (ediția 9), 6-7 decembrie 2018. Chișinău, 2018, pp. 108-111. ISBN 978-9975-3277-5-6.
19. **CHIRIȚA, O.** Formarea conștiinței patriotice a studenților Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI prin prisma tradițiilor militare. În: *Revistă de proprietate intelectuală, știință și educație „INTELLECTUS”*. 2022, nr. 2, pp. 114-121. ISSN 1810-7079.
20. **CHIRIȚA, O.** Natura psiho-socială și esența conștiinței patriotice. În: *Revista științifică „EcoSoEn”*. 2020, nr. 1-2, pp. 259-263. ISSN 2587-344X.
21. **CHIRIȚA, O.** Orientările valorice ale personalității: originile conceptelor și ale teoriilor. În: *EU: Building links to Eastern Partnership Countries*. Materialele Conferinței științifice internaționale (ediția 1), 15-16 martie 2023. Chișinău: USM, 2023, pp. 189-194. ISBN 978-9975-175-46-3.
22. **CHIRIȚA, O.** Patriotism in a Transitive Society: Socio-Psychological Analysis. În: *Semiannual Journal „Internal Security”*. Police Academy in Szczytno. Poland, 2022, Vol. 14, no. 2, p. 187-193. ISSN 2080-5268.
23. **CHIRIȚA, O.** Personal Self - Identification as a Factor in the Formation of Patriotic Consciousness. În: *The Police Review*. Police Academy in Szczytno. Poland, 2023, Vol. 150, no. 2, p. 345-354. ISSN 0867-5708.
24. **CHIRIȚA, O.** Starea de bine psihologică a persoanei: abordări teoretice. În: *Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova*. 2024, nr.19, pp. 191-199. ISSN 1857-0976.
25. **CHIRIȚA, O.** The psycho-social nature and the essence of patriotic consciousness. În: *The Contemporary Issues of the Socio-Humanistic Sciences: International Scientific Conference dedicated to the 20th anniversary of the foundation of Faculty of Social and Educational Sciences: Program and Working Papers*. Materialele Conferinței științifice internaționale

- (ediția 10), ULIM, 5-6 decembrie 2019. Chișinău: „Print-Caro” SRL, 2019, p. 64. ISBN 978-9975-3371-4-4.
26. **CHIRIȚA, O., CAUNENCO, I.** Determinante socio-psihologice ale formării conștiinței patriotice. În: *Revista științifică „EcoSoEn”*. 2019, nr. 3-4, pp. 187-191. ISSN 2587-344X .
  27. **CHIRIȚA, O., CHIRIȚA, V.** Conștiința patriotică: concept și caracterizare. În: *Pregătirea profesională a cadrelor pentru subdiviziunile Ministerului Afacerilor Interne și alte organe de drept*. Materialele Conferinței științifico-practice internaționale, 4 decembrie 2020. Chișinău, 2021, pp. 350-357. ISBN 978-9975-121-76-7.
  28. **CIOBANU, A.** Patriotismul o valoare națională și universală. În: *Probleme actuale ale didacticii științelor reale*. Materialele Conferinței științifice cu participare internațională. Ed. a II-a. Vol. 2, 11-12 mai 2018. Chișinău, 2018, pp. 136-139. ISBN 978-9975-76-239-7.
  29. **CORMAN, I., GOBJILĂ, V., BUDEVICI, A.** Istoria psihologiei sociale a culturii fizice și sportului (în baza Greciei antice). În: *Probleme actuale privind perfecționarea sistemului de învățământ în domeniul culturii fizice. Ediția a II-a*. Materialele Conferinței științifice internaționale. Chișinău: „Liceum”, 1996, pp. 228-229.
  30. **CORNEȚCHI, A.** Noaptea muzeelor - un concept salutar. În: *Studii de muzeologie: Volum dedicat aniversării a 30-a a Muzeului Național de Istorie a Moldovei. Vol. II*. Chișinău: Muzeul Național de Istorie a Moldovei, 2013. pp. 75-92. ISBN 978-9975-80-766-1.
  31. **COROBAN, C.** Raporturi sociale în sistemul familial. În: *Revistă Științifică a Universității de Stat din Moldova „Studia Universitatis Moldaviae”*. 2013, nr.8 (68), pp. 16-20. ISSN 1814-3199.
  32. **CYNTHIA, W.E., ROSA, H.D. & KARINA, P.** Patriotism and the Impact on Perceived Threat and Immigration Attitudes. In: *The Journal of Social Psychology*. 2017, vol. 157, pp. 114-125. ISSN 0022-4545.
  33. **DAVID, D.** *Despre patriotism. Ce înseamnă astăzi să fii un bun patriot român?* [citat: 26 noiembrie 2024]. Disponibil: <https://danieldavidubb.wordpress.com/2014/02/01/despre-patriotism-ce-inseamna-astazi-sa-fii-un-bun-patriot-roman/>.
  34. **DAVID, D.** *Patriotismul românesc între „nu ne vindem țara” și „tradiții de Ev Mediu”*. [citat: 26 noiembrie 2024]. Disponibil: <https://adevarul.ro/stiri-interne/societate/patriotismul-romanesc-intre-nu-ne-vindem-tara-si-2320666.html>.
  35. *Dexonline*. [citat: 20 octombrie 2019]. Disponibil: <https://dexonline.ro/definitie/morală>.
  36. *Dicționar al limbii române*. [citat: 17 octombrie 2022]. Disponibil: <https://www.dex.md/intrare/identificare/67436>.

37. *Dicționarul limbii române moderne*. București: Editura Academiei Republicii Populare Române, 1958. 961 p.
38. DIENER, E. Subjective well-being. In: *Psychological Bulletin*. 1984, no. 95, pp. 542-575. ISSN 0033-2909.
39. DIENER, E., DIENER, M. Cross-cultural correlates of life satisfaction and self-esteem. In: *Journal of Personality and Social Psychology*. 1995, no. 68, pp. 653-663. ISSN 0022-3514.
40. DIENER, E., SUH, E. M., LUCAS, R. E., SMITH, H. L. Subjective well-being: Three decades of progress. In: *Psychological Bulletin*. 1999, nr. 125, pp. 276-302. ISSN 0033-2909.
41. ERIKSON, E.H. *Identity: Youth and Crisis*. New York: „Norton”, 1968 (1994). 336 p. ISBN 0-393-31144-9.
42. FREUD, S.A. *General Introduction to Psychoanalysis*. New York, 1920. [citat: 21 octombrie 2024]. Disponibil: <https://dn790004.ca.archive.org/0/items/generalintroduc1920freu/generalintroduc1920freu.pdf>
43. GAȘPER, L. *Particularitățile psihologice ale identității etnice la adolescenți: teză de doctor în psihologie*. Chișinău, 2008. 202 p.
44. GAVRELIUC, A. *Româniile din România. Individualism autarhic, tipare valorice transgeneraționale și autism social*. Timișoara: Editura Universității de Vest, 2011. 227 p. ISBN 978-9731-25-338-1.
45. GLAZER, N. *We Are All Multiculturalists Now*. Harvard: „Univ. Press”, 1998. 196 p. ISBN 978-0674-94-836-5.
46. GOFFMAN, E. *Relations in Public: Microstudies of the Public Order*. New York: „Basic Books”, 1972. 460 p.
47. GONȚA, V. Consecințele migrației de muncă a părinților pentru personalitatea copiilor. În: *Revista de teorie și practică educațională „Didactica Pro...”*. 2007, nr. 3-4 (44), pp. 38-41. ISSN 1810-6455.
48. GORAȘ-POSTICĂ, V. Educația morală ca dimensiune finală a educației religioase și a educației civice. În: *Revista de teorie și practică educațională „Didactica Pro...”*. 2010, nr. 3 (61), pp. 33-36. ISSN 1810-6455.
49. GRĂDINARU, N. Obiceiurile de naștere și cele de nuntă, reflectate în opera lui Gheorghe V. Madan. În: *Gheorghe V. Madan: 150 de ani de la naștere* (ediția 1), 8 septembrie 2022. Chișinău: Institutul Patrimoniului Cultural, 2022, pp. 14-17. ISBN 978-9975-84-169-6.

50. HOROZOVA, L. *Identitatea etnică a tineretului studențesc în condițiile migrației de muncă a populației din UTA Găgăuzia*: autoreferatul tezei de doctor în psihologie. Chișinău, 2018. 30 p.
51. HUDDY, L., KHATIB, N. American Patriotism, National Identity, and Political Involvement. In: *American Journal of Political Science*. 2007, no.1, vol.51, pp.63-77. ISSN 0092-5853.
52. IFRIM, I. Renașterea patriei „prin noi înșine”. În: *Securitatea umană și socială în statul democratic*. Materialele Conferinței științifico-practice internaționale, 27 octombrie 2023. Chișinău: „Print-Caro” SRL, 2023, pp. 162-170. ISBN 978-9975-175-50-0.
53. *Implicarea tinerei generații în activități educativ-patriotice*. [citată: 17 noiembrie 2022]. Disponibil: <https://www.academy.police.md/implicarea-tinerei-generatii-in-activitati-educativ-patriotice>.
54. IORGA, N. *Adevăratul patriotism. Idei dintr-o conferință ținută la Galați în ziua de 8 septembrie 1914*. Galați: Tipografia „Neamul românesc”, 1914. 17 p. [citată: 11 decembrie 2023]. Disponibil: <https://www.scribd.com/doc/312652031/N-Iorga-Adevaratul-Patriotism>.
55. IURCHEVICI, Iu. Orientările valorice la studenții militari. În: *Dezvoltarea Armatei Naționale în contextul aprofundării reformelor democratice*. Materialele Conferinței cu participare internațională, 1 martie 2017. Chișinău, 2017, pp. 100-107. ISBN 978-9975-84-033-0.
56. IURCHEVICI, Iu. Stima de sine - dimensiunea fundamentală a personalității. În: *Analele științifice ale Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul*. 2011, nr. 7, pp. 10-14. ISSN 1875-2170.
57. JOHARI, M. H. Y. Development of Patriotism among Multiethnic Youths at Commemorative Heroic Site. In: *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*. 2021, Vol. 11, no. 9, pp. 321-335. ISSN 2222-6990.
58. KOSTERMAN, R., FESHBACH, S. Toward a Measure of Patriotic and Nationalist Attitudes. In: *Political Psychology*. 1989, vol. 10, no. 2., pp. 257-274. ISSN 1467-9221.
59. KYMLICKA, W. *Multicultural Citizenship. A Liberal Theory of Minority Rights*. Oxford: „Univ. Press”, 1995. 265 p. ISBN 0-19-827949-3.
60. *Lecție psihologică „Valorile vieții”*. [citată: 24 ianuarie 2023]. Disponibil: <https://ik-ptz.ru/ro/testy-ege---2016-po-obschestvoznaniyu/psihologicheskoe-zanyatie-zhiznennye-cennosti-cennost.html>.

61. Legea Republicii Moldova cu privire la tineret, nr.215 din 29.07.2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 23.09.2016, nr.315-328.
62. LEWIN, E. Constructive Patriotism in Wartime. In: *Open Journal of Political Science*. 2013, vol. 3, no. 4, pp. 107-112. ISSN 2164-0505.
63. LOSÎL, E. Adolescenții și factorii de stres. În: *Știință și educație: noi abordări și perspective*. Materialele Conferinței științifice internaționale (vol. 1), 24-25 martie 2023. Chișinău: CEP UPSC, 2023, pp. 52-56. ISBN 978-9975-46-773-5.
64. LUCAS, R.E., DIENER, E., SUH, E. Discriminant validity of well-being measures. In: *Journal of Personality and Social Psychology*. 1996, no. 71, pp. 616-628. ISSN 0022-3514.
65. MARCUS, J., COLEMAN, TINA M. HARRIS, KEVIN L BRYANT & CARRIE REIF-STICE. A cultural approach to patriotism. In: *Journal of International and Intercultural Communication*. 2018, vol. 11, pp. 173-191. ISSN 1751-3057.
66. MÂRZA, R. *Despre patriotism*. [citat: 26 noiembrie 2024]. Disponibil: <https://www.contributors.ro/despre-patriotism/>.
67. MOCANU, V., TARNOVSCHI A., DOLINSCHI, C. *Psihologia vârstelor: suport de curs pentru studenți*. Chișinău: CEP USM, 2020. 159 p. ISBN 978-9975-152-35-8.
68. PALADI, O. Interacțiunea dintre valori și fenomenele psihologice. În: *Revista științifico-practică „Psihologie”*. 2011, nr.3, pp. 16-25. ISSN 1857-2502.
69. POPA, C., CIOBANU, A.M. Tulburările de personalitate și inadaptația socială. În: *Revista de psihologie*. București, 2014, nr. 1, vol. 60, pp. 79-88. ISSN 2344-4665.
70. POPESCU-NEVEANU, P. *Dicționar de psihologie*. București: Editura „Albatros”, 1978. 784 p.
71. *Principalele rezultate ale Recensământului populației și al locuințelor 2014*. [citat: 10 noiembrie 2022]. Disponibil: https://statistica.gov.md/ro/principalele-rezultate-ale-rpl-2014-34_2854.html.
72. RACU, J., GORCEAC, C. *Particularități psihologice și factori determinanți în activitatea inovațională la student*. În: *Creativitate și inovare - premise ale excelenței în educație*. Ediția a XVIII-a. Materialele simpozionului național cu participare internațională Kreatikon: creativitate-formare-performanță, 30 martie - 1 aprilie 2023. România, Iași, 2023, pp. 13-16. ISSN 2068 - 1372.
73. ROKEACH, M. *Beliefs, Attitudes, and Values: A Theory of Organization and Change*. San Francisco: „Jossey-Bass”, 1968. 214 p.
74. ROKEACH, M. *Understanding Human Values*. New York: „Free Press”, 1979. 288 p. ISBN 978-0029267608.

75. RUSNAC, S. *Percepția reciprocă între etnii în comunitățile mixte: teză de doctor în psihologie*. Chișinău, 1995. 237 p.
76. RUSNAC, S. *Psihologia dreptului*. Chișinău: Editura „ARC”, 2000. 311 p. ISBN 9975-61-125-7.
77. RUSNAC, S. Rolul familiei în formarea identității în perioada adolescenței: efectele curențelor familiare. În: *Revista de teorie și practică educațională „Didactica Pro...”*. 2007, nr. 5-6 (46), pp. 26-30. ISSN 1810-6455.
78. RYAN, R.M., DECI, E.L. On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being. In: *Annual Review Psychology*. 2001, no.52, pp. 141-166. ISSN 0066-4308.
79. RYFF, C.D. Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological wellbeing. In: *Journal of Personality and Social Psychology*. 1989, no.57, pp. 1069-1081. ISSN 0022-3514.
80. RYFF, C.D. The structure of psychological well-being revisited. In: *Journal of Personality and Social Psychology*. 1995, no.69, pp. 719-727. ISSN 0022-3514.
81. SCHATZ, R.T., STAUB, E., LAVINE, H. On the Varieties of National Attachment: Blind versus Constructive Patriotism. In: *Political Psychology*. 1999, vol. 20, pp. 151-174. ISSN 1467-9221.
82. SCHWARTZ, S. Basic Values: How They Motivate and Inhibit Prosocial Behavior. In: *Prosocial Motives, Emotions, and Behavior: The Better Angels of Our Nature*. Ed. by M. Mikulincer, P. Shaver. Washington: American Psychological Association Press, 2010. pp. 221-241. [citat: 14 septembrie 2023]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/255648989_Basic_Values_How_They_Motivate_and_Inhibit_Prosocial_Behavior.
83. SCHWARTZ, S.H. Universals in the content and structure of values: theoretical advances and empirical tests in 20 countries . In: *Advances in Experimental Social Psychology*. 1992, vol.25, pp.1-65. San Diego: „Academic Press”. ISBN 012-0152-355.
84. SCHWARTZ, S.H., BARDI, A. Values and Behavior: Strength and Structure of Relations. In: *Personality and Social Psychology Bulletin*. 2003, no.29, pp. 1207-1220. ISSN 0146-1672.
85. SCHWARTZ, S.H., BILSKY, W. Toward a universal psychological structure of human values. In: *Journal of Personality and Social Psychology*. 1987, no.53, pp. 550-562. ISSN 0022-3514.

86. SHERIF, M. *The Psychology of Social Norms*. New York, 1936. [citat: 21 octombrie 2024]. Disponibil: <https://dn790007.ca.archive.org/0/items/in.ernet.dli.2015.264611/2015.264611.The-Psychology.pdf>.
87. SILISTRARU, N. *Valori ale educației moderne*. Chișinău, 2006. 176 p. ISBN 978-9975-9685-0-8.
88. *Social Identity Theory In Psychology (Tajfel & Turner, 1979)*. [citat: 20 ianuarie 2023]. Disponibil: <https://www.simplypsychology.org/social-identity-theory.html>.
89. STANCIUC, Z. Educația moral-patriotică în contextul curriculumului preșcolar. În: *Simpozionul „Valorile moral-spirituale ale educației: In memoriam Mihail Terentii”*. Chișinău, ASEM, 3-4 aprilie 2015, pp. 143-146. ISBN 978-9975-48-069-7.
90. ȘLEAHTIȚCHI, M. Discontinuitatea ca frustrare. Temă de actualitate pentru o istorie obiectivă a spiritului creativ românesc. În: *Revista de Știință, Inovare, Cultură și Artă „Akademos”*. 2024, nr. 3 (74), pp. 138-148. ISSN 1857-0461.
91. ȘTIR, S. Moralitatea principiilor ce guvernează conduita polițistului. În: *Ordinea publică în Europa, între tradiție și contemporanetate. Ediția a IV-a*. Materialele Conferinței internaționale. Cluj-Napoca, 2013, pp. 243-251. ISSN 2359-7135.
92. TAJFEL, H., TURNER, J. C. The Social Identity Theory of Intergroup Behavior. In: *Political psychology: Key readings*. [citat: 21 octombrie 2024]. Disponibil: <https://christosaioannou.com/Tajfel%20and%20Turner%201986.pdf>.
93. TIMOFEI, P., CALANCEA, A. Sprijin și inițiativă pentru adaptarea școlară în învățământul special. În: *Preocupări contemporane ale științelor socioumane*. Materialele Conferinței științifice (ediția 9), 6-7 decembrie 2018. Chișinău, 2018, pp. 292-296. ISBN 978-9975-3277-5-6.
94. *Tradiții militare*. [citat: 17 noiembrie 2022]. Disponibil: <http://tradiții-militare.md/>.
95. VERDEȘ, V. Autoactualizarea ca o condiție a depășirii crizei vârstei adulte. În: *Revista științifico-practică „Psihologie”*. 2014, nr. 1-2, pp. 10-17. ISSN 1857-2502.
96. VICOL, N., CACIUC, V.T., FEDERIUC, V. Entități corelative: etica, ecologia/ ecoetica și bioetica în educație. În: *Revista științifică „Univers Pedagogic”*. 2020, nr. 1 (65), pp. 7-20. ISSN 1811-5470.
97. VICOL, N., VORNICES, S., NICA, L. Contextualizarea metodologică a educației patriotice și a valorificării sentimentului patriotic. În: *Perspective metodologice de formare/ dezvoltare a competențelor disciplinare ale elevilor în context axiologic: Culegere de articole*. Chișinău: Tipografia „Cavaioli”, 2015. pp. 131-150. ISBN 978-9975-48-087-1.

98. WATERMAN, A.S. Reconsidering happiness: A eudaimonist's perspective. In: *Journal of Positive Psychology*. 2008, no.3, pp. 234-252. ISSN 1743-9760.
99. WATERMAN, A.S. Two Conceptions of Happiness: Contrasts of Personal Expressiveness (Eudaimonia) and Hedonic Enjoyment. In: *Journal of Personality and Social Psychology*. 1993, no.64, pp. 678-691. ISSN 0022-3514.
100. Ziarul „Oastea Moldovei”. Chişinău, 15 septembrie 1998.
101. АВЕРИН, А.И., ВЫДРИН, И.Ф., ЕНДОВИЦКИЙ, Н.К. и др. *Начальная военная подготовка: учебник*. 5-е изд. Под ред. НАУМЕНКО, Ю.А. Москва: «Воениздат», 1985. 255 с.
102. АДОРНО, Т., СТЕНФОРД, Р.Н., ФРЕНКЕЛЬ-БРЮНСВИК, Э., ЛЕВИНСОН, Д.Дж. *Исследование авторитарной личности*. Под общей редакцией д. филос. н. Култыгина, В. П. Москва: «Серебряные нити», 2001. 416 с. ISBN 5-94396-020-1.
103. АКОПОВ, Г.В. *Психология сознания: Вопросы методологии, теории и прикладных исследований*. Москва: Изд-во «Институт психологии РАН», 2010. 272 с. ISBN 978-5-9270-0178.
104. АКСЕНОВА, Э.А. Новая стратегия профильной школы Великобритании. В: *Школьные технологии*. 2014, № 1, с. 72-80. ISSN 2220-2641.
105. АЛЕКСАНДРОВА, Е.А., ХУХЛАЕВ, О.Е., КУЗНЕЦОВ, И.М. *Конструктивный патриотизм в современных социально-психологических исследованиях*. [citat: 25 octombrie 2023]. Disponibil: <https://mgppu.ru/files/galleries/documents/9abb718ae9a224c74668972d290bcdcf1.pdf>.
106. АНАНЬЕВ, Б.Г. *Избранные психологические труды: в 2-х томах. Том 2*. Под редакцией Бодалева, А.А. и др. Москва: «Педагогика», 1980. 288 с. [citat: 8 noiembrie 2022]. Disponibil: https://bookap.info/book/ananev_izbrannye_trudy_tom_2_1980/bypage/4.
107. АУЕШЕВА, А.Б. Проблема определения феномена патриотизма в психологии. В: *Научное сообщество студентов XXI столетия. Гуманитарные науки*. Электронный сборник статей по материалам XLII студенческой международной научно-практической конференции. Новосибирск: АНС «СибАК», 2016, № 5. ISSN 2310-2764. [citat: 13 octombrie 2022]. Disponibil: <https://sibac.info/studconf/hum/xlii/53606>.
108. БАХАРЕВА, Н.К. *Субъективное благополучие как системообразующий фактор толерантности*: диссертация кандидата психологических наук. Хабаровск, 2004. 150 с.

- 109.БЕРДЯЕВ, Н.А. *Судьба России*. Москва: «Эксмо-пресс», 1998. 734 с. ISBN 5-04-002029-5.
- 110.БЕРКОВИЦ, Л. *Агрессия: причины, последствия и контроль*. СПб.: «Прайм-Еврознак», 2001. 512 с. ISBN 5-93878-014-4.
- 111.БИБЛЕР, В.С. *От наукоучения - к логике культуры. Два философских введения в 21-й век*. Москва: «Политиздат», 1991. 414 с. ISBN 5-250-00739-2.
- 112.БИМ-БАД, Б.М., ДНЕПРОВ, Э.Д., КОРНЕТОВ, Г.Б. *Мудрость воспитания: Книга для родителей. 2-е изд., доп.* Москва: «Педагогика», 1989. 304 с. ISBN 5-7155-0053-2.
- 113.БИРЮКОВ, А.А., БУЗСКИЙ, М.П., БЫКОВ, А.К. *Патриотически ориентированное образование: методология, теория, практика. 2-е изд. доп. и перераб.* Под общ. ред. Вырщикова, А.Н. Волгоград: «Панорама», 2008. 718с. ISBN 978-5-91497-030-4.
- 114.БЛАЖКО, В. Молодежная субкультура в условиях глобализации: изменения и тенденции. В: *Сохранение культурного наследия в странах Европы*. Материалы Международной научной конференции изданы при финансовой поддержке организации «Центрально-Европейская инициатива», 25-26 сентября 2008 г. Кишинэу, 2009, с. 314-316. CZU 008:330.524(4)(082)=135.1= 161.1=111.
- 115.БЛАЖКО, В. Особенности этнической самоидентификации населения в Пограничье Республики Молдова. В: *Миссия антропологии и этнологии: научные традиции и современные вызовы*. Материалы XII-го Конгресса антропологов и этнологов России, 3-6 июля 2017 г. Ижевск, 2017, с. 169-170. ISBN 978-5-4211-0180-2.
- 116.БЛАЖКО, В.А. Транзитивное общество - новая среда социализации личности. В: *Личность в межкультурном пространстве*. Материалы IV-ой Международной конференции, посвященной 50-летию Российского университета дружбы народов (ч. I), 19-20 ноября 2009 г. Москва, 2009, с. 53-60. ISBN 978-5-209-03707-1.
- 117.БОЖОВИЧ, Л.И. *Личность и ее формирование в детском возрасте*. СПб.: «Питер», 2008. 398 с. ISBN 978-5-91180-846-4.
- 118.*Большая Российская энциклопедия. В 35 томах. Том 25*. Отв. ред. Кравец, С.Л. Москва, 2014. 765 с. ISBN 978-5-852-70320-6.
- 119.БОЧАРОВА, Е.Е. К вопросу о внутренних детерминантах субъективного благополучия личности. В: *Известия ПГПУ им. В.Г. Белинского*. 2008, № 10, с. 226-231. ISSN 1999-7116.
- 120.БРАТУСЬ, Б.С. *Аномалии личности*. Москва: «Мысль», 1988. 304 с.
- 121.БРОМЛЕЙ, Ю.В. *Этнос и этнография*. Москва: «Наука», 1973. 284 с.

122. ВАСИЛЮК, Ф.Е. *Психология переживания (анализ преодоления критических ситуаций)*. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1984. 200 с.
123. ВАСИНА, Е.А. *Ценностные ориентации современного юношества*. Спб.: Изд-во Политехнического университета, 2007. 132 с. ISBN 5-7422-1661-0.
124. ВОРОНИНА, А.В. Проблема психического здоровья и благополучия человека: обзор концепций и опыт структурно-уровневого анализа. В: *Сибирский психологический журнал*. 2005, № 21, с. 142-147. ISSN 1726-7080.
125. ВЫГОТСКИЙ, Л.С. *Мышление и речь*. Москва: АСТ «Хранитель», 2008. 668 с. ISBN 978-5-17-050057-4.
126. ВЫГОТСКИЙ, Л.С. *Психология развития ребенка*. Москва: Изд-во «Смысл», 2004. 512 с. ISBN 5-699-03524-9.
127. ВЫГОТСКИЙ, Л.С. *Собрание сочинений. В 6-ти томах. Том 4. Детская психология*. Под ред. Эльконина, Д. Б. Москва: «Педагогика», 1984. 432 с.
128. ВЫРЦИКОВ, А.Н., КУСМАРЦЕВ, М.Б. *Патриотическое воспитание молодёжи в современном российском обществе*. Волгоград: НП ИПД «Авторское перо», 2006. 172 с.
129. ГАЛАКТИОНОВА, Н.А. Гражданская идентичность как компонент личностной идентичности. В: *Социология. Экономика. Политика*. 2010, № 1, с. 10-12. ISSN 1993-1824.
130. ГЕГЕЛЬ, Г.В.Ф. *Философия права*. Москва: «Мысль», 1990. 524 с. ISBN 5-244-00384-4.
131. ГОСТЕВ, А.А. Патриотизм как духовно-нравственное качество личности. В: *Современная личность: психологические исследования*. Отв. редактор Воловикова, М.И., Харламенкова, Н.Е. Москва: Институт психологии РАН, 2012, с. 100-117. 392 с. ISBN: 978-5-9270-0237-5.
132. ГРИШИНА, Е.А. Идентичность гражданская. В: *Социологическая энциклопедия в 2 томах. Том 1*. Главный редактор Иванов, В.Н. Москва: «Мысль», с. 336–338. 694 с. ISBN 5-244-01015-8.
133. ГУБСКИЙ, Е.Ф., КОРАБЛЕВА, Г.В., ЛУТЧЕНКО, В.А. *Философский энциклопедический словарь*. Москва: «Инфра-М», 1999. 575 с. ISBN 5-86225-403-X.
134. ДАНИЛОВА, Л.Н. Патриотическое воспитание школьников. Из зарубежного опыта. В: *Народное образование*. 2010, № 4, с. 204-210. ISSN 0130-6928.
135. ДОДОНОВ, Б.И. *Эмоция как ценность*. Москва: «Политиздат», 1978. 272 с.

136. ДРОБИЖЕВА, Л.М., АКЛАЕВ, А.Р., КОРОТЕЕВА, В.В., СОЛДАТОВА, Г.У. *Демократизация и образы национализма в Российской Федерации 90-х годов*. Москва: «Мысль», 1996. 382 с. ISBN 5-244-00847-1.
137. ДУЛИН, В.В. *Педагогическое управление процессом подготовки офицеров запаса на военных кафедрах*: диссертация кандидата педагогических наук. Ставрополь, 2004. 200 с.
138. ЕЛГИНА, Л.С. Социальная адаптация студентов в вузе. В: *Вестник Бурятского государственного университета*. 2010, № 5, с 162-166. ISSN 1994-0866.
139. ЕРЕМИНА, М.А. Патриотизм как психологический феномен. В: *Формирование традиций патриотизма*. Материалы научно-практической конференции, 17-18 апреля 2015 г. Барнаул, 2015. 197 с. ISBN 978-5-88210-765-8.
140. ЕФИМЕНКО, В.Н. Структурные компоненты и содержательное наполнение понятия «Гражданская идентичность». В: *Теория и практика общественного развития*. 2013, № 11. с. 250-254. ISSN 1815-4964.
141. ЗИМНЯЯ, И.А. *Педагогическая психология. Учебник для вузов. 3-е изд., пересмотренное*. Москва: МПСИ, 2010. 448 с. ISBN 978-5-9770-0518-0.
142. ИВАНОВА, Н. Особенности этнической самоидентификации детей и подростков г. Кишинева. În: *Revista de Etnologie și Culturologie*. 2008, nr.3, pp. 256-262. ISSN 1857-2049.
143. ИВАНОВА, Н.Л., МАЗИЛОВА, Г.Б. Гражданская идентичность и государственная политика. В: *Психология обучения*. 2010, № 6, с. 54-69. ISSN 1561-2457.
144. ИВАНОВА, Н.Л., МАЗИЛОВА, Г.Б. Гражданская идентичность и формирование гражданственности. В: *Ученые записки Педагогического института Саратовского государственного университета им. Н.Г. Чернышевского. Серия: Психология. Педагогика*. 2010, Т. 3, № 4, с. 11-20. ISSN 2072-6708.
145. ИДОБАЕВА, О.А. К построению модели исследования психологического благополучия: психолого-развитийный и психолого-педагогический аспекты. В: *Вестник Томского государственного университета*. 2011, № 351, с. 128-134. ISSN 1561-7793.
146. ИЛЬИН, И.А. *Путь к очевидности*. Москва: «Республика», 1993. 432 с. ISBN 5-250-01895-5.
147. КАВАЛОВ, А.И. Календарни празници и обичаи в град Твърдица, България, и в село Твардица, Република Молдова. В: *История и культура болгар и гагаузов Молдовы и*

- Украины. Сборник статей к 100-летию со дня рождения И.И. Мещеряка. Кишинев: «SŞB», 1999, с. 190-201. ISBN 9975-9568-0-7.
- 148.КАЛЮЖНЫЙ, А.С. *Общее содержание воспитания военнослужащих: учебное пособие*. Н. Новгород: НГТУ, 2004. 38 с. ББК 88.4.
- 149.КАНДАУРОВ, С.П., КАПЦОВ, А.В., КОЛЕСНИКОВА, Е.И., КОЛЫБАНОВ, А.В. и др. *Гражданственность и патриотизм*. Под ред. Мухаметшиной, Н.С. Самара: СГАСУ, 2012. 157 с. ISBN 978-5-9585-0522-7.
- 150.КАРАНДАШЕВ, В.Н. *Методика Шварца для изучения ценностей личности: концепция и методическое руководство*. СПб.: «Речь», 2004. 70 с. ISBN 5-9268-0299-7
- 151.КАУНЕНКО, И., ГАШПЕР, Л. Поиски путей повышения этнокультурной компетентности педагогов. În: *Educația multiculturală ca mijloc de management al diversității și de integrare în societatea polietnică*. Materialele Conferinței internaționale. Chișinău, 2005, pp. 233-240.
- 152.КАУНЕНКО, И., ГАШПЕР, Л. Социально-психологические аспекты проблемы становления этнической идентичности подростков и юношей в Молдове. În: *Dunărea-Nistru: Omul și societatea. Anuar*. 2007, vol. I, pp. 262-281.
- 153.КАУНЕНКО, И.И. В поисках этнической идентичности или становление этнической психологии в Республике Молдова. În: *Prolegomene din istoria psihologiei în Republica Moldova*. Materialele Conferinței științifice internaționale, 4 mai 2018. Iași, România, Moldova, 2018, pp. 56-69. ISBN 978-973-8483-84-2.
- 154.КАУНЕНКО, И.И. Восприятие своей группы молодёжью молдаванами: временной аспект. В: *Социальная психология: вопросы теории и практики*. Материалы VI Международной научно-практической конференции памяти М.Ю. Кондратьева, 12-13 мая 2021 г. Москва: ФГБОУ ВО МГППУ, 2021, с. 227-229. ISBN: 978-5-94051-233-2.
- 155.КАУНЕНКО, И.И. Исследование межкультурных отношений молодёжи в ситуации неопределённости. În: *Tradiții și procese etnice. Ediția a 3-a*. Materialele simpozionului, 31 martie 2022. Chișinău: „Notograf Prim”, 2022, p. 71. ISBN 978-9975-84-157-3.
- 156.КАУНЕНКО, И.И. К проблеме трансформации этнической идентичности молдаван трудовых мигрантов. În: *Revista științifico-practică „Psihologie”*. 2011, nr. 4, pp. 69-80. ISSN 1857-2502.
- 157.КАУНЕНКО, И.И. Культурные ценности молодежи молдаван: маркеры эпохи перемен. În: *Patrimoniul cultural: cercetare, valorificare, promovare. Ed. 12*. Materialele Conferinței științifice, 28-29 mai 2020. Chișinău, 2020, pp. 281-287. ISBN 978-9975-52-215-1.

- 158.КАУНЕНКО, И.И. Подготовка социальных психологов в транзитивном обществе. В: *Высшая школа: опыт, проблемы, перспективы*. Материалы XI Международной научно-практической конференции, 29-30 марта 2018 г. Москва: РУДН, 2018, с. 342-345. ISBN 978-5-209-08642-0.
- 159.КАУНЕНКО, И.И., КАУНОВА, Н.Г., ИВАНОВА, Н.В. *Идентичность в системе этнопсихологического и этнологического знания в Республике Молдова*. Акад. Наук Молдовы, Ин-т Культурного наследия. Кишинэу: Tipogr. «Elan Poligraf», 2015. 268 с. ISBN 978-9975-66-506-3.
- 160.КАУНОВА, Н.Г. Изучение культурных ценностей цыганской молодежи Молдовы. В: *Теоретические проблемы этнической и кросскультурной психологии. Том 2*. Материалы Пятой Международной научной конференции, 27-28 мая 2016 г. Смоленск: Изд-во Смоленского гуманитарного университета, 2016, с. 299-234.
- 161.КВИНН, В.Н. *Прикладная психология. Учебное пособие для студентов вузов и слушателей курсов психологических дисциплин*. СПб.: «Питер», 2000. 558 с. ISBN 5-88782-395-X.
- 162.**КИРИЦА, О.** Самоидентификация личности как фактор формирования патриотического сознания. В: *Наука. Образование. Культура*. Сборник статей Международной научно-практической конференции. Психолого - педагогические науки, том 2. Комрат, 2024, с. 318-323. ISBN 978-9975-83-296-0.
- 163.**КИРИЦА, О.В.** Ценностные ориентации студенческой молодежи в условиях современного общества. В: *Языковая компетентность: методические аспекты практико - ориентированного образования*. Сборник научных статей V-й Международной научно-методической конференции, 24-28 апреля 2023 г. Могилевский институт Министерства внутренних дел Республики Беларусь, 2023, с. 72-78. ISBN 978-985-589-077-6.
- 164.КОВАЛЕВА, А.И. Разновидности социальной идентичности: подходы к классификации. В: *Научный журнал «Знание. Понимание. Умение»*. 2019, № 4, с. 89-101. ISSN 1998-9873.
- 165.КОВТУНЕНКО, Л.В., КОВТУНЕНКО, А.Б. Патриотическое воспитание курсантов образовательной среде ведомственного вуза. В: *Пожарная безопасность: проблемы и перспективы*. 2013, № 1, с. 202-207. [citat: 12 octombrie 2022]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/patrioticheskoe-vospitanie-kursantov-v-obrazovatelnoy-srede-vedomstvennogo-vuza>.

166. КОЛЬЦОВА, В.А., СОСНИН, В.А. Социально-психологические проблемы патриотизма и особенности его воспитания в современном обществе. В: *Психологический журнал*. 2005, Том 26, № 4, с. 89-98. ISSN 0205-9592.
167. КОН, И.С. *Личность как субъект общественных отношений*. Москва: «Просвещение», 1989. 255 с.
168. КОН, И.С. *Психология юношеского возраста: проблемы формирования личности. Учебное пособие*. Москва: «Просвещение», 1979. 175 с.
169. КОНЖИЕВ, Н.М. *Система военно-патриотического воспитания в общеобразовательной школе*. Москва: «Педагогика», 1986. 142 с.
170. *Концепция Шварца-Билски*. [citat: 23 noiembrie 2022]. Disponibil: https://studopedia.ru/7_178785_kontsepsiya-shvartsa-bilski.html.
171. КОТРУЦА, Л.Н. Формирование патриотического сознания учащихся в условиях современной школы. В: *Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 3: Педагогика и психология*. 2007, с. 176-183. ISSN 2410-3004.
172. КОЧИНА, Е.А. Гражданская идентичность в полиэтническом регионе как элемент национальной идентичности. В: *Международный научный журнал «Инновационная наука»*. 2015, № 6, Том 2, с. 255-257. ISSN 2410-6070.
173. КРАСНООК, З.П. Общественные объединения как институт воспитания гражданственности студентов. В: *Совершенствование образовательных технологий*. Материалы «Труды Куб ГТУ». 2005, Том. 23, вып. 3, с. 240-244.
174. *Краткий словарь по философии. 3-е изд., дораб. и доп.* Под общей редакцией Блауберга, И.В., Пантина, И.К. Москва: «Политиздат», 1979. 413 с.
175. КРЫЛОВ, А.Н. *Религиозная идентичность. Индивидуальное и коллективное самосознание в постиндустриальном пространстве*. Москва: НИБ, 2012. 306 с. ISBN 978-5-8309-0372-1.
176. КРЫЛОВ, А.Н. *Эволюция идентичностей: кризис индустриального общества и новое самосознание индивида*. Москва: НИБ, 2010. 270 с. ISBN 978-5-8309-0356-1.
177. КУЗНЕЦОВ, И.М. Вариативность дискурсов патриотизма в повседневном сознании россиян. В: *Власть*. 2016, № 7, Том. 24, с. 164-171. ISSN 2071-5358.
178. КУЗНЕЦОВ, И.М. Патриотизм региональной молодёжи в социологическом измерении (на примере Пензенской области). В: *Социологическая наука и социальная практика*. 2023, № 2, Том. 11, с. 25-40. ISSN 2308-6416.

179. КУЗНЕЦОВА, А.В., КУБЛИЦКАЯ, Е.А. *Гражданский патриотизм - основа формирования новой российской идентичности*. Москва: РИЦ ИСПИ РАН, 2005. 328 с. ISBN 5-7556-0321-9.
180. КУЛИКОВ, Л.В. *Психология настроения*. Санкт-Петербург: Изд-во С.-Петерб. ун-та, 1997. 225 с. ISBN 5-288-01750-6.
181. КЦОЕВА, Г.У. Опыт эмпирического исследования этнических стереотипов. В: *Психологический журнал*. 1986, № 2, Том 7, с. 34-44.
182. ЛАМАЖАА, Ч.К. *Национальный характер тувинцев*. М.; СПб.: «Нестор-История», 2018. 240 с. ISBN 978-5-4469-1406-7.
183. ЛЕБЕДЕВ, А.Н., ГОРДЯКОВА, О.В. Теоретические и методологические вопросы изучения патриотизма как социального чувства и социально ориентированного поведения. В: *Институт психологии Российской академии наук. Социальная и экономическая психология*. 2016, № 1, Том 1, с. 23-40. ISBN 978-5-9270-0387-7.
184. ЛЕБЕДЕВА, Н.М. *Социально-психологическая аккультурация этнических групп*: диссертация доктора психологических наук. Москва, 1997. 310 с.
185. ЛЕЗИНА, В.В. *Педагогика: учебное пособие*. Пятигорск: ПГЛУ, 2009. 453 с. ISBN 9785-4220-0017-3.
186. ЛЕОНТЬЕВ, А.А., ЛЕОНТЬЕВ, Д.А., СОКОЛОВА, Е.Е. *Алексей Николаевич Леонтьев. Деятельность, сознание, личность*. Москва: «Смысл», 2005. 431 с. ISBN 978-5-893-57113-4.
187. ЛЕОНТЬЕВ, А.Н. *Деятельность. Сознание. Личность*. 2-е изд. Москва: «Политиздат», 1977. 304 с.
188. ЛЕОНТЬЕВ, А.Н. *Лекции по общей психологии. Учебное пособие для студентов высших учебных заведений*. 5-е изд. Москва: «Смысл», 2010. 511 с. ISBN 978-5-89357-230-8.
189. ЛЕОНТЬЕВ, Д.А. От социальных ценностей к личностным: социогенез и феноменология ценностной регуляции деятельности. В: *Вестник Московского университета. Психология*. 1997, № 1, Серия 14, с. 20-27. ISSN 0137-0936.
190. ЛЕОНТЬЕВ, Д.А. *Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности. Учебное пособие для студентов вузов, обучающихся по направлению и специальностям психологии*. Москва: «Смысл», 2003. 487 с. ISBN 5-89357-082-0.
191. ЛЕОНТЬЕВ, Д.А. Ценностные представления в индивидуальном и групповом сознании: виды, детерминанты и изменения во времени. В: *Психологическое*

- обозрение*. 1998, № 1, с. 13-25. [citat: 19 noiembrie 2022]. Disponibil: <https://istina.msu.ru/publications/article/1120362/>.
- 192.ЛУТОВИНОВ, В.И. *Военно-патриотическое воспитание молодежи. Учебно-методическое пособие*. Под общей редакцией Смульского, С.В. Москва: Изд-во РАГС, 2010. 170 с. [citat: 11 noiembrie 2023]. Disponibil: <https://avangard-permkrai.ru/wordpress/wp-content/uploads/2015/03/Lutovinov-VPV1.pdf>.
- 193.ЛУТОВИНОВ, В.И. Современный патриотизм: сущность, особенности, основные направления. В: *Журнал «Studia Humanitatis»*. 2013, № 2. ISSN 2308-8079. [citat: 10 octombrie 2023]. Disponibil: <https://st-hum.ru/sites/st-hum.ru/files/pdf/lutovinov.pdf>.
- 194.МАКАРЕНКО, А.С. *Воспитание гражданина*. Москва: «Просвещение», 1978. 147 с.
- 195.МАКАРОВА, И.В. *Психология: конспект лекций. 2-е изд. доп.* Москва: «Юрайт», 2010. 237 с. ISBN 978-5-9916-0642-4.
- 196.МАКАРОВА, Л.Л. К анализу теоретических основ социальной идентичности личности. В: *Мир науки, культуры, образования*. 2013, № 5, с. 277-280. ISSN 1991-5500.
- 197.МАКЛАКОВ, А.Г. *Общая психология: учебник для вузов*. СПб.: «Питер», 2007. 583 с. ISBN 978-5-272-00062-0.
- 198.МАЛИНКИН, А.Н. Социальные общности и идея патриотизма. В: *Социологический журнал*. 1999, №3/4, с. 89-110. ISSN 1562-2495.
- 199.МАСЛИН, М.А. *Русская идея*. Москва: «Республика», 1992. 494 с. ISBN 5-250-01508-5.
- 200.МАСЛОУ, А. *Новые рубежи человеческой природы*. Под общ. ред. Балла, Г.А. и др. Пер. с англ. Балл, Г.А., Попогребский, А.П. Москва: «Смысл», 1999. 425 с. ISBN 5-89357-027-8.
- 201.МОНАСТЫРСКИЙ, Д.В. Гражданская идентичность: теоретические подходы к исследованию и формирующие ее факторы. В: *Гуманитарий юга России*. 2017, № 1, Том 23, с. 181-188. ISSN 2227-8656.
- 202.МОСКОВИЧИ, С. От коллективных представлений к социальным. В: *Вопросы социологии*. 1992, № 2, Том 1, с. 83-103.
- 203.МЯСИЦЕВ, В.Н. *Психология отношений*. Москва, Воронеж: МОДЭК, 2011. 400 с. ISBN 978-5-89502-790-5.
- 204.НАУМЕНКО, С.М. *Социально-психологические детерминанты формирования патриотического сознания молодежи*: диссертация кандидата психологических наук. Москва, 2013. 168 с.

205. *Новый иллюстрированный энциклопедический словарь*. Под редакцией Бородулина, В.И., Горкина, А.П. Москва: «Большая Российская энциклопедия», 2005. 909 с. ISBN 5-85270-259-5.
206. *Общая психология. Характеристики сознания*. [citat: 07 ianuarie 2020]. Disponibil: <https://smekni.com/a/198077-14/obshchaya-psikhologiya-14/>.
207. ПАНЮКОВА, Ю.Г., ПАНИНА, Е.Н., БОЛАЕВА, Г.Б. Проблемы и перспективы исследования феномена благополучия в психологии. В: *Общество: социология, психология, педагогика*. 2017, № 12, с. 58-62. ISSN: 2221-2795.
208. ПЕРИНСКАЯ, Н.А. Профессиональная идентичность. В: *Научный журнал «Знание. Понимание. Умение»*. 2018, № 2, с. 209-211. ISSN 1998-9873.
209. ПЕТРЕНКО, В. *Многомерное сознание: психосемантическая парадигма*. Москва: «Эксмо», 2013. 448 с. ISBN 978-5-699-64933-4.
210. ПЕТРОВСКИЙ, А.В., ЯРОШЕВСКИЙ, М.Г. *Теоретическая психология: Учеб. пособие для студ. психол. фак. высш. учеб. заведений*. Москва: Издательский центр «Академия», 2003. 496 с. ISBN 5-7695-0799-3.
211. ПРИЛУЦКИЙ, Н.И. В. Франкл: потребность в смысле жизни. В: *Вестник Тамбовского государственного университета*. 1996, вып. 2, с. 83-86. ISSN 1810-0201.
212. *Психологический словарь. 2-е изд. перераб. и доп.* Под ред. Зинченко, В.П., Мещерякова, Б.Г. Москва: «Педагогика-Пресс», 1999. 440 с. ISBN 5-7155-0720-0.
213. ПУЧКОВА, Г.Л. *Субъективное благополучие как фактор самоактуализации личности*: диссертация кандидата психологических наук. Хабаровск, 2003. 163 с.
214. РАДИЩЕВ, А.Н. *Избранные философские произведения*. Под ред. Щипанова, И.Я. Москва, 1949, 552 с.
215. РАКУ, Ж. Самоактуализация и уровень притязаний как факторы адаптации в юношеском возрасте. În: *Asistența psihologică la etapa contemporană: realități și perspective. Ed. 1. Materialele Conferinței științifice internaționale, 27 octombrie 2023. Moldova, Bălți, 2023, pp. 21-27. ISBN 978-9975-50-314-3.*
216. РЕАН, А.А., БОРДОВСКАЯ, Н.В., РОЗУМ, С.И. *Психология и педагогика: учебник для вузов*. СПб.: «Питер», 2000. 432 с. ISBN 5-272-00266-0.
217. РУБИНШТЕЙН, С.Л. *Бытие и сознание*. СПб.: «Питер», 2012. 288 с. ISBN 978-5-459-00889-0.
218. РУБИНШТЕЙН, С.Л. *Основы общей психологии*. СПб.: «Питер», 2010. 713 с. ISBN 978-5-314-00016-8.

- 219.РУБИНШТЕЙН, С.Л. *Основы общей психологии: в 2-х томах. Том 2.* Москва: «Педагогика», 1989. 322 с. ISBN 5-7155-0180-6.
- 220.РУБИНШТЕЙН, С.Л. *Проблемы общей психологии.* Москва: «Педагогика», 1973. 423 с.
- 221.САВИН, Н.В. *Педагогика.* Москва: «Просвещение», 1972. 303 с.
- 222.САРГСЯН, А.Н. *Воспитание военнослужащих вооруженных сил Республики Армения на героических традициях:* диссертация кандидата педагогических наук. Москва, 2017. 271с.
- 223.СЕРЖАНТОВ, В.Ф. *Человек, его природа и смысл бытия.* Л: Изд-во ЛГУ, 1990. 360 с. ISBN 5-288-00138-3.
- 224.СЕРЫХ, В.Д. *Воинские ритуалы.* Москва: «Воениздат», 1986. 255 с.
- 225.*Словарь по этике. 6-е издание.* Под редакцией Гусейнова, А.А. и Кона И.С. Москва: «Политиздат», 1989. 447 с. ISBN 5-250-01027-X.
- 226.СОЗОНТОВ, А.Е. Гедонистический и эвдемонистический подходы к проблеме психологического благополучия. В: *Вопросы психологии.* 2006, № 4, с. 105-114. ISSN 0042-8841.
- 227.СОЛДАТОВА, Г.У. *Психология межэтнической напряженности:* диссертация доктора психологических наук. Москва: «Смысл», 1998. 271 с.
- 228.СОЛОВЬЕВ, В.С. *Оправдание добра.* Москва: «Алгоритм», 2012. 656 с. ISBN 978-5-4261-0002-2.
- 229.СОРОКИН, С.А. Патриотическое сознание: сущность и специфика. В: *Вестник Московского государственного областного университета. Серия: Философские науки.* 2009, № 3, с. 145-153. ISSN 2072-8530.
- 230.СТЕФАНЕНКО, Т.Г. *Этнопсихология. Учебное пособие. Выпуск I.* Москва: РПО, 1998. 92 с. ISBN 5-89573-019-1.
- 231.СТЕФАНЕНКО, Т.Г. *Этнопсихология: практикум.* Москва: «Аспект Пресс», 2006. 208 с. ISBN 5-7567-0418-3.
- 232.*Структура сознания.* [citat: 07 ianuarie 2020]. Disponibil: https://studopedia.ru/10_135764_v-strukturu-soznaniya-vhodyat-takzhe-opredelenie-otnosheniya.html.
- 233.СУХОМЛИНСКИЙ, В.А. *Мудрая власть коллектива: методика воспитания коллектива.* Пер. с укр. Дангуловой, Н. Москва: «Молодая гвардия», 1975. 239 с.
- 234.СУХОМЛИНСКИЙ, В.А. *Рождение гражданина. 3-е издание.* Пер. с укр. Дангуловой Н. Москва: «Молодая гвардия», 1979. 335 с.

235. СУХОМЛИНСКИЙ, В.А. *Сердце отдаю детям. 4-ое издание.* Киев: «Радянська школа», 1973. 288 с. [citat: 27 decembrie 2022]. Disponibil: <https://studfile.net/preview/3801993/>.
236. СУШКОВ, И.Р. *Психологические отношения человека в социальной системе.* Москва: Институт психологии РАН, 2008. 410 с. ISBN 978-5-9270-0125-5.
237. ТАТАРКО, А.Н., ЛЕБЕДЕВА, Н.М. *Методы этнической и кросскультурной психологии.* Москва: ВШЗ, 2011. 236 с. ISBN 978-5-7598-0867-1.
238. ТИТОВ, В.В. *Национально-государственная идентичность российской молодежи в начале XXI века.* Москва: «Макс Пресс», 2012. 168 с. ISBN 978-5-317-03950-9.
239. ТРУНОВ, Д. Иррациональные формы патриотизма. В: *Культурный мир меняющейся России.* Материалы пятнадцатой Всероссийской конференции студентов, аспирантов, докторантов «Майские чтения», 14 мая 2003. Пермь: ЗУЦНЦ, 2003, с. 71-73. [citat: 15 decembrie 2023]. Disponibil: https://ab1403b3-e984-469a-88eb-607a92185a9e.filesusr.com/ugd/45e5d5_bad0086f5134424a8e81dd79cc2ae7a3.pdf.
240. *Укрепление взаимосвязи миграции и развития в Молдове.* Кишинэу: CIVIS & IASCI, 2010. 65 с. [citat: 4 ianuarie 2023]. Disponibil: https://brd.gov.md/sites/default/files/document/attachments/12_iasci_civis_consolidarea_legaturii_dintre_migratie_si_dezvoltare_in_moldova_2010_rus.pdf.
241. *Уровни формирования сознания в онтогенезе (Бехтерев В.М.).* [citat: 17 octombrie 2022]. Disponibil: https://studopedia.ru/18_26909_urovni-formirovaniya-soznaniya-v-ontogeneze-v-m-behterev.html.
242. *Философский энциклопедический словарь.* Ред. кол. Старостин, Б.А., Топоров, В.Н., Аверинцев, С.С. Москва: «Сов. Энциклопедия», 1989. 815 с. ISBN 5-85270-030-4.
243. ФРАНКЛ, В.Э. *Человек в поисках смысла.* Под ред. Гозмана, Л.Я., Леонтьева, Д.А. Москва: «Прогресс», 1990. 366 с. ISBN 5-01-001606-0.
244. ФРЕЙД, З. *Психоаналитические этюды.* Под ред. Донского, Д.И., Круглянского, В.Ф. и др. Минск: «Попурри», 1998. 608 с. ISBN 985-438-121-8.
245. ХАРЛАМОВ, И.Ф. *Педагогика. Изд. 4-е, перераб. и доп.* Москва: «Гардарики», 2003. 519 с. ISBN 5-8297-0004-2.
246. ХАРЛАМОВ, И.Ф. *Педагогика: учебное пособие для студентов, обучающихся по педагогическим специальностям.* Москва: «Гардарики», 2005. 512 с. ISBN 5-8297-0004-2.
247. ХОЛОД, М.Т. Психологические истоки проблемы значения и смысла. В: *Вестник Университета Российской академии образования.* 2010, № 1, с. 118-121. ISSN 2072-5833.

248. ХОРОЗОВА, Л.Ф. *Этническая идентичность студенческой молодежи в условиях трудовой миграции населения АТО Гагауз Ери*: диссертация на соискание учёной степени доктора психологии. Кишинэу, 2017. 225 с.
249. ХУХЛАЕВ, О.Е., ГРИЦЕНКО, В.В., МАКАРЧУК, А.В. и др. Разработка и адаптация методики «Интегративный опросник межкультурной компетентности». В: *Психология. Журнал Высшей школы экономики*. 2021, № 1, Том 18, с. 71-91. ISSN 1813-8691.
250. ХЬЕЛЛ, Л., ЗИГЛЕР, Д. *Теории личности. 3-е издание*. СПб.: «Питер», 2008. 607 с. ISBN 978-5-88782-412-3.
251. ЧУДНЫЙ, В.С. *Военно-патриотическое воспитание школьников*. Москва: ДОСААФ, 1980. 93 с.
252. ШАЙГЕРОВА, Л.А., ПРОКОФЬЕВА, Т.Ю., КРАВЦОВА, О.А., СОЛДАТОВА, Г.У. *Практикум по психодиагностике и исследованию толерантности личности*. Под ред. Солдатовой, Г.У. и др. Москва: МГУ им. М.В. Ломоносова, 2003. 112 с. ISBN 5-92170030-4.
253. ШАРИПОВ, Ф.В. *Педагогика и психология высшей школы: учебное пособие*. Москва: «Логос», 2012. 448 с. ISBN 978-5-98704-587-9.
254. ШВАРЦ, Ш., БУТЕНКО, Т.П., СЕДОВА, Д.С., ЛИПАТОВА, А.С. Уточненная теория базовых индивидуальных ценностей: применение в России. В: *Психология. Журнал Высшей школы экономики*. 2012, № 2, Том 9, с. 43-70. ISSN 1813-8691.
255. ШИРШОВ, В.Д. *Основы военно-патриотического воспитания: учебное пособие*. Екатеринбург: УрГПУ, 2021. 290 с. ISBN 978-5-7186-1763-4.
256. ЭРИКСОН, Э. *Идентичность: юность и кризис*. Под ред. Толстых А.В., Андреевой, А. Москва: «Прогресс», 1996. 344 с. ISBN 5-01-004479-X.
257. ЯДОВ, В.А. *Саморегуляция и прогнозирование социального поведения личности: диспозиционная концепция. 2-е издание*. Москва: ЦСПиМ, 2013. 376 с. ISBN 978-5-906001-04-7.
258. ЯКОБСОН, П.М. *Психология чувств. 2-е доп. издание*. Москва: Академия пед. наук РСФСР, 1958. 441 с.
259. ЯРЕМЧУК, С.В. *Субъективное благополучие как компонент ценностно-смысловой сферы личности*. В: *Психологический журнал*. 2013, № 5, Том 34, с. 85-95. ISSN 0205-9592.

ANEXE

Anexa 1. Metodologia protocolului de cercetare

Anexa 1.1.

Chestionarul „Conștiința patriotică” (S.M. Naumenko)

Vă rugăm să răspundeți la următoarele întrebări:

1) Ce semnifică pentru Dvs. cuvântul «Patrie»?

1. Locul în care trăiesc oameni dragi (rude și prieteni);
2. Pământul natal (orașul, satul), unde ați crescut;
3. Cultura, tradițiile care Vă sunt dragi;
4. Statul, care Vă acordă anumite drepturi, dar și vă impune anumite obligații (serviciul militar, apărarea Patriei);
5. Națiunea cu care vă identificați;
- 6.

Altceva _____.

2) Credeți că formarea sentimentelor patriotice ale Dvs. este influențată de:

1. Părinții Dvs.;
2. Studiile la liceu;
3. Studiile la Academia „Stefan cel Mare”;
4. Mass-media (televiziunea, radioul, internetul etc.);
5. Gândurile proprii despre problemele țării;
- 6.

Altceva _____.

Chestionarul „Percepția despre patriotism” (I.M. Kuznițov)

Există păreri diferite despre patrioți. Cine în ziua de astăzi poate fi considerat patriot în Republica Moldova? Bifați cu care din aceste opinii sunteți de acord și cu care nu sunteți de acord.

PATRIOT în Republica Moldova este cel care:

№	Afirmații	Da	Nu
1.	Laudă tot ce este autohton, urăște/respinge tot ce este străin.		
2.	Muncește pentru binele țării.		
3.	Se interesează de cultură, istorie, tradițiile propriei țări.		
4.	Își iubește țara așa cum este.		

**Chestionarul de valori PVQ-R2 (profilul personalității),
elaborat de autorul Sh. Schwartz, 2012**

Instrucțiune. Mai jos sunt descrieri ale unor persoane. Vă rugăm să citiți fiecare descriere și să determinați în ce măsură persoana descrisă mai jos se aseamănă sau nu cu Dvs. Bifați un răspuns (de la 1 la 6 puncte):

- 1 – Nu seamănă deloc cu mine;
- 2 – Nu seamănă cu mine;
- 3 – Seamănă puțin ;
- 4 – Seamănă moderat cu mine;
- 5 – Seamănă cu mine;
- 6 – Seamănă foarte mult cu mine.

ÎN CE MĂSURĂ ACEASTĂ PERSOANĂ ESTE ASEMĂNĂTOARE CU DVS?

		1	2	3	4	5	6
№	Afirmații	Nu seamănă deloc cu mine	Nu seamănă cu mine	Puțin seamănă cu mine	Moderat seamănă cu mine	Seamănă cu mine	Foarte mult seamănă cu mine
1.	Pentru el/ea este important să-și formeze punctul de vedere asupra diverselor probleme.						
2.	Pentru el/ea sunt importante stabilitatea și ordinea în societate.						
3.	Pentru el/ea este important să-și petreacă bine timpul.						
4.	Pentru el/ea este important să evite deranjarea altor persoane.						
5.	Pentru el/ea este important să protejeze oameni slabi și vulnerabili în societate.						
6.	Pentru el/ea este important ca oamenii să execute ceea ce le spune el/ea.						
7.	Pentru el/ea este important ca niciodată să nu fie lăudăros sau orgolios.						
8.	Pentru el/ea este important să aibă grijă de natură.						
9.	Pentru el/ea este important că nimeni niciodată să nu-l facă de rușine.						
10.	Pentru el/ea este important să caute mereu diversitatea în activități.						
11.	Pentru el/ea este important să aibă grijă de oamenii apropiați.						
12.	Pentru el/ea este important să aibă bani destui, pentru a face ceea ce dorește.						

13.	Pentru el/ea este foarte important să evite bolile și să aibă grijă de sănătatea proprie.						
14.	Pentru el/ea este important să fie tolerant față de oameni diferiți și grupuri diferite.						
15.	Pentru el/ea este important să nu încalce niciodată regulile sau ordinele.						
16.	Pentru el/ea este important să ia propriile decizii privind viața personală.						
17.	Pentru el el/ea este important să aibă ambiții în viață.						
18.	Pentru el/ea este important să mențină valorile tradiționale și modul de gândire.						
19.	Pentru el/ea este important ca oamenii pe care îi cunoaște să aibă încredere deplină în el/ea.						
20.	Pentru el/ea este important de a fi bogat.						
21.	Pentru el/ea este important să participe la acțiuni de protejare a naturii.						
22.	Pentru el/ea este important să nu irite niciodată pe nimeni.						
23.	Pentru el/ea este important să-și aibă propriile idei originale.						
24.	Pentru el/ea este important să-și mențină demnitatea în ochii celorlalți.						
25.	Pentru el/ea este foarte important să-i ajute pe cei dragi.						
26.	Pentru el/ea este important să se simtă protejat și sigur.						
27.	Pentru el/ea este important să fie un prieten de încredere.						
28.	Pentru el/ea este importantă pasiunea în viață, chiar dacă implică riscuri.						
29.	Pentru el/ea este important să fie influent (autoritar), pentru a determina oamenii să facă ceea ce își dorește.						
30.	Pentru el/ea este important să-și planifice independent acțiunile.						
31.	Pentru el/ea este important să respecte regulile, chiar și atunci când nimeni nu îl supraveghează.						
32.	Pentru el/ea este important să fie un om de succes.						
33.	Pentru el/ea este important să urmeze obiceiurile familiale sau religioase.						
34.	Pentru el/ea este important să asculte și să înțeleagă oameni care diferă de el/ea.						
35.	Pentru el/ea este important că țara sa este puternică își poate proteja cetățenii.						
36.	Pentru el/ea este important să se bucure de toate plăcerile, pe care le poate oferi viața.						

37.	Pentru el/ea este important ca fiecare om din lume să aibă oportunități (șanse) egale în viață.						
38.	Pentru el/ea este important să fie modest.						
39.	Pentru el/ea este important să continue mereu să învețe.						
40.	Pentru el/ea este important să respecte tradițiile culturii sale.						
41.	Pentru el/ea este important să fie cel care le indică altora ce să facă.						
42.	Pentru el/ea este important să respecte toate legile.						
43.	Pentru el/ea este important să încerce o varietate de experiențe noi.						
44.	Pentru el/ea este important de a avea lucruri scumpe, care să-i demonstreze bogăția.						
45.	Pentru el/ea este important să protejeze mediul înconjurător de distrugere sau poluare.						
46.	Pentru el/ea este important să folosească orice ocazie pentru a se distra.						
47.	Pentru el/ea este important să acorde atenție la toate nevoile persoanelor apropiate.						
48.	Pentru el/ea este important ca oamenii să-i recunoască reușitele.						
49.	Pentru el/ea este important să nu fie niciodată umilit.						
50.	Pentru el/ea este important ca țara sa să se apere împotriva oricărei amenințări.						
51.	Pentru el/ea este important ca niciodată să nu-i supere pe alți oameni.						
52.	Pentru el/ea este important ca cu fiecare om să se comporte corect, chiar dacă nu îl cunoaște.						
53.	Pentru el/ea este important ca niciodată să nu întreprindă nimic periculos.						
54.	Pentru el/ea este important ca niciodată să nu caute atenția sau laudele publice.						
55.	Pentru el/ea este important că toți prietenii și familia să se poată sprijini (să poată conta) pe el/ea.						
56.	Pentru el/ea este importantă libertatea de a alege ceea ce ar trebui să facă.						
57.	Pentru el/ea este important să accepte oamenii, chiar dacă nu este de acord cu ei.						

Testul de diagnosticare a relațiilor (TDR) (G.U. Soldatova, 1998)

Instrucțiune. *Apreciați, după caracteristicile propuse: „Eu-l” Dvs. personal, „Idealul”, reprezentantul tipic al naționalității proprii. Notați valoarea fiecărei calități în pătrățelul corespunzător.*

Calitățile se apreciază în felul următor:

- 1 – calitatea lipsește;
- 2 – calitatea se manifestă slab;
- 3 – calitatea se manifestă mediu;
- 4 – calitatea se manifestă deplin.

Eu

diplomatic		obsedant		mândru		sociabil		arogant		fățarnic	
activ		fără caracter		ingenios		îngăduitor, domol		viclean		agresiv	
econom		încăpățânat		ager		insistent		șiret		lacom	
cu temperament		pedant		precaut		ordonat, îngrijit		fricos		impulsiv (irascibil)	

Idealul

diplomatic		obsedant		mândru		sociabil		arogant		fățarnic	
activ		fără caracter		ingenios		îngăduitor, domol		viclean		agresiv	
econom		încăpățânat		ager		insistent		șiret		lacom	
cu temperament		pedant		precaut		ordonat, îngrijit		fricos		impulsiv (irascibil)	

Reprezentantul tipic al naționalității mele (_____)

diplomatic		obsedant		mândru		sociabil		arogant		fățarnic	
activ		fără caracter		ingenios		îngăduitor, domol		viclean		agresiv	
econom		încăpățânat		ager		insistent		șiret		lacom	
cu temperament		pedant		precaut		ordonat, îngrijit		fricos		impulsiv (irascibil)	

Scala convingerilor fundamentale a lui R. Janoff-Bulman (adaptată de O. Kravțova)

Instrucțiune. *Apreciați cu puncte de la 1 la 6 măsura în care afirmațiile de mai jos sunt în concordanță cu atitudinea și comportamentul Dvs., folosind scala de mai jos:*

- 1 – Total dezacord;
 2 – Dezacord;
 3 – Mai mult dezacord decât de acord;
 4 – Mai mult de acord decât dezacord;
 5 – De acord;
 6 – Total de acord;

№	Afirmații	1	2	3	4	5	6
		Total dezacord	Dezacord	Mai mult dezacord decât de acord	Mai mult de acord decât dezacord	De acord	Total de acord
1.	Puțin probabil că insuccesul se răsfrânge asupra oamenilor demni și buni.						
2.	Oamenii, după natura lor, sunt neprietenosi și răutăcioși.						
3.	Cine în viață va avea o nenorocire – depinde doar de o întâmplare.						
4.	Omul, după natura sa, este bun.						
5.	Mai frecvent, în lume se întâmplă ceva bun decât rău.						
6.	Cum decurge viața noastră, de multe ori depinde de o întâmplare.						
7.	De regulă, oamenii au ceea ce merită.						
8.	Adesea mă gândesc la faptul că nu găsesc nimic bun în persoana mea.						
9.	În lume este mai mult bine decât rău.						
10.	Sunt un om destul de norocos.						
11.	Nenorocirile se întâmplă din cauza greșelilor săvârșite.						
12.	În adâncul sufletului, oamenilor nu le pasă ce se întâmplă cu alții.						

13.	De obicei, procedez în așa mod, încât să înclin probabilitatea desfășurării evenimentelor în folosul meu.						
14.	Dacă omul este bun, la el vor veni neapărat fericirea și norocul.						
15.	Viața este plină de incertitudine, multe lucruri depind doar de o întâmplare.						
16.	Dacă e să mă gândesc, cred că de multe ori am noroc.						
17.	Permanent depun efort pentru a preveni nenorocirile care mi se pot întâmpla.						
18.	Am o părere nu prea pozitivă despre mine.						
19.	În majoritatea cazurilor, oamenii buni primesc ceea ce merită în viață.						
20.	Prin fapte, noi am putea să evităm neplăcerile.						
21.	Analizându-mi viața, eu înțeleg că momentul a fost binevoitor cu mine.						
22.	Dacă vom lua careva măsuri preventive, putem anticipa unele nenorociri.						
23.	Eu întreprind unele acțiuni pentru a mă apăra de nenorociri.						
24.	Viața este ca o loterie.						
25.	Viața este frumoasă.						
26.	Oamenii, în mare parte, sunt buni și sunt gata de a veni în ajutor.						
27.	De obicei, aleg acea strategie de comportament, care îmi va aduce un avantaj maxim.						
28.	Sunt mulțumit că sunt așa cum sunt.						
29.	O nenorocire se întâmplă din motiv că oamenii nu au întreprins acțiuni de anticipare.						
30.	De fapt, lumea este plină de bunătate.						
31.	Am anumite motive pentru ca să-mi fie rușine de caracterul meu.						
32.	Mă consider mai norocos decât majoritatea oamenilor.						

Metoda „Toleranța față de incertitudine”, elaborată de autoarea E.P. Belinskaia

Instrucțiune. Vă rugăm să citiți cu atenție următoarele afirmații. Încercați să evaluați cât de mult sunteți de acord sau în dezacord cu fiecare din afirmații, folosind scala de șapte puncte. Vă rugăm să nu omiteți niciuna dintre afirmații, chiar dacă vi se pare simplă sau că se repetă.

- +3 Total de acord;
- +2 De acord;
- +1 Mai mult de acord decât dezacord;
- 0 Nu știu, ceva mediu;
- 1 Mai mult dezacord decât de acord;
- 2 Dezacord;
- 3 Total dezacord.

№	Afirmații	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3
		Total de acord	De acord	Mai mult de acord decât dezacord	Nu știu, ceva mediu	Mai mult dezacord decât de acord	Dezacord	Total dezacord
1.	Viața este atât de imprevizibilă, încât este aproape imposibil să prezici ceva cu exactitate.							
2.	Eu evit situațiile și problemele care nu au o singură soluție corectă.							
3.	Dacă cunoașteți motivele care stau la baza acțiunilor oamenilor, atunci comportamentul lor este ușor de prezis.							
4.	Îmi place să rezolv probleme care nu au soluții clare.							
5.	Posibilitățile care se deschid în fața unei persoane în lumea contemporană sunt aproape nelimitate.							
6.	Dacă mă aflu într-o situație pe care nu o pot controla, eu mă irit (enervez).							
7.	Cel mai greu lucru pentru mine într-o situație dificilă și neclară este inacțiunea.							
8.	Este dificil să faci o alegere atunci, când rezultatul nu este clar.							
9.	Orice situație poate fi interpretată în mai multe feluri.							

10.	Într-o situație dificilă și imprevizibilă, principalul este să acționezi.							
11.	În orice situație dificilă se poate găsi o singură soluție corectă							
12.	Dacă o informație despre ceva este incompletă sau contradictorie, atunci este o șansă de a da dovadă de inițiativă și independență proprie.							
13.	O situație dificilă și imprevizibilă, de regulă, provoacă teamă și îngrijorare.							
14.	Când nu știi cum să se comporți, este mai bine să nu faci nimic.							
15.	Multe decizii importante uneori se bazează pe informații incomplete sau contradictorii.							
16.	Nu îmi place să nimeresc în situații imprevizibile.							
17.	Într-o situație neclară și contradictorie, eu sunt în așteptare: poate se va rezolva de la sine.							
18.	Majoritatea evenimentelor din viață se întâmplă de la sine, iar încercările de a controla situația sunt inutile.							
19.	Varietatea posibilităților vieții contemporane ne face să acționăm mai activ.							
20.	Îmi place când este clar ceea ce trebuie să fac și cum anume.							
21.	Dacă situația este scăpată de sub control și devine imprevizibilă, atunci este mai bine să pleci și să nu intervii.							
22.	Îmi plac situațiile care pot fi interpretate în moduri diferite.							
23.	Nu există situații în care desfășurarea evenimentelor să fie imposibil de controlat.							
24.	Imposibilitatea de a prezice evoluția ulterioară a evenimentelor provoacă entuziasm, înflăcărare (zel) și așteptarea imprevizibilității.							

„Chestionarul integrativ al competenței interculturale” (O.E. Huhlaev)

Instrucțiune. Vă rugăm să răspundeți la câteva întrebări despre interacțiunile Dvs. cu oamenii din alte culturi. Aceste persoane pot fi: străini, persoane de alte naționalități și/sau grupuri etnice. Pe oamenii din alte culturi noi îi întâlnim nu doar atunci când suntem plecați în străinătate; în țara noastră multinațională fiecare are posibilitatea de a comunica cu aceștia în fiecare zi. Evaluați, cât de mult sunteți de acord cu fiecare afirmație.

5 – Total de acord;

4 – Mai degrabă de acord;

3 – Cu unele lucruri de acord, cu altele - nu;

2 – Mai degrabă nu sunt de acord;

1 – Total dezacord.

№	Afirmații	5	4	3	2	1
		Total de acord	Mai degrabă de acord	Cu unele lucruri de acord, cu altele - nu	Mai degrabă nu sunt de acord	Total dezacord
1.	Sunt încrezut, că pot lucra eficient cu oameni din culturi diferite.					
2.	Îmi place să comunic cu oameni din alte culturi.					
3.	Nu voi comunica cu o persoană din altă cultură, în cazul în care acționează reieșind din normele sale culturale.					
4.	În comunicarea interculturală, eu încerc să țin cont de părerea fiecărei părți și doar apoi să iau o decizie.					
5.	Când comunic cu oameni din altă cultură, mă simt nervos și încordat la limită.					
6.	Dacă planific o întâlnire importantă cu o persoană de altă cultură, eu încerc să-mi imaginez care ar putea fi diferențele culturale dintre noi.					
7.	Îmi place să fac cunoștință cu oameni din alte culturi.					
8.	Eu nu voi comunica cu o persoană de altă cultură, dacă tradițiile acesteia îmi sunt străine.					
9.	Eu verific corectitudinea înțelegerii mele despre o altă cultură în procesul comunicării interculturale.					
10.	După comunicarea cu oameni din altă cultură, mă simt complet distrus.					
11.	Sunt astfel de culturi, față de care eu simt dispreț.					

12.	Îmi place să comunic cu oameni din altă cultură, care diferă semnificativ de cultura mea.					
13.	Am încredere doar în oamenii ce fac parte din cultura mea.					
14.	Îmi corectez viziunile despre o altă cultură în procesul interacțiunii cu purtătorii ei.					
15.	De la comunicarea interculturală nu aștept nimic bun.					
16.	Există astfel de culturi, printre care aproape toți sunt oameni răi.					
17.	Eu pot depăși dificultățile care apar în procesul comunicării cu oameni din altă cultură.					
18.	După ce am comunicat cu o persoană de altă cultură, mă chinuie sentimentul de vinovăție.					

Metoda asociațiilor verbale libere despre „patriotism”

Numiți 5 cuvinte (substantive sau adjective) care Vă apar în minte atunci când auziți cuvântul „PATRIOTISM”. Notați-le în rândurile de mai jos.

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____
- 4) _____
- 5) _____

Anexa 2. Prelucrări statistice ale datelor cercetării constatative

Anexa 2.1.

Datele statistice privind expresia valorilor individuale preferate ale studenților (pe întregul eșantion)

Descriptive Statistics					
	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Valid N (listwise)	210				
Independență – acțiuni	210	3,33	8,33	5,3762	,63040
Bunăvoință – simțul datoriei	210	2,33	6,00	5,3667	,63098
Bunăvoință – grijă	210	2,33	6,00	5,3206	,68075
Universalism – grijă pentru ceilalți	210	2,33	6,00	5,1048	,75958
Securitate personală	210	2,67	6,00	4,9968	,75703
Securitate publică	210	2,67	6,00	4,9857	,77529
Realizare	210	3,00	6,00	4,9683	,67147
Independență – gânduri	210	3,33	6,00	4,9651	,67369
Reputație	210	1,67	6,00	4,8952	,81886
Stimulare	210	2,67	27,00	4,8810	1,70938
Conformism – reguli	210	1,00	6,00	4,7921	,93240
Hedonism	210	2,67	6,00	4,7762	,74440
Universalism – toleranță	210	2,33	6,00	4,7683	,82765
Universalism – grijă de natură	210	1,33	6,00	4,7587	,89597
Tradiție	210	1,00	6,00	4,7079	,98818
Modestie	210	2,00	6,00	4,6603	,80003
Conformism – interpersonal	210	1,33	6,00	4,4698	,96256
Putere – resurse	210	1,00	6,00	4,0667	,93306
Putere – dominanță	210	1,00	6,00	3,6508	1,14256

Datele privind studierea variabilității ideilor despre patriotism

Tabelul 2.2.1. Distribuția răspunsurilor pe întregul eșantion

Item bifat					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid		1	,5	,5	,5
	1,2,3	1	,5	,5	1,0
	1,2,3,4	13	6,2	6,2	7,1
	1,2,4	1	,5	,5	7,6
	1,3	1	,5	,5	8,1
	2	3	1,4	1,4	9,5
	2,3	16	7,6	7,6	17,1
	2,3,4	147	70,0	70,0	87,1
	2,4	6	2,9	2,9	90,0
	2,4,	2	1,0	1,0	91,0
	3	4	1,9	1,9	92,9
	3,4	7	3,3	3,3	96,2
	4	8	3,8	3,8	100,0
	Total	210	100,0	100,0	

Tabelul 2.2.2. Distribuția răspunsurilor subiecților chestionați pe grupuri

Alegeri					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	alegeri 2,3,4	147	70,0	70,0	70,0
	alegeri 1,2,3,4	13	6,2	6,2	76,2
	alegeri 2,3	16	7,6	7,6	83,8
	alegeri 4 si 3,4	15	7,1	7,1	91,0
	altele	19	9,0	9,0	100,0
	Total	210	100,0	100,0	

Evaluarea diferențelor dintre cele patru grupuri de patrioți în ceea ce privește exprimarea anumitor componente ale valorilor individuale

Tabelul 2.3.1. Tipurile de valori individuale care predomină, într-o măsură mai mare sau mai mică, în grupul „Patriotism civic”

Descriptive Statistics^a					
	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Independență – Acțiuni	147	3,33	8,33	5,3810	,63270
Bunăvoință – Simțul datoriei	147	2,33	6,00	5,3197	,62893
Bunăvoință (Bunătate) – Grijă	147	2,33	6,00	5,3039	,70971
Universalism – Grijă pentru ceilalți	147	2,33	6,00	5,0658	,74703
Securitate Personală	147	2,67	6,00	4,9728	,77882
Independență – Gânduri	147	3,33	6,00	4,9433	,68176
Realizare	147	3,00	6,00	4,9025	,69046
Securitate Publică	147	2,67	6,00	4,8889	,77865
Reputație	147	1,67	6,00	4,8231	,82050
Stimulare	147	2,67	6,00	4,8073	,72352
Hedonism	147	2,67	6,00	4,7619	,74841
Conformism – Reguli	147	1,00	6,00	4,7438	,97383
Universalism – Grijă pentru natură	147	1,33	6,00	4,7188	,91470
Universalism – Toleranță	147	2,33	6,00	4,7029	,85842
Modestie	147	2,00	6,00	4,6780	,75390
Tradiție	147	1,33	6,00	4,6553	1,00335
Conformism – Interpersonal	147	1,33	6,00	4,5420	,94459
Putere – Resurse	147	1,00	6,00	4,0272	,93674
Putere – Dominanță	147	1,00	6,00	3,5941	1,17010
Valid N (listwise)	147				

a. alegeri = alegeri 2,3,4

Tabelul 2.3.2. Tipurile de valori individuale care predomină, într-o măsură mai mare sau mai mică, în grupul „Patriotism protector”

Descriptive Statistics^a					
	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Bunăvoință (Bunătate) – Grijă	13	4,67	6,00	5,5128	,50213
Bunăvoință – Simțul datoriei	13	4,00	6,00	5,3846	,62132
Independență – Acțiuni	13	4,00	6,00	5,3333	,62361
Realizare	13	4,00	5,67	5,3077	,49929
Universalism – Grijă pentru ceilalți	13	2,67	6,00	5,1795	,92911
Securitate Personală	13	4,00	6,00	5,1282	,63155
Securitate Publică	13	3,00	6,00	5,1026	,91676
Reputație	13	4,00	6,00	5,0513	,71810
Independență – Gânduri	13	4,00	6,00	5,0000	,59317
Stimulare	13	3,67	5,67	4,9744	,64495
Tradiție	13	2,67	6,00	4,9487	,94130
Universalism – Grijă pentru natură	13	3,00	6,00	4,9487	,76795
Hedonism	13	3,33	6,00	4,7949	,70104
Conformism – Reguli	13	2,33	6,00	4,7949	1,03224
Universalism – Toleranță	13	3,67	6,00	4,7436	,61092
Modestie	13	3,00	6,00	4,4615	,94808
Conformism – Interpersonal	13	2,67	6,00	4,4103	1,08997
Putere – Resurse	13	2,00	5,67	3,8974	1,12534
Putere – Dominanță	13	1,67	5,33	3,7436	1,09843
Valid N (listwise)	13				
a. alegeri = alegeri 1,2,3,4					

Tabelul 2.3.3. Tipurile de valori individuale care predomină, într-o măsură mai mare sau mai mică, în grupul „Patriotism constructiv”

Descriptive Statistics^a					
	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Independență – Acțiuni	16	3,33	6,00	5,3333	,73030
Bunăvoință (Bunătate) – Grijă	16	4,67	6,00	5,2917	,43674
Bunăvoință – Simțul datoriei	16	2,67	6,00	5,2917	,85093
Universalism – Grijă pentru ceilalți	16	2,67	6,00	5,0625	,85391
Independență – Gânduri	16	4,00	6,00	5,0208	,49394
Securitate Publică	16	4,00	6,00	5,0208	,70415
Securitate Personală	16	3,33	6,00	5,0000	,84327
Realizare	16	4,00	6,00	4,9792	,55067
Tradiție	16	3,67	5,67	4,9167	,60246
Conformism – Reguli	16	3,67	6,00	4,8958	,65228
Universalism – Toleranță	16	3,67	5,67	4,8125	,60820
Stimulare	16	3,33	5,67	4,7083	,61914
Reputație	16	3,00	6,00	4,6042	,78144
Universalism – Grijă pentru natură	16	3,33	5,33	4,6042	,51953
Hedonism	16	3,67	6,00	4,5833	,59004
Modestie	16	2,67	5,67	4,5000	,83444
Conformism – Interpersonal	16	2,00	5,67	3,9583	,90164
Putere – Resurse	16	3,00	4,67	3,8542	,51595
Putere – Dominanță	16	2,33	5,33	3,6667	,79815
Valid N (listwise)	16				
a. alegeri = alegeri 2,3					

Tabelul 2.3.4. Tipurile de valori individuale care predomină, într-o măsură mai mare sau mai mică, în grupul „Patriotism emoțional-constructiv”

Descriptive Statistics^a					
	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Bunăvoință – Simțul datoriei	15	5,00	6,00	5,6667	,37796
Independență – Acțiuni	15	4,33	6,00	5,4889	,53254
Bunăvoință (Bunătate) – Grijă	15	4,33	6,00	5,4444	,58644
Universalism – Grijă pentru ceilalți	15	4,00	6,00	5,3778	,56155
Securitate Publică	15	4,00	6,00	5,3556	,71787
Reputație	15	3,33	6,00	5,2222	,80343
Universalism – Toleranță	15	3,67	6,00	5,1556	,76497
Conformism – Reguli	15	4,00	6,00	5,0667	,79881
Realizare	15	4,00	6,00	5,0444	,60246
Hedonism	15	3,67	6,00	5,0222	,79149
Independență – Gânduri	15	3,33	6,00	4,9778	,90384
Securitate Personală	15	3,33	6,00	4,8889	,63828
Universalism – Grijă pentru natură	15	2,67	6,00	4,8667	1,14642
Modestie	15	3,33	6,00	4,6667	,82616
Tradiție	15	1,00	6,00	4,4000	1,24212
Stimulare	15	2,67	6,00	4,3778	1,07546
Putere – Resurse	15	2,67	5,33	4,2000	,80475
Conformism – Interpersonal	15	2,00	6,00	4,0000	1,02353
Putere – Dominanță	15	1,33	4,33	3,1778	,91605
Valid N (listwise)	15				

a. alegeri = alegeri 4 si 3,4

Date privind diferențele statistic semnificative ale valorilor individuale între patriotismul constructiv și cel emoțional-constructiv

Independent Samples Test						
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means		
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)
Independență – Gânduri	Equal variances assumed	7,341	,011	,166	29	,869
	Equal variances not assumed			,163	21,373	,872
Independență – Acțiuni	Equal variances assumed	,571	,456	-,674	29	,506
	Equal variances not assumed			-,681	27,398	,502
Stimulare	Equal variances assumed	6,837	,014	1,057	29	,299
	Equal variances not assumed			1,040	22,063	,310
Hedonism	Equal variances assumed	4,491	,043	-1,758	29	,089
	Equal variances not assumed			-1,741	25,842	,094
Realizare	Equal variances assumed	,207	,652	-,315	29	,755
	Equal variances not assumed			-,314	28,310	,756
Putere – Dominanță	Equal variances assumed	,764	,389	1,587	29	,123
	Equal variances not assumed			1,580	27,852	,125
Putere – Resurse	Equal variances assumed	2,725	,110	-1,434	29	,162
	Equal variances not assumed			-1,414	23,598	,170
Reputație	Equal variances assumed	,001	,979	-2,171	29	,038
	Equal variances not assumed			-2,169	28,743	,039
Securitate Personală	Equal variances assumed	1,023	,320	,411	29	,684
	Equal variances not assumed			,415	27,808	,681
Securitate Publică	Equal variances assumed	,052	,822	-1,310	29	,200
	Equal variances not assumed			-1,309	28,787	,201
Tradiție	Equal variances assumed	1,969	,171	1,489	29	,147
	Equal variances not assumed			1,458	19,951	,160
Conformism – Reguli	Equal variances assumed	2,450	,128	-,654	29	,518

	Equal variances not assumed			-,650	27,093	,521
Conformism – Interpersonal	Equal variances assumed	,511	,480	-,120	29	,905
	Equal variances not assumed			-,120	27,965	,905
Modestie	Equal variances assumed	,026	,874	-,558	29	,581
	Equal variances not assumed			-,559	28,907	,581
Universalism – Grijă pentru natură	Equal variances assumed	11,548	,002	-,830	29	,413
	Equal variances not assumed			-,812	19,244	,427
Universalism – Grijă pentru ceilalți	Equal variances assumed	,902	,350	-1,206	29	,238
	Equal variances not assumed			-1,222	26,084	,233
Universalism – Toleranță	Equal variances assumed	1,058	,312	-1,387	29	,176
	Equal variances not assumed			-1,376	26,744	,180
Bunăvoință (Bunătate) – Grijă	Equal variances assumed	2,902	,099	-,826	29	,415
	Equal variances not assumed			-,818	25,827	,421
Bunăvoință – Simțul datoriei	Equal variances assumed	3,109	,088	-1,567	29	,128
	Equal variances not assumed			-1,602	20,982	,124

Studierea caracteristicilor convingerilor fundamentale ale personalității studenților

Tabelul 2.5.1. Indicatori pentru toate cele opt scale de convingeri fundamentale ale studenților (pe întregul eșantion)

Descriptive Statistics					
	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Bunăvoința lumii	210	2,50	6,00	4,4298	,78914
Bunăvoința oamenilor	210	1,75	6,00	3,9571	,81842
Justețea lumii	210	1,00	6,00	4,0357	,86459
Controlabilitatea lumii	210	1,00	7,50	4,2631	,81266
Aleatorietatea ca principiu de distribuție a evenimentelor care apar	210	1,00	6,00	3,5440	,90923
Valoarea de sine	210	2,00	6,00	4,8512	,84657
Gradul de autocontrol (control asupra evenimentelor ce au loc)	210	1,75	9,25	4,3250	,80223
Gradul de noroc sau de șanse	210	2,00	6,00	4,2238	,84924
Valid N (listwise)	210				

Tabelul 2.5.2. Componentele convingerilor fundamentale în grupul „Patriotism civic”

Descriptive Statistics ^a					
	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Valoarea de sine	147	2,00	6,00	4,8997	,86388
Bunăvoința lumii	147	2,50	6,00	4,4388	,79736
Gradul de autocontrol (control asupra evenimentelor ce au loc)	147	1,75	9,25	4,3163	,84060
Controlabilitatea lumii	147	1,00	7,50	4,2687	,83384
Gradul de noroc sau de șanse	147	2,00	6,00	4,2585	,85629
Justețea lumii	147	1,00	6,00	4,0816	,89670
Bunăvoința oamenilor	147	1,75	6,00	3,9439	,85096
Aleatorietatea ca principiu de distribuție a evenimentelor care apar	147	1,00	6,00	3,4847	,94462
Valid N (listwise)	147				

a. alegeri = alegeri 2,3,4

Tabelul 2.5.3. Componentele convingerilor fundamentale în grupul „Patriotism protector”

Descriptive Statistics ^a					
	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Valoarea de sine	13	3,50	6,00	4,8269	,73161
Bunăvoința lumii	13	3,00	6,00	4,5769	,79964
Gradul de autocontrol (control asupra evenimentelor ce au loc)	13	3,00	5,50	4,5385	,84067
Controlabilitatea lumii	13	3,00	6,00	4,3462	,93284
Justețea lumii	13	3,00	5,75	4,1923	,75107
Gradul de noroc sau de șanse	13	2,75	6,00	4,0577	,85485
Bunăvoința oamenilor	13	2,75	5,25	3,9231	,64859
Aleatorietatea ca principiu de distribuție a evenimentelor care apar	13	2,00	5,25	3,7500	,80364
Valid N (listwise)	13				
a. alegeri = alegeri 1,2,3,4					

Tabelul 2.5.4. Componentele convingerilor fundamentale în grupul „Patriotism constructiv”

Descriptive Statistics ^a					
	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Valoarea de sine	16	2,50	5,75	4,7500	,96177
Bunăvoința lumii	16	2,75	6,00	4,4219	,82016
Controlabilitatea lumii	16	3,00	5,50	4,3281	,66281
Gradul de noroc sau de șanse	16	2,50	5,50	4,3281	,71133
Gradul de autocontrol (control asupra evenimentelor ce au loc)	16	3,25	5,00	4,2188	,50724
Bunăvoința oamenilor	16	1,75	5,25	4,0938	,85574
Justețea lumii	16	3,00	4,75	3,9844	,62895
Aleatorietatea ca principiu de distribuție a evenimentelor care apar	16	2,25	4,50	3,5000	,67082
Valid N (listwise)	16				
a. alegeri = alegeri 2,3					

Tabelul 2.5.5. Componentele convingerilor fundamentale în grupul „Patriotism emoțional-constructiv”

Descriptive Statistics^a					
	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Valoarea de sine	15	3,25	6,00	4,5333	,64688
Gradul de autocontrol (control asupra evenimentelor ce au loc)	15	3,25	6,25	4,4667	,78982
Bunăvoința lumii	15	3,00	5,50	4,3000	,80290
Controlabilitatea lumii	15	3,25	5,75	4,1167	,68704
Bunăvoința oamenilor	15	2,00	5,25	4,0000	,79057
Gradul de noroc sau de șanse	15	2,50	5,25	3,9667	,86534
Aleatorietatea ca principiu de distribuție a evenimentelor care apar	15	2,75	5,25	3,9333	,79320
Justețea lumii	15	2,75	5,25	3,7500	,67480
Valid N (listwise)	15				

a. alegeri = alegeri 4 si 3,4

Particularitățile stereotipurilor etnice în rândurile studenților

Tabelul 2.6.1. Coeficientul de ambivalență (A), severitate (S) și direcție (D) al stereotipurilor etnice pentru întregul eșantion

Descriptive Statistics					
	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Stimă de sine (A)	210	,10	1,00	,5649	,15229
Stimă de sine (S)	210	,00	,90	,3064	,14697
Stimă de sine (D)	210	-,11	,82	,2835	,12740
Imaginea „Idealul” (A)	210	,24	1,00	,4787	,14457
Imaginea „Idealul” (S)	210	,00	1,20	,4173	,17629
Imaginea „Idealul” (D)	210	-,06	,61	,3595	,12814
Autostereotip (A)	210	,25	1,00	,6552	,20463
Autostereotip (S)	210	,00	,80	,2471	,19669
Autostereotip (D)	210	-,36	,60	,1697	,21616
Valid N (listwise)	210				

Tabelul 2.6.2. Coeficientul de ambivalență (A), severitate (S) și direcție (D) al stereotipurilor etnice ale studenților incluși în grupul „Patriotism civic”

Descriptive Statistics ^a					
	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Autostereotip (A)	147	,25	1,00	,6530	,20855
Stimă de sine (A)	147	,10	1,00	,5714	,15099
Imaginea „Idealul” (A)	147	,24	1,00	,4912	,15188
Imaginea „Idealul” (S)	147	,00	1,20	,4031	,18503
Imaginea „Idealul” (D)	147	-,06	,61	,3485	,13314
Stimă de sine (S)	147	,00	,90	,3027	,14742
Stimă de sine (D)	147	-,11	,82	,2774	,12919
Autostereotip (S)	147	,00	,80	,2522	,20137
Autostereotip (D)	147	-,31	,60	,1835	,20945
Valid N (listwise)	147				

a. alegeri = alegeri 2,3,4

Tabelul 2.6.3. Coeficientul de ambivalență (A), severitate (S) și direcție (D) al stereotipurilor etnice ale studenților incluși în grupul „Patriotism protector”

Descriptive Statistics ^a					
	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Autostereotip (A)	13	,34	,96	,6446	,22029
Stimă de sine (A)	13	,33	,87	,5385	,16717
Imaginea „Idealul” (S)	13	,16	,65	,4723	,14709
Imaginea „Idealul” (A)	13	,28	,73	,4292	,12345
Imaginea „Idealul” (D)	13	,15	,56	,4035	,11305
Stimă de sine (S)	13	,05	,77	,3438	,18405
Stimă de sine (D)	13	,07	,49	,3054	,13114
Autostereotip (S)	13	,01	,55	,2515	,19962
Autostereotip (D)	13	-,09	,49	,2177	,19332
Valid N (listwise)	13				

a. alegeri = alegeri 1,2,3,4

Tabelul 2.6.4. Coeficientul de ambivalență (A), severitate (S) și direcție (D) al stereotipurilor etnice ale studenților incluși în grupul „Patriotism constructiv”

Descriptive Statistics ^a					
	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Autostereotip (A)	16	,35	,96	,6113	,18504
Stimă de sine (A)	16	,35	,85	,5063	,13190
Imaginea „Idealul” (S)	16	,14	,72	,4675	,18215
Imaginea „Idealul” (A)	16	,26	,72	,4406	,14294
Imaginea „Idealul” (D)	16	,16	,58	,3959	,13038
Stimă de sine (S)	16	,07	,59	,3500	,13135
Stimă de sine (D)	16	,08	,48	,3313	,10943
Autostereotip (S)	16	,01	,59	,2756	,18330
Autostereotip (D)	16	-,36	,48	,1362	,26186
Valid N (listwise)	16				

a. alegeri = alegeri 2,3

Tabelul 2.6.5. Coeficientul de ambivalență (A), severitate (S) și direcție (D) al stereotipurilor etnice ale studenților incluși în grupul „Patriotism emoționa-constructiv”

Descriptive Statistics^a					
	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Autostereotip (A)	15	,51	,97	,7500	,12649
Stimă de sine (A)	15	,39	,86	,5713	,12977
Imaginea „Idealul” (S)	15	,27	,63	,4707	,12145
Imaginea „Idealul” (A)	15	,31	,64	,4453	,09657
Imaginea „Idealul” (D)	15	,22	,52	,3859	,08921
Stimă de sine (S)	15	,07	,45	,2840	,11128
Stimă de sine (D)	15	,07	,43	,2775	,10245
Autostereotip (S)	15	,01	,31	,1487	,08895
Autostereotip (D)	15	-,21	,32	,0278	,17001
Valid N (listwise)	15				

a. alegeri = alegeri 4 si 3,4

Studierea capacității de a funcționa eficient atunci când se comunică cu reprezentanți ai diferitelor culturi și în diferite medii culturale

Tabelul 2.7.1. Indicatorii statistici medii ai competenței interculturale pentru întregul eșantion

Descriptive Statistics					
	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Stabilitate interculturală	210	1,00	5,00	4,3226	,83173
Interes intercultural	210	1,00	5,00	4,1667	,77730
Lipsa etnocentrismului	210	1,00	5,00	4,0667	,77702
Gestionarea interacțiunii interculturale	210	1,17	5,00	3,7786	,67423
Valid N (listwise)	210				

Tabelul 2.7.2. Indicatorii statistici medii ai competenței interculturale a studenților incluși în grupul „Patriotism civic”

Descriptive Statistics					
	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Stabilitate interculturală	147	1,00	5,00	4,3656	,80254
Interes intercultural	147	1,00	5,00	4,1723	,81403
Lipsa etnocentrismului	147	1,00	5,00	4,1252	,74179
Gestionarea interacțiunii interculturale	147	1,17	5,00	3,7834	,69610
Valid N (listwise)	147				

Tabelul 2.7.3. Indicatorii statistici medii ai competenței interculturale a studenților incluși în grupul „Patriotism protector”

Descriptive Statistics^a					
	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Stabilitate interculturală	13	2,25	5,00	4,0192	,80662
Interes intercultural	13	3,00	5,00	4,0000	,66667
Lipsa etnocentrismului	13	2,40	5,00	3,9846	,76795
Gestionarea interacțiunii interculturale	13	3,17	5,00	3,7692	,49319
Valid N (listwise)	13				

a. alegeri = alegeri 1,2,3,4

Tabelul 2.7.4. Indicatorii statistici medii ai competenței interculturale a studenților incluși în grupul „Patriotism constructiv”

Descriptive Statistics^a					
	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Stabilitate interculturală	16	2,00	5,00	4,5312	,85574
Interes intercultural	16	3,33	5,00	4,3542	,63792
Lipsa etnocentrismului	16	2,40	5,00	4,2125	,85936
Gestionarea interacțiunii interculturale	16	2,67	5,00	3,9687	,62129
Valid N (listwise)	16				

a. alegeri = alegeri 2,3

Tabelul 2.7.5. Indicatorii statistici medii ai competenței interculturale a studenților incluși în grupul „Patriotism emoțional-constructiv”

Descriptive Statistics^a					
	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Stabilitate interculturală	15	2,75	5,00	4,3333	,74801
Interes intercultural	15	2,00	5,00	4,1333	,85263
Lipsa etnocentrismului	15	1,80	5,00	3,9733	,98522
Gestionarea interacțiunii interculturale	15	2,00	5,00	3,5222	,70392
Valid N (listwise)	15				

a. alegeri = alegeri 4 si 3,4

Studierea toleranței față de incertitudine la cele trei niveluri – al structurilor cognitive, al experiențelor emoționale și al comportamentului

Tabelul 2.8.1. Indicatorii statistici medii ai toleranței față de incertitudine pentru întregul eșantion de subiecți

Descriptive Statistics					
	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Comportamentală	210	10,00	58,00	38,5048	6,60958
Cognitivă	210	20,00	43,00	33,3143	4,18316
Afectivă	210	14,00	52,00	31,3905	5,46235
Valid N (listwise)	210				

Anexa 3. Programul de training „Dezvoltarea conștiinței patriotice”

Blocul I – „Cognitiv (informativ)” presupune: a) înțelegerea și conștientizarea de sine ca fiind în continuă schimbare, unică, depășind „conceptul eului” primar; înțelegerea punctelor forte și a celor slabe ale propriei personalități, întărirea stimei de sine, meditația asupra versatilității și multilateralității „eului”, acceptarea de sine și tendința spre autoperfecționare; b) conștientizarea apartenenței la grupul etnic propriu – la rădăcini, origini; c) formarea identității sociale (etnice, civice).

Lecția 1. „Imaginea de sine” (imaginea Eului)

Scopul: conștientizarea de sine ca subiect al acțiunii și a calităților personale corespunzătoare.

1. Exercițiul „Istoria numelui meu”

Scopul: prezentarea participanților prin conștientizarea calităților lor personale, precum și însușirea capacității de a se auzi unul pe altul și de a observa caracteristicile fiecărei persoane.

Descrierea exercițiului. Moderatorul le propune participanților la training să-și scrie prenumele pe o foaie de hârtie sau pe o insignă. Apoi, fiecare participant își spune numele și povestește despre sine ceea ce consideră important (de ce a fost numit așa sau în cinstea cui a fost numit; ce îi place în acest prenume; cum îi place să i se adreseze alții; semnificația prenumelui său.

Durata de realizare – 30 de minute.

2. Exercițiul „Cine sunt și cum sunt eu?”

Scopul: conștientizarea de sine ca subiect al acțiunii și a calităților personale corespunzătoare.

Descrierea exercițiului

Prima etapă. Participanții sunt rugați să răspundă la întrebarea „Cine sunt eu?” din perspectiva subiectului acțiunii, completând tabelul. După care trebuie să dezvăluie fiecare subiect în caracteristicile personale (în cel puțin trei cuvinte). Fiecărui participant i se oferă un formular sub formă de tabel.

În tabelul de mai jos este prezentată o descriere aproximativă a trăsăturilor de personalitate.

Cine sunt eu?	Cum sunt eu?
Cetățean al Republicii Moldova	<i>Respect legea, instruit, patriot ...</i>
Student al Academiei Ștefan cel Mare (viitor ofițer)	<i>Responsabil, binevoitor, acord ajutor celorlalți ...</i>
Fiu/Fiică	<i>Atent, de ajutor, compătimitor ...</i>
Prieten/Prietenă	<i>Mărinimos, atent, capabil să asculte ...</i>
Soț/Soție	<i>Responsabil de situația financiară, organizator de petrecere a timpului liber, capabil de a ...</i>
Sportiv ...	...
Muzician ...	...

Etapa a doua. Participanților li se propune să efectueze o analiză comparativă a caracteristicilor personale, să găsească asemănări și diferențe între ele. Fiecare participant prezintă grupului rezultatele analizei, indică și explică caracteristicile personale generale și cele specifice ale „Eului” său.

Întrebări pentru discuție și reflecție:

- Ce particularități personale, indiferent de subiectul acțiunii, Vă sunt caracteristice?
- Ce particularități personale comune le sunt caracteristice tuturor participanților la training ca viitori ofițeri și angajați ai MAI?
- Ce lucruri noi ați aflat despre sine ca personalitate?

3. Exercițiul „Statornicie”

Scopul: dezvoltarea abilităților de autoanaliză; identificarea cauzelor scăderii dinamicii personale și ale conflictelor interne.

Descrierea exercițiului. Participanții sunt rugați să-și amintească: interesele, hobby-urile pe care le-au avut anterior; câte hobby-uri s-au schimbat în ultimii un an sau doi; pentru ce ocupații permanent nu le ajunge timp. Fiecare participant este invitat să vorbească despre aceste aspecte. O atenție deosebită trebuie acordată hobby-ului constant. Totodată, este important de dezvăluit concret hobby-ul său, cine a influențat alegerea, de prezentat fapte și realizări în acest domeniu. Se încurajează adresarea întrebărilor unul altuia.

Întrebări pentru discuție și reflecție:

- Ce informații suplimentare ați obținut despre sine, când ați vorbit despre hobby-urile Dvs.?
- Se poate, oare, afirma că statornicia în hobby-uri înseamnă maturitate a personalității?

- Cum influențează interesele personale asupra Dvs. și asupra dezvoltării ca personalitate?
- Ce puteri să obțineți din hobby-urile Dvs.?

4. Exercițiul „Sunt un profesionist”

Scopul: actualizarea calităților importante din punct de vedere profesional pentru a-și asigura dezvoltarea personală.

Descrierea exercițiului

Prima etapă. Participanții sunt rugați să clasifice calitățile personale în ordinea importanței lor. Grupul, în timpul unei discuții comune a problemei, trebuie să decidă care calitate este cea mai importantă pentru viitorul ofițer și angajat al MAI. Apoi grupul alege următoarea calitate ș.a.m.d. Problemele controversate sunt discutate până când se ajunge la un acord comun. Fiecărui participant i se oferă formulare în care numărul de rang trebuie plasat înaintea denumirii calității importante din punct de vedere profesional.

Trăsături de personalitate importante din punct de vedere profesional	Autoevaluare (scor)
Competență profesională	
Nivel înalt al calităților cognitive (gândire, intuiție și memorie, imaginație, spirit de observație)	
Interes pentru o persoană, capacitatea de a stabili și de a menține în mod competent contacte psihologice, de a rezolva conflicte	
Abilitatea de a-și exprima gândurile corect și clar în scris și oral	
Capacitatea de a reacționa și de a improviza, în funcție de situație, în procesul de comunicare	
Abilitatea de a acționa exact și hotărât în condiții de zi cu zi sau extreme	
Capacitate de a se integra într-un colectiv	
Disponibilitatea de a sacrifica propriile interese în beneficiul altora	
Creștere în carieră	
Încredere în sine, perseverență	
Autonomie și independență	

Etapa a doua. Participanții sunt invitați să „probeze” calitățile importante din punct de vedere profesional și să evalueze nivelul lor pe o scală de cinci puncte.

Întrebări pentru reflecție și discuție:

- Ce experiență de lucru în echipă/colectiv ați dobândit?
- Ce lucruri noi ați aflat despre Dvs.?
- Asupra căror caracteristici personale trebuie să lucrați ca viitor ofițer și angajat al MAI?

5. Exercițiul „La microscop”

Scopul: a contribui la dezvoltarea autoanalizei proprii personalități.

Descrierea exercițiului

Prima etapă. Participanții alcătuiesc individual o listă cu „calitățile neplăcute” ale caracterului lor. Fiecare are ocazia să vorbească despre defectele sale, totodată formulând întrebări și oferind sprijin altora.

Etapă a doua. Moderatorul organizează o discuție de grup despre „calitățile neplăcute” ale caracterului. Fiecare se gândește la modalitățile și mijloacele de corectare a caracterului său, conturează un plan de acțiune și termene-limită.

Întrebări pentru reflecție și discuție :

- Exercițiul pe care l-ați efectuat a contribuit la extinderea „eului” Dvs.?
- Sunteți gata să implementați planul elaborat?
- Sunteți gata să anunțați rezultatele planului de acțiune la lecția finală?

6. Exercițiul „Să se ridice cei ...”

Scopul: a contribui la dezvoltarea spiritului de observație.

Descrierea exercițiului. Participanții stau într-un cerc. Moderatorul își înlătură scaunul și dă instrucțiuni stând în picioare: „Acum voi spune *Să se ridice cei ...*” și adaugă un anumit semn (*căroră le place trainingul; cine se iubește pe sine; cine are ochi frumoși etc.*). Acei dintre Dvs., căroră li se aplică acest lucru, trebuie să se ridice repede și să alerge spre alt loc. Deoarece și eu voi încerca să ocup scaunul cuiva, unul dintre Dvs. nu va avea loc. Anume acela va fi următorul moderator. Așadar, *să se ridice cei ...*”.

Consolidare și reflecția asupra lecției:

- Cu ce sentimente și senzații plecați?
- Ce V-a plăcut sau nu V-a plăcut?
- Ce nou ați învățat?
- Cu ce V-a fost utilă această activitate?

Lecția 2. „Arborele genealogic”

Scopul: vizualizarea imaginii familiei sale, analiza independentă a sistemului de relații familiale și reprezentarea vizuală a familiei ca sistem de conexiuni care dau viață unei persoane și constituie un suport în viață.

1. Exercițiul „De unde vin eu”

Scopul: actualizarea cunoștințelor participanților despre originile lor, înțelegerea diversității legăturilor genetice, etnice și istorice ale fiecărei persoane în parte.

Materiale necesare: hartă, scotch

Descrierea exercițiului. Fiecare participant se apropie de hartă, numește și marchează cu un steguleț locul său de baștină, precum și acele regiuni ale țării în care s-au născut tatăl, mama, bunicile și bunicii săi. Participanții pot nota, de asemenea, locurile care sunt semnificative pentru ei și familiile lor, cum ar fi locul în care și-au petrecut cea mai mare parte a vieții lor sau a părinților. Fiecare participant oferă comentarii despre punctele marcate: care dintre rudele sale s-a născut acolo, ce îl leagă pe el de aceste locuri, adică se întocmește un fel de hartă geografică a grupului.

2. Exercițiul „Arborele valorilor familiei”

Scopul: dezvoltarea ideilor participanților despre valorile familiale în familiile moderne.

Acest exercițiu este plin de resurse, deoarece oferă posibilitatea de a se baza pe exemple pozitive de istorii de familie și bune tradiții ale neamului.

Descrierea exercițiului. Moderatorul le propune participanților să deseneze arborele genealogic al familiei lor pe o foaie de hârtie de format A3. Copacul trebuie să fie realizat folosind creioane colorate, gândindu-se cu ce copac anume pot asocia propria familie.

Apoi, fiecare participant primește o listă aproximativă de valori posibile (pentru a facilita orientarea participanților), sarcina lor fiind să clasifice aceste valori după cum urmează:

- în sistemul radicular să fie plasate cele mai importante valori, care nu vor fi abandonate în niciun caz;
- în tulpină – valorile importante, dar la care în unele cazuri ar putea renunța;
- în coroană – valorile dezirabile, dar nu obligatorii.

Participanților li se explică faptul că ei pot folosi lista de valori sau pot adăuga propriile valori.

Lista posibilelor valori ale familiei		
Respect	Înțelegere reciprocă	Petrecerea weekendului împreună
Grijă față de fiecare membru al familiei	Scopuri comune	Creștere în carieră
Sărbători în familie	Tradiții în familie	Locuință confortabilă
Securitate financiară	Hobby comun	Copii
Sănătate	Educație	Activități sportive
Dragoste	Legătură între generații	Job bine plătit
Prieteni comuni	Călătoriile împreună	Cunoștințe
Devotament	Demnitate	Creativitate

Onoare	Frumusețe	Fericire
Distrații	Putere fizică	Muncă în comun
Principii	Încredere	Fidelitate

Desenele realizate sunt discutate în grup.

3. Exercițiul „Bucătarul-șef”

Acest exercițiu este plin de resurse, deoarece oferă posibilitatea de a se baza pe exemple pozitive de istorii de familie, întâlniri, sărbători familiale etc.

Descrierea exercițiului. Cu ajutorul unei numărători, grupul este împărțit în echipe. Fiecare echipă este rugată să-și amintească câteva feluri de mâncare din bucătăria națională, care sunt sau erau pregătite în mod tradițional în familiile lor. Apoi, fiecare echipă expune o scurtă povestire despre aceste bucate (cine, cum și când le pregătește de obicei). Este important să fie încurajați participanții să creeze povestiri originale cu cât mai multe detalii.

Întrebări pentru reflecție și discuție:

- Cum reflectă un fel de mâncare tradițiile și caracterul familiei?
- Care sunt trăsăturile comune și cele distinctive ale preparatelor prezentate?
- Există un analog al acestor feluri de mâncare în bucătăria altor grupuri etnice?
- Care a fost principala impresie avută în urma exercițiului?

4. Exercițiul „Contribuții personale”

Scopul: actualizarea „contribuțiilor” ca o trăsătură importantă de personalitate.

Descrierea exercițiului

Prima etapă. Fiecare participant este rugat să-și amintească situații și oameni care au adus o anumită contribuție la lumea lui interioară (valori, convingeri, obiceiuri, abilități, atitudine față de oameni etc.) și au contribuit la dezvoltarea personalității lui. De regulă, vorbim despre asta în felul următor: „Dacă nu ar fi fost părinții mei, aș fi fost...”, „Profesorii mi-au oferit ...” etc.

Etapa a doua. Participanților li se solicită să-și amintească situațiile și persoanele la care au contribuit ei. Este vorba despre acțiuni active, atunci când omul provoacă schimbări în lumea interioară a altor persoane. Pentru aceasta, oamenii de obicei mulțumesc astfel: „Îți mulțumesc pentru ...”, „Ai făcut pentru mine ...”, „Datorită ție, eu ...” ș.a. Rezultatele activității vor fi prezentate în forma tabelului de mai jos.

Contribuțiile altora pentru mine	Contribuțiile mele pentru alții
1. Părinții mei (mi-au dat educație, m-au învățat să fiu încrezător în sine, binevoitor cu ceilalți, să iubesc munca) 2. Bunicii mei (...) 3. Frații și surorile mele (...) 4. Profesorii mei (...) 5. Prietenii mei (...)	1. Fratele mai mic (l-am învățat să fie îngrijit, s-o ajute pe mama prin casă ...) 2. Colegii de clasă/collegii de facultate (să evite conflictele ...) 3. Prietenul (...) 4. Cetățeanul (...)

Grupul este împărțit în subgrupuri de 3-4 persoane, în care se discută rezultatele activității. Este necesar de rezumat contribuțiile personale (în ceilalți și în sine), de evidențiat ce este comun și ce este unic pentru reprezentanții subgrupului și, de asemenea, de raportat rezultatele activității individuale și de grup.

Întrebări pentru reflecție și discuție:

- Efectuarea exercițiului a contribuit la înțelegerea rolului pe care îl joacă contribuțiile în dezvoltarea personalității Dvs.?
- Ce dificultăți și sentimente ați avut când ați dezvoltat „Contribuțiile mele” în alții? De ce?
- V-ați gândit vreodată la faptul că „Contribuțiile proprii” au un sens dublu?
- Ce intenționați să faceți în viitorul apropiat în direcția extinderii contribuției Dvs. și pentru cine anume? De ce?

Consolidarea și reflecția asupra lecției.

Lecția 3. „Portretul cetățeanului modern”

Scopul: conștientizarea sentimentului de mândrie pentru țara sa, dezvoltarea identității civice.

1. Exercițiul „Punctul forte”

Scopul: dezvoltarea capacității de a spune și de a primi complemente; identificarea punctelor forte ale personalității sale; conștientizarea perspectivelor de dezvoltare a personalității.

Descrierea exercițiului. De regulă, esența complementelor se rezumă la faptul că oamenii remarcă anumite caracteristici externe (îmbrăcămintea și stilul acesteia, starea persoanei, expresia feței etc.). E mai puțin probabil să fie auzite complemente ce caracterizează calitățile interioare ale unei persoane. Se va ține cont de faptul că participanții au deja experiență în identificarea propriilor calități. La efectuarea acestui exercițiu participanții trebuie învățați să

observe punctele forte ale altor persoane, meritele și realizările altora. În plus, este indicat să motiveze complimentul exprimat.

Lecția începe cu un joc. În timp ce aruncați mingea pe rând, vorbiți despre calitățile și punctele forte ale persoanei căreia îi aruncați mingea: „[Prenumele], partea ta puternică ...”; „[Prenumele], consider că principala ta realizare ...”; „[Prenumele], meritul tău constă în faptul că ...”, completând aceasta cu sintagma: „Acest lucru se manifestă în ...”. Fiecare jucător ar trebui să dețină mingea. După ce auzim complimentul, răspundem: „Mulțumesc!” și indicăm numele persoanei care a numit punctele Dvs. forte.

Întrebări pentru reflecție și discuție:

- V-a plăcut să auziți complimente despre Dvs.?
- Ați avut dificultăți în formularea complimentelor? De ce?
- Ați avut plăcere rostind cuvinte la adresa participanților la training? De ce?
- Cum poate fi folosită indicarea punctelor forte ale altei persoane (membrii familiei, prieteni, colegi etc.)?

2. Exercițiul „Țara și Familia”

Scopul: conștientizarea sentimentului de mândrie pentru țara sa, dezvoltarea identității civice.

Descrierea exercițiului. Moderatorul le împarte participanților foi de hârtie și le propune să completeze de trei ori propoziția: „Da, îmi iubesc familia pentru că ...”, apoi să completeze următoarea propoziție : „Îmi iubesc țara pentru că ...” .

După finalizarea sarcinii, fiecare participant citește rezultatele sale.

Întrebări pentru reflecție și discuție:

- Este important pentru om să iubească locul în care trăiește?
- Este important pentru un stat ca cetățenii săi să-și iubească țara?
- Ce sentimente au apărut în timpul realizării exercițiului?

3. Exercițiul „Portretul cetățeanului modern”

Scopul: conștientizarea imaginativ-emoțională a țării de către participanții la training, dezvoltarea identității civice.

Descrierea exercițiului

Prima etapă. Participanții sunt repartizați în grupuri de 3-4 persoane. Fiecare subgrup trebuie să elaboreze un proiect creativ la tema „Portretul cetățeanului modern”, folosind calitățile enumerate de participanți în exercițiul de mai sus („Țara și Familia”). Apoi fiecare subgrup își prezintă rezultatele.

Etapa a doua. Moderatorul le solicită participanților să creeze un portret comun pe baza asemănării calităților expuse de fiecare subgrup.

Întrebări pentru reflecție și discuție:

- Ce înseamnă pentru Dvs. a fi cetățean al propriei țări ?
- Ați reușit să ajungeți la o înțelegere în grupul Dvs.?

4. Exercițiul-test „Îmi cunosc țara”

Descrierea exercițiului. Moderatorul invită participanții la training să susțină testul „Îmi cunosc țara”, care constă dintr-un șir de întrebări:

- 1) Cum se numește țara în care trăim?
- 2) Care este capitala Republicii Moldova?
- 3) Care este numele președintelui Republicii Moldova?
- 4) Numiți simbolurile de stat ale Republicii Moldova.
- 5) Ce culori vedem pe drapelul țării?
- 6) Ce reprezintă stema țării noastre?
- 7) Recitați primele versuri ale imnului Republicii Moldova.
- 8) Al cui nume îl poartă Academia noastră?
- 9) Pe ce stradă se află Academia Ștefan cel Mare?
- 10) Cum se numesc cele mai mari râuri ale Republicii Moldova?
- 11) Ce sărbători naționale cunoașteți?

Mai jos sunt prezentate răspunsurile la întrebări.

1) Republica Moldova; 2) Chișinău; 3) Maia Sandu; 4) Stema, drapelul, imnul; 5) Albastru, galben, roșu; 6) Stema de Stat reprezintă un scut tăiat pe orizontală, având în partea superioară cromatică roșie, în cea inferioară – albastră, încărcat cu capul de bour având între coarne o stea cu opt raze. Capul de bour este flancat în dreapta de o roză cu cinci petale, iar în stânga – de o semilună conturată. Toate elementele reprezentate în scut sunt de aur (galbene). Scutul este plasat pe pieptul unei acvile purtând în cioc o cruce de aur (acvila cruciată) și ținând în ghearele piciorului drept o ramură verde de măslin, iar în cele ale piciorului stâng – un sceptru de aur; 7) „Limba noastră-i o comoară/ În adâncuri înfundată,/ Un șirag de piatră rară/ Pe moșie revărsată”; 8) Numele domnitorului Ștefan cel Mare și Sfânt; 9) Str. Gheorghe Asachi, nr. 21; 10) Nistru și Prut; 11) Ziua Drapelului de Stat – Tricolorul (27 aprilie); Ziua Suveranității (23 iunie); Ziua Constituției (29 iulie); Ziua Independenței (27 august); Sărbătoarea „Limba noastră” (31 august).

5. Exercițiul „Construiește un proverb despre Patrie”

Descrierea exercițiului

Prima etapă. Moderatorul trebuie să pregătească în prealabil mai multe seturi de cartele cu proverbe: o parte cu începutul proverbelor, iar alta – cu continuarea lor.

Participanții formează grupuri de 3-4 persoane. Moderatorul oferă fiecărui subgrup un set de carduri format din două părți. În continuare, fiecare subgrup trebuie să construiască cât mai repede proverbe despre Patrie/patriotism, adică să găsească partea lipsă, conectând corect cartelele.

Lista proverbelor despre Patrie și patriotism	
Omul fără patrie e ca ...	... privighetoarea fără cântec.
Patria vrea să fie ...	... servită, și nu stăpânită.
Omul fără patrie e ca un copil fără mamă, ...	... de aceea nu te depărta de țara ta.
Patria este ...	... pământul care hrănește.
Apără-ți patria așa cum ...	... vulturul își apără cuibul.
Aparții patriei tale la fel cum ...	... îi aparții mamei tale.
Mama, tata și patria ...	... sunt superioare raiului.
Pământul natal e ...	... mai scump decât aurul în țara străină.
Patria este ...	... o oază în pustiu.
Patria este ...	... norodul, nu tagma jefuitorilor.
Patria sunt eu, ești tu, e tot ceea ce iubim, tot ceea ce visăm, tot ...	... ceea ce va fi când nu vom mai fi noi.

Etapa a doua. Participanții sunt rugați să aleagă două din întreaga listă de proverbe și să explice sensul acestora.

Consolidarea și reflecția asupra lecției:

- Cu ce sentimente și senzații plecați?
- Ce lucruri noi ați aflat?
- Prin ce V-a fost utilă această activitate?

Blocul II „Emoțional-evaluativ” presupune: a) stimularea interesului pentru studiul culturii, tradițiilor, obiceiurilor și valorilor poporului propriu și ale altor popoare; b) consolidarea poziției civice prin formarea unui comportament tolerant în rândul participanților.

Lecția 4. „Oameni interesanți”

Scopul: stimularea interesului pentru studiul culturii, tradițiilor, obiceiurilor poporului propriu și ale altor popoare. Conștientizarea universalității valorilor și idealurilor umane fundamentale pe baza comparației mentalității poporului propriu cu mentalitatea altor popoare.

1. Exercițiul „Ritualul de salut”

Moderatorul invită participanții să stea în cerc și fiecare să își pună mâinile pe umerii celui alt. Apoi să se privească unul pe altul cu ochi plini de bunătate și să se salute pe nume.

2. Exercițiul „Încredere”

Scopul: a ajuta la creșterea gradului de încredere a participanților unul în altul.

Descrierea exercițiului. Fiecărui participant i se propune să ia o cartelă cu o propoziție neterminată, să o citească și să răspundă repede și sincer. Grupul evaluează gradul de veridicitate a răspunsului. Dacă grupul crede în sinceritatea lui, atunci participantul se apropie de centrul cercului. Dacă grupul nu-l crede pe un anumit participant, atunci acesta va trebui să răspundă la întrebări suplimentare. Dacă nici răspunsurile la ele nu mulțumesc grupul, atunci un astfel de participant „nimereste pe scaunul fierbinte”, adică grupul îi pune alte întrebări suplimentare. Dacă alți participanți doresc să continue o propoziție sau alta, ei trebuie să fie ascultați. O listă aproximativă cu propoziții este prezentată în tabelul de mai jos:

Îmi place mai ales când ...	Îmi este rușine când ...	Am o amintire neplăcută din cauza faptului că ...	Când am depus jurământul, am decis că ...	Profesorii mei sunt oamenii care ...
În copilărie mi se părea că ...	A fost un caz în care am jignit neintenționat o persoană (un cetățean) ...	Urmărind colegii aflați în conflict, înțeleg...	Au fost cazuri când, din recunoștință față de cineva, eu...	Am simțit odată frica, asta s-a întâmplat ...
Au fost situații în care m-am simțit stânjenit, deoarece ...	Odată a trebuit să mint ...	Unii cetățeni se comportă în așa fel încât eu uneori ...	Mă supără când colegii mei ...	În colectivul nostru, atmosfera ar fi mai plăcută dacă ...

După ce răspund toți membrii grupului, are loc reflecția.

Întrebări pentru reflecție și discuție :

- Ce întrebări V-au pus în încurcătură și de ce?
- Ce sentimente au trăit cei care au vorbit sincer? Cum s-au simțit cei care nu au fost sinceri?
- Se poate afirma că exprimarea cu voce tare a gândurilor a ajutat la reducerea stresului emoțional?

- Există oameni în mediul Dvs. față de care să Vă puteți exprima fără teamă părerea?

3. Exercițiul „Eroul”

Scopul: dezvoltarea flexibilității gândirii, creșterea activității grupului, consolidarea unei atitudini emoționale pozitive.

Descrierea exercițiului. Fiecare dintre participanți va trebui, folosind doar mijloace nonverbale, să înfățișeze orice erou literar la alegere sau o persoană reală, un cântăreț, artist etc. care a trăit sau care trăiește în prezent. Aceasta trebuie să fie o persoană cunoscută de toți. Ceilalți vor urmări cu atenție și vor încerca să înțeleagă pe cine îl înfățișează participantul care îndeplinește sarcina. Dacă grupul nu poate înțelege imediat cine este reprezentat, va fi necesar să se găsească alte mijloace de exprimare. În același timp, fiecare participant, atunci când grupul a ghicit eroul prezentat, trebuie să adreseze o urare grupului în numele acestui erou.

4. Exercițiul „Poporul Moldovei în razele soarelui”

Descrierea exercițiului. Moderatorul le solicită participanților să deseneze un soare pe o foaie de hârtie și să scrie în centrul lui „Poporul Moldovei”. Apoi să scrie pe raze toate virtuțile/calitățile bune ale poporului moldovenesc.

Apoi, pe tablă sau pe flipchart, moderatorul grupează toate virtuțile, discutându-le în grup.

5. Exercițiul „Țara mea”

Materiale. Va fi nevoie de coli de hârtie pentru fiecare participant, de creioane colorate sau carioci.

Moderatorul le propune participanților la training să inventeze, să deseneze și să descrie propria lor țară (țară inventată). O țară trebuie să aibă propriul nume, drapel, simbol. De asemenea, trebuie de descris obiectivele turistice, tradițiile acestei țări, ce fel de oameni trăiesc în ea, unde lucrează, cu ce se ocupă etc.

Apoi, participanții își arată pe rând creația lor grupului și oferă explicații. După ce toți participanții și-au demonstrat lucrările, are loc reflecția.

Întrebări pentru reflecție și discuție:

- Ce sentimente au apărut în timpul exercițiului?
- Ce dificultăți ați întâmpinat în timpul realizării exercițiului?
- V-a plăcut propria descriere? A cui povestire despre țară V-a plăcut cel mai mult?

Consolidarea și reflecția asupra lecției

Lecția 5. „Toleranța este cheia succesului”

Scopul: încurajarea manifestării unui comportament tolerant, a atitudinii tolerante față de alte persoane și de opiniile altora.

1. Exercițiul „Ritualul de salut – urare”

Descrierea exercițiului. Moderatorul sugerează ca ziua să înceapă cu o urare unul altuia. Astfel, primul participant se ridică și se apropie de oricare altul, îl salută și îi adresează o urare pentru ziua de azi. Cel salutat de primul participant, la rândul său, se apropie de următorul și tot așa până când toată lumea primește o urare pentru ziua respectivă.

2. Exercițiul „La fel ca tine”

Descrierea exercițiului. Înainte de a începe exercițiul, moderatorul menționează că o persoană face în mod constant alegeri și își găsește locul în societate într-o varietate de grupuri. Semnele și motivele pentru care oamenii se identifică cu un grup sau altul pot fi foarte diferite. De exemplu, acestea pot fi caracteristici culturale și etnice (tradiții, obiceiuri, limbă). Sau pot exista semne mai formale sau externe, de exemplu, culoarea parului (blond / brunet) sau înălțimea (înalt / scund). Apartenența la un grup poate fi determinată și pe baza caracteristicilor psihologice, de exemplu, oamenii diferă prin tipul de temperament (sangvinic, flegmatic, coleric, melancolic), prin gradul de deschidere către lume (extrovertit și introvertit) etc. Moderatorul propune diverse variante pentru alegerea grupului. Fiecare participant trebuie să-și aleagă grupul preferat și să se adune într-un anumit loc din sală cu cei care au făcut aceeași alegere.

După finalizarea exercițiului, se efectuează reflecția.

Întrebări pentru reflecție și discuție:

- Putem oare alege întotdeauna grupul din care vrem să facem parte?
- Ce dificultăți ați întâmpinat în timpul desfășurării exercițiului? De ce?

3. Exercițiul „Suntem diferiți și asta e minunat!”

Materiale. Este nevoie de decupaje din ziare sau reviste cu fotografii care prezintă chipuri neobișnuite sau imagini ale oamenilor. Ar fi de dorit ca aceste fotografii să înfățișeze oameni de diferite naționalități, religii, oameni din diferite grupuri sociale, diferite profesii etc. (ar fi interesant dacă fiecare fotografie ar reveni la doi participanți, astfel încât gândurile lor să poată fi comparate).

Descrierea exercițiului. Moderatorul oferă participanților câte o decupare din revistă. Apoi, participanții, examinându-și cu atenție decupajul, trebuie să răspundă la întrebările: ce fel de persoană este înfățișată în fotografie, cum se numește, de unde este, câți ani are, unde lucrează, cum trăiește etc.; la ce se gândește această persoană acum, ce probleme are în viață etc. Apoi, fiecare își împărtășește gândurile .

Întrebări pentru reflecție și discuție:

- Sarcina a fost dificilă sau ușoară?
- Ce V-a ajutat să faceți presupuneri?

- Credeți că presupunerile corespund realității? De ce?

- În viață, deseori facem multe presupuneri despre oameni în baza aspectului lor (rasă, sex, îmbrăcăminte)?

- Ce ne poate ajuta să combatem, să dezmințim astfel de presupuneri?

4. Exercițiul „Stereotipul etnic”

Scopul: conștientizarea și identificarea stereotipurilor etnice în sine și în ceilalți și rolul acestora în construirea interacțiunii interetnice.

Înainte de a efectua exercițiul, moderatorul explică ce sunt stereotipurile. Stereotipul etnic este compus din ideile despre calitățile morale, mintale și fizice specifice reprezentanților diferitelor națiuni. Stereotipurile etnice sunt de obicei împărțite în autostereotipuri și heterostereotipuri.

Autostereotipurile sunt opinii, judecăți, aprecieri legate de poporul propriu, de reprezentanții acestuia. *Heterostereotipurile* sunt un șir de judecăți evaluative despre alte popoare. Ele pot fi atât pozitive, cât și negative.

Materiale: fișe cu sarcini, pix.

Descrierea exercițiului. Participanții sunt rugați să se împartă în grupuri de 3-4 persoane. Fiecărui subgrup i se dă o fișă cu un șir de stereotipuri ale anumitor comunități etnice (toate subgrupurile primesc aceleași sarcini). Participanților li se solicită să stabilească căror comunități etnice (culturale) sau națiuni aparțin aceste stereotipuri.

Instrucțiunile pentru participanți: „Aveți în față stereotipuri ale reprezentantului unei anumite comunități etnice. Vă rog să determinați la ce comunitate etnică se referă aceste caracteristici:

1) Politicos, rezervat, pedant, necomunicativ, imperturbabil, conservator, îngrijit, conștiincios, elegant;

2) Ospitalier, fidel tradițiilor și obiceiurilor, respectuos cu cei mai în vârstă, de invidiat, harnic, muncitor;

3) Agresiv, lacom, răzbunător, leneș, obraznic, necinstit, imoral, nepolitic;

4) Generos, răbdător, simplu, dezorganizat, fire largă, îi place să bea, corect, deschis;

5) Elegant, galant, vorbăreț, înșelător, fermecător, depravat, zgârcit, ușuratic, dezinhibat;

6) Îngrijit, pedant, eficient, econom, neinteresant, sâcâitor, reținut, încăpățânat, muncitor;

7) Talentat, bun la suflet, corect, muncitor, fermecător, puternic, încrezător în sine, cinstit;

8) Mândru, fidel tradițiilor, respectuos față de cei mai în vârstă, răzbunător, ospitalier, puțin arogant”.

Cheia pentru exercițiul „Stereotipul etnic”

Caracteristicile se referă la următoarele etnii:

- 1) englezi
- 2) moldoveni
- 3) variantă proiectivă (stereotip absolut negativ)
- 4) ruși
- 5) francezi
- 6) germani
- 7) variantă proiectivă (stereotip absolut pozitiv)
- 8) locuitorii din Caucaz.

Acest exercițiu constă din două serii suplimentare de caracteristici: o serie conține doar caracteristici pozitive, iar cealaltă conține doar caracteristici negative. Dacă participanților le este dificil să atribuie aceste opțiuni oricărui grup etnic real, moderatorul, în timpul discuției, dezvăluie caracterul proiectiv al acestor stereotipuri.

Întrebări pentru reflecție și discuție:

- Ce dificultăți ați întâmpinat în timpul îndeplinirii sarcinii? Ce le-a cauzat?
  - Ați întâlnit vreodată stereotipuri similare în viața de zi cu zi? Cât de răspândite credeți că sunt acestea? Considerați că există un „sâmbure de adevăr” în ele?
  - În opinia voastră, care dintre calitățile enumerate sunt pozitive și care – negative?
  - Cărui grup etnic i-ați atribuit stereotipul absolut pozitiv și căruia – cel absolut negativ?
- Cum credeți, de ce s-a întâmplat asta?
- Cum credeți, de ce există stereotipuri etnice și ce rol joacă ele în viață? Pot fi acestea de încredere și trebuie să ne conducem de ele în comunicarea interculturală?

5. Exercițiul „Toleranță”

Scopul: încurajarea manifestării comportamentului tolerant și a competenței psihosociale.

Descrierea exercițiului. Moderatorul oferă participanților o listă de personaje pregătită în prealabil și menționează: „Să presupunem că trebuie să călătoriți câteva zile într-un compartiment de tren și vecini ar putea fi oricine, iar Dvs. puteți să alegeți trei colegi de călătorie”.

Lista personajelor (colegilor de călătorie) este prezentată în tabelul de mai jos:

Lista personajelor			
Un sătean cu niște saci mari	O femeie cu copil mic	Un bărbat în scaun rulant	Un polițist

Un student negroid	Un preot	Un boschetar	Un bărbat cu un câine
O romă (țigancă)	Un muncitor imigrant	O bătrână	Un prezentator TV popular
Un adolescent „emo”	Un fost deținut		

Întrebări pentru reflecție și discuție. Moderatorul: „Vedem că principalele diferențe dintre aceste personaje sunt statutul lor social, poziția lor, locul lor în societate. Analizând alegerea noastră, să ne gândim ce ne ghidează mai mult – propria noastră experiență sau stereotipurile, prejudecățile (adică acele noțiuni preconcepute, de obicei negative) care s-au format în societate?”

Să încercăm să răspundem la următoarele întrebări:

- Din ce motive nu vreți să călătoriți cu o persoană în același compartiment? Când suntem ghidați de frică, când – de dezgust, când – de ostilitate? Cât de justificate sunt acestea în fiecare caz?

- Ar putea cineva să nu vrea să călătorească în același compartiment cu Dvs.? Dar dacă aceasta s-ar întâmpla în altă țară?

- Sunt vinovați cu ceva cei cu care nu vrem să călătorim?

- Cum se vor simți ei dacă ne vor vedea nemulțumirea? Care este cel mai bun mod de a proceda în astfel de cazuri?

6. Exercițiul „Individualitatea”

Scopul: a arăta diferențele psihologice individuale dintre oameni.

Descrierea exercițiului. Moderatorul solicită participanților:

- Vă rog să vă ridicați cei care s-au spălat astăzi pe dinți (se selectează un semn comun pentru toți);

- Ridicați-vă cei care au părul lung (se selectează o caracteristică specifică unora);

- Ridicați-vă cei în haine roșii sau albastre (se selectează un semn individual);

- Ce concluzii puteți trage pentru sine în baza acestui exercițiu? (răspunsurile participanților).

Moderatorul menționează: „Ați observat că unele calități sunt specifice tuturor, iar unele – doar unei singure persoane. Calitățile inerente doar unei persoane se numesc *individuale*”.

7. Exercițiul „Aceasta a fost cea mai bună zi ...”

Scopul: crearea unei atmosfere emoționale pozitive pentru a elucida potențialul fiecărui participant.

Descrierea exercițiului. Participanții sunt rugați să închidă ochii și, timp de câteva minute, să-și amintească și să-și imagineze vizual cea mai bună și mai fericită zi sau moment din viața lor. Apoi participanții își împărtășesc impresiile și sentimentele trăite, descriu această zi în detaliu și cât mai colorat posibil și își pun întrebări reciproc.

Întrebări pentru discuție și reflecție :

- Nu aveți cumva impresia că experiențele Dvs. din ziua fericită aleasă sunt asemănătoare și armonioase, în ciuda faptului că este vorba despre zile diferite?

- Cum sunt aceste zile legate de valorile Dvs., evenimente, oameni și de ce?

Când rezumă rezultatele, moderatorul ar trebui să sublinieze ceea ce coincide în răspunsurile participanților, să găsească elementele comune, să sublinieze principala idee și să tragă o concluzie.

Consolidarea și reflecția asupra lecției

Lecția 6. „Țara mea – Republica Moldova”

Scopul: formarea sentimentului de patriotism prin prisma dragostei și mândriei pentru țara sa, poporul său, limba maternă, natură.

1. Exercițiul-încălzire „Pantomimă”

Scopul: încălzirea grupului; înlăturarea tensiunii psihice și fizice statice.

Descrierea exercițiului. Participanții la training se ridică și încep să se miște haotic. Moderatorul formulează exerciții pantomimice și participanții trebuie să le demonstreze prin mimică și gesturi.

Exemple de exerciții pantomimice: „Înfloriți ca florile”; „Ofiliți-vă ca iarba la sfârșitul toamnei”; „Să zburăm ca păsările”; „Un polițist merge pe schiuri”; „Lupul se furișează după iepure”; „Rațele înoată”; „Pinguinii merg”; „Gândacul s-a răsturnat pe spate”; „Caii galopează”; „Studentii curăță zăpada”.

Întrebări pentru discuție și reflecție :

- Cum v-ați simțit în timpul executării exercițiilor?

- Ce v-a plăcut să faceți și ce nu v-a plăcut?

2. Exercițiul „Moldova – Turism”

Descrierea exercițiului. Grupul este împărțit în echipe de 3-4 persoane. Fiecărei echipe i se solicită să creeze o reclamă turistică (video comercial) care să atragă cetățenii străini ca turiști în Republica Moldova. De exemplu, se pot descrie: cultura și tradițiile poporului, personalitățile istorice, istoria satului sau a orașului, istoria familiei ; obiceiuri, ritualuri, bucătăria națională, familiarizarea cu natura, arhitectura, arta populară etc.

Apoi fiecare echipă oferă propria publicitate turistică. Este important să fie motivați participanții la training să creeze o reclamă originală, cu multe detalii.

Întrebări pentru discuție și reflecție:

- Ce este comun și ce e distinctiv în publicitatea turistică prezentată de fiecare grup?
- Care a fost principala impresie pe care au avut-o participanții în urma exercițiului? Ce își amintesc cel mai mult?

3. Vizionarea filmului documentar „Ștefan cel Mare. Istoria Moldovei”

Filmele istorice contribuie la formarea sentimentelor patriotice, a mândriei pentru țara sa, precum și la un sentiment de apartenență, comunitate și unitate.

Întrebări pentru discuție și reflecție:

- Ați simțit vreo schimbare în starea Dvs. emoțională după vizionarea acestui documentar?
- Care moment V-a impresionat cel mai mult?

Consolidarea și reflecția asupra lecției

Blocul III „Regulator-comportamental” presupune: dezvoltarea/stimularea înțelegerii de către participanți a unicității și valorii contribuției fiecărei persoane la dezvoltarea țării și a societății; b) creșterea eficienței comunicării profesionale; c) formarea și perfecționarea abilităților de interacțiune productivă.

Lecția 7. „Punctul forte”

Scopul: dezvoltarea sentimentului de „Noi” ca participare în colectiv și în societate în ansamblu. Capacitatea de a interacționa cu ceilalți într-o situație specifică, testarea metodelor de comunicare interpersonală.

1. Exercițiul „Contact vizual”

Scopul: dezvoltarea percepției sociale.

Descrierea exercițiului. Moderatorul invită participanții să formeze perechi și să se uite în tăcere unul în ochii celuilalt, studiindu-se, încercând să stabilească contactul vizual. La indicația moderatorului, trebuie formată o nouă pereche. Sarcina este considerată finalizată atunci când toți participanții au fost în perechi diferite de trei ori.

Întrebări pentru discuție și reflecție:

- Cui i-a fost ușor să privească în ochi și cui i-a fost greu?
- Ce sentimente și experiențe ați trăit când ați realizat contactul vizual?

2. Exercițiul „Bătaia din palme”

Descrierea exercițiului. Membrii grupului stau într-o linie sau în cerc. La comanda moderatorului, începând cu primul, fiecare participant execută o bătaie din palme. Bătăile

trebuie sa urmeze una după alta. Un participant execută o singură bătaie. Apoi moderatorul schimbă instrucțiunile: primul participant execută o bătaie din palme, al doilea – două, al treilea – o bătaie etc.

3. Exercițiul „Spate la spate”

Scopul: obținerea unei experiențe de comunicare ce nu este disponibilă în viața de zi cu zi.

Descrierea exercițiului. Doi membri ai grupului se așează spate la spate și încearcă să mențină o conversație în această poziție timp de 3-5 minute. La final, ei își împărtășesc senzațiile.

Întrebări pentru discuție și reflecție:

- A fost acest experiment similar cu situațiile cotidiene cunoscute, de exemplu, cu o conversație telefonică? Care sunt diferențele?
- A fost ușor să întrețineți conversația?
- Cum decurge conversația – este mai sinceră sau nu?

4. Exercițiul „Istoria interlocutorului”

Descrierea exercițiului. Stând în centrul cercului, moderatorul le solicită participanților să formeze perechi. Fiecare participant, pe rând, povestește interlocutorului său o istorie cu un subiect terminat, care dezvăluie sentimentele și experiențele sale (5 minute). Totodată, aceasta ar trebui să fie o povestire pe care să o poată asculta toți. Apoi fiecare participant se deplasează în cerc, formând o altă pereche, povestind deja istoria pe care a auzit-o de la partenerii săi din perechile anterioare. După ce toți participanții se întorc la cerc, moderatorul îl invită pe fiecare să spună povestea pe care a auzit-o a doua oară.

După fiecare povestire, moderatorul adresează autorului acesteia întrebări:

- Ce a fost omis din ceea ce ați povestit? Ce este distorsionat?
- Poate a apărut ceva nou, despre care nu ați povestit?

5. Exercițiul „Darul convingerii”

Scopul: dezvoltarea abilităților de comunicare.

Descrierea exercițiului. Sunt selectați doi participanți. Moderatorul dă fiecăruia dintre ei o cutie mică, dintre care una conține o bucată de hârtie colorată. După ce ambii participanți au aflat care dintre ei deține o bucată de hârtie în cutie, fiecare începe să demonstreze grupului său că hârtia se află la el. Sarcina grupului este să decidă prin consens cine anume are bucata de hârtie în cutie.

În timpul discuției este important de analizat momentele în care grupul a greșit – ce componente verbale și nonverbale i-au determinat să creadă minciuna. Ce semnale, dimpotrivă, le-au permis participanților să înțeleagă care era adevărul.

6. Exercițiul „Detectivul”

Scopul: dezvoltarea abilităților în tehnica de verbalizare – repetare.

Descrierea exercițiului. Moderatorul invită toată lumea să se joace de-a detectivul. Fiecare dintre participanți va fi autorul acestei istorii polițiste. Moderatorul spune propoziția: „Dis-de-diminează, miss Marple a auzit sunetul telefonului ...”. Un participant continuă povestea polițistă. Dar înainte de a-și rosti fraza, el trebuie să repete exact ceea ce a spus participantul anterior și așa procedează toți participanții, până când întreaga poveste este finalizată.

Întrebări pentru discuție și reflecție :

- Ce a fost mai dificil – să compuneți propria frază sau să o repetați pe cea a altcuiva?

7. Exercițiul „Întâlnire peste 10 ani”

Descrierea exercițiului. Moderatorul propune ca fiecare participant să-și imagineze situația: „V-ați întâlnit cu colegii de facultate 10 ani mai târziu. Unde și cum se va întâmpla aceasta? Ce dezvoltare personală ați experimentat în această perioadă?” Apoi participanții discută în grup situațiile personale.

Întrebări pentru discuție și reflecție:

- V-a fost greu să vă imaginați peste 10 ani? De ce?

Consolidarea și reflecția asupra lecției.

Lecția 8. „Faptele bune”

Scopul: formarea poziției civice active ca una dintre cele mai importante valori spirituale, morale și sociale. Formarea calităților, aptitudinilor profesionale și pregătirea pentru aplicarea lor activă în diverse sfere ale vieții societății.

1. Exercițiul-încălzire „Fă ziua mai bună”

Descrierea exercițiului. Moderatorul le propune participanților să facă ziua de astăzi puțin mai bună și mai luminoasă pentru fiecare dintre ei. Pentru a realiza acest lucru, moderatorul distribuie câte un emoticon fiecărui participant, iar acesta trebuie să scrie pe el o urare de bine sau un compliment. Nu este nevoie să fie semnate. Apoi, moderatorul menționează: „Vom pune emoticoanele în săculețul nostru «bun», iar apoi fiecare va scoate unul pentru sine”.

2. Exercițiul „Anunțul”

Scopul: dezvoltarea cunoștințelor despre activitatea profesională, capacitatea de a scrie un CV (curriculum vitae) sub formă de anunț.

Descrierea exercițiului. Fiecare participant trebuie să creeze un rezumat privind serviciile sale (preparator, bonă, consultanță, activitate de dezvoltare, training etc.), care să reflecte unicitatea sa profesională și să includă ceva ce un alt specialist nu poate oferi. Apoi, anunțul este citit în fața tuturor. Grupul poate pune orice întrebare cu privire la conținutul CV-ului, pentru a se asigura dacă merită cu adevărat să apelezi la serviciile acestui specialist.

3. Exercițiul „Responsabilitatea pentru ...”

Scopul: dezvoltarea abilităților de a-și îndeplini obligațiile (inclusiv cele de serviciu); dezvoltarea inițiativei în sferele personală, socială și profesională.

Descrierea exercițiului. Fiecare participant este invitat să-și exprime opinia cu privire la problema „Ce este responsabilitatea personală și cum poate fi crescută?”. Grupul va fi divizat în două. Membrii primului subgrup sunt generatorii de idei pe care le exprimă cu privire la problema identificată și modalitățile de rezolvare a acesteia. Al doilea subgrup constituie comisia care prelucrează/analizează ideile și deciziile. Activitatea primului subgrup va fi orientată în două direcții: 1) obligațiile și consecințele neîndeplinirii acestora; 2) cercul de responsabilități (pentru sine, familie, prieteni, activități etc.).

„În activitatea noastră trebuie să ținem cont de faptul că responsabilitatea este o valoare, o abilitate socială importantă, care poate îmbunătăți calitativ viața și rezultatele obținute. Pentru a face acest lucru, trebuie să o conștientizăm și să dorim să o dezvoltăm în noi, pornind de la viața personală (de familie) și extinzând-o la nivelul activităților profesionale, de afaceri și sociale, acționând corespunzător”. Moderatorul ghidează munca membrilor grupului pentru a obține cel mai eficient și original răspuns și modalitate de a crește responsabilitatea personală.

Întrebări pentru reflecție și discuție:

- S-a extins înțelegerea Dvs. privind responsabilitatea după finalizarea exercițiului?
- Ce intenționați să faceți în viitorul apropiat pentru a Vă spori responsabilitatea?
- Ce modalități veți folosi pentru a Vă crește responsabilitatea personală?

4. Exercițiul „Motivele ajutorului”

Scopul: dezvoltarea tendinței spre faptele bune și altruism.

Descrierea exercițiului. Participanții sunt rugați să scrie 3-5 motive, a căror prezență garantează acordarea de ajutor unei alte persoane. Motivele sunt împărțite în grupuri, după cum urmează:

- Pentru un prieten/o prietenă apropiat(ă);
- Pentru un coleg de grupă, coleg de munca;
- Pentru membrii familiei și rudele apropiate;
- Pentru trecători întâmplători sau cunoscuți într-un contact direct;

- Pentru străini pe care nu i-ați întâlnit niciodată personal.

După finalizarea primei jumătăți a sarcinii, participanții sunt rugați să scrie pentru fiecare punct de câte ori în ultimul an (ultima lună) participantul însuși a acordat ajutor unei persoane.

Analiza muncii depuse presupune comunicarea următoarelor aspecte pentru fiecare dintre participanți:

- „Numiți calitatea (abilitatea) personală care V-a permis să acordați ajutor într-o anumită situație”. Opțiunea ideală presupune precizarea motivelor pentru fiecare dintre cele 5 puncte.

- „Numiți caracteristică (abilitatea) personală, pe care nu o posedați, pentru a ajuta o altă persoană”. În acest caz, vă puteți limita doar la acele declarații pe care participantul dorește să le împărtășească.

O modificare a acestui exercițiu poate include feedback, și anume: fiecare participant poate descrie pentru fiecare punct (sau unele puncte) motivele acordării ajutorului din punctul de vedere al caracteristicilor individuale referitoare la un alt membru al grupului (la dorință).

5. Exercițiul „Eu mă angajez ...”

Scopul: dezvoltarea orientării spre o muncă conștientă pentru autodezvoltarea personalității.

Descrierea exercițiului. Participanții sunt invitați să elaboreze un angajament pentru autodezvoltarea personalității, care trebuie să conțină structural trei elemente:

1) „*cognitiv (informativ)*”, de exemplu: „Sunt conștient de necesitatea de a lucra constant asupra mea și de a-mi perfecționa propria personalitate”;

2) „*emoțional-evaluativ*”, de exemplu: „Voi avea constant convingerea interioară că voi îndeplini cerințele ca cetățean al țării mele și viitor polițist”; „Voi fi un succes demn al familiei mele”;

3) „*reglator-comportamental*”, de exemplu: „Voi urma acest angajament în orice situație dificilă de viață”.

Pentru a dezvolta o mentalitate de supraviețuire, moderatorul propune două tehnici:

I. *Completarea formularului „Angajament de dezvoltare a personalității”.*

Participanții întocmesc „Angajamentul de dezvoltare a personalității” pe foi de format A4. O listă orientativă de obligații este reflectată mai jos:

Angajamentul de dezvoltare a personalității

Eu, (nume, prenume), fiind (student/viitor ofițer), sunt conștient de necesitatea de a lucra constant asupra mea și de a-mi perfecționa personalitatea.

1. *Voi menține întotdeauna convingerea interioară că eu corespund cerințelor ca viitor ofițer de poliție.*

Și de aceea:

- în orice împrejurare și în rezolvarea problemelor de serviciu voi demonstra atuurile personale;
- mă voi gândi la modul în care mă evaluează alții și voi crea o imagine pozitivă despre sine;
- mă voi apropia în manifestările mele de idealul meu generalizat de angajat al MAI;
- îmi voi monitoriza vorbirea, expresiile faciale, manierele, atingând astfel un nivel înalt de cultură în comportament și în relațiile cu oamenii;
- voi folosi tehnici psihologice pentru a crea relații de prietenie în familie, în echipa de lucru și în alte grupuri de oameni;
- îmi voi atinge obiectivele (imediate și pe termen lung), manifestând o voință puternică;
- voi efectua acțiuni conforme cu titlul de „angajat al MAI”;
- voi aprecia importanța comunicării cu oameni interesați, învățând lucruri noi și utile de la ei;
- voi căuta ajutor în cele mai dificile situații la acele persoane care sunt capabile să facă acest lucru.

2. Voi fi un succes demn al familiei mele. De aceea întotdeauna:

- mă voi gândi la consecințele acțiunilor întreprinse, care îmi pot afecta familia, părinții și societatea în ansamblu;
- voi spori valorile deosebite, tradițiile, obiceiurile caracteristice poporului nostru;
- mă voi strădui să fiu un model pentru copiii mei și rudele mai mici decât mine ca vârstă.

3. Voi respecta acest angajament în orice situație dificilă de viață. Voi atinge obiectivele pe care mi le-am propus.

Data, luna, anul: _____
_____

Semnătura:

II. Efectuarea vizualizării reconstructive. Pentru aceasta, moderatorul le propune participanților să vizualizeze: 1) elemente aparte ale unei situații complexe, imaginea acțiunilor întreprinse; 2) după aceea se lucrează la imaginea-portret (viitor polițist, cetățean, fiu, coleg etc.), evidențiind toate calitățile pozitive și importante din punct de vedere profesional (flexibilitate de gândire, memorie bună, abilități de comunicare, voință puternică etc.), care sunt necesare în această situație; 3) este important de evidențiat detaliile individuale: cum arată participantul, ce poartă, ce și unde vorbește, cum acționează etc.; 4) vizualizarea acțiunilor sale într-o situație dificilă ca pe un ideal; acțiunile trebuie să fie consecvente, competente, eficiente; 5) a privi la imaginea sa și a nota: „Eu, ca personalitate, m-am manifestat dintr-o perspectivă pozitivă, iar ca

viitor ofițer/polițist am fost demn, încrezător și am acționat eficient”; 6) a repeta mintal: „Îmi plac calitățile mele personale și cum am acționat”; „În astfel de cazuri, voi fi întotdeauna același angajat și cetățean încrezător, ingenios și competent din punct de vedere profesional”.

La sfârșitul acestei activități, moderatorul accentuează faptul că fiecare participant este capabil să-și formeze o tendință spre autodezvoltare. Fundamentul unei astfel de abordări este responsabilitatea față de familie, de oameni și de țara pentru care a fost depus jurământul.

Sarcină suplimentară (independentă)

Păstrați acest angajament, revizuiți-l și amintiți-vă punctele lui în situațiile în care este necesar. Utilizați vizualizarea reconstructivă pentru a rezolva cele mai dificile situații (cotidiene și profesionale).

Consolidarea și reflecția asupra lecției și trainingului în ansamblu

Declarația privind asumarea răspunderii

Subsemnata, Olga Chirița, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctor sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

CHIRIȚA Olga

---

7 februarie 2025

CURRICULUM VITAE

Numele, prenumele: CHIRIȚA Olga

Data nașterii: 10 februarie 1987

Locul nașterii: Republica Moldova, mun. Chișinău

Studii:

- Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Facultatea Psihologie și Asistență socială, 2011 - licențiat în Științe sociale, specialitatea Psihologie;
- Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Facultatea Psihologie și Asistență socială, 2013 - master în Științe sociale, specialitatea Psihologie clinică și Consiliere psihologică;
- Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova, Facultatea Drept, Ordine publică și Securitate civilă, 2020 - master în Drept, specialitatea Drept penal;
- Universitatea Liberă Internațională din Republica Moldova, studii de doctorat.

Activitatea profesională:

- 2010, *psiholog* al Serviciului educație și protecție socială al u.m. 1002 a Departamentului Trupelor de Carabinieri al Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova;
- 2013, *psiholog superior* al Serviciului educație și protecție socială al u.m. 1002 a Departamentului Trupelor de Carabinieri al Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova;
- 2017, *lector universitar* al Catedrei științe manageriale și socio-umane a Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova;
- 2019, *asistent universitar* al Catedrei științe manageriale și socio-umane a Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova;
- 2022 – prezent, *asistent universitar* al Catedrei management și comunicare profesională a Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova.

Calificări specifice domeniului, perfecționări:

- Cursul de Formare formatori în cadrul Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM, specialitatea management și comunicare profesională - 2019;
- IERASMUS+NGDIVS proiect external disseminazion conference „Increasing Gender Diversity in STEAM”, Stockholm, Sweden, 12-14 june 2019;
- Training internațional „Effective approach of interactive digital learning methods based on Moodle”, Chișinău, 28-30 mai 2024.

Mențiuni, titluri, distincții:

- Medalia „Pentru merite” gr. II a DTC al MAI al Republicii Moldova - 2012;
- Medalia „Pentru merite” gr. I a DTC al MAI al Republicii Moldova - 2013;

- Insigna „Colaborator eminent” a MAI al Republicii Moldova - 2018;
- Crucea „Pentru Merit” cl. II a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al R. Moldova - 2023;
- Crucea „Pentru serviciu impecabil” cl. III a MAI al Republicii Moldova - 2024;
- 8 diplome pentru merite deosebite și activitate conștiincioasă în organele afacerilor interne ale Republicii Moldova.

Domeniile de activitate științifică: psihologia socială, psihologia clinică, psihologia judiciară.

Participări la foruri științifice internaționale cu comunicări legate de tema tezei:

1. Conferința științifică internațională „Preocupări contemporane ale științelor socioumane”. Ediția a 9-a. Chișinău, 6-7 decembrie 2018.
2. Conferința științifico-practică internațională „Pregătirea profesională a cadrelor pentru subdiviziunile Ministerului Afacerilor Interne și alte organe de drept”. Chișinău, 4 decembrie 2020.
3. Conferința științifică internațională „EU: Building links to Eastern Partnership Countries”. Ediția 1. Chișinău, 15-16 martie 2023.
4. Conferința științifico-practică internațională „Știință. Educație. Cultură”. Comrat, 2024.
5. Международная научно-методическая конференция «Языковая компетентность: методические аспекты практико - ориентированного образования». Республика Беларусь, Могилев, 24-28 апреля 2023 г.

Lucrări științifice publicate la tema tezei:

1. CHIRIȚA, O. Natura psiho-socială și esența conștiinței patriotice. În: *Revista științifică „EcoSoEn”*. 2020, nr. 1-2, pp. 259-263. ISSN 2587-344X. Categoria – B.
2. CAUNENCO, I., CHIRIȚA, O. Abordarea psihopedagogică în activitatea de formare a conștiinței patriotice la tinerii de astăzi. În: *Revista științifică „EcoSoEn”*. 2020, nr. 3-4, pp. 149-154. ISSN 2587-344X. Categoria – B.
3. CHIRIȚA, O. Formarea conștiinței patriotice a studenților Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI prin prisma tradițiilor militare. În: *Revistă de proprietate intelectuală, știință și educație „INTELLECTUS”*. 2022, nr. 2, pp. 114-121. ISSN 1810-7079. Categoria – B.
4. CHIRIȚA, O., CAUNENCO, I. Determinante socio-psihologice ale formării conștiinței patriotice. În: *Revista științifică „EcoSoEn”*. 2019, nr. 3-4, pp. 187-191. ISSN 2587-344X. Categoria – B.
5. CHIRIȚA, O. Starea de bine psihologică a persoanei: abordări teoretice. În: *Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova*. 2024, nr.19, pp. 191-199. ISSN 1857-0976. Categoria – B.
6. CHIRIȚA, O. Patriotism in a Transitive Society: Socio-Psychological Analysis. În: *Semiannual Journal „Internal Security”*. Police Academy in Szczytno. Poland, 2022, Vol. 14, no. 2, p. 187-193. ISSN 2080-5268.
7. CHIRIȚA, O. Personal Self - Identification as a Factor in the Formation of Patriotic Consciousness. În: *The Police Review*. Police Academy in Szczytno. Poland, 2023, Vol. 150, no. 2, p. 345-354. ISSN 0867-5708.

8. CHIRIȚA, O. Definiția socio-psihologică a conceptului de patriotism. În: *Preocupări contemporane ale științelor socioumane*. Materialele Conferinței științifice internaționale (ediția 9), 6-7 decembrie 2018. Chișinău, 2018, pp. 108-111. ISBN 978-9975-3277-5-6.
9. CHIRIȚA, O., CHIRIȚA, V. Conștiința patriotică: concept și caracterizare. În: *Pregătirea profesională a cadrelor pentru subdiviziunile Ministerului Afacerilor Interne și alte organe de drept*. Materialele Conferinței științifico-practice internaționale, 4 decembrie 2020. Chișinău, 2021, pp. 350-357. ISBN 978-9975-121-76-7.
10. CHIRIȚA, O. The psycho-social nature and the essence of patriotic consciousness. În: *The Contemporary Issues of the Socio-Humanistic Sciences: International Scientific Conference dedicated to the 20th anniversary of the foundation of Faculty of Social and Educational Sciences: Program and Working Papers*. Materialele Conferinței științifice internaționale (ediția 10), ULIM, 5-6 decembrie 2019. Chișinău: „Print-Caro” SRL, 2019, p. 64. ISBN 978-9975-3371-4-4.
11. CHIRIȚA, O. Orientările valorice ale personalității: originile conceptelor și ale teoriilor. În: *EU: Building links to Eastern Partnership Countries*. Materialele Conferinței științifice internaționale (ediția 1), 15-16 martie 2023. Chișinău: USM, 2023, pp. 189-194. ISBN 978-9975-175-46-3.
12. КИРИЦА, О. Самоидентификация личности как фактор формирования патриотического сознания. În: *Наука. Образование. Культура*. Сборник статей Международной научно-практической конференции. Психолого - педагогические науки, том 2. Комрат, 2024, с. 318-323. ISBN 978-9975-83-296-0.
13. КИРИЦА, О.В. Ценностные ориентации студенческой молодежи в условиях современного общества. În: *Языковая компетентность: методические аспекты практико - ориентированного образования*. Сборник научных статей V-й Международной научно-методической конференции, 24-28 апреля 2023 г. Могилевский институт Министерства внутренних дел Республики Беларусь, 2023, с. 72-78. ISBN 978-985-589-077-6.

Competențe și cunoștințe de utilizare a computerului: buna cunoaștere și utilizare a instrumentelor/ programelor: Word, Excel, Power Point, Internet etc.

Limbi vorbite: româna, rusa, engleza.

Date de contact: adresa: Republica Moldova, mun. Chișinău, str. Miorița, 1/1, ap. 87; tel.: 079080202; e-mail: olgachirita2022@gmail.com